GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPT LIBRARY
INDEXING FOR TELUGU MANUSCRIPT

Sl.	Particulars	Details
1	Language	TELUGU
2	Material	Paper Mss.
3	Bundle Number	TEL B 0663
4	Work Number	D 3096
5	Page No (From... To)	1 to 209
6	Name of the Work	GURU BALA PRABHODHIKA KANDAM
7	Subject	GURU BALA

Gurubālaprabōdhika.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

24

శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం
శ్రీవత్సాంకం కౌస్తుభోద్భాసితాంగం
పుణ్యోపేతం పుండరీకాయతాక్షం
విష్ణుం వందే సర్వలోకైకనాథం ॥

అప్రమేయ యమవారేశ శ్రీకృష్ణ దామోదరాచ్యుత
గోవిందానంద విశ్వేశ నారాయణ నమోఽస్తు తే ॥

శంఖచక్రగదాపాణిం పీతాంబరధరం విభుం
దయాసింధుం రుక్మిణీశం నమామి పురుషోత్తమం ॥

కృష్ణాయ వాసుదేవాయ దేవకీనందనాయ చ
నందగోపకుమారాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥

ఇందీవరదళశ్యామ మిందిరానందకందళం
వందారుజనమందారం వందేహం యదునందనం ॥

వర్గాః పృథ్వీపురక్ష్మాభృద్వనౌషధిమృగాదిభిః నృబ్రహ్మక్షత్రవిట్ఛూద్రైః
సాంగోపాంగైరిహోదితాః ఇతి। యిందు కేవలార్థ్యంబులు। ఇహ యీ

లోకాంతరయందు స్వర్గపాతాళాః వృత్తి కాదు లయ్యెనింగాలతోడనున్న
అర్థాదులయినప్రత్యంగాలతోడనున్న నానార్థంలోన్న వర్గాః పృథ్వీపు
రక్ష్మాభృద్వనౌషధిమృగాదిభిః భూపురశైలవనౌషధిసింహాదుల వాచ
సున్న। నృబ్రహ్మక్షత్రవిట్ఛూద్రైః మనుష్యబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రు
లవాచకనున్న అపలక్షితార్థైన వర్గాః। వర్గులు ఉదితాః। చెప్పంబడెను
అని సంగానుచెప్పెటుకొరకేం యిచ్చ యిప్పంబడెనను। భూః యీశబ్దము
ఊకారాంత స్త్రీలింగము రేఫాంతమయి అవ్యయమనే కొందరందురు। భూమిః
యీశబ్దము ఇకారాంతము ఈకారాంత స్త్రీలింగమని సకృత్తగానుం
దురు। అచలా। అనంతా। రసా। విశ్వంభరా। స్థిరా। ధరా। ధరిత్రీ। ధరణిః
యీశబ్దములు ఈకారాంతములున్ను ఇకారాంతములున్ను గద్దున। అందురు
క్షోణిః ఈకారాంత ఇకారాంతాలు। జ్యా యీశబ్దము। ముఖ్యాద్రి
నన్ని పాదము గద్దు। కాశ్యపీ క్షితిః ఇకారాంత ఈకారాంతాలు। సర్వంస
హా। వసుమతీ। వసుధా। ఉర్వీ। వసుంధరా। గోత్రా। కుః యీశబ్దము
ఉకారాంత స్త్రీలింగము। పృథివీ। పృథ్వీ। క్ష్మా। అవనిః। యీశబ్దము ఇ
కారాంత ఈకారాంతాలుగలవు। మేదినీ మహీ యీశబ్దములు ఈకా
రాంత ఇకారాంతాలు। విపులా। గహ్వరీ। ధాత్రీ। గౌరి। యీశబ్దము జ
కారాంతస్త్రీలింగము। ఇలా। కుంభినీ। క్షమా। జగతీ। రత్నగర్భా। భూతధా
త్రీ। అబ్ధిమేఖలా యీ ముప్పై యెనిమిదిన్ని భూమి పేళ్లు। యిందులో వృత్తి
సాం అన్న శబ్దము వల్లనున్ను ఇ అన్ని స్త్రీలింగాలనుయు। వృత్తి। యీశబ్దము
ఉకారాంత స్త్రీలింగము। వృత్తికా యీ రెండున్ను మంయపేళ్లు। వృత్తాపే

ద్విత్వాసయుక్తదవున్న చతారము యీరెండు శబ్దాలయొక్క యితరేతరయోగ
మందు వర్తించును. యీరెండు ప్రశస్తప్రశస్తమయినపేరుయం. తుల్య
నియమము గలవృత్తికాలముయొక్కపేళ్లు. అసంగాము చిరంయుకిపేళ్లనుయ
చిర్వరా యీశబ్దము సత్వసమస్తమున్నయినపేరుయున్ని. సస్పష్టే. సాతసం
ఆత్మస్తేష్ఠమయినకాలముపేరని. స్నాతే. ఘాంవాహా యువనెను. అనం
గానసమస్తమైనపేల చాలతనున్న శ్రేష్ఠమైనకాలముపేరనుయ. సాయూనా
నకాలమాత్రానకున్న పేరని అందురు. చిర్వరాస సోత్వాప్ర వసంథా యరాం
క్షిత్రాంవలి అని అజయుడు అన్నాడుగనుక. ఆకః యీశబ్దము. ద్వారప
త్రిశాంతాయముయొక్కపేరు. ఆకపాక యీశబ్దము తతాంతాంత్రము.
ఆకరః యీరెండున్న శాంతమన్నగలకాలమికిపేళ్లు. ద్వా. యీరెండు శబ్దా
లున్న అపెశబ్దసమున్నయుముందు వర్తించునుగనక అన్యలింగా వయాకులిం
గాలయుండున్న గద్దనుప. దాలాంగంపెను. ఆకవతికాలముః. ఆకపాక
దేశ ఆకవత్రైత్రం అనిస్థలం. స్థలే. యీశబ్దము. ఉకారాంతము యీ
రెండున్న పైనెరుచక్రంజేయని మిత్పనేలకుపేళ్లు. స్థలంస్థలా. అనవోద్దము బె
ఫ్లి యీరెండున్న పైకెరిచాతను చక్రంజే యుబరి మిప్పయినపేరుంట్లు చిర్వ
రాంతేశవర్నయాలనికొందరందురు. మరుః అకారాంతము. ధన్వన కారా
త్రము. యీరెండున్న నీళ్లులేనికాలమిపేళ్లు. సమానా. అసంగానుసములిం
గాలుపుల్లింగాలనుయ. సమార్థాయున్న. ఖిలం. అప్రహతం. యీరెండు
స్సునాగండ్లున్న మొదలయినవాయుచాదనున్నదున్నినకాలమికిపేళ్లు.
ద్యయీరెండు శబ్దాలున్న సపెనములింగాలు అనంగానపుంసకలింగాలు

త్రిషువిశేష్యనిఘ్నాలనికొందరందురు. మూండు లింగాలయుండునుగద్దనుయ. అ
ద్యా. అకుతరొవ్వతను. జగతీ. లోకః. విష్టపం. యీశబ్దములు లింగములన్న
గద్దె. జగతీ విష్టపః భువనం అనిరత్నకోశముందు వున్నదిగనక. భువనం. జగతీ
తకారాంతనపుంసకలింగము. యీఅయిదున్న జగత్తుపేళ్లు. భారతవర్షం
యీరెండున్న హిమవత్పర్వతానకుదక్షిణమైనసేతుపర్యంతము వుండేయం
అయుం. యీ. లోకః లోకము పేళ్లు. అసంగా హిమవత్సేతుమధ్యదేశము
పేళ్లనుయ. యీభారతవర్షశబ్దాలుపుల్లింగాలున్న. లోకో యం భారతంవర్షం
తెఖాజేవర్ష్యైదేవల్కః అనిపుంస్త్వంరయుందు అమరమాల. ప్రాచ్యః. యీశబ్దము
శరావత్యాః. శరావతిఅనేనదికి యీశాన్యపుదిక్కైనవుండే నైరుతిమూలనుపశ్చిమ
సముద్రానంగలిశిననది. తు. అనది విశేషము యొక్క అవధిః మేరగాంగలిగినప్రదేశం
యంత్రాగ్దక్షిణోత్తరముపుదక్షిణాలయినపుదేశం. యః రెడ్డైనా మొకట. దేశః దేశము
గద్దె. సః. ప్రదేశముపేరు. ఉదీచ్యః యీశబ్దము. శరావతినదికి ఉత్తరపశ్చిమ
ము యొక్క అవధిః మేరగాంగలప్రదేశం. పశ్చిమోత్తరః. వదవంరతోకారు
శాన్న ఉత్తరమైనప్రదేశం. యః. రెడ్డైనానెవొకట. దేశః. దేశముగద్దె. సః. ప్ర
దేశముపేరు. మ్లేచ్ఛదేశః యీశబ్దముప్రత్యంతః. యీభారతవర్షమునందు
చాతుర్వర్ణ్యాచారము లేనిదేశము పేరని స్నాతే. ప్రత్యంతప్రతిగతదేశముపేరని. అనంగా
మ్లేచ్ఛరాజ్యప్రత్యంతప్రతిగతమయినకాలము శిష్టాచారరహితములుగనక మ్లేచ్ఛ
నుకరావప్రత్యంతప్రతిగతమయినకాలము. మధ్యదేశః యీశబ్దము. మధ్యమః వినశనమనే తీర్థానకు
దేశమునబడునసనుయ. మధ్యదేశః. యీశబ్దము హిమవద్వింధ్యపర్వతాలయొక్క మధ్య
మాపున్నప్రయాగకుపడమరానైన హిమవద్వింధ్యపర్వతాలయొక్క మధ్య
మమనేయం. మనియమానకుపేరు. హిమవద్వింధ్యయోర్మధ్యంయత్ప్రాగ్వినశ
నాదపి. ప్రత్యగేవప్రయాగచ్చ మధ్యదేశస్సప్రకీర్తితః అని మనువు అన్నాడుగనక

ఆర్యావర్తః। పుణ్యభూమిః। యీరెండున్ను। వింధ్యహిమగః। తూర్పుపడమటిసము
ద్రాలు అవధిగాను వింధ్యపర్వతము యొక్కయున్ను। హిమగః। హిమవత్పర్వ
తము యొక్కయున్ను। మధ్యంనడిమిభూమిపేర్లు। ఆసముద్రాత్తువైపూర్వాదాస
ముద్రాత్తుపశ్చిమాత్। హిమవద్వింధ్యయోర్మధ్యే। ఆర్యావర్తంవిదుర్బుధాః
అనిమనువుచెప్పినాడుగనక। నీవృత్ యీశబ్దము తకారాంతము। జనశబ్దముఉన
పంచరాప్సినపుల్లింగము। జనపదః। యీరెండున్ను। పల్లెలపేర్లు। దేశ। విష
యః। యిక్కడదేశశబ్దము యీరెండుశబ్దాలున్ను పుల్లింగాలనేపాటుతెలిపేకొ
రకే యినప్రయోగమును। ఉపవర్తనం యీమూడున్ను గ్రామసమూహము
ప్రసిద్ధదేశమునికొందరందురు। త్రిష్వాగోష్ఠాత్ అనిఉన్నదిగనక ఆగోష్ఠాత్
మీదజెప్పేగోష్ఠశబ్దపర్యంతమున్ను। త్రిషు మూడులింగాలున్ను గద్దు। నడ్వా
న్ యీశబ్దము తకారాంతపుల్లింగము। నడ్వలః యీరెండున్ను నడప్రాయ
ప్రోలగసుపుతరుముగాంగలదేశమందువర్తించును। ఇవ్వన్నీ అనిఉన్నదిగనక
పాదపూర్తికే యినప్రయోగమును। కుముద్వాన్ తకారాంతము పుల్లింగ
ము। కుముదప్రాయః। తెల్లగలువలుతరుముగాంగలిగినదేశమందువర్తించును। వే
తస్వాన్ తకారాంతము। యీశబ్దము బహువేతసః అధికమయినప్రబ్బ
లిచెట్లుగలిగినస్థలమందువర్తించును। శాద్వలః। యీశబ్దము। శాద్వలః। అచ్చి
హరితముగడ్డి। యిదిశాదప్రత్యేకసంపుచాతను। పచ్చనిపచ్చనిస్థలమందు
వర్తించును। పంకిలః। యీశబ్దము సజంబాలె బురదగలదేశవిశేషమందు
వర్తించును। అనూపం యీశబ్దము। జలప్రాయం నీళ్లుగలిగినస్థలంపేరని
స్యాత్ పూర్వాపరాన్వయవలెను। పుంసి జలప్రాయమైననదులయొక్కయున్ను
సరస్సులయొక్కయున్ను సమీపభూమిపేరని అన్నారు। కచ్ఛః కచ్ఛశబ్దమున్ను తథా

విధః। అక్కువంటిదేను। అనంగానున్లుగలిగినస్థలంపేరను। పుంసికచ్ఛః। అని
మూలంయేవున్నదిగనక ఆగోష్ఠాత్ అనేయందువల్లను కచ్ఛశబ్దానకు త్రిలింగ
త్వమురాంగాను అందుకుబాధకంగాను పుంసి అనిచెప్పినాడు। పుంసేవాబ్ధుః
అనేదిక్కునను ఏవకారముతో కూడినదిక్కున లింగవ్యభిచారశబ్దాలకంగనకయి
క్కడపుంసి అనిచెప్పినాడుగాని కచ్ఛశబ్దమునపుంసకలింగమున్నుగద్దు। కచ్ఛం
నైషేసాంపదేశే అని అమరమాలయందువున్నదిగనక। శర్కరా యీశబ్ద
ముస్త్రీలింగము। శర్కరిలః। యీరెండున్ను మెరముగలదేశానకుపేర్లు। శా
ర్కరః। యీశబ్దము శర్కరావతి మెరముగలదేశమందున్ను మెరముగలవ
స్తుమాత్రరమందున్ను వర్తించును। శర్కరాశబ్దము మొదలంయీనాలుగున్ను
మెరపనెలగలపల్లెఅనికొందరందురు। ఆదిమౌ మొదలంజెప్పినరెండుశబ్దా
యున్నదేశఏవదేశమందుతప్పిఅర్థముజెప్పవలెను। సికతావతి యిసుక
గలదేశమందున్ను। ఏవం యిప్పుడుజెప్పిననాలుగుశబ్దాలవలెను। ఉన్నేయాః
జెప్పంబడును। యెట్లువలెనంటేను। సికతాః సికతిలః। యీరెండున్ను యిసుక
గలదేశానకుపేర్లు। సైకతః। సికతావతీ। యీరెండున్ను। యిసుకగలదేశా
నకున్ను। యిసుకగలవస్త్వంతరానకున్నుపేర్లు। నదీమాతృకః। దేవమాతృకః
యిక్కడ చకారము యీరెండుశబ్దాలున్ను యితరేతరయోగమందువర్తిం
చును। యీరెండున్ను। నద్యంబు। నేయంకాలువనీళ్లచాతనున్ను। వృష్ట్యంబు
వర్షోదకముచాతనున్ను। సంపన్న పండేటువంటి। వ్రీహి। వడ్లకొరకు। యీ
యెత్తైనానేమొక। పాలితః। పాలింపంబడ్డటువంటి। దేశః। దేశముగద్దో। సం:
అదేశము। యథాక్రమం। వరుసతప్పకుండాపేర్లని స్యాత్ పూర్వాపరాన్వయవలెను

౬౫

అనంగానెమునుపలికిందేను. నదిజలము బాతంబంతే పైరుగలదేశము పే
రు నదిమాతృక అనిన్ని వర్షజలము బాతంబంతే పైరుగలదేశము పేరు. దేవ
మాతృక అనిన్ని అనబడునను. రాజ తకారాంతము యీశబ్దముసు
రాజ్ఞి మంచి రాజుగలప్పుడు యీదేశదేశమంద గద్దునిత్సన్నతే పూపావా యువలెను
రాజవాన్ తకారాంతము. యీశబ్దము తతుః అంతకెంచెను. అన్నత్ర త
క్షైనప్పుడు యీ దేశదేశమందు వర్తించును. అనంగా యెమునుపలికిందేను. మె
దయింది మంచి రాజుగలదేశానకుపేరున్ను. రెండోది రాజమాత్రానకుగలదే
శముపేరున్ను అనుచు. కొందరు మొదయింది ధర్మిష్టుయైన రాజు వుంటేదేశమున్న
రెండోది పాపిష్టుడైన రాజు యెటైదేశమున్న అనిఅందురు. గోష్ఠం. యీశబ్దము
గోస్థానకం. అవులదొడ్డిపేరు. గాంష్టీనం. యీశబ్దము గోష్ఠీనమనిన్ని పాఠము
గద్దు. దితత అవులదొడ్డియొక. యుక్తిత్తు శబ్దము. వుంతః పరిపూర్తి
కారకము ప్రయోగము. భూతపూర్వకం. అవులపూర్వమందుపుంది వి
దిచిపోయినదానికిపేరు. అనంగాపూర్వమందు అవులుపుంది నచోయము పే
రనుంటు. పరిసరః యీశబ్దము. పర్యంతభూః గ్రామనగరపర్వతాలయె
క్కసమీపభూమికిపేరు. సేతుః. అకారాంతపుల్లింగము. అ ఇకారాం
తస్త్రీలింగము ఈకారాంతమున్నగద్దు. యీరెండున్ను కట్టపేళ్లు. సేతు
రాకాస్త్రి యూటపువాన్ అనియీలంలో పున్నదిగసకస్త్రీ యీము కాస్త్రీలింగ
మైన అశశబ్దమందు పువాన్ సేతుః పుల్లిం మైనసేతుశబ్దము వర్తించుననె
వెంబున. వాములూరుః అకారాంతము అకారాంతమున్నగద్దు. నా
కుయిన్నైత రెండువకారాలున్న యీరెండుశబ్దాలు అకారాంతపుల్లింగా
లని తుల్ప యెగముకొరకెయినప్రయోగమనుడు. వల్లీకం. యీశబ్దము

నపుంసకం పుల్లింగ నపుంసకలింగాలుగద్దనుడు. యీవల్మీకశబ్దము దీర్ఘమ
ధ్యమము. వల్మీకాగ్రాత్ప్రభవతి ధనుః ఖండమాఖండలస్య అని కాళిదాసుప్ర
యోగము. హ్రస్వమధ్యమమున్నగద్దు. సద్యాంకురాపతపే తరాచలిపరెస్సైతె
వతేవల్మీకః. అనిప్రాణేశ్వరుడు. వాల్మీకివాల్మీకః త్రిరాత్రవాల్మీకిరచివాల్మీకి
నితారపాలుడు. యీరెండున్ను పుట్టపేళ్లు. అయనం. వర్త్మన కారాంత
నపుంసకలింగము. మార్గః. అధ్వనకారాంతపుల్లింగము యీశబ్దము
ధ్వ అనిన్నిగద్దు. పంథానకారాంతము. పదవీ ఈకారాంతస్త్రీలింగము
సృతిః. సరణిః పద్ధతిః. యీమాండున్న ఇకారాంతాలు. పద్యా. వర్తనీ. వర
వతీ. ఇతి. యివిమొదలయినపదెండున్ను త్రోవపేళ్లు. యుక్తిచకారము పా
దపూర్తికొరకు. అతిపంథాః. యుక్తిచకారము యీరెండుశబ్దాలున్న
నకారాంతపుల్లింగాలనేయి యితరేతర యోగముకొరకె యినప్రయోగ
ము. సత్పథః. యుక్తిచకారము యీమాండుశబ్దాలయొక్కసముచ్చయము
కొరకె యినప్రయోగము. యీమాండున్న అచితఃపూజశేయంబన్న
వంయి అధ్వనిత్రోవయందు వర్తించును. అనంగా మంచిత్రోవపేళ్లనుడు.
వుద్వః దురధ్వః విపథః కదధ్వా నకారాంతము. కాపథః సమాః అ
నప్పన్నదిగసనకె యివిసమలింగాలనుడు. పుల్లింగాలు. యీఅయిదున్న చెడ్డత్రో
వపేళ్లు. యుక్తితుశబ్దము యిదినకారాంతపుల్లింగమనే యందావుతే
లెక్కకొరకెయినప్రయోగమనుడు. అపథనంనపుంసకం. యీరెండున్న తప్పు
త్రోవపేళ్లు. తుల్లే అనిపున్నదిగసకతుల్యార్థమందు వర్తించును. వ్యంగాపతం
చతుష్పథం. యీరెండున్న నాలుగుత్రోవలుగూడినమార్గముపేళ్లు. ప్రాంతరం

యీశబ్దము దూరదవ్వయు, శూన్యమైయు పరుసదవనకు ప్రస్థందుబాతసూరి
త్రం అయినప్పుటం యే. అధ్వా త్రోవ పేరు. కాంతారం యీశబ్దము దుర్గము
చోరకంటకాదుల బాతను ప్రాశక్యమైనదు గానక్కు వంయు. వర్త్మ త్రోవ పేరు
గవ్యూతిః యీశబ్దము స్త్రీ అని వున్నది గనక ఇకారాంత స్త్రీలింగము. యిది క్రో
శయుగం అని సంగానర యిరువైనాలుగు అంగుళాల యిపుక హస్తము అపలవం
యిహస్తాలు యేని మిది వెలయితేను పుక క్రోశము అక్రోశాలు రెండయితే
సుపుక గవ్యూతి అనుమ. అనంగాను రెండు పరుపుల నేలకు పేరనుమ. నల్వః
యీశబ్దము. కిష్కుచతుశ్శతం కిష్కువనగా హస్తము. అవిన నన్నూరుంగల త్రో
వ పేరు. అనంగా నన్నూరు హస్తాలుగల త్రోవ పేరనుమ. ఘంటాపథః. సం
సరణం. యీరెండున్ను పది విండ్లు వెడల్పు దూరముగల రాజమార్గము పేళ్ళు
ఉపనిష్కరం యీశబ్దము. తత్ప్రరాజమార్గమేను. పురస్య పట్టణము
దారికి పేరు అనంగా పట్టణము యొక్క రాజమార్గము పేరనుమ

[illegible] -

ఇతి భూమివర్గః. ఇతి యీప్రకారముగా నుదాహరించిన శబ్దాలకు యినాస్త్రీలింగపు
ల్లింగ నపుంసక లింగాలు విభిన్నగాను తెలిసెకారకంన్ని అర్థభేదాలు తెలిసెక
రకున్ను భూమివర్గః భూమివర్గకు వ్యాఖ్యానము సంపూర్ణమైనను

పూః. యీశబ్దము స్త్రీ అని వున్నది గనక రేఫాంత స్త్రీలింగము. పురీ నగరీ యీ
శబ్దాలు రెండున్ను దీర్ఘ ఈకారాంత స్త్రీలింగాలనుమ. పత్తనం పట్టణశ
బ్దసాధారణమైన పురం నగరం అనే నపుంసకలింగాలనుమ. పట్టణం యిది
పత్తనమనిన్ని గద్యం. పుటభేదనం యీ అయిదున్ను పట్టణము పేళ్ళు. కొం
దరు పూఃశబ్దము మొదలు మూడున్ను పురాల పేళ్ళున్ను. పట్టణపు భేదన
శబ్దాలు రెండున్ను పట్టణము పేళ్ళున్ను అని అందురు. అందులోను యనమ
నూరుగ్రామాదుల వ్యవహారానకు స్థానమయిన ప్రధానమయినది పూః
పురమున్ను. రాజధాని అయినది పట్టణమున్ను పుటభేదనమున్ను శాఖ అగ
పురమున్ను. రాజధాని అయినది పట్టణమున్ను నగరమున్ను అని భేదము
త్ర మొదలయిన వరణ బాతను దుర్గమము అయినది నగరమున్ను అని భేదము
స్థానీయం. యీశబ్దము స్థానీయం యకత్తానుభు యంటేనిదా య
స్థానాయవాంసాం యదాంతం స్థానీయం నీ యతంగత్యం థ్యే
బాతను స్థానానికి యోగ్యమైనది గాంగా స్థానీయం ని యతంగత్యం
త్రనిగమః. నియతంగాంధేని యందు జనులు వుండుదురు గనక నిగమము
ఇగములు తప్పలేలగహాం. మూలనగరమనగా రాజధాని. అందుకో యుహా
లకుంది జనులకు ఆసమోపముందు కట్టబడ్డవేరె పెక పట్టణము శాఖా
నగరం అనం బడును. మూలనగరస్య కృష్టేయస్య శాఖాసద్యశత్వాతే
గరం. అనం బడును. మూలనగరస్య శాఖాసద్యశత్వాత్ వలె వుండే నగర
శాఖానగరం. వృష్టేయమైన మొదలిపట్టానకు కొమ్మ వలె వుండే నగర
మ గనక శాఖానగరం. వేశ్యలయొక్క స్థానము వేశమనం బడును. విశంతి
త్రాంవుతా అత్ర వేశః. కాముకులు దేని యందు ప్రవేశించు దురుగాంగా వేశ
ము. విశప్రవిశనే. ఆపణశబ్దం మొదలు నాలుగు మళిగె యిండ్లు. కొందరు
ఆపణనిషద్యా శబ్దాలు ౨ న్ను మళిగె పేళ్ళు. స్వవిపణిపణ్యశబ్దాలు ౨ -

స్య । త్రింగతి వీథి పేక్ష్యాతి నాత్రం దురు । పణి యస్యాం తే ష్వవవాకరం ష్యై స్త్రి
తి ఆపణః । దీని యందు వ్యవహారింతురుగనక ఆపణము । పణ్యవ్యవహా
రేస్త్రాం చ । నిషీదంత్యస్యాం నిషద్యా । వర్తకులు దీని యందు కూ
రుచుండురుగనక నిషద్యా । పుద్గలవిశేషరగత్యువసాందసేష్ఠు । విపణాయంత్యస్యాం వ్యవహా
రం త్వస్యామితి విపణిః । దీని యందు వ్యవహారించే తురుగనక విపణిః । పణ్య
వ్యవహారేస్త్రాం చ । పణ్యానాం వీథి పణ్యవీథి । పణ్యానాం వీథికా పు
ణ్యవీథికా । అమ్మతగిన వస్తువులు పణ్యములు అవి యుండే వీథి గాన పణ్యవీథికా
రథ్యాశబ్దం మొదలు మూడు శబ్దాలు త్రాపుచుండు ప్రధానమైన రథ్య వీథిపేళ్లు
రథ్యా ఈ రథకు హితా రథ్యా । రథ్యం బోలకు మిరాంగ్యమైనది గాన రథ్యా । ప్రతో
తో ల్యత్ర యంతి త స్యామితి ప్రతోళీ । దీని యందు జనులు మిక్కిలి మదింత్రు
రంగనక ప్రతోళీ । తుల ఆస్వాదే । విశి య్యంతి ప్రకాశ్యంతే స్యామితి విశిఖా
వస్తువులు దీని యందు ప్రకాశింపబడుచుండుగనక విశిఖా । విశిఖేస్త్రీ । అ
దిపూర్వమై ప్రతాశాధనమును చేప్పును । చయ వప్ర శబ్దాలు ౨ । స్యాచ్చయోఽ
దుగునపెప్పై కోరదుమట్టు దిబ్బె మొదలయినదాని పేరు । చయతి పాషాణా
దులగునపెప్పై కోరదుమట్టు దిన్నెమొదలయినదానిపేరు । చయతి పాషాణా
ద్యైరితి చయః । పాషాణాదులచేతను కప్పబడేది గాన చయము । చిజ్ చేయు
నే । ఉప్యతే ప్రకాశోత్ర వప్రః । దీని యందు కోప పుష్టింపబడుగనుక వప్రము
యువప బీజసంతానే । పుల్లింగనపుంసకాల యందు కద్దు । ప్రాకారశబ్దం మొ
దలు ౩ కోటపేళ్లు । ప్రకీర్యతే ఇతి ప్రాకారః । వెస్సచాయ పడేదిగాన ప్రాకా
రము । ఉ వృక్ష్యపే వరణః । వ్రియతే పేష్టతే అనేన వరణః । దీనిచాత పట్టణము
చుట్టు వారంపడుగనక వరణము । వృఙ్ వరణే । సాలతి పర్యంతం ప్రకోశీతి సా
లః । కుట్టు ముదినాయియుత్తె కడగనేది గాన సాలము । ఘ్యాంతకర్మ కొసలతిసగర

ముతివాసాలః । కుడ్యములనుపుంది పుండేది గాన సాలము । ప్రాచీన
ప్రతిశబ్దాలు ౨ స్సఫూరి చుట్టు వేశిన వెలుగుపేళ్లు । ప్రాగచ్ఛతీతి ప్రాచీనం
ప్రాకుం మొదట పుండేది గాన ప్రాచీనము । ప్రాచీ రమనిన్ని పాఠము కద్దు । అం
గ్రా ఆవృతి । పూజన దోర్షాః । కేరగతౌ । వ్యయతేనయా వృతిః । దీని చేత చు
ట్టబడుచున్న వనము గనుక వృతిః । వృఙ్ వరణే । భిత్తి కుడ్యశబ్దాలు ౨ గోడపేళ్లు
భిద్యతే భిత్తిః । భేదింపబడేది గాన భిత్తి । భిదృ విదారణే । స్త్రీలింగము ।
కుడ్యతే కుడ్యం । పడేప్పును దువైత్రానే దిగాంగా కుడ్యం । కుశ
కౌ యుతీ పతనస్యమయిన కుడ్యం । పతేప రుప్పుదువైత్రానే దిగాంగా కుడ్యం
భిత్తి । నరము దెంపములక వేశినగోడపేరు ఏడూకము నంబడును । ఈ శ్లేష్మేతి
కుకం అసాధ్యమైనాప చేతస్సాత్రుంచాయబడేది గాన ఏడూకం । అంతర
స్త్రీతా । ఏతత్ప్రాప్యమున్న కద్దు । వదయోరభేదః । అపశల్యం స్రావాంతికే
మెడుకవుంతగతాన్ని కుడ్యస్యాపేత అనిప్రాపే మధ్యముండు స్యాగారత్రి
హ్మకమందు చెప్పినారుగనక గృహంశబ్దం మొదలు — ౧౨ శబ్దాలు యింటిపేళ్లు
గృహ్ణాతి పురుషేణార్జితం ధనమితి గృహం । గేహం చ । పురుషుని చేత ఆర్జిం
పబడిన ధనము గ్రహించేది గాన గృహము । గేహము స్న । గృహా ఆపాదానే
అదవుదనితవాచ్ఛాదనే స్మృత మనేనేతి । ఉదవసితం । ఉదకముదనిచేత ఆ
చ్ఛాదనముగలద్యై యింబడుగనుక ఉదవసితము వన ఆచ్ఛాదనే । ఉదిత
సాదృశ్యమవసితమితి వా ఉదవర్జితం । పెలుపుగాంగప్పబడేది గాంగా నైనా
ఉదవసితము బంధనే । విశ్వంతి అత్ర వేశ్మ । దీని యందు ప్రవేశిస్తారుగనక
రుగనక వేశ్మ । విశ ప్రవేశనే । సత్తారాంతము । సీదంతి తిష్ఠంత్యత్ర సద్మ । దీని
యందుండురుగనక సద్మ । షదలృ విశరణగత్యవసాదనేషు । సత్తారాంతము

[illegible]

[illegible]

గాగాంత్ర యుతసము। యుతిపు యత్తై। వాజీశాలాం మందురా శబ్దంబు.
౨ - గుర్రాల యొక్క శాలకు పేళ్లు। వాజినాం అశ్వనాం శాలా వాజిశాలా
గుర్రాలుండెటి శాలగాన వాజిశాలా మదంతే అస్యాం అత్ర మందురా
దీనియందు గుర్రాలు మదించును గనక మందురా। మదిస్తుతి మోద మదిస్వ
ప్నకాంతిగతిషు। ఆవేశనం శిల్పిశాలాం శబ్దాలు ౨ - పస్త కంసాలకొష్ఠము
పేళ్లు। ఆవిశంతి కర్మకారా అత్ర ఆవేశనం పనులు చేయుంచెవారు
దీనియందు ప్రవేశింతురుగనక ఆవేశనము। విశ ప్రవిశనే సుఖ్యాది
కారాది శిల్పినాం శాలాం శిల్పిశాలా। స్వర్ణకారకంసాలు మొదలయునశి
ల్పుల్లు శాలగనక శిల్పిశాలా। ప్రపాం పానీయశాలికాం శబ్దాలు ౨ - నీళ్లచ
లిపేంద్రు పేళ్లు। పిబంత్యుదకమస్యాం ఇతి ప్రపా। ఉదకము మిక్కిలి దీనియం
దు పానము చేతురుగాన ప్రపా। పా పానే। పానీయస్య జలస్య శాలికా। పా
నీయశాలికా జలము యొక్క శాలగాన పానీయశాలికా। ఛాత్రులనగా
శిష్యులు। ఆదిశబ్దము చేత సన్యాసులు మొదలైనవారు। శిష్యులు సన్యాసులు
మొదలయునవారి యొక్క స్థానము। మఠము అనంబడును। మఠంత్యస్మిన్నితి
మఠః। దీనియందుండురుగనక మఠము। మఠనివాసే। గంజా మదిరాగృ
హాలు - ౨ - మద్యము చేసే యింటి పేరు। గంజా ఇతి శబ్దం యంతె గంజా। మద
ముచే మదిని పొందు కొంతలు పుట్టుదురుగనక గంజా। గజి శబ్దే। మదిరాయాస్సదా
నాం గృహం। మద్యముచే సేగృహముగనక మదిరాగృహం। గర్భాగారం వా
సగృహం శబ్దాలు - ౨ - పడకయింటి పేరు। దేవుని గర్భగృహం పేరు అనికొం

దరు అంటారు। గర్భ ఇవ అగారం గర్భాగారం। గర్భమువలెనె ఏకాంతమైనం
దిగనక గర్భాగారము। వాసస్య వేశ్మస్య గృహం వాసగృహం। పండుకొందు
కు యోగ్యమైనదిగనక వాసగృహం। అరిష్టం సూతికాగృహం శబ్దాలు ౨ - పురి
టి యింటి పేరు। స్త్రీవరక్షకత్వాత్ గృహం ప్రాణరక్షకత్వాత్ ఇతి అరిష్టం। ద
స్త్రీ గులు గుడపట్టుండే గృహాదులచేత కట్టింపబడినదిగాన అరిష్టం రిష్టం
సూతికా అస్యాం గృహం। సూతికా
గృహం। సూతికాలు ఉన్న వస్త్రం। సూతికా ... గృహం। సూతికాగృ
హం। బిడ్డ కనేదానియిల్లుగనక సూతికాగృహం। వాతాయనగవాక్షశబ్దా
లు - ౨ - కిటికి పేళ్లు। వాతస్య అయనం మార్గః వాతాయనం। వాయువు
మార్గముగనక వాతాయనము। ఆవుల కంటివంటి రంధ్రాలు కలిగినదిగాన గవా
[illegible]
మారేయుః। జనాశ్రయః జనులకు ఆశ్రయమైనదిగాన జనాశ్రయము
ము పశబ్దము అస్త్రీలింగము గాను। ధనికుల యొక్క గృహము హర్మ్యమనంబ
డును। హర్మ్యతి మనుష్యను హరించెదిగాన హర్మ్యము। హృ హ
రణే। ఆదిశబ్దముచేత అట్టాలికాదులు దేవతుల యొక్క రాజుల యొక్క
గృహము ప్రాసాదమనంబడును। ప్రసీదంత్యస్మిన్నితి ప్రాసాదః। దీనియందు
ప్రసన్నులైయుండురుగనక ప్రాసాదము। ప్రసీదంత్యస్మిన్నితి వా ప్రాసాదః
సంతుష్టులై దీనియందు వుండురుగాన ప్రాసాదము। షదుల్ విశరణగత్యవసా
దనేషు। రాజుల యొక్క గృహం సౌధమనంబడును। సుధయా యోగాంత సౌధః।
సుధ అనగా సున్నము అదికలదిగాన సౌధము। రాజ్ఞాం సదనం రాజసదనం
రాజుల యొక్క యిల్లుగాన రాజసదనము। ఉపకార్య ఉపకారికా శబ్దాలు
౨ - గుడారం పేళ్లు। కొందరు సామాన్యంగా రాజగృహసకలాంపేళ్లని చెప్పుదురు

[illegible]

[illegible]

[illegible]

గురుబాలప్రబోధిక - కాండ ౨ - పురవర్గః

[illegible]

23

చెరిచేదిగాంగా. వితర్దిస్తు వేదికా। వేదిం తన్వన్త్యస్యామితి। వేదికా। దీని యందుండి అ
[illegible]న్ని యెరుంగుదురు గనుక వేదికా। విద జ్ఞానే। వధిక్యై వేదన్తే దేవా। వేది కావేదికా
లచేత పొందబడేదిగాంగా స్త్రీసాం వేదికా। విద లాభే। ప్రప్పవలాతీకాండులు నేర్పే
కారకముగ్గ పోసక పెవెలు చేతద్వారముపట్టనే కప్పబడేది తో
రణమనంబడును। మంగళార్థం తుర్యతే తోరణం। మంగళార్థమైదీని
యందుత్పరికులవుదురు గనుక తోరణము। పురద్వారశ్చే పుల్లింగ నపుంసకా
లయందు కద్దు। పట్నానికి గోపురమనంబడును। గోప్యతే ద్వారైరితి గోపురం
పట్నం వారిచే తరక్షింపబడేదిగాంగా గోపురము। గూపూం వరక్షణే। పట్నము
వాకిటనుగొట్టున కట్టుపులు రాకుండాను నిమ్మాస్తదవుగా వేశినమంయంది హ
హస్తినఖమనంబడును। అస్తినఖ ఈవతిష్ఠతీతి। హస్తినఖః। యేనుగే
రుదతెనుండేదిగాంగా హస్తినఖము। యీముందర చెప్పిన శబ్దాలు మూడులిం
గాలయందు వర్తించును। కేంవాయు రాపాంప యతీతి కవాంపః। ద్వారయుప
నునిలేపేదిగాంగా కవాటము। కవపేష్టనే। కవాయమని నిన్నీ కద్దు। ప్రవిశతాంకే
శిరః పాపయతీతి। కవాంప ఇతివా। ప్రవేశించేవారికి శిరస్సు ఖేదించేదిగాంగా
కవాటము అనిన్ని పాఠము కద్దు। పఠ భేదనే। న్నియతీవా యరాంతర్ప్రాకా
రెత్పరరం। ఇయన్న అయున్న చెప్పేదిగాంగా అరరము। ఋగతౌ। పుల్లింగమైనప్పు
డు అరరిః। అనిన్నీ ఇకారాంతముకద్దు। ప్రెర్యంతె యీందర కురయెరా వ
క్కవాటా యను నామం। తద్విష్కమ్భో౽ర్గళం యమందు। విష్కంభ అర్గళ శబ్దాలు
౨ న్ను। [illegible] గతి యపేక్షు। విష్కమ్నాతీతి విష్కంభం। తలుపును అడ్డగించేది
గాంగా విష్కంభము। ష్కభి ష్కభి ప్రతిబంధనే। అరణానే కద్వనే సగళ ఇత్యర్గళం

తోస్త్రీ ఖారివర్త్తిగనక అర్గళము। గళ స్రంసనే। ఇది పుల్లింగమందు వర్తించును
స్త్రీలింగమైనప్పుడు అర్గళా అనిన్నీ ఆకారాంతముకద్దు। ఆరోహణం సోపా
న శబ్దాలు ౨ న్ను। మిద్దెమెట్లపేర్లు। ఆరోహంత్యనేనేత్యారోహణం। దీని
అన్నతస్థలమును యెక్కుదురుగనక ఆరోహణము। రుహ బీజజన్మని ప్రాదుర్భా
వే। సహాం అపాగమం। ఉన్నస్సే సోపానం। సోపానం తానిదీని యందు యెక్కేటప్పుడు
యుంకుకంతవంగుదురుగనక సోపానము। సోమయు ప్రహావ్యై శబ్దే। నిశ్రేణి అ
ధిరోహిణీ శబ్దాలు నిచ్చెనపేర్లు। నిశ్చయమైనత్ర యంతి అన్నతస్థలమున యెంతి
నిశ్రేణిః। దీనిచేత అన్నతస్థలములను నిశ్చయముగా పొందుదురుగనక నిశ్రేణిః
శ్రిఞ్ సేవాయాం। అధిరోహంత్యనేనేత్యధిరోహిణీ। దీనిచేత అన్నతస్థలము
సు యెక్కుదురుగనక అధిరోహిణీ। రుహ బీజజన్మని ప్రాదుర్భావే। సమ్మార్జ
నీ శోధనీ శబ్దాలు ౨ న్ను - చీపురకట్టపేర్లు। సంమృజ్యతే అనయా సంమార్జ
నీ। దీనిచేత తెస్సుగా స్థలశుద్ధి చేయబడునుగనక సంమార్జనీ। మృజూ శుద్ధౌ
శుధ్యతె అనయేతి శోధనీ। దీనిచే తశోధింపబడునుగనక శోధనీ। శుధ శౌచే। సం
కర అవకర శబ్దాలు ౨ న్ను చీపురకట్టచేత ఊడువబడ్డ కసువు మొదలైనదా
నిపేర్లు। సంకీర్యతే అవకీర్యతే ఇతి సంకరః। అవకరశ్చ। పారచల్లబడేది
గాంగా సంకరమున్ను అవకరమున్ను। కౄ విక్షేపే। క్షిప్తే ముఖం నిస్సరణం శబ్దాలు
౨ న్ను యింటిముందరిపేర్లు। గృహాస్యముఖప్రాయత్వాత్ ముఖం
[illegible]। గృహాత్ నిస్సరంత్యనేనేతి నిస్సరణం। గృహముసుంచి దీనిచేత వెడలు
దురుగనక నిస్సరణం। సృ గతౌ। సన్నివేశ నికర్షణ శబ్దాలు ౨ న్ను - పట్టముచుట్టు
వారి నబయలుపేర్లు। సమంతాత్ నివిశంతేత్ర సన్నివేశః। అంతట దీని యందు

సంచారార్థం వైశ్యప్రవేశింతురుగనక సన్నివేశము. విశప్రవేశనే. నిక్షిత్రాం వేశ్యాగారము
త్రనికష్టగాం. దీని యందు దుస్సుప తేదుగనక నికషగాము. కృషివిలేఖనే. సంవసథ
గ్రామశబ్దాలు — ౨ న్ని గ్రామముపేళ్లు. సందసంత్యత్ర సంవసథః. దీని యందు లేపవం
దురుగనక సంవసథము. వసనివాసే. గ్రసతి గ్రామః. భుజింపబడేదిగాగా
గ్రామము. గ్రసు అదనే. గృహసనకు యోగ్యమైన భూమి వాస్తువు. సంబడును
అనంబడును. వసంత్యస్మిన్ వాస్తుః. దీని యందు వుందురుగనక వాస్తువు. వేసని
వాసే. వేశ్మనః. భూమిః యింటి యొక్క భూమిగనక వేశ్మభూః. గ్రామసమీపము
ఉపశల్యమనంబడును. ఉపగతశ్శల్యాం కీలకో యస్య ఉపశల్యం. నేలగురుతు
మెరిగె యంకోర చూసమీపమందుకలదిగాగా ఉపశల్యము. సీమసీమశబ్దాలు
— ౨ న్ని పొలిమెరపేళ్లు. సియ్యతె బధ్యతే సీమా. యింత మేరనిక ష్షంబడేదిగాగా
సీమా. షిఞ్ బంధనే. నకారాంతమాకారాంతము యు — ౨ స్త్రీలింగాలు.
ఘోషః. ఆభీరపల్లీ శబ్దాలు — ౨ న్ని గొల్లపల్లెపేళ్లు. ఘోషంతి గావో యత్ర ఘో
షః. దీని యందు ఆవులు ఘోషించుగనక ఘోషము. ఘుషిర విశబ్దనే. ఆభీ
ర్యభితో గాం ఈరంతి వా ఆభీరః. ఆభీరాః గోపాః. పల్లిర్గతావితి పల్లీ
ఆభీరపల్లీ. పెరచెవారుగాని ఆభీరులనగా గొల్లలు. గొల్లలయొక్క పల్లె
గనక ఆభీరపల్లీ. ఈరిభిధమె. ఈరగతౌ. పక్కణ శబరాలయ శబ్దాలు
— ౨ న్ని బోయపల్లెపేళ్లు. పచ్యతే కదన్నమత్ర పక్కణాః. కుత్సితాన్నము దీనియం
దుపాకము చాయుటగనక పక్కణము. డుపచ్ పాకే. శర్వంతి భుమంతీతి
శబరాః. తే షామాలయస్సత్రాలయః భుమించెవారుగానా శబరులు. వారి
యొక్క యిల్లయము గనక శబరాలయము. ఇతి పురవర్గః.

మహీధ్ర శిఖరిమొదలు — ౧౩ — శబ్దాలు కొండపేళ్లు. మహీం కీలభూతో ధరతీతి
మహీధ్రః. భూమి చలపకనే వుండధరించేదిగాగా మహీధ్రము. ధృఞ్ ధా
రణే. శిఖరాణ్యస్య సంతీతి శిఖరీ. శిఖరాలుకలదిగాగా శిఖరీ. నకారాంత
ము. క్ష్మాం బిభర్తీతి క్ష్మాభృత్. భూమిని ధరించేదిగాగా క్ష్మాభృత్. భృఞ్
భరణే. తకారాంతము. హర్తుమశక్యః అహార్యః. హరించేకారకు
అశక్యమైనదిగనక అహార్యము. హృఞ్ హరణే. ధరతీమం ధరః. భూ
మిని ధరించేదిగాగా ధరము. ధృఞ్ ధారణే. పర్వాణి సంధయోస్య పర్వతః. సం
ధులుగలదిగాగా పర్వతము. నరాణాం ఉపజీవని య్యవతాద్యతే. అద్యత
ఇతి అద్రిః. ఫలమూలాదులైనరసములచేత భక్షింపబడేదిగాగా అద్రి
అద భక్షణే. గాం భువం త్రాయంత ఇతి గోత్రః. భూమిని రక్షించేదిగాగా
గోత్రము. త్రైఙ్ రక్షణే. గృణాతి ఇతి గిరిః. గ్రావాణః శైలములచేత చే
రుపడేదిగాగా గిరి. గ్రావముస్ను. గృ నిగరణే. గ్రావశబ్దము నకారాంత
ము. న చలతీత్యచలః. చలించనిదిగా అచలము. చల కంపనే. శిలాః అత్ర
సంతీతి శైలః. శిలలు దీని యందు కలవుగాగా శైలము. శిలానాముచ్చయః
శిలోచ్చయః. శిలలయొక్క సమూహముగాగా శిలోచ్చయః. నగశ్చేత్య
గః. నడవనిదిగాగా అగము. జీవనం ముంచతీతి జీమూతః. ఉదకమును
విడిచేదిగాగా జీమూతము. సానవః అస్య సంతీతి సానుమాన్. పెద్దచే
రులుకలదిగాగా సానుమాన్. న గచ్ఛతీతి నగః. నడవనిదిగాగా నగము
భువం ధరతీతి భూధరః. భూమిని ధరించేదిగాగా భూధరము. లోకా
లోకశ్చక్రవాళశబ్దాలు — ౨ న్ని - భూమికి కోటవలెనె చుట్టుపారివుండెప

పర్వతముపేళ్లు । అస్మాదభ్యంతరం సూర్యకిరణైః ప్రకాశ్యతే న చ బాహ్యమితి ప్ర
కాశాప్రకాశతయా లోకశ్చాలోకశ్చేతి వా, లోకాలోకః । యీ
పర్వతము యొక్క లోపలి పార్శ్వము సూర్యకిరణాలచేతను ప్రకాశించు
ను వెలుపలి పార్శ్వము ప్రకాశించదుగనుక । లోకమూ అలోకమూ అనఁబడెడిది లోకమూ
అలోకమని దీన్నేగాంగా లోకాలోకము । లోకస్య దర్శనే చక్రాకారేణ వలతి
సంవృణోతీతి చక్రవాళః । చక్రాకారముగ భూమిని చుట్టువారియుండెడిదిగన
క చక్రవాళము । వల సంవరణే । త్రికూటస్త్రికకుత్ శబ్దాలు - 2 - న్ను త్రికూటపర్వ
తముపేళ్లు । త్రయః కూటాః శిఖరాః యస్య సః త్రికూటః । త్రికకుచ్చ
మూడుశిఖరాలు కలదిగాంగా త్రికూటమున్ను త్రికకుత్తున్ను । త్రికకుచ్ఛ
బ్దము తకారాంతము । యీ - 2 - న్ను సమానాలు పుల్లింగాలు । అస్తచరమక్ష్మాభృ
చ్ఛబ్దాలు - 2 - న్ను - అస్తమానపర్వతముపేళ్లు । అస్తమనం ఉదయం గ్ర
హానస్త్రాణాం కరోతీతి అస్తః । గ్రహాన ప్రకాశమునం చేయనిదిగనక
అస్తము । చరమః పశ్చిమః స చాసౌ క్ష్మాభృచ్చ । చరమక్ష్మాభృత్ । క్ష్మాం బిభ
ర్తి । పడమటియందిక్కున వుండెడిదిగాంగా చరమక్ష్మాభృత్ । ఉదయపూర్వపర్వ
తశబ్దాలు - 2 - న్ను ఉదయపర్వతముపేళ్లు । ఉదయంత్యత్ర సూర్యాద
దయః । ఉదయః । దీని యందు సూర్యాదులు వుదయించుదురుగనక ఉదయము
లి యుదయంగతా పూర్వశ్చాసౌ పర్వతశ్చ పూర్వపర్వతః । తూర్పుదిక్కు
నవుండెడిదిగాంగా పూర్వపర్వతము హిమవదాదులు - 8 - న్ను శబ్దా
లు ప్రత్యేకమున్ను తమతమనామాలవల్లనే ప్రసిద్ధమైన పర్వతాలపే
ళ్లు । హిమము యెక్కువగాంతే । హిమవాన్ । హిమమస్యాస్తీతి హిమవాన్ । మం
చుయొక్కగమువల్లను హిమవంతుడు । మంచుకలదిగాంగా హిమవం

త్తు తకారాంతము । అది కింపురుషవర్షానకు దక్షిణమందుండును । నిషధంతి । సురా
అత్రేతి నిషధః । సురులు దీనియందు వుండురుగనక నిషధము । షద్ల విసరణగత్య
వసాదనేషు । అది హరివర్షానకు ఉత్తరమందుండు బాలసూర్యప్రకాశ
మైవుండును । అగస్త్యేన విధ్యత్వాత్ । విన్ధ్యః । అగస్త్యునిచేత వ్యగతమాందినదిగన
గా విన్ధ్యము । వ్యధ తాడనే । అది భారతవర్షమందు కులపర్వతము । మాలా
ర్కః అస్యాస్తీతి మాల్యవాన్ । మాల్యమనగా పుష్పాలదండ । ఆ యవయవాకార
ము కలదిగాంగా మాల్యవాన్ । తకారాంతము । మాల్యవాన్ అనగా త్రేంచ
పర్వతము । మేరుపర్వతానకు పడమటి గంధమాదనము । యిది ప్రమాణోపే
తకే యుండునేమ్మి । పరితో గమనం యాత్రా అస్యాస్తీతి పారియాత్రకః । చు
ట్టువారాను సదుపుకే ఉగినది పారియాత్రము । అది భారతవర్షమందు
కులపర్వతము । గంధైర్మోదయతీతి గంధమాదనః । పుష్పగం
ధములచేతను సంతోషింపచేసెదిగాంగా గంధమాదనము । ముద హర్షే । గ్లపన
యోః । పుల్లింగమందునేమ్మి । సుగంధిర్గంధమాదనః । అని కాళిదాసప్రయో
గము । అది మేరుపర్వతానకు తూర్పున వుండును । హేమమయాః । కూ
టాః యస్య సః హేమకూటః । బంగారుశిఖరాలు కలదిగాంగా హేమకూట
ము । అది కింపురుషవర్షానకు ఉత్తరమందుండును । యివి మొదలైనవిన్ను
ఆదిశబ్దముందరాలు ఇంకనున్ను మరికొన్ని మహాపర్వతాలు కలవు । పాషాణశబ్దం
మొదలు - 8 - శబ్దాలు రాతి పేళ్లు । పస్తాన్ని పేనయతీతి పాషాణః । పస్తుపులను
చూర్ణముచేసేదిగాంగా పాషాణము । పిష్ల సంచూర్ణనే । ప్రస్తృణాతీతి
ప్రస్తరః । భూమిని కప్పుకొని వుండేదిగాంగా ప్రస్తరము । స్తృ ఆచ్ఛాదనే । అత

పాదిభిః। తరుస్సనే జలాని గిరతీతి గ్రావః। యుంధవాతవేగినదిజలవుయను

ప్రవాహంచేదిగాంగాగ్రావము। గృణాని గరణె। నకారాంతము। ఉపలాతి భినత్తి

త్యుపలః। వస్తువులను ఖండించేదిగాంగా ఉపలము। లాండన అప్లాండన ఖండ

నేష్వు। అశ్మతె వ్యాప్నోతీతి భువం। అశ్మా। భూమిని వ్యాపించేదిగాంగా అశ్మ। ఉ

[illegible]

[illegible]

గాఁ గాఁ బిలము, బిలభేదనే, గాంవాం తస్యంధకారమితి గాఁవాం అంధకారమును
ఆక్రమించేది గాఁ గాఁ గుహా, గూంహాం సంవరణే, గతింహారతి గంహారం, తేంటయే
లతేతి గంహ్వరం, గమనమునకు బిలమునుచేసేది గాఁ గాంగంహారము, ప్రవేశ
శాయచ్ఛేద్యాకం పాదులచేత పర్వతంవల్లనుంచి జారినదో శైలాల్లో
గండశైలాయులని సంబడును, గండాఇవశైలాః గండశైలాః, కపోలాలవలెనైనవి
గండశైలాయులని సంబడును, గండాస్స్థూలాశ్శైలాః, స్థూలాలైనశైలాయులగా
గండశైలాయులు, ఖని ఆకరశబ్దాయు - ౨ స్త్రీ జిగురు లోహముల రత్నాలుబయుదల్లె
నదికుప్పైగనిపెళ్లు, ఖన్యతే రత్నాదికమత్రేతి ఖనిః రత్నాదులుదీని యందు త్ర
వ్వంబడుగనుక, ఖని, ఖ, ఖని, అపుదారణే స్త్రీలింగము, ఖానికజ్జములనుక
టుం ఆకరశ్చ, ఖనిః, ఖానిరితాన్వది ఆకీర్యంతే, లోహాదయోత్ర ఆకరః లే
హాదులు దీనియందు చల్లంబడుగనుక ఆకరము, క్వావిషేషే, పాదప్రత్యం
తపర్వతశబ్దాయు - ౨ స్త్రీ - కొండసమీపమందు చుట్టువారియుండెచిన్న
ప్రలపెళ్ళు, అద్రేః పాదాఇవ అధస్స్థాప్యతే, ధారణాశ్చే పాతః, పర్వ
తాలకు పాదాలవలెనే కిందనువుండేదిగనుక పాదాయు, ప్రత్యంతఇతిపాద్యో
పాందుపతేదిగాంగాన్నైనాం పాదాయు, పతుంత, గతాం ప్రత్యంతే సమీపవ
ర్వతాః ప్రత్యంతపర్వతాః, సమీపముందువుండేపర్వతాయుగాగా
ప్రత్యంతపర్వతాయు, పర్వతము వెయుక కొండయ సమీపభూమి, అధి
త్యకయనంబడును, పర్వతము మీదిభూమి అధిత్యకయనంబడును
ఉపత్యక, ఉపసమీపెభూమిః, ఉపత్యకా, ఊర్ధ్వప్రదేశస్థభూమిః అధిత్యకా
సమీపభూమి గాంగాం అధిత్యకా, మనశ్శిలా హారిదళం, గంధకంమొ
దలైనవి శిలావికారాయు అనిన్నే ధాతువు అనిన్నే సాముస్నశబ్దానవే చెప్పి

బడును, ధాతువిశేషమనే విశేషశబ్దముగైరికమని చెప్పును, ధత్తె, వింధేవల్లి
దర్శకంధమగంధాతుః, పరస్పరములన్ను భేదకలైనధర్మములను భేదించేదిగా
గాంధాతువు, దుధాంచే ధారణేపోషణయోః గిరేశ్చ మంగైరికం, గిరియ
ందుపుట్టినదిగాంగా గైరికము, అదిశబ్దం బాధనుసువర్ణరూపతామ్రాణి
హరితాతం మనశ్శిలా గైరికాంజనకాసీసలోహానీ హాస్సవాంగుకాంకః తేం
ధకేధ్రుక మితాన్వధ్నః ధాతవోగిరిసంభవాః అని శ్లోకార్థములచేత చెప్పబడిన
ది కుంజకుంజశబ్దాయు - ౨ స్త్రీ తీగెలచేతగప్పమావలెనే కప్పబడ్డపొదలవ
లెనున్న ప్రదేశాః ప్రకాశంత ఇతినికుంజః కుంజశ్చ, పక్షులుదీనియందుప
లుకును గనుకనికుంజములన్ను, కుంజములన్ను, కుంజ అవ్యక్తశబ్దేచ, నేంత్రానీఅ
మగసగతన్నైన అసగ తోకూరియోగములేదనేకారకు నికుంజకుంజశబ్దా
లువికల్పాన నపుంసకమందుకలవు

అపవిశబ్దముమొదలు, అదివిపేళ్లు, అపంత్యస్సాంమృగాదయః ఇతి అపవి
మృగాదులుదీనియందుసంచరించుగనుక అపది, అపపయుగతాం అపం
తీత్వహారిపశ్వాదయః అపః పయః పట్టేసోత్రతి అపవి సంచరించేదిగన
క, అపాలనగాంపశ్వాదులు, అపాలనగాంపక్షులు, యాం - ౨ స్త్రీ దీనియం
దు కలవుగాంగాం అపవి, ఇయర్తే మృగాదికమత్ర అరణ్యం, మృగాదు
లుదీనియందుతిరుగుగనుక అరణ్యం, యుగతాం వెపంత్రభయాందత్రేతివి
పినం, భయముచేతదీనియందు వణుకుదురుగనుకవిపినం, వెధ్యకంప్పనే,
గాహ్యతేఇతిగహనం, గాహ్నవిలోడనే, వృష్టిమృగాలచేతకలచబడేదిగా
గాంగహనము, కంటలం అనసంఅపూర్ణనం అస్యేతికాననం, జలమెప్రాణము

[illegible]

[illegible]

బ్రాహ్మశాఖాః। ప్రసూయంతేతి శాఖాః। విటపాః ప్రసూయంతేతి విటపాః। కొమ్మలు కలి
గనది గాన శాంఖిక్షి విపశ్చి। నకారాంతాలు। పాదైః మూలైః పిబంతి పిబతి పా
దపః। పాదాలనగా వేళ్లు। అందుచాత జలంబానంచేదిగాన పాదపము। పాదపాన
తరంబ్వా తుపమునేన తరుః। తరంతనదీని చేత తరింతురుగనక తరువు। వృక్ష
వనతరసూరూః। అనసః శకటస్య। అంకంగమునం హంతీతి అనోకహః। అ
నసనగా బండి। అకమనగా గమనము। బండిగతినిచెరిచేదిగాన అనోకహము
హానవాంసాగత్ర్వః। కుటతి శాఖాదినా వక్రీభవతీతి కుటః। శాఖాదులచే
వక్రమైయుండేదిగాన కుటము। కుటకౌటిల్యే। సస్ఫ తెజనేసన్నల్ః। శాలః
జనులచేత పుండపతేదిగాన సాలము। సాలగతారుతాంశని పర్ణాన్యస్య
తేతి పలాశీ। పలాశాలు ఆకులు అవికలదిగాన పలాశీ। నకారాంతము
ద్రుయన్నితిద్రుః। ద్రువత్తే ప్రకతించేదిగాన ద్రుపున్నా ద్రుమములున్న ద్రుహారిదా
రణ్వో। నగచ్ఛతే త్వగమః। వెంయచైపానదిగనక అగము। గమిత స్పఫులగ
తాః। పుష్పములవల్లపుష్పన ఫలాలతో కూడివంటి మొదలైనది వానస్ప
త్యమనంబడును। పుష్పులు లేక ఫలాలతో కూడిన పనసమేడి మొదలైనవి వన
స్పతి యనంబడును। వనానాం పతిః వనస్పతిః। వానస్పత్యః। వనానకు పతి
గానా వనస్పతిన్నై। వానస్పత్యములన్న ఫలింపబడి పుష్పించేదిగనక పరిపెయిడలై
నవి ఓషధులనంబడును। ఓషధ్యః ఇతి ఓషధ్యః। ఈకారాంత స్త్రీలింగము।
అపుష్ఠావాం। ఢిహాపానె। ఫలపాకే ఎవ అంతే యాసాం తాః। ఫలపాకేనై
అంతముకలదిగానా ఫలపాకాంతాలు। అరంభ్యఫల త్రపాన శబ్దాలుగాద్ధి
హోంకనైఖలంచేది యాకుపేళ్లు। నపుంభ్యః। అవంధ్యః। గొడ్డుకానిదిగా
గానల వంధ్యము। ఫలానిగృహ్ణాతి ధారయతి ఫలెగ్రహిః। ఫలాలను
గ్రహించేదిగాగా ఫలగ్రహిః। వంధ్యశబ్దం మొదలు గొడ్డుమాకుపేళ్లు। ప్రగతు

వైగుణ్యేన ఫలాని బధ్నాతీతి వంధ్యః। తనయందు వైగుణ్యంచాత ఫలాలనం
అర్గించుగనక వంధ్యము। బంధిసంయమనే। బవయోరభేదః। నసంతిఫ
లాన్యస్య అఫలః। ఫలాయులేనిదిగాన అఫలము। అవకేశం శూన్యం ఇషె
అవతి అవకేశీ। అవకమనగా శూన్యము దానిని పరిపాలించేదిగాన అ
వకేశీ। ఈశవశ్యర్నన కారాంతము। ఫలవచ్ఛబ్దం వరాండు। తత్రాలమందె
పండిపుండెమానిపేళ్లు। ఫలానిసంత్యస్య ఫలవాన్। ఫలినః। ఫలీచ। తకారాం
త అకారాంత నకారాంతాలు। ప్రఫుల్లశబ్దం మొదలు యెనిమిది వికసించి
నదానిపేళ్లు। ప్రఫుల్లః। ఉత్ఫుల్లః। సంఫుల్లః। ప్రఫుల్లతి। ఉత్ఫుల్లతి। సంఫు
ల్లతి। వికాసరూపాం సవక్తే లభ్యేదిగనక ప్రఫుల్లములన్ను ఉత్ఫుల్లములన్ను సం
ఫుల్లములన్ను। శీర్ణ్ణా విసరణే। వ్యాకృతః। కైలాంకొస్పైవాకోశః। కోశమనగా
కూడవిహా। అదిలేనిదికేదుగనక వ్యాకోశము। కుశశ్లేషణే। వ్యాకోశమనికై
ధుః। వికచోబంధనమస్య వికచః। విగతమైన బంధములు కలదిగాన వికచము
వికచబంధనే। స్ఫుటతి వికసతి స్ఫుటః। వికసించేదిగాన స్ఫుటము। స్ఫుటవికస
నె। ఫుల్లతీతి ఫుల్లః। వికసించేదిగాన ఫుల్లము। ఫుల్లవికసనే। వికసతి విస్తా
రం ప్రాప్నోతి వికాసః। సొరాస్త్యస్యేతి వికసితః। విస్తారమునుపొందేదిగాగా
వికాసము వికసగతౌ। వికాసము కలదిగాగా వికసితము। అవంధ్యశబ్దంమొదలు
వికసిత పర్యంతమైన శబ్దాలు - ౨ - త్రిలింగాలయందు వర్తించును। స్థాణుశబ్దం
మొదలు రెండుపేళ్లు। వాయునానిహంతోపి తిష్ఠతి స్థాణుః। వాయువు
చేతకొట్టబడిన్నని లిచిపుండేదిగాన స్థాణువు। స్థాగతినివృత్తౌ। అస్త్రీ
లింగము కాదు। చలనాభావాద్ధ్రువతీతి ధ్రువః। చలనములేకుండా పట్టుం
తిస్థిరమైయుండేదిగాగా ధ్రువము। ధ్రువస్థైర్యే। శంకతే త్రస్యాతే। పురుషుడ
యాంశంకః। పురుషుడివేడనిపిల్లశంకింతురుగనక శంకుః। శకారాంతా

యాం. పుల్లింగనపుంసకాలయందుకద్దు. ప్రాప్తశాఖాశేషుః ప్రాస్యః శాఖాః
ష్టేపాః. యస్యస్యః ష్టేపశ్చతుష్ప్రష్ఠే ప్రాస్యప్తైనశాఖాలున్నవెయదక్కన్నకలిగి
వుండెదిగాంగాష్టేపమనంబడును. దాంవాన్ని నాడవప్పవరాన బుష్టౌ తిష్టేపః.
దాంవాన్నిచేపదవాంఫబడనద్వైధ్వనియుక్తమై వుండునుగనకష్టేపము. బుష్టేక

౨౮

క్షిచెట్టుయొక్కవెళ్లకున్నకొమ్మలకున్ననడమవుండె భాగముప్రకాండమనంబ
డును. అదిగాక ఆకులుతరుచుగాంవుండెపొదస్తంబమున్ను గుల్మమున్నన
నంబడును. తిష్ఠతీతిస్తంబః. విరళమైయిగాంగాస్తంబము. ప్రాంగతినివృత్తౌ. గుడత
చేరాతిభితాంగుల్మః. దొంరాడులవల్లభయుపదెదాంరిని. రమ్యంబెడిగాంగాంగుల్మ
ము. గుడతకష్టో యాం. వల్లిశబ్దంమొదలు ౨. ఈశబ్దాలుతీగెలపేళ్ళు. విరుధి
పెట్టయుతరుల్లో నేమి వల్లీముట్టుకునివుండెదిగాంగావల్లీ. వలవల్లీసంవరణే
ప్రకృష్టాతతిర్విస్తారోస్యాః ప్రతతిః ప్రకృష్టమైనవిస్తారముకలదిగాంగా ప్రతతి
తనువిస్తారె. వాంతిదేష్వాంద్యర్థం. యష్టాదికమింతిలతా. పాంతెకోరకేంగడలుతెఉ
దత్తైనదాంనిని ఫుచ్చుకునేదిగాంగా లతాం. లదాంసే. వీరుత్తుశబ్దంమొదలుగాం౩-
శబ్దాలు ఆసెస్సున్నమున్నదప్పమున్నగాం అల్లినలతాంసమూహములకొదలపే
ళ్ళు. లతాంప్రతానసే సమస్తముగాంక్కొండరు యోజింతురు ప్రతానమున్నా
స్తంమ్మలయందువుండె ఆమెలయొక్కసమూహము. అందుతోకలాదిసహా
ష్టౌ తాంబూల్లాదికమైనలతాం విరుత్తాదులైన మూండుపేళ్ళచేతనున్నచెప్ప
పడునని లతాంప్రతానసనమెటె. యిదికొందరం వ్యస్తముగాం యోజింతురు. వి
రుణద్ధీతివిరుత్. విశేషముగాం చుట్టుకోని వుండెదిగాంగా విరుత్. రుధిరావ
రణే. వినిధ్యంతోరతే తివాం విరుత్. వివిధముగాం మొలిచెదిగాంగానైనా విరుత్
రువాం జబజస్తని ప్రాదుర్భావే. ధృకారాంతము. సవాంచర్యాసక్త్రీలింగమున

కద్దు. గుల్మోలతాసమూహేంస్యాస్త్రీతి గులినిగుల్మమనగా లతాసమూహము
అధికలదిగాంగానుగుల్మిని. అలతెల్పప్యేతీతి. అలవం. చుట్టుకునివుండెదిగాంగా
అలపము. అలసంవరణే. ఆరుహ్యతీత్యారోహః. నగాదీనామారోహతీతినగా
ద్యారోహః. ఊర్ధ్వరూపతయూంచ్ఛ్రీయత్యోర్ధ్వం. తస్మిన్ ఉచ్ఛ్రాయః. ఉచ్ఛ్రయం. ఉచ్ఛ్రా
యశబ్దంమొదలు - ౩. వృక్షాలయొక్క పర్వతాలయొక్క పైపొడవుపేళ్ళు. ఉచ్ఛ్రయ
తె ఉచ్ఛ్రాయః. ఉచ్ఛ్రయశ్చ. ఊర్ధ్వముగాపొందుట ఉచ్ఛ్రాయమున్న ఉచ్ఛ్రయ
మున్నుకద్దు. ఉత్. గతిః. ఉత్సేధః. ఊర్ధ్వముగాపొంవు ఉత్సేధము. షిధూ
గత్యాంతాంయాం. ప్రకాండస్కంధశబ్దాలు - ౨. చెట్లమొదలుకొని కొమ్మలల
వధిగాంగలచెట్టుయొక్క మధ్యభాగముపేళ్ళు. ప్రకాండ్యతె ఫలభ్యతేనాదిభిరితి
ప్రకాండః. ఫలాలనుఘటేంచెవారిచేత మర్దిలిన్నకోరపడెదిగాంగా ప్రకాండము
రముకాంతాం. పుల్లింగనపుంసకాలయందుకద్దు. స్కంధతె అధిరువప్పతె తిస్కంధః
స్కంధగతిశోషణయోః. శాఖాలతాశబ్దాలు - ౨. కొమ్మలపేళ్ళు. శాఖతె
దిశాంవ్యాప్నోతీతిశాఖా. దిక్కులనువ్యాపించెదిగాంగాశాఖా. శాఖృవ్యాప్తౌ. ల
తాశబ్దానకుముసవయంవతెనెపుట్టునది. రెండున్ను ఆకారాంతస్త్రీలింగాలు
స్కంధశాఖాశాలాశబ్దాలు - ౨. మాంకమొదలయంకొమ్మలపేళ్ళు. స్కంధాత్
నిర్గతాశాఖాస్కంధశాఖా స్కంధమునకు మాంకమొదలు అందువల్లపుట్టి
నదిగాంగా స్కంధశాఖా. శాలతెశాఖా శ్రేష్ఠమైనదిగాంగా. శాల్వశ్లాఘాయాం
శిఫాజటాశబ్దాలు - ౨. చెట్టుమొదట బడవవెనెవుండెవొంతపేళ్ళు. శినో
తివృక్షమూలమింతిశిఫా. చెట్టుమొదలు అల్పముగాంచేశేదిగాంగాశిఫా
శిఞ్ నిశానే. జటతిసంఘీభవతి జటాసమూహముగాంవుండెదిగాంగా
జటా. జటసంఘాతే. మర్రిచెట్టుమొదలైనవానికొమ్మలయందువుండెవొంతలు
స్సచెట్టుమొదలునుండికొనదాంకాంపెం యినతీగెను అవరోహమనంబడును

అవరోహా తీగెలంబతె అవరోహః. వెడలుచునుండేదిగాన అవరోహము (ఊ
డలు) బెఱజున్న శిఫాజటా. శిరశ్శబ్దంబు మొదలు -౩- చెట్టుకొనపేళ్లు. శీర్యతే
ఽస్మిన్ శిరః (స్వాంగము) ఉండుచుండెదిగాన శిరస్సు. శ్రేష్ఠసేవా యాం. అగ్ర తేస్య
గ్రం. కొనయగుటవలనగాపు చెప్పదిగాన అగ్రము. అగ్రకుయంలా యాం దత్వా.
శిఖాగ్రాత్ర యాంస్తా. శిఖరః. శిఖవంయు అగ్రాకారము కలదిగాన శిఖరము. ఈశ
బ్దాసన పుంసకములు. కొన్ని కాలశబ్దంబు మొదలు -౩- చెట్టుమొదలుపేళ్లు. మూ
లయతే మూలం. ప్రతిష్ఠను కలిగియుండెదిగాన పుట్టుండిగాన మూలము. మూ
లప్రతిష్ఠా అరాం. మూలరో హాణా. బుధ్నం తెలిసిన బుధ్నః. దీనిచేత వృక్షో
ఽప్రతిష్ఠాం ఎరుగుకుడుగనకె బుధ్నము. బుధ్నలిపగమనె. అంఘ్రినామ పాదపదనా యో
యుస్సైన అంఘ్రినామకః. పాదాలకె పర్యాయ గలవుగనక అంఘ్రినామకి.
ము. సారము జ్ఞా శబ్దాలు —౨— స్త్రీ — చెట్టుతో సాంగమైవుండె బాంగపేళ్లు స్త్రీ
లాంతరకుంపే సరతి ఇతి సారః. కాలాంతరం బుంది వుండెదిగాన సారము
స్యగతాం మజ్జతి ఇతి మజ్జా. పరిశుద్ధమైన దిగాన మజ్జా. యుమస్త్రా శుద్ధా. ప
జ్జతి ఇతి మజ్జా. వరాంకులోవుల కలిగివుండెదిగాన మజ్జా. మజ్జము జ్జనె. నకా
రాంత పుల్లింగము. ఉందువతి ఇంచును. త్వక్శబ్దంబు మొదలు -౩- శబ్దాలు నార
పేళ్లు. త్వచతి వలతి వృణోతి వృక్షమితి త్వక్. వల్కం వృక్షమును కప్పు
కునివుండెదిగాన త్వక్కు వల్కలము. త్వచ సంవరణె. త్వక్ శబ్దం చకారాం
త స్త్రీలింగము. వల్క వల్కల శబ్దాలు పుల్లింగ నపుంసకాలు. కాష్ఠదారుశ
బ్దాలు —౨— స్త్రీ — కట్టె పేళ్లు. కాశతే అగ్నిసాం ఇమం కాష్ఠం. అగ్నితో కూడా
ప్రకాశించెదిగాన కాష్ఠము. కాశృదీప్తౌ. దీర్య తె దారు. ప్రక్షాళింపబడెదిగా
న దారువు. దృ విదారణె. ఈ కారాంత నపుంసకము. ఇంధనశబ్దంబు మొ
దలు సమిత్తు పేళ్లు. ఇంధ్యతె అగ్నిరనేన ఇంధనం. ఇధ్మం చ్యే. దీనిచేత అగ్ని వె

లిగింపబడునుగనక ఇంధనము. ఇధ్మము. ఇంధిదీప్తౌ. ఏధ్యతె అగ్నిరనేన ఏధః. ఏధం
చ. అగ్నిదీనిచేత వృద్ధిపొందునుగనక ఏధస్సు. ఏధము. ధకారాంత స్త్రీలింగ
ము. నిష్కుహ కోటరశబ్దాలు —౨— స్త్రీ — మానితొఱ్ఱపేరు. నిష్కుహ్యతె విస్మాపయతి
నిష్కుహః. విస్మయమును చేసెదిగాన నిష్కుహము. కుహ విస్మాపనె. కోటతి కోటరం
కుటిలమైవుండెదిగాన కోటరము. కుట కౌటిల్యె. ఈ కలప్రాసపుల్లింగము. వల్లి
కెశబ్దంబు మొదలు —౨— స్త్రీ — పూగుత్తికి కానిపూచిన కొమ్మకొనపేళ్లు. అం
కె మంజరీశబ్దాలు. ముకుళముకానికుసుమాన్వమైగా
దె పుష్పించి దీర్ఘమైన కుసుమయుక్తమైకాని కుసుమాన్వమైగా
ని ఆయినపేళ్లనికొందరందురు. వలతె శాఖాం వృణోతి వల్లరీ. కొమ్మను సెప్పు
కునివుండెదిగాన వల్లరీ. వల సంవరణె. మన్యతె బహువన్నతె. మంజరీతి
మమత్రుగా తలకుబడెదిగా మంజరీ. మసు అవభాంధనె. రెండున్న ఈకారాం
తస్త్రీలింగాలు. పత్రశబ్దంబు మొదలు -౬- ఆకులపేళ్లు. పతంతి పత్రం
చెట్టునుంచి పడెదిగాన పత్రము. పదుల గతౌ. పలాశ్యతె ఇతి పలాశం
ప్రతియుక్తమైనవారిచే ఉద్ధరింపబడెదిగాన పలాశము. పలపూర్వో
శబ్దశనె. రలయోరభేదః. ఛాద్యతె వృక్షో నేనేతి ఛదనం. వృక్షం కప్పబడు
గనక ఛదనం. ఛద అపవారణె. దళ్యతె ఇతి దళం. పగిలెదిగనకె దళము. దళ
విశరణె. పిపర్తి వృక్షం పర్ణం. వృక్షమునిండివుండెదిగాన పర్ణము. పౄ
పాలనపూరణయోః. ఛాద్యతె వృక్షోనేనేతి ఛదః. వృక్షము దీనిచేత కప్పుబ
డుగనక ఛదము. ఛద అపవారణె. అకారాంత పుల్లింగము. పల్లవకిసల
యశబ్దాలు —౨— స్త్రీ. చిగురుపేళ్లు. ఆకులతో కూడిన కొమ్ములయొక్క
కొనలని కొందరందురు. పలతి వాయువశాత్. పల్లవః. వాయువశాన కది
లెదిగాన పల్లవము. పలగతౌ. పుల్లింగనపుంసకాలు. గాలి ఇయుండ్రు కొందరు. కెంచిత్పల

తేతిరిసెలయు। యుంచుకొంతుచెవిచెదిగానాకిసలయాము। సలగతాం। విస్తారం

రవిటపుశబ్దాలు -౨- స్త్రీ - వృక్షముయొక్క విస్తారముపేరు। విస్తారయతీతి

రు విస్తారః। వృక్షమునువిస్తరింపచేశేదిగానా విస్తారము। వృక్షాపల్లవనరణా

యోః। విటపయతీతి విటపః। పరివేష్టించియుండేదిగానా విటపము

వపవేష్టనే। విటపాః పాంతీతి విటపః। విటులపాలించేదిగానైనా విటపము పార

క్షినా। పుల్లింగనపుంసకాలయందుకద్దు। వృక్షలతాదులయొక్క ఫలము

సస్యమనంబడును। సస్యైవృక్షమదిశైతెసస్యం। వృక్షముందుననీయంచుపుండే

దిగానాసస్యము। సంసస్యస్తే। ప్రసూనమునగాపత్రఫలపుష్పాలు అదిఏని

చేతసంబంధింపబడునగనకప్రసవబంధనం। బధ బంధనే। కృష్ణముగానిఫలపృ

శలాటుః। వృంతంప్రసవబంధనశబ్దాలు -౨- స్త్రీ తాడిమెపేర్లు। వృణోతీతివృ

వృణోతీతి వృంతం। పుష్పమునుసంబంధించియుండేదిగానా వృంతము। వృణసంభక్తౌ।

ప్రసవపత్రఫలపుష్పాణి పత్రాణి నిబధ్యంతే అనేనేతిప్రసవబంధనం। ప్రసవాన

మునగాపత్రఫలపుష్పాలు అదియేని చేతసంబంధింపబడునగనకప్రసవబంధనం

బధ బంధనే। పక్వముగానిఫలము శలాటువు అనంబడును। శలతిపుష్టిమా

పద్యతే శలాటుః। పుష్టినిపొందేదిగానాశలాటువు। శలగతౌ। ఎండిన

పండు వానమనంబడును। వానయతి శుష్యతి వానం। శుష్కమయ్యేదిగానా

వానము పైజశోషణే। శలాటువానశబ్దాలు -౨- స్త్రీ మూడులింగాల

యందువర్తింమును। శాటుః కశెశ వతశాలాటుపా మూషాః। వానయతి

ఫలంనివానాంవారితకే। వానం। వానమాత్రం। క్షారకజాలకే

శబ్దాలు -౨- స్త్రీ। పసరుమొగ్గకేసన్నపుశకాయుక్తనపేర్లు। మొగ్గలయొ

క్కగుమికపేర్లనికొందరందురు। క్షరతిప్రసూనంతే క్షారకః। పుష్పాదులుపు

ష్పం చెదిగానాక్షారకము। క్షరచలనే। జలతి జాలకం। జలచెనే

కదులుచుండేదిగానాజాలకము। యాంశబ్దంనపుంసకము। కలికాకోరక కళ

శబ్దాలు -౨- స్త్రీ। యుంచుకొంతుప్రవృద్ధిమైనమొగ్గలపేర్లు। కల్పతెప్రసూన

మితికళ్యతెకలికా। కోరార్యతెశబ్ద్యతెకోరకః। పుష్పమనెదిలనిపలకబడేది

అనిగానాకలికానుకోరకము। కలశబ్దసంఖ్యానయోః। కురుశబ్దే।

రకశబ్దముపుల్లింగము। గుచ్ఛస్తబకశబ్దాలు -౨- స్త్రీ। విశాలమైనమొగ్గలయొ

క్కసమూహముపేర్లు। ఫెక్కక్కెకొమ్మయందెఅనేకపూగుత్తులయుండుగా

నబడును అయుకుంయంగన్నెరుమొదలైనపూగుత్తులపేర్లని కొందరందురు

ఏకప్రదేశాంపుష్పాణి। పృథగ్గుచ్ఛబహూనిచ।

పుష్పగుచ్ఛస్సవిజ్ఞేయో యథాస్వాత్థరవీరకే - గచ్ఛతి యుకేసాంధుః కేగుచ్ఛః

కః। కుంచిపునిపుయుకపడేదిగానాగుచ్ఛకము। గుచ్ఛశబ్దే। గుచ్ఛకమనికొం

దరందురు। స్తూయతెస్తబకః। స్తోత్రముచేయబడేదిగానాస్తబకము

కుడ్మలముకుళశబ్దాలు -౨- స్త్రీ। పరువైనమొగ్గలపేర్లు। కుంపయతియా

మతి కుడ్మలః। యుంచుకొంతకుయులమై పుండేదిగానాకుడ్మలము। కుం

యంకొాత్సే। కశికాంవస్థాం ముంచంతిముకుళః। ముచే। మోక్షణే। పుల్లిం

గనపుంసకాలయందుకద్దు। సమనశ్శబ్దంమొదలు -౪- పుష్పములపేర్లు

తెస్సతలంపబడేదిగానా సుమనస్సులు। మనుజ్ఞానే। సుప్రీతంమనః। అ

స్యేతిసుమనః। సం। ఘనియుంకుమనస్సువెన్నైపుండేదిగానాసుమనస్సులు

సకారాంతస్త్రీలింగబహువచనం। బహువచ్చేసమాస్సికధావషాం

సుమనో జలూకేసోంప్సరసః। అనివామనమతముందు। బహువచ

నం। ఇతరములయందుఏకవచనముస్సుకద్దు। పుష్పంపుష్పమనాం। కుసుమం

అనినామములు।

తస్మాత్సర్వేణాకులశోలసముష్పతేన్పశాప్యక్షణానసుమనాంప్పవమునిఖ్యాప్

అనికరాంత్రుకుతున్న. పుష్పవతిపుష్పం. వికసించేదిగాం పుష్పము. పుష్పితక
సనెప్రసూయతేప్రసూనం. పుట్టెదిగాంగాప్రసూనము. పూప్రాణిప్రసవెక్ర
స్తీతిపుష్పము. రావినాంశిష్పతి కుసుమం. ప్రభూరాలతే వికసించెదిగాం పుష్ప
ము. కూంతేదిగనక కుసుమము. కుసుమ్మైషనె. ప్రసూనాదులు సమలింగాలు
ము కెరండుపుష్పరసశబ్దాలు -౨- స్యపూంతేనేపెళ్లు. మకర్పెతమధ్వితపుష్ప
మనెనితిమకరందః. దీనిచే తపుష్పము అలంకరింపబడుగనక మకరందము
ముకెకుండనె. పుష్పణాంరసః పుష్పరసః. పుష్పలయొక్కరసము గాసాపు
ష్పరసము. పరాగసుమనోరజశ్శబ్దాలు -౨- పుష్పలధూళిపేళ్లు. పరా
గచ్ఛతివాయువశేనపరాగః. వాయువశానపుప్పొడిగాపరాగము. సుమ
నసపూర్వ్పగములెస్సవెగతా. సుమనసాం రజః సుమనోరజః. పు
ష్పలయొక్కధూళిగనక సుమనోరజస్సు. సకారాంతనపుంసకం. ద్వి
వాసంప్రసవెన్నితిప్రసవమునగాపుష్పములున్న ఫలములున్ను అందువతిసంబ
సర్వమ్మైసర్వష్టాలయొక్క శబ్దరూపములున్నద్విహాసం స్త్రీలింగములింగమే
నమైవుండును. నపుంసకలింగము అను. ఏయువతెనందను. పంపనేస్తం
ప్రసవంబంపకం. అప్రస్యఫలం ఆమలక్యాః ఫలం ఆమలకం అనివా
కి తక్వాదయః. హారీతక్కిశాం తత్తథాత్రాథాప్టొ మొదలైనవి అయి
తెనుపుష్పఫలవాచకాలు అయినప్పుడె స్త్రీలింగమందె వర్తించునువా
రితస్యాఃఫలం హారీతకీ. కీశాం తస్యాఃఫలం కౌశరతకే. అశ్వత్థం శ
బ్దమొదలైన - శబ్దాలు. అశ్వత్థాదిఫలాలకు పేళ్లు. అశ్వత్థస్య ఫలం. అ
శ్వత్థం. రావిపండు. అశ్వత్థమనంబడును. వైణవం ధ్రుంఠైవణం. వెదురు వి
య్యము. వైణవము నంబడును. ప్లాక్షస్య ఫలం ప్లాక్షం. జువ్విపండు. ప్లాక్షం

బడును. ప్లాక్షము. న్యగ్రోధస్య ఫలం నైయగ్రోధం. మర్రిపండు నైయగ్రోధము
నంబడును. ఇంగుదస్య ఫలం ఇంగుదం. గారపండు ఇంగుదమనంబడును. బృ
హత్యాః ఫలం బార్హతం. ములకపండు బార్హతమనంబడును. జం
బూశబ్దం మొదలు నేరేడుపండు పేళ్లు. జంబ్వాః ఫలం జమ్బూః. అనిన్ని జం
బు అనిన్ని జంబూవు అనిన్ని నేరేడుపండు పేళ్లు. జంబూశబ్దం ఊకారాంత
స్త్రీలింగము. జంబుశబ్దం ఉకారాంతనపుంసకం. పుష్పజాతిప్రభేదయః
స్వలింగాః. జాతీ. మల్లికాశేఫాలికా. యూథికాయి ఇవిమొదలైన శబ్దా
లు. పుష్పవాచకాలైనప్పుడు తమతమలింగాలె స్త్రీలింగాలు. ఏయువతెలె
సందె. జాతెః కుసుమంజాతిః. మల్లికాయాః కుసుమం మల్లికా. అని
ప్రవస్పేదులు ఫలవాచకాలైనప్పుడు తమలింగాలె. ఏయువతెనందె వ్రీ
హీనాం ఫలాని వ్రీహయః. ముద్గస్య ఫలం ముద్గః. మాషస్య ఫలం మాషః
అనివిదార్యాదిభ్యస్తు మూలెపి. విదారీగంభారీబృహతీ ఇవిమొదలైన
వి మూలవాచకాలైనప్పుడు న్ను అపి. శబ్దంచాత పుష్పవాచకాలైనప్పుడు
న్నుతమతమలింగాలె. ఏయువతెనందె. విదార్యాః మూలం ఫలం కుసుమం
వా విదారి. గంభార్యాః కుసుమం మూలం ఫలం వా గంభారీ. పాటలా
శబ్దము పుష్పవాచకాలైనప్పుడు నపుంసకం వర్తించును. పాటలాయాః
పుష్పం పాటలం. పాటలం వా. అని. బోధిద్రుమశబ్దం మొదలు -౫- రావిచెట్టు
పేళ్లు. బుధ్యతె అనేనేతి బోధిః. బోధినాద్య్రుమో బోధిద్రుమః. బోధి అనగా తెలి
వి. దీనిచేత సర్వమున్ను తెలియగబడుగనక బోధిద్రుమము. బోధి అనే ద్రుమము
గనక బోధిద్రుమము. చలాని దలాని యస్య సః చలదలః. ఎప్పుడున్ను
కదులుచుండె ఆకులుకలదిగాన చలదలము. ప్లవితాః పాలయతీతి పిప్ప

లః। తన్ను సేవించేవారికి నిరర్థం చేదిగాన పిప్పలము। పాలకక్షేశే। కుంజరా
ణాంప్రియశనః కుంజరాశనః। ఏనుగులకు భక్ష్యము గాన కుంజరాశనము। అ
శ్వరూపేణ అత్రాగ్నిస్తిష్ఠతీత్యశ్వత్థః। అశ్వరూపంబౌ అగ్ని దీని యందు
ఉండుగనుక అశ్వత్థము। ఏవాగతి నివృత్తాః। కపిత్థశబ్దం మొదలు ౨ - వెలగచెట్టు
పేళ్లు। కపిః ప్రియత్వేన తిష్ఠతీతి కపిత్థః। కోతులకు ప్రియమైనదిగాన కపిత్థము
దధీవ తిష్ఠతీతి దధిత్థః। పెరుగువలెనుండేదిగాన దధిత్థము। ఏవాగతి నివృ
విష్టంభకారకత్వేన గ్రాహయతి గ్రాహీ। మలబద్ధం చేసేదిగాన గ్రాహి। గ్రాహుపుపా
దానే। మనోరాంత్రః। ఫలేమనోమథ్నాతీతి మన్మథః। ఫలాలచే మనస్సును
కలచేదిగాన మన్మథము। మథవిలోడనే। దధివత్। ఫలపుష్పాఫల
మస్యేతి దధిఫలః। దధివలెనే ఫలుసు అయియుండా ఫలాలుగలి
గినదిగాన దధిఫలము। పుష్పాత్ఫలమస్యేతి పుష్పఫలః। పుష్పములవల్లనే ఫ
లాలుగలదిగాన పుష్పఫలము। అమ్లత్వేన దంతానాం శఠో దంతశఠః। పు
ళుసు అవుటచే తన దంతాలకు శఠమైనదిగనక దంతశఠః। ఉదుంబ
రశబ్దం మొదలు - ౪ - మేడిచెట్టుపేళ్లు। ఉన్నతత్వేన అంబరంప్రతి ఉంబ
రమనేనేతి ఉదుంబరః। ఉన్నతమైనందున ఆకాశమును ఉల్లంఘించేదిగాన
ఉదుంబరము। జంతుయుక్తం ఫలమస్యేతి జంతుఫలః। జంతుమయమైనఫ
లాలుగలదిగాన జంతుఫలము। యూపాదిరూపత్వేన యజ్ఞాంగము యజ్ఞాంగమనే
రణమితి యజ్ఞాంగః। యూపాదిరూపాన యజ్ఞానకు అంగమై ఉండేదిగా
గా యజ్ఞాంగము। హేమవర్ణం క్షీరం దుగ్ధమస్య హేమదుగ్ధకః। బంగారు
వన్నెపాలుగలదిగాన హేమదుగ్ధకము। కోవిదారశబ్దం మొదలు మూడు కాం
చనపుచెట్టుపేళ్లు। కోవిదారయతి కోవిదారః। భూమినిచ్ఛిద్రించేదిగా

గా కోవిదారము। భూమిదారకః। చమరసదృశమంజరిత్వాచ్చమరికః। చ
మరవం యుక్తాంగుచ్ఛములుగలదిగాన చమరికః। కుద్దాలవంటి ఆకుల కొ
య తేతి కుద్దాలః। పేళ్లచేత భూమిని ఛేదించేదిగాన కుద్దాలము। యుగ
పదళ్ళే। యుగళం పత్రం యుగమస్య యుగపత్రకః। జమిలి అయియుండేది
ఆకులు కలదిగాన యుగపత్రకము। సప్తపర్ణం మొదలు - ౪ - ఏడాకుల అరి
టిచెట్టు పేళ్లు। ప్రతిపర్వ సప్తపర్ణాని యస్య సః సప్తపర్ణః। గణుపుగణుపుకు ఏడాకు
లు కలదిగాన సప్తపర్ణము। విశాలాః త్వచో యస్య సః విశాలత్వక్। విశాల
మైన పట్టలుగలదిగాన విశాలత్వక్కు। చతురాంతము।
శరది పుష్ప్యతీతి శారదః। శరత్కాలమందు పూచేదిగాన శారదము। శారది
ఆని స్త్రీలింగ పాఠము కద్దు। సప్తపర్ణత్వాత్ విషమాః ఛదాః యస్య సః విష
మచ్ఛదః। బేసి ఆకులు కలదిగాన విషమచ్ఛదము। ఆరగ్వధశబ్దం మొద
లు ౧౦ - రేలచెట్టుపేళ్లు। ఆరం జవయతి ఆరగ్వధః। ఆరంజుడం మూలాస్త్రాండరో
తి। ఆరగ్వధః। రాజా చాసౌ వృక్షశ్చ రాజవృక్షః। వృక్షశ్రేష్ఠము గనుక
రాజవృక్షము। రోగరాజం వృక్షస్యతీతి రాజవృక్షః। రోగమును భేదించేది
గాన రాజవృక్షము। వృక్షాణాం రాజా వా। శమ్యాంపగచ్ఛతీతి శమ్యాకః।
బజ్జనిని అనుసరించేదిగాన శమ్యాకము। అకత్తగనుయం లాయాంగతాం చ
తురంగుళపర్ణపుష్పత్వాత్ చతురంగులః। నాలుగు అంగుళాల ఆ
కులు ఉండేదిగాన పులుగలదిగాన చతురంగుళము। ఆరేవతం ఇత్యపి
ఆగచ్ఛత్యనేన రోగమితి ఆరేవతః। రోగము దీనిచేత దాయిపోవుగనుక ఆరేవత
ము। వ్యాధీన్ హంతీతి వ్యాధిఘాతః। వ్యాధిని కొట్టేదిగాన
వ్యాధిఘాతము। వ్యాధిఘాతము। హంసగమనః। ఫలైః కృతా మాలా యు

ష్ఠేసః । శ్రీతపర్ణాలః । పలాలపాయుపర్ణపత్రా గాగా శ్రీతపర్ణాలము । సువర్ణ
కారాణి పుష్పాణి యస్య సః । సువర్ణకః । జంబీరశబ్దం మొదలు - ౫ - నిమ్మచె
ట్టుపేర్లు । జంభ్యతె భక్ష్యతె ఇతి జంబీరః । భక్షింపబడేదిగాగా జంబీరము । జమ
అదనె । దంతస్య శఠో యస్మాత్ తే దంతశఠః । పులుసు అపుపచాతను దంతాలకు
ఉంతశఠమైనదిగాగా దంతశఠము । జంబయతి మోహయతీతి జంభః ।
జంభీరశ్చ । జంభలశ్చ । మోహంపరుశేదిగాగాను జంభమున్ను । జంభలమున్ను
జంభలమున్ను । జంభిమోనవానాద్ధః । జంభీజుంభిగాత్ర విమోహానైన
రుణాం శబ్దం మొదలు । ౫ - అవివిందిచెట్టుపేర్లు । వృణోతీతి వరుణః । వరణశ్చ
చుట్టుకొనివుండేదిగాగా వరుణమున్ను । వరణమున్ను । వాధింసేసేంతీతి
సేతుః । వ్యాధిని అడ్డగించేదిగనక సేతువు బంధనె । తిక్తో రసః కుత్రాంశా
ఖం యస్య సః । తిక్తశాకః । చేదైన ఆకులుకలదిగాగా తిక్తశాఖము । సదాత
రుణత్వాత్ కుమారకః । ఎల్లప్పుడున్ను కుమారకమైవుండేదిగాగా కుమా
రకము ॥ పున్నాగశబ్దం మొదలు । ౫ పొన్నచెట్టుపేర్లు । పున్నాగ ఇవ పున్నాగః ।
పురుషశ్రేష్ఠునివలెవుండేదిగాగా పున్నాగము । పురుషవదున్నతత్వాత్ । పురుషః
తుంగశ్చ । పురుషునివలెనే వున్నతమైనదిగాగా పురుషమున్ను తుంగమున్ను
ప్రశస్తాః కేసరాః సంత్యస్య కేసరః । మంచి ఆకరపుకేలదిగాగా కేసరము -
దేవానాం వల్లభః ప్రియః । దేవవల్లభః । దేవతులకు ప్రియమైనదిగనక దేవవ
ల్లభము । పారిభద్రశబ్దం మొదలు - ౪ - బారిజచెట్టుపేర్లు । పరితో భద్రము
స్య పారిభద్రః । అంతటాశుభముకలదిగాగా పారిభద్రము । సరుజ
త్వాత్ రోగస్య నింబతి । సంచారాత్ తరుశ్చ నింబతరుః । ఆరోగ్యమును పొంది
చేదిగాగా నింబతరువు । నిజప్రాణా । మందారసూర్య్యః ఆరాః కేంపాః

అస్య సంతీతి మందారః । తత్వాద్ మాదేర్వాత్ । పారిజాతకోపి । సలాక్షాలు
అయిన ముండ్లు కలదిగాగా మందారము । మందారశబ్దంసహచర్యాన పారి
జాతమనంబడును । తినిశశబ్దం మొదలు - ౭ - సెమ్మమానిపేర్లు । అనేకజీవత్వా
తే నిశాం మనిత్రాంత్యః తినిశః । అనేకకాలములువుండేదిగాగా తినిశము । స్యందనా
పయోగిత్వాత్ స్యందనః । రథానకు ఉపయోగమైనదిగాగా స్యందనము
రథచక్రాంతేన నెమితినేమిః । తేరుబండిగరుపుపకంనత్రమైనదిగాగా నేమి
నము ప్రవ్యాప్తె శక్త్యె । రథస్సావనకోలద్రుః । రథద్రుః । రథములకు అయ్యె
వృక్షమయుగనక రథద్రువు । అతిశ్రుతత్వాత్ । అతిముక్తః । మిక్కిలివిస్తా
రము కలదిగాగా అతిముక్తము । అస్య తెపథ్య త ఇతి వంజుళః । ప్రాధిః
కపతేదిగాగా వంజుళము । మసయాంచనె । లఘుత్వపిదార్థ్యద్యైప్యాప్యే
ఆశ్చర్యకారిత్వాత్ చిత్రకృత్ । సంచిహ్నిపుంశిన్నదృఢమైదఘనమైవుండునుగాగా
ఆశ్చర్యమును చేశేదిగాగా చిత్రకృత్ । తకారాంత్యః పుల్లింగము । పీతశబ్దం
మొదలు - ౩ - లింబాపువృక్షముపేరు । రసేన వస్త్రాదికం పీతం కరోతీతి
పీతనః । రసముచేత వస్త్రాదులు పచ్చనచేశేదిగాగా పీతనము । కపీనాం యా
త్రాం కపీనామాతనోతీతి కపీతనః । కోతులచేత కపులకోరకేను విస్త
రింపచేశేదిగాగా కపీతనము । తను విస్తారె । ఆమ్రాంతను కోరుదనుగచ్ఛ
తీతి ఆమ్రాతకః । మామిడినియ్యంచుకెంతా అనుసరించేదిగాగా ఆమ్రా
తకము । అవసానంతత్సగమనె । మధూకశబ్దం మొదలు - ౫ - యిప్పమానిపేర్లు
మధురసః అస్త్యత్ర మధూకః । తేనెదీనియందు కలాపడుగనక మధు
కము । అచసముదాంరెం । గుడతుల్యపుష్పాణి యస్య సః । గుడపుష్పః । బె
ల్లంవంటి పుష్పములుగలదిగాగా గుడపుష్పః । మధుపుద్రావనోంద్రుమః । మధు

ద్రుమః। మధుప్రాధాన్యము గలదగుటచేత మధుద్రుమము। వనప్రస్థభవత్వాద్వా
నప్రస్థః। వనస్థలమందు పుట్టినదిగాన వానప్రస్థము। మధుష్ఠీవతి మధుష్ఠీలః।
తేనెను వెళ్లించునదిగాన మధుష్ఠీలము। జలజే యందు పుట్టినయిప్ప
మధూకాలమనంబడును। మధులలతీతి మధూలకః। అలరాపరణ ఇప్ప
శబ్దంబులు   మానిపేళ్లు। పింఘ్నతే మాధ్యూనస్మాత పీలుః। వాడు
ర్పునపుట్టింతి పానమనరాయుపదదిగాంగా పీలుః। పావానె। గుడవన్మధురాణి
ఫలానియస్య సః గుడఫలః। బెల్లమువంటి ఫలములు గలదిగాంగా గుడఫలః। స్రం
సయుఫలాదికమితి స్రంసీ। ఫలాదులు జారించేదిగాంగా స్రంసీ। స్రంసూ అవ
స్రంసనే। నకారాంతము। అక్షోట కందరాళ శబ్దాలు - ౨ - నకొండగోనిపుల
నిపేళ్లు। అక్షేతమూత్రైర్భునం వ్యాప్నోతీతి అక్షోటః। వెళ్లచేతఫలాలనివ్యా
పించేదిగాంగా అక్షోటము। అక్షోరావ్యాప్తా కందరస్థానములతీతి కందరాళః।
అలంకూరా   గంపాంతు కర్పరాశన్నతివా। రోగాలనుపోగొట్టే
వైకారకంసకుర్దుమైనదిగాంగా కర్పరాశము నిపాత్యంకేద్దు। కృపూసాంవద్దే
అంకోలనికోలశబ్దాలు - ౨ - నూఁపూడుగమానిపేళ్లు। అంకృతేకంఘర్నైః అంకో
లః। అన్నైలయేనెనె। నికుంచతేకంటకైతె నాంస్మాతనికోచకః। ముండ్లుకేలదిగనకెదని
పల్లవైఘలముగలుగుగా నికోచము। కుంచగతికౌటిల్యాల్పీభావయోః।
పలాశశబ్దంబులు - ౮ - మోదుగమానిపేళ్లు। పుణ్యానిఫలాశానిప
త్రాణ్యస్యపలాశః। పుణ్యమైనఆకులుకలదిగాంగా పలాశము। పుష్పైఃఫలం
మాంసమివాశ్నాతి తిష్ఠతివా పలాశః। పుష్పాలచేతఫలములన్న మాంస
మున్నభక్షించేదివలెనుండేదిగాంగా పలాశము। అశభోజనే। కించిత్శుకవన్నలవణ
తేనేశుకః। పత్రైర్యుంతుకంతచిలుకవలెనుండేదిగాంగా కింశుకము। పర్ణయుతశపరణాః।

త్రిక చేసేదిగాంగా పర్ణము। పర్ణహరితనే। వాతరోధం పోథంయతీతి వాతపో
థః। వాతరోగమును చెరిచేదిగాంగా వాతపోథము। వృధ్ధపాంస్నా యాం।
వెతసశబ్దంబులు - ౭ - ప్రబ్బలిచెట్టుపేళ్లు। వెతస్వభావేను వర్తతేవెతసః। ఇల
ముసపోందివుండేదిగాంగా వెతసము। విగతిప్రజననాంస్నాశనబాదనేషు
    పెన్నపవేతసః శాలముచేతప్పియుండేదిగాంగా వెతసము। తసులిదుతే
రెం। రథముతెప్పెనేపకేనేతి రథః। పకేలురేనియుండురమించుగనకరథము
రముత్రీతాయాం। మేఘసమమెంపుష్పాణ్యస్య సంతీతి అభ్రపుష్పః। మేఘకా
లముందుపుష్పాలుకలదిగాంగా అభ్రపుష్పము। అభ్రవర్ణాని పుష్పాణ్యస్యేతి
వా అభ్రపుష్పః। మేఘవర్ణమైపుష్పాలుకలదిగాంగా అభ్రపుష్పము। విడో
ష్యతే వాంఛయా విదులః। వాయువుచేతకొట్టబడేదిగాంగా విదులము। వి
ఖ్యాతపదులయేపె। దాంపాశదనాతశీదః। దాంపాములనుశమింపజేశహాఁపి
వాతచల్లనైపుండేదిగాంగాం శీతము। దాంపాశమనార్థం వన్యతఇతి వానీరః
పంజుతక్ష్వే। దాంపాశమనార్థమైతోచపడేదిగాంగాను వానీరము। వం
జుశమున్నదవసషణసంభక్తౌ పరివ్యాధశబ్దంబులు - ౪ - నీరుప్రబ్బలిపే
రు। పరిధ్యస్యంతెంభసా। పరివ్యాధః। జలముచాతఅంతటా కొట్టబడేదిగా
పరివ్యాధము। స్వదతాడనె। విధ్యశ్చంతెంభసా। విదుళః। జలముచాతకొ
ట్టబడేదిగాంగా విదుళము। అదులులయేపె। నంద్యాంభవా। నాదెయీ। నది
యందుపుట్టినదిగాంగా నాదెయీ। అంబుని వెసతః। అంబువెతసః। జలము
ముప్రబ్బలిగాంగా అంబువెతసము। శోభాంజనశబ్దంబులు - ౫ - ము
నగచెట్టుపేరు। శోభామంజనక్తీతి। శోభాంజనః। కాంతినిరుక్తముచేశదిగాగా
శోభాంజనము। అంజూవ్యక్తిమ్రక్షణకాంతిగతేషు। తరుణిజనఇతివాదిగద
శోభాంజనౌపసంతః। అనఅక్ష్మైర్భైర్మంజరి యుందవిన్నెలచాలశోభా

జనమని శకారదికారమున్నదిసుళ్ళపుమధుంఘ్రుసక్తేతి ప్రగంధత్వాత్

యుత్కేవితే ప్రగంధము కారవములైవమునుపేరంచేదిగాగా

సాంబ్రాంధుసము అనిన్నికొందరందురు ఘుఘూంఅమర్శనె శిసూతిశమయుతికె

పాంథఃశిగ్రుశిశిప్పాదులను అ ముగాచేశేదిగాగాశిగ్రువు జనికానెశవము

అపశమెతీక్ష్ణగంధాస్స్యాస్త్రీతి తీక్ష్ణగంధకః తీవ్రమైనదిగంధము కలదిగా

గాతీక్ష్ణగంధకము అక్షీబంధ్ననేన అక్షీబః దీనిచాంత త్రమదింత్ర

రుగనకె అక్షీబము తెల్లమ్షెవ్సవునె అక్షీబమనిప్రాస్యాదిగాను కొందరం

దురు పుంవత్సగ్రగంధంవెూచకేః అగ్రగంధము నుపేదుస్త్రంతేదిగాగావె

చుకము ముచిలవెూక్షేణె పుష్పములుగల మునగ మధుశిగ్రు వనంబడుస్న

మధుప్రధానః శిగ్రుః మధుశిగ్రుః తేనెప్రధానమై వుండేదిగాగా మధుశిగ్రు

వు అరిష్టపెనిలశబ్దా - 2 - స్లకుంకుడుచెట్టుపేళ్లు సరిష్టంతనేన అరి

ష్టః రక్షోహంతుత్వాత్ రక్షోహంతువు అయునదిగాగా దీనిచాతబా

దింపకుడుదురుగాకె అరిష్టము రిపుహంసా యకాంఫెనాః అప్పసంతీతి

ఫెనిలః సురుగులుగలదిగాగాఫెనిలము బిల్వశబ్దంపెయుదులు - 3 -

మారేడుచెట్టుపేళ్లు బిలతికుప్పాదిః బిల్వః కుప్పాదులనుకోష్టవేశేదిగా

గా బిల్వము బిలచ్ఛేదనేశాండిల్యవర్ధ్రమునన్నత్వాత్

శాండిల్యఋషివలెనెపూజ్యమైనదికాగా శాండిల్యము శైలూషవస్త్రప

ఇవనానారూపపరివర్తనాత్ శైలూషః శైలూషుడనగానటలకు -

వానివలెనెనానారూపాలుధరించేదిగాగాశైలూషము మఘవదేవైరితి

మాలూరః దేవతులచాపుఫవింపబడేదిగాగా మాలూరము ముల

మల్లిధారణే మాలక్ష్మీం లాతీతి మాలూరః లక్ష్మినియుచ్చేదిగాగా

నైనామాలూరము లాంఛనే శ్రీప్రియం ఫలమస్యాస్తీతి శ్రీఫలః లక్ష్మీప్రద

మైకాని లక్ష్మీప్రియమైకాని అయునఫలముగలదిగాగా శ్రీఫలము ప్లక్షశ

బ్దంమెుదులు జువ్విచెట్టుపేళ్లు ప్లక్షతీతిముకాల్లైరక్షేగచ్ఛతీతి ప్లక్షః ప్లక్షతి

కఫదోషం ప్లక్షః శ్లేష్మదోషమునుహరించేదిగాగా ప్లక్షము అనికొం

దరందురు ప్లక్షేభక్షేణె జటాః అస్సేసంతీతి జటీ ఊడలుకలదిగా

గాజటి పర్కటప్లక్షః పత్రసంసర్గః అస్యాస్తీతి పర్కటీ అనెర్పాన్నవమున్న

అకులు కలాపముగలదిగాగా పర్కటీ జటపర్కటీశబ్దాలు నకారాం

తః పుల్లింగాలు ఈకారాంతస్త్రీలింగాలు అని కొందరందురు స్నగ్రో

ధశబ్దంమెుదలు - 3 - మర్రిచెట్టుపేళ్లు స్నకేతిర్ధ్వకేరుణద్ధిహా

గ్రోధః ప్రాంగమును అడ్డగించేదిగాగా న్యగ్రోధము రుధిరఆవరణె

బహు పాదాః అస్సేసంతీతి బహుపాత్ బహుశమైనపేళ్లుగలది

గాగా బహుపాత్ వటకారాంతము వటతివుటాన్తైవేషుంకుతీతి వటః

ఊడలచాతనెస్థానముచుట్టు వారిపుండేదిగాగా వటము వటపేష్టనె

గాలవశబ్దంమెుదులు - 6 - తెల్లలొద్దుగపేళ్లు అనికొందరందురు గా

లతిస్రావయుత్సేచేరోగానితగాలవః నేత్రరోగాలుపోగొట్టేదిగాగా

గాలవము గాలస్రావణె శబరశ్చాయం శాంబరః శబరసంబంధమైన

దిగాగా శాంబరము శరాంతాదిషు కారాదిన్నికత్తు సనాంధనకిస్యతోనే

తైన్నవసుదేహా త్వజశ్త్రిప్రష్టు సా రాబాన్నెపరాచైలోధ్రుపాంపువద్ధ్వతి

అనిపరారాండుల యుండుఅజయుడు రుణాద్ధ్వతీస్ఫరాధికం లోధ్రః

అతిసారాదులను అడ్డపెట్టేదిగాగా లోధ్రము రుధిరఆవరణె రల

వెూరభేదః తిరయుతిరోగాన్ తిరయః రోగాలనుసమాప్తిపొందించే

దిగాంగా తిరవము. తిరతే మనఃశ్రీసహాప్రా. తితిస్సహా త్స్యంగ గమనేనే తితి
ల్వః దీనిచే తన శరీరమునకుం అవుగనక తిల్వము. తిల్వేన మానేవాప్లే
అర్జునః యుంత్వంగగమనే సవా అర్జునః దీనిచే తపరిశుద్ధి వెతాంగనకే మా
ర్జనము ప్రవృత్తు మాషికుక్టా. ఆమ్రశబ్దంమొదలు -౩- మామిడిపేర్లు
అమ్లతైలలస్నతెఆమ్రః. అభిలషింపబడేదిగాంగా ఆమ్రము. అమగ
వాప్దిషు. అమతిరోగయుతి వా ఆమ్రః. రోగములనుచేసేదిగాంగాఆ
మ్రము. ఆమరోగే. చూతతి రసం స్రవతి చూతః. రసమును స్రవించేదిగా
చూతము. ముత్తోష్టిరసే. రసంలాలతీతి రసాలః. రసమును యు
గ్రహించేదిగాంగా రసాలము. రసులాలయుతి ఖ్యాషయుతి వా రసాలః.
దిగాంగా రసాలము. అలంకారాదా. ముక్కిలిక్కి
రసమును అలంకరించేదిగాంగా రసాలము. అలఘూకూరాదా. మిక్కిలి
పరిమళములుగల మామిడి సహకారమనంబడును. సహకారయుతిమెళ
యుతి స్త్రీపుంసావితి సహకారః స్త్రీపురుషులకు కామము చేసేదిగాంగా
సహకారము. ముకృష్ణకెరనై. కుంభోలూఖలశబ్దం మొదలు -౪- గు
గ్గిలుపుచెట్టుపేర్లు. కుంభః ఉలూఖలకం అనిరెండున్ను వకశబ్దంగానే
నకొందరందురు చెప్పుదురు
కాంశోపాగజవయాంఘ్రాంసే కుంభకతాత్త్వజీవుడు
కామకే పరనార్పాంతెశ్లేమంత్ఖంక్లీబం దుగుగ్గులు
అనిరత్నసుడు. ఉలూఖలిగంగుణాపక్లీబముకు ఉలూఖలం అనిరత్నసు
డు. కుంభోలూఖలకంక్లీబ గుగ్గులు ప్రావృత్తి షాయణా
నపేనక్యం అనిమహేంద్రుడు శ్రీపర్వారమాయచెప్పినాడు గనక కుంభో
లూఖలకౌశలాంవృక్షేకే కాంక్షేరతి కుంభోలూఖలకం కుంభా
రవ్యై ఉలూఖలకారమైయొసుయుండుపువ్వదిగాంగా కుంభోలూఖల

కం కుంభోలూఖలకే కౌశికః వెయిగ్గవతెనెవుంతెదివెయాసువల్లను
ప్లైదిగాంగా కౌశికము. గాంధతీ వా తరోగంతే గుగ్గులుః వాతరోగంవల్లరక్షే
చేదిగాంగా గుగ్గులు దరక్షేనె. పురతి అగ్రేసరతి పూంత్వక్షేము. పురః
పూంపువృక్షాలయందు అగ్రేసరముగాంగా పురము. పుర అగ్రగమనే అ
కారాంత పుల్లింగము. శేలుశబ్దంమొదలు -౫- విరిగిచెట్టుపేర్లు. శినె
రోగాన్ శెలుః రోగాలను అల్పముగాచేసేదిగాంగా శెలువు. శిష నిశాంత
నె. శ్లేష్మాణం మతతి శ్లేష్మాతకః శ్లేష్మమును పెంపుచేసేపెంగాప్లేదిగాంగా
శ్లేష్మాతకము అతసాతత్యగమనె. శీతమైశ్యత్వాత్ శీతః శైత్యమును
చేసేదిగాంగా శైత్యము. ఉద్దాలయతుత్వంగముద్దాలః శరీరమునుపగల
చేసేదిగాంగా ఉద్దాలము. దళవిసరనె బహువృక్షాత్మత్వాంసి బహువా
రకః బహుశకములుగాండ్రువా వాలను చుట్టువారిపుండేదిగాంగా బహువా
రకము. వృత వరనే. రాజాదనశబ్దంమొదలు -౪- మొరవిమానిపేర్లు
రాజ్ఞాం అదనం వృక్షత్వాత్ రాజాదనం. రాజులకు భక్ష్యమైనదిగా
గా రాజాదనము. అదభక్షేనె. ప్రియంతి అతిరసత్వాత్ హృదయంగ
మతేప్రియాళః. అత్యంతరసముగలిగి హృదయమును పొందేదిగాంగా
ప్రియాళః ప్రీయుగమనె. సన్నకః ఖరోద్రుః స్కంధోస్య సన్నకద్రుః పుల
చనఅయినకొమ్మలుగలదిగాంగా సన్నకద్రువు. ధనుషఇవపటోవిస్తా
రోస్యధనుఃపటః ధనుస్సువంటివిస్తారముగలదిగాంగా ధనుఃపట
ము. ధనుః పటః అనిరెండుపేర్లు కద్దు అనికొందరు అప్పుడు ధనుః
అనిఅకారాంతము. గంభారిశబ్దంమొదలు -౫- గుమ్ముడుతెకుపేర్లు
సాతరత్వాత్ గమనేధారస్పతిగంభారీ సారముగలదిగనక గమనముండు
ధారముగలదిగనక గంభారీ. ఈకారాంత స్త్రీలింగము. సర్వతోభద్రాస్వతి

[illegible]

[illegible]

మొదలు - ౪ - నల్లతుమికి పేర్లు. కాకాః ఇందత్వత్ర కాకేందుః (కాకులు దీనియందుల
స్సులై యుండుఁగనుక కాకేందువు. ఇవి పేళ్ళు (కు త్సితైః కాకాదిభిః లక్ష్యత ఇతి
కులకః (కుత్సితములైన కాకాదులచేత ఆస్వాదింపఁబడేదిగాఁగా కులకము. (కా
ఆస్వాదనే. కాకైః పీయత ఇతి కాకపీలుః (కాకులచేత పానముచేయఁబడేది
గాఁగా కాకపీలుకము. పాపానే. కాకవత్ నీలత్వాత్ కాకతిందుకః (కాకివలెనె
నల్లనైయుండేదిగాఁగా కాకతిందుకము. గోలీఢశబ్దం మొదలు - ౬ - మొక్షల
చెట్టుపేళ్ళు. గోభిః లీఢః (ఆస్వాదనే) ఇతి గోలీఢః (గోవుల చేత ఆస్వాది
ంపఁబడేదిగాఁగా గోలీఢము. లిహ ఆస్వాదనే. ఝాటం సంఘాతం సమయాపం
నోతి ఝాటలః సమూహమును పొందేదిగాఁగా ఝాటలము. లాదానే
పశుభిః ఘంటార్థం హన్యత ఇతి ఘంటా (పశువుల మెడకట్టె కట్టుటకు కొట్టఁబడేది) పాటయతి విస్తారంలా
తీతి పాటలీః (విస్తారమును పొందేదిగాఁగా పాటలి. పాటదానే. మోక్షయతీ సవా
త్రపశ్వాదీనితి మోక్షః (పశ్వాదిసంపుటదనమును చేయునేదిగాఁగా
మోక్షము. మోక్షసదానే. ముష్కాతి రోగాన్ ముష్కకః (రోగాలను హరిం
చేదిగాఁగా ముష్కకము. ముష్కస్తేయే. తిలకశబ్దం మొదలు - ౩ - తిలకప్రువ
ఝపుపేళ్ళు. తిలకాఖ్యాని పుష్పాణ్యస్య సంతీతి తిలకః (నువ్వులవంటి పువ్వు
లుగలదిగాఁగా తిలకము. క్షుర ఇవ పరుషత్వాత్ క్షురకః (పరుషమైనదిగన
క్షురకము. క్షురదీప్తౌ. శ్రీః శోభా అస్త్యత్రేతి శ్రీమాన్
శోభ ప్రధానముగలదిగాఁగా శ్రీమంతము. పిచుశబ్దం ఝావుకశబ్దం - ౨ - స్త్రీ - సన్నపలవా
పెప్పుడు ముగలదిగాఁగా శ్రీమాన్. పిచులఝావుకౌ శబ్దాయు - ౨ - ను - సన్నపల
కులత్రుకై మాచెట్టుపేళ్ళు. పిచుల ఇంద్రూపాలంతా లాతీతి పిచులః (పిచుళమన గాం
డూపదాంప్రసంసగాన్ సపుచుకొనేదిగాఁగా పిచులము. లాదానే. ఝావుత ఝా
బుకః (ఝడేంపఁబడేదిగాఁగా ఝాంబుకము. ఝవుఝదనే. శ్రీపర్ణికా శబ్దం మొ
దలు - ౫ - తెంకుమానిపేళ్ళు. గుమ్మడుచెట్టుపేళ్ళని కొందరందురు. శ్రీపర్ణోస్త్రీ.

స్యాః శ్రీపర్ణికా. (అకులంరుండుపుష్పుదముగలదిగాఁగా శ్రీపర్ణికా. కుముదవర్ణ
త్వాత్ కుముదికా. (తెల్లతోగవుంయవనవముకలదిగాఁగా కుముదికా. కుంభ
యతి పక్వైర్ ఆచ్ఛాదయతి కుంభికా. (అకులచే తకొప్పిదిగాఁగా కుంభికా. కుంభ
ఆచ్ఛాదనే. కైడర్ష్నే తెప్రుకప్టేనాలయ్నైతే కైడర్యః. మక్కలిన్నైకానబడేదిగాఁగా కైడర్య
ము. క్రముకశబ్దం మొదలు - ౪ - పొకలొద్దుగపేళ్ళు. క్రామతి క్రముకః (అ
క్రమించేదిగాఁగా క్రముకము. క్రముపాదవిక్షేపే. పట్టికా అఖ్యాస్య పట్టికాఖ్యః
కరిలక్షీస్తే. కం రసం మాపయతి కైటర్యః (రసమును సూత్రపముచేసేదిగా
గాకైనా కైడర్యము. కోదస్తురా. కట్యాని ఫలాన్యస్యేతి కట్ఫలః (కారమైనపండ్లు
గలదిగాఁగా కట్ఫలము. క్రముకశబ్దం - మొదలు - ౪ - పొకలొద్దుగపేళ్ళు క్రామ
తి క్రముకః అక్రమించేదిగాఁగా క్రముకము. క్రముపాదవిక్షేపే. పట్టికా అఖ్యా
స్యేతి పట్టికాఖ్యః (పట్టికా అనే పేరుగలదిగాఁగా పట్టికాఖ్యము. పట్టిశాస్త్రిస్త్రీలి
పట్టీ (పట్టనమైన పట్టుగలదిగాఁగా పట్టీ. లాక్షారాంత్రం. లాక్షాం ప్రసాదయతి
తి లాక్షాప్రసాదనః (లక్కను అలంకరించేదిగాఁగా లాక్షాప్రసాదనము. పస
దుల విశరణగత్యవసాదనేషు. తూదశబ్దం మొదలు - ౬ - గంగరావిచెట్టు
పేళ్ళు. తుద్యత ఇతి యూపార్థం తూదః. యూపార్థమైవ ఛేదింపఁబడేదిగాఁగా తూ
దము. తుదవ్యథనే. నూథమని కొందరందురు. యూపాపవర్గత్వాత్ యూపః
యూపమునకు అర్హమైనదిగనక యూపము. పూగమని కొందరందురు
క్రాముతి క్రముకః అక్రమించేదిగాఁగా క్రముకము. క్రముపాదవిక్షేపే. బ్ర
హ్మణాం వైదికకర్మణాం సాధుః బ్రహ్మణ్యః. వైదికకర్మమందు మంచిదిగాఁగా
బ్రహ్మణ్యము. బ్రహ్మణే వైదికకర్మణే యోగ్యం దారు బ్రహ్మదారు. బ్రహ్మ
కర్మంకొరకు యోగ్యమైనవృక్షముగనక బ్రహ్మదారువు. తూద్యతెస్యాద

గ్నిరితి తూలం। దీనివల్ల అగ్నిని కల్పించుటాగనక। తూలం। తూలనిష్కర్షే। నీపశబ్దం
మొదలు - ౪ కదంబచెట్టుపేర్లు। నియంతి ప్రాణిసన్నిధ్యం నీపః। ప్రాణములుగలదానికి
సంబంధమును పొందించేదిగాగా నీపము। నిజప్రాధాన్యాత్ ప్రీణాతి ప్రియకః। ప్రీతిచేసే
దిగాగా ప్రియకము। ప్రియదర్శనాత్ కందాతం దమయతి కదంబః। పాతమును
నశింపచేసేదిగాగా కదంబము। దము ఉపశమనే। హరిరనేబలభద్రుస్య ప్రి
యః। సురాధివాసాత్। హరిప్రియః। మధ్యస్థానమ్ము బలభద్రునికి ప్రియముగా
గాహారిప్రియము। వీరవృక్షశబ్దం మొదలు - ౪ - జీడిమామిడిపేర్లు। వీరాణాం
ముదాస్పదకః వెరాగ్యకృత్వాత్ వీరవృక్షః। అత్యుష్ణమైనదిగనక। వీరులకు స్ప
కన వెరాగ్యమైన వృక్షమువగనక వీరవృక్షము। అత్ర కారాంతే పుణ్యానేకశో తతి।
అరుష్కరః। అరస్సులనగా వ్రణాలు ఉదానింప్చేశేదిగాగా। అరుష్కరము। అ
గ్నిరస్యముఖస్యాః అగ్నిముఖీ। అగ్నివంటి ముఖము గలదిగాగా అగ్నిముఖి
భల్లవత్ అతతి వ్యాప్నోతీతి భల్లాతకీ। అతసాతత్యగమనే। భల్లాతకశబ్దం
మూడులింగాలయందు వర్తించును। గర్దభాండశబ్దం మొదలు। ౫ - గంగరే
జువ్విపేర్లు। గర్దభస్య అండమివ ఫలం యస్య సః। గర్దభాండః। గర్దభంవం
టి మొదలుకలిగినదిగాగా గర్దభాండము। కందరాం అలతి కందరాళః।
గృహప్రదేశమును అలంకరించేదిగనక కందరాళము। కపిజలంపీతం యస్య కపీ
తనః। ఫలమును పచ్చిగాచేసేదిగాగా కపీతనము। శోభనే పార్శ్వే యస్యసః
సుపార్శ్వః। మంచిపార్శ్వములుగలదిగాగా సుపార్శ్వకము। ప్లక్షతే భక్షతే
ఇతి ప్లక్షః। భక్షింపబడేదిగాగా ప్లక్షము ప్లక్షభక్షణే। తింత్రిణీశబ్దం మొదలు
౩ - చింతచెట్టుపేర్లు తిమ్మతి ముఖము నయంతి తింత్రిణా। దీనిచేత ముఖ
ము ఆర్ద్రమవుతాను గనక తింత్రిణీ। తమిం ఆర్ద్రభావే చించి హరాయతెము

ముఖము నయంతి చించా। దీనిచేత ముఖము చిమచిమ మనుగనక। చించా। అమ్లర
సత్వాత్ అమ్లికా। పులుసుకలదిగాగా అమ్లికా। పీతసారకశబ్దం మొదలు - ౬ - వేం
గిమానిపేర్లు। పీతవర్ణః సారః పీతసారః। పచ్చని వృక్షముగనక పీతసారము
అథవా పీతవర్ణస్సారస్సేత్తి పీతసారః। పచ్చనిచావుగలదిగాగా పీతసారకమని
త్యర్థః। సృజతి నిర్యాసం సర్జకః। నిర్యాసమును సృజించేదిగనక సర్జకము
అశ్వకం వ్యాధే త్యసనః। ఉంపాదులను పొంగించేదిగాగా అసనము। అసు క్షేపణే
బంధూకస్యేవ రక్తాని పుష్పాణి యస్య బంధూకపుష్పః। మంకెనపుష్పం వలెనె యె
ర్రనై పుండే పుష్పములుగలదిగాగా బంధూకపుష్పము। ప్రీణయతీతి ప్రియకః। జీ
వయతి కుష్ఠరోగిణం జీవకః। కుష్ఠరోగులను జీవింపచేసేదిగనక జీవకము।
జీవత్రాణధారకత్వాత్। సాలశబ్దం మొదలు - ౫ - మద్దిచెట్టుపేర్లు। సలతి కుష్ఠరోగ
మితి సాలః। కుష్ఠరోగమును పోగొట్టేదిగాగా సాలము। ధ్వంతం కార్శ్యం సృజతి నిర్యా
సం సర్జః। నిర్యాసమును సృజించేదిగాగా సర్జము। సృజ విసర్గే। కర్శయతి
వ్యాధీన్ కార్శ్యః। వ్యాధులను కృశముగా చేసేదిగాగా కార్శ్యము। కృశవ
నూకరణే। అశ్వకర్ణాకారాణి పత్రాణి యస్య అశ్వకర్ణకః। గుఱ్ఱపుచెవులవం
టి ఆకులుగలదిగాగా అశ్వకర్ణకము। సస్యఫలం సంవృణోతి సస్యసంవరః।
సస్యమనగా ఫలము దాన్ని కప్పుకొనుండేదిగాగా సస్యసంవరము। వృజ వరణే
నదీసర్జశబ్దం మొదలు - ౫ - యెనుమద్దిపేర్లు। నద్యాం భవః సర్జః నదీసర్జః। న
దీసర్జకము। వీరార్జునస్య సంబంధకత్వాత్ వీరతరుః। వీరమునగా అర్జునుడు
ఆపేరుగలవృక్షముగాగా వీరతరువు। ఇంద్రస్య ప్రియో ద్రుః ఇంద్రద్రుః। అ
ర్జునస్య నామకమైన ఇంద్రునికి ప్రియమైనదిగాగా ఇంద్రద్రుః। కకుభో దిశః
తాసాం వ్యాపి జగత్యేత కకుభః। దిక్కులకు వ్యాపించేదిగాగా కకుభము। కం।

[illegible]

[illegible]

రవల్లరీధిష్ఠుంపున్నైకానుగ (గుత్మె లతానుగపేరు. శ్రోహాంశబ్దంబులు - ౮ - ము
ఖుయమోందుగపేక్ష్మ. శ్రోహాంతేభిన్నప్రరూఢత్వాత్ శ్రోహాం. శ్రోహాంతకేః నరక
పంత్తిన్నిరెయుటచేదిగాం. శ్రోహాన్నె శ్రోహాంతకవుస్సు. రుహాంబె ఖత్తున్నె ప్రాదు
ర్భావె. శ్రోహాంతశబ్దంనకారాంతము. ప్లీహాశత్రుస్స్యాద్రోహ్యాత్ శత్రుః ప్లీహా
శత్రుః ప్లీహామనేరోగానకు శత్రువుగనక ప్లీహాశత్రువు. దాడిమపుష్పస్స్యా
ప్లే దాడిమపుష్పః దాడిమపుష్పే ఆవంటిపుష్పంలుకలదిగాగా దాడిమపుష్ప
కము. గాయత్రిశబ్దంబులు - ౮ - పత్రమానిపేక్ష్మ. గాయంత్రీ ప్రభృస్సః
తానత్రాసంరుతతిగా యత్రీ. గాయంతులనగా పైద్యులువారినిరక్షించెది
గాగాగా యత్రీ త్రారటేన. బాలతనయస్సార్థః తనయాః పుత్రాశ్శ యస్స్యసః
బాలతనయంః పుత్రరూపాశ్వైనతనయులుగలదిగాంగాం బాలతనయః
ఖదిరః స్థిరేభవతిఖదిరః స్థిరమ్మైపుంతెదిగాగా ఖదిరము. దంతధావను
ధ్వనెనతంతధావనః దంతములనుతని శేదపవిత్రముచేతురుగనకదంత
ధావనము. ధావునతిశుద్ధ్యే. అరిమేదవిట్ఖదిరశబ్దాలు - ౨ - స్వదుగసంధగల
చంద్రపేక్షనెకొందరందురు. పెవితుమ్మపేక్షనెకొందరందురు. అరిశక్రఃదుష్ప
హాఃమేదఃప్రాటిమస్య అరిమేదః. సహాంపకదనిమేదదువాసనకలదిగనక
అరిమేదము. అకారాంతము. విండ్లఖదిరో విట్ఖదిరః. విష్టవంటిగంధ
ముకలదిగాగా విట్ఖదిరము. కదరసోమవల్కలశబ్దాలు - ౨ - పెల్లచంద్ర
పేరు. కేంద్రతింరోగలధ్వసతే. కుత్సితమైనరోగముసుకొట్టెదిగాగాక
దరము. ఖదిరే విదారణే. సోమవల్కుంద్రమతే. శ్లతంవల్కలమస్య సోమవ
ల్కః చంద్రునివలెతెల్లనైనపట్టగలదిగాగా సోమవల్కము. వ్యాఘ్రపు
చ్ఛశబ్దంబులు ౧౧. అముదపుచెట్టుపేక్ష్మ. వ్యాఘ్రపుచ్ఛాకారశాఖా

యోగాత్ వ్యాఘ్రపుచ్ఛః పులితోకవంటికొమ్ములుగలదిగాగా వ్యాఘ్రపుచ్ఛము
గంధర్వస్సైవమృగవిశేషస్సహస్తాయివరుత్రమస్స గంధర్వహస్తకః గంధర్వ
మనగా మృగవిశేషము గానికభాంతవిశేషముగాని దానిచేతులవంటియాకులు
గలదిగాగా గంధర్వహస్తకము. ఎరయతివాతం ఎరండః వాతమును
పోంగొట్టెదిగాగా ఎరండము. ఉరుకటేష. అరుపుశంవాతంబాలినాశయ
తీతి ఉరుబూకః వాంగతిగంధనయోః వలమోరశేదాంతే. రోచతేప
తేతి అరుబూకః. రుచకః ఆకులవాంతముకాశించేదిగాగా రుచకము. రుచదీప్తౌ. చిత్ర
వర్ణత్వాత్ చిత్రవర్ణకః చిత్రమైనవర్ణముగలదిగాగా చిత్రవర్ణకము
చంచతివాయుమా. చంచువాయువుచేతకదిలేదిగాగా చంచువు. పంచాం
గుళయః పత్రాణ్యస్య పంచాంగుళః ఆకసెహస్తముందు అయిదువ్రేళ్ళ
వాలుకలదిగాగా పంచాంగుళము. మండయతిస్ప్రదేశం మండః తనప్ర
దేశమును అలంకరించేదిన్ని వాపించేదిన్నిగాగా మండః మణ్డభూషాయాం
వాంహ్రాదు. మాండః అనిపాఠంకద్దు. గంధర్వహస్తకేమాండః ఆమండో
వ్యాఘ్రపుచ్ఛకః అనితారపాలుడున్నమిత్రమాపివర్ధతే వర్ధమాన
కః యుక్తలనైనా వృద్ధిపొందేదిగాగా వర్ధమానకః వృధువృద్ధౌ. వ్యథతి
రోగం. వ్యడంబకః రోగమునపోంగొట్టెదిగాగా రోగమునుపొంగొ
ట్టుకొరకువిశేషముగానుంద్రోసగవు అనుగనక వ్యడంబకము. అద
అత్వెము. అల్పశమీ. శమీరః కొంక్ష్మికజమ్మిశమీంరమునంబడును
నపరాంశబ్దంబులు ౬ - జమ్మిచెట్టుపేక్ష్మ. శమయతి దోషాన్ శమీ
దోషాలనుశమింపచేసేదిగాగా శమీ. శమ అపశమనే. సక్తుఫలా
దూనిఫలాన్యస్య సక్తుఫలా. దోషశమనాత్ శివా. దోషశమనముచే

తను ఖర్పూరాకారమైనదిగాగా శివా పింఛికకు శబ్దంబులు - ౬ - మంగచెట్టు
పేళ్లు స్పృక్క పింఛికబ్రావహతి పింఛికకు కాంచనమైనవర్ణముకలదై పొందురుగ
నకపింఛికకు విషపుష్పతాల్పతే ప్రియంగు అనేనేతి మరువకము తీవ
మపుష్పమగునకుదనిచేత జనులు స్పృశించుదురుగనక మరువకము దీ
ర్ఘ ప్రాణా తాల్పగి శ్వసంతునేన రోగవారకత్వాత్ శ్వసనః జనులురోగనాశ
నముననశ్వసింతురుగనక శ్వసనము దుస్పర్శత్వాత్ ఖరం వాంతి కరవ
నమున శ్వసింతురుగనక ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

నిరామయం చేయునదైనందున పథ్యా। పథ్యే। రోగములకు నిమార్గమై యుండునది గాన। పథ్యా
కాయస్థా। కాయస్థాపయతీతి కాయస్థా। శరీరము దీనిచేత నిలుచును గనక। కాయ
స్థా। వయఃస్థా। అని యిన్నె పాఠము కలదు। పూయతే అనయా పూతనా। దేహ
మును పవిత్రము చేయునది గాన పూతనా। పూతనా వనే। నాస్తి మృతం
మరణమస్యా ఇతి అమృతా। రోగం హరతీతి హరీతకీ। రోగములను హరించే
ది గాన హరీతకీ। హిమవద్గిరౌ ప్రచురా హైమవతీ। హిమవత్పర్వత
మందు ప్రచురమైనది గాన హైమవతీ। చేతయతీతి చేతనం। కరోతీతి చేతకీ
చేతనం చేయునది గాన చేతకీ। రుచిర ప్రదత్వాత్। చేతవ్యనయా చేతకీ
చేతనము జ్ఞానము అది ఎప్పుడు పుట్టుచున్నది గాన చేతకీ అని పాఠము కలదు। శ్రేయ
స్కరోతీతి శ్రేయసీ। శ్రేయస్సును చేయునది గాన శ్రేయసీ। దోషశమనాత్ శివా
దోషశమనం చేత శుభస్వరూపమైనది గాన శివా। పీతద్రుశ్శబ్దం మొదలు -౩-
శబ్దములు సరళవు చెట్టు పేళ్లు। పీతవర్ణో ద్రుః పీతద్రుః। పచ్చని పట్టె యుగనక
పీతద్రువు। సరతి విస్తారం ప్రాప్నోతీతి సరళః। విస్తారమును పొందేది గాన
సరళము। సృగతౌ। ఋజుత్వాత్ సరళః। చక్కనై యుండేది గాన సరళము। పూ
తిగంధి కాష్ఠం పూతికాష్ఠం। దుర్గంధము గల కాష్ఠము గనక పూతికాష్ఠము
ద్రుమోత్పల శబ్దం మొదలు -౩- కొండగోంగు పేళ్లు। అస్య ద్రుమస్య ఉత్పలాని
పుష్పాణీతి ద్రుమోత్పలః। యీ వృక్షానికి కలువ పువ్వులంటి పువ్వులు గలది గ
నక ద్రుమోత్పలము। కర్ణేన కామయతీతి కర్ణికారః। కర్ణేనకే యుండు పొంది
యుండేది గాన కర్ణికారము। కర్ణికారం కర్ణభూషణం యాతి వా కర్ణికా
కారః। కర్ణభూషణమును పొందేది గాన కర్ణికారము। బుగతౌ। వా
యునా పరితో విధ్యతే పరివ్యాధః। వాయువు చేత కొట్టబడేది గాన పరివ్యాధః

ములకుచశబ్దం మొదలు -౩- కర్ర రేగు పేళ్లు। లక్యతే ఆస్వాద్యత ఇతి లకుచః
లికుచః। ఆస్వాదింపబడేది గాన లకుచము లికుచము। డహ్వతి
డహూః। లకుచ ఆస్వాదనే। పనస శబ్దం కంటకిఫల శబ్దం మొదలు -౨- పనస చెట్టు పే
ళ్లు। పన్యతే స్తూయత ఇతి పనసః। స్తోత్రము చేయబడేది గాన పనసము। పనాస
మని కొందరందురు। పణ వ్యవహారే స్తుతౌ చ। కంటకయుక్తఫలాన్యస్య కంటకిఫ
లః। ముండ్లుగల పండ్లుగలది గాన కంటకిఫలము। నిచుల శబ్దం మొదలు -౩-
కొండగన్నేరు పేరు। నిచోలః। హిజ్జలః। అంబునా నిచులః। జలముచేత ముంపబడేది
గాన నిచులము। చుల్ మజ్జనే। హంతి జలమస్య హిజ్జలః। హానతమైన జలము
గలది గాన హిజ్జలము। అంబుని జాయత ఇతి అంబుజః। జలమందు పు
ట్టేది గాన అంబుజము। జనిప్రాదుర్భావే। కాకోదుంబరిక శబ్దం మొదలు -౪-
బొమ్మమేడి పేళ్లు। కాకప్రియా ఉదుంబరికా కాకోదుంబరికా। కాకులకు
ప్రియమైనది గాన కాకోదుంబరికా। నిస్సారత్వాత్ ఫలతీతి ఫల్గుః। నిస్సారమైనా
ఫలించేది గాన ఫల్గువు। ఫల విశరణే। స్త్రీలింగము। మలయూః। అ
నే కొందరందురు। జఘనే స్యంతే ఫలాన్యస్య ఇతి జఘనేఫలా। జఘనమందు కాయ
లు కున్న మొదలు యిక్కన్ చెట్లను అందు ఫలాయి గలది గాన జఘనేఫలా। అ
రిష్టం శబ్దం మొదలు -౬- వెంపచెట్టు పేళ్లు। న రిష్యతి రోగిజనో అనేన ఇతి అరిష్టః।
రోగములు గల జనులు దీనిచేత హింసింపబడరు గనక అరిష్టము। రిష హింసాయాం
సర్వతోభద్రమస్య సర్వతోభద్రము। హింగునిర్యాసః। హింగువనిర్యాసోయ
స్య సః హింగునిర్యాసః। ఇంగువ యొక్క ఆకారములు గల బంకకలది గాన హిం
గునిర్యాసము। మలతి కాకేసమయా పం మాలకః। కాకెనమూ పాపమును
హరించేది గాన మాలకము। మలమల్లధారణే। పిచుమందః। ఛందయ

తిష్యద్యాం తతిపిచుమందః । పిచుమర్దః యితి వా పాఠః ॥ పిచుం వనసాంకు
ష్ఠము । దాన్ని మర్దించెదిగాన పిచుమర్దము పిచుమందము । వంది
వాం షష్ఠస్తు నవెరాః । అరిష్టః సంనదుతి నింబః । నిజప్రాపనే । పిచ్ఛిలాగరు
శబ్దంబులు - ౩ - యిరుగుడుమానిపేళ్లు ॥ పిచ్ఛా శాల్మలీవేష్టే ॥ పిచ్ఛిలాం । బం
కగలదిగాన పిచ్ఛిలము । సుగురు । అగురు । బహువుగానిదిగాన అగురు
అకారాంతనపుంసకం । శోగంశినొ తి శింశుపా । శోగములను కప్పళములను
చెశెదిగాన శింశుపా । శింశుపలనిన్ని గలదు । కపిలా భస్మగర్భా శబ్దాలు
౨ - స్మ - కింపుగల యిరుగుడుపేళ్లు । కామ్యతఇతి కపిలా । కోరపడే ది
గాన కపిలా । కమురాంతా । భస్మతుల్యము బ్గూ అస్యాస్తీతి । భస్మగర్భా
బూదిపంచియు చాగలగలదిగాన భస్మగర్భ । పిచ్ఛిలాశబ్దంబుద
లు భస్మగర్భాశబ్దపర్యంతం యిరుగుడుపేళ్లని కొందరందురు । శిరీష
బ్దంబులు - ౩ - దిరిశెనచెట్టుపేళ్లు । శుకైః తప్యాయతే శిరీషః । చిలుక
లచేత విరుగపడెదిగాన శిరీషము । శోపాపాం సాయనాంబోప్పతే శుకైః
పరిత్రా ష్యతె భండిలః । శుకవములచేతపలుకపడెదిగాన భండిలము । కపీ
తనొ తి కపీతనః । కోపులను విస్తరించచేశెదిగాన కపీతనము । తనువిస్తా
రే । భండిల పరిభాషాయనె । చాంపేయశబ్దంబులు । ౩ - సంపెంగపేళ్లు । చంపా
ప్రదేశభవత్వాత్ చాంపేయః । చంపా అనే దేశమందు పుట్టినదిగాన చాం
పేయము । చంప్యతె అభిధీయతె చంపకః । తుమ్మెదలుచేతఅస్పృదింప
పడెదిగాన చంపకము । చమ్ము అనభ్యదె । హేమవర్ణపుష్పమస్యేతి
హేమపుష్పకః । బంగారువన్నెపుష్పములుకలదిగాన హేమపుష్ప
కము । యీసంపెంగమొగ్గ గంధఫలీ అనంబడును । గంధయుక్తఫలమం
స్యా యితి గంధఫలీ । గంధము ఫలములుగలదిగాన గంధఫలీ । కేసరవకుళ

శబ్దాలు - ౨ - పొగడచెట్టుపేళ్లు । ప్రస్తాకేసరాః । సంత్యస్యకేసరః । పుంచిగా
కరుపులుంగలదిగాన కేసరము । కే శిరశి సరతి గంధసారత్వాత్ కేసరః । వం
చిగంధము గలదిగనక శిరస్సుయందుపొందెదిగాన్నైనా కేసరము । పుష్ప
తెల్లోగమదితి వకుళః । తొంగవమనేపొంగెడ్డదిగాన్నైనా వకుళము । వవర
తె శోకనదితి వకుళః । తొంగవమనేపొంగెడ్డదిగాన్నైనా వకుళము । వవర
రిషా ఫలె । అశోకవంజుళశబ్దాలు - ౨ - స్మ అశోకవమపేళ్లు । వస్యతె
యూంచ్యతె వంజుళః । అడగబడెదిగాన వంజుళము । వను యాచనే । అ
ప్ప తెల అశోకః । వ్యాపించెదిగాన అశోకము । అశూ వ్యాప్తౌ । శోకనాశ
నః । తాత్పర్యం అశోకః । శోకమునుహరించెదిగాన అశోకము । కర
కదాడిమశబ్దాలు - ౨ - స్మ । దానిమ్మచెట్టుపేళ్లు । బీజానికిరతి కరకః । విత్తు
లు అంతటా చల్లెదిగాన కరకము । కృ విక్షేపె । పక్వావస్థాయాం దళ్యతె దా
డిమః । పక్వావస్థయందు పగిలెదిగాన దాడిమము । దళ విదరణె । చాంపేయ
శబ్దంబులు - ౪ - నాగకేసరపుచెట్టుపేళ్లు । చంపాఖ్యదేశే భవత్వాత్ చాం
పేయః । చంప అనే దేశమందుపుట్టెదిగాన చాంపేయము । కేశరసేనరతి కేస
రః । శిరస్సుయందుపుట్టినదిగాన కేసరము । స్త్రీగతానాం ప్రియాణి కే
సరమతిప్రియత్వాన్న కేసరః । నాగకేసరః । యేనుగకుప్రియమైన అకేరుపులే
పుష్పాలుగలదిగాన నాగకేసరము । నాగో వా తుస్యః । తం నామా కేసరో
నా నాగకేసరః । యేనుగకుప్రియమైన అకేరుపు పుష్పాలుగలదిగాన నా
గకేసరము । నాగో వా ప్రస్య తం నామ కేసరోస్య నాగకేసరః । యేనుగయొక్క
పేరుగల అకేరుపులుగలదిగాన్నైనా నాగకేసరము । కాంచనస్యాహ్వా
అహ్వా యస్య కాంచనాహ్వయః । బంగారుపేరుగలదిగాన కాంచనా
హ్వయము । జయాశబ్దంబులు । ౫ - తక్కెలిచెట్టుపేళ్లు । జయతి రోగాన్

జయాంతే జయతి శత్రోగాలను జయించేదిగాను జయాయను. జయంతిక్షి
తకనే మియుతి. తర్కారీ. తర్కాయను సెప్పించేదిగాగా తర్కారీ ధరాప్పంభవానా
దయాం. నది యుండుపుట్టేదిగాగా నాదాయీ. విజయుతి వైజయంతికా
శోభాదులగెలిచేదిగాగా వైజయంతికా. శ్రీపర్ణీ శబ్దంబులుయు -౫- నెల్లి
చెప్పుపేర్లు. శ్రీః శోభా పర్ణేష్వస్యాః శ్రీపర్ణీ. పెప్పుడ మల్లెకులయుండుగల
దిగాగా శ్రీపర్ణీము. అగ్నిం మథ్నాతి దీపనత్వాత్. అగ్నిమంథః. దీనికాష్ఠ
ఉదిసె. అగ్నిపుట్టుగనకే. అగ్నిమంథము. అగ్నిశోధకముదింపబడేదిగానై
నా అగ్నిమంథము. మథు కర్ణంతస్య కర్ణికా. అగ్నికర్ణాయికలది
గాగా కర్ణికా. గణికారికా. వత్. వెంపావతా మియుతి. గణికారికా. పెన్నే
వతె వెంపా నత్వ్ఫ వమనెప్పిందేదిగాగా గణికారికా. ఋగతా జయంతిలో
గా జయ. రోగాలనుగెలిచేదిగాగా జయా. కేపశబ్దంబులు -౪-
కొదశ చెప్పుపేర్లు. కే. యా. తః. ఖా యతె కుపజః. కేపమనగాదానివలను
పుట్టేదిగాగా కేపజము. శత్రువృక్షే త్వాత్ శత్రుః. యింద్రసంబంధమైన
వృక్షములగనకే శత్రువృక్షము. వత్సతే వృచి మి ఆవత్సకః. పప్పును కేప్పు
కునివుండేదిగాగా వత్సకము. వస అబ్జాధనె. గికా మల్లికా వత్సోత్సవి
రిమల్లికా. పర్వతముందు మల్లెవలెవుండేదిగాగా గిరిమల్లికా. కళింగ
శబ్దంబులు -౩- కొదశపండ్లపేరు. కళింగదేశే జాతత్వాత్ కళింగం. కళింగ
దేశమందుపుట్టేదిగాగా కళింగము. ఇంద్రవృక్షే ఫలత్వాత్ ఇంద్రవృక్షే
ఫలం. ఇంద్రమనగా కొదశచెట్టు. దానిఫలెలఫలముగాను యువవతె
నుండేదిగాగా ఇంద్రయువము. దీపనకారిత్వాత్ భద్రయువం

దపనము మొదలైన శుభములన్ను చేసి యువవలెనుండేదిగాగా భద్రయువం. క
ళింగశబ్దం మొదలు ద్వంద్వైభి. కేవద్వౌ విసమాసము. నపుంసకము. శ్రేష్ఠపాక
ఫలశబ్దంబులు -౪- కలివిచెట్టుపేర్లు. శ్రేష్ఠపాణి పాకఫలమస్య శ్రేష్ఠ
పాకఫలః. పరిపాకమందు నల్లనైన ఫలముగాగా శ్రేష్ఠపాకఫలము. అవిఘ్న
తె అస్యా నితె అవిఘ్నము. దీనివల్లనే యుపదుండురు రోగులుగాగా అవిఘ్న
ము. విజయుఘ్యయుచలన రెలాః. సుషేణక పిమువృక్షావత్వాత్ సుషేణః
సుషేణుడు అనే కపి రెయిక ముఖముల వలెనుండేదిగాగా సుషేణము. కర
ణమర్దనాత్ కరమర్దకః. వాస్త్రముచా తమర్దింతురుగాగా కరమర్దక
ము. పక్వ దుమర్దనత్కాలసంధ్య శబ్దంబులు -౩- సముద్రసమీప
ము. పక్వదుమర్దనాత్కాలసంధ్యం. సోవ అకులుగల తమాలమనే వృక్షంపేర్లు. చీకటి మాను
మందునల్లని ఆకులుగల తమాలమనే వృక్షంపేర్లు. చీకటి మాను
కాలవర్ణస్కంధమస్య కాలస్కంధః. నల్లని మొదలుగలదిగాగా కా
లస్కంధము. తమ్యతె తాపిఛిరితి తమాలః. తాపములగలవారిచేత
కాంక్షింపబడేదిగాగా తమాలము. తమయతెం. తైలాః. తాపిసం
తాదయతి తాపింఛః. తాపములగలవారినికప్పెదిగాగా తాపిం
ఛము. ఛదృష్టివారణా సింధుక శబ్దంబులు -౫- వావిలిచెట్టుపే
ర్లు. రసస్స్యందతె సింధుకః. రసమునుస్రవింపేదిగాగా సింధుకము. స్వం
దూం ప్రస్రవణే. సింధుతః స్యందనాత్. వృక్షో సింధువారకః. స్రవించుట
ను పత్తు మొదలైనదానిచేత కప్పెదిగాగా సింధువారము. వృద్ధవరణే
ఇంద్రస్య సురసః ప్రియః ఇంద్రసురసః. ఇంద్రునికి ప్రియముగాగా
ఇంద్రసురసః. గుడాత్పరిపేష్టనాత్ సప్తాంతాని గుడకే. గుడమనగా
చుట్టువారుకోసుట. అందువల్లనాశనదిగనకనిగుండే. గుడవేష్టనే. ఇం

ఇంద్రస్యప్రియం ఇంద్రాణికా । ఇంద్రునికిప్రియములగనకనింద్రాణికా ।
వేణీశబ్దంబొదలు - ౪ - దేవదారి పేళ్లు । వేణి వతిష్ఠతీ వేణీ । జడవలె
నెపుంటదిగాగా వేణీ । గరం విషమాంగరం । గరాంగరీ । మొదలైన విషము
నుగ్రసించెదిగాగా గరాంగరీ । గృణాతి గరణి । తారయతి దేవతాడః । తేపము
ఖ్యత్వాత్ । దేవతాడః । తాళవృక్షమైనదిగాగా దేవతాడవృక్ష జీమూతవదా
ప్లుతత్వాత్ జీమూతః । మేఘమువలెసంతోషకారిగనక జీమూతము । శ్రీ
హస్తినీశబ్దము ౨ - గురిగింజచెట్టుపేళ్లు । శ్రీయాఖ్యాన్వితా హస్తి
హస్తినీశబ్దము ... ఖురుండి శబ్దాలు ౨ - గురిగింజచెట్టుపేళ్లు
కర్ణేరతే । త్రయుతశ్రీహస్తినీ । ప్రప్పుదవముగలయనుగచెవివంటి ఆకారము
గలఆకులుగలదిగాగా శ్రీహస్తినీ । ఘృతరోహతీతి ఖురుండీ । ఖురాము
యుండుమొలిచెదిగాగా ఖురుండీ । రుహాబీజజన్మని ప్రాదుర్భావే । వృణ
మొదలు - ౪ - మల్లెచెట్టుపేళ్లు । తృణశూన్యం వాతుగుల్మంత

దతిక్రామతి తృణశూన్యం । తృణశూన్యమంటెవాతుగుల్మము । దాన్నిఅతిక్ర
మించినదిగాగా । తృణశూన్యము । మల్లెనతెమూర్ధ్ని మల్లికా । శిరస్సునుధరిం
పకెదిగాగా మల్లికా । మలమల్లధారణే । భువిపదమస్యా భూపదీ । భూమి
యందుపదములుగలదిగాగా భూపదీ । శీతాధ్యైర్భైతి గ్రీష్మకత్వాత్ శీతభీరుః
గ్రీష్మమందుపూచెదిగాగా శీతభీరుః । అతిమల్లె అస్ఫోటమునంబరుసు అ
స్ఫోటతే । ఈరషద్వికసతి అస్ఫోట । స్ఫుటవికసనే । శేఫాలికాశబ్దంబొదలు
౪ - నల్లపువ్వులవావిలిపేళ్లు । శేరతి ఇతి శేఫా నిద్రాసాం ఆవయేంత్రెతి శే
ఫాలికా । నిద్రస్కంస్వతుమ్మెదలుదీని యందుగలదిగాగా శేఫాలికా । సువహ
వహాలికా । నిద్రస్కందస్వతుమ్మెదలు ...
హా వాన్నదొండం సువహా । పరిమళమునుతెస్సవహించెదిగాగా సు
వహా । వహాప్రాపణే । గుణాంతదేష్టూనాతేనిష్ఠా నిర్గుండీ । గుంఠదేష్టునే । నీలపుష్పి

గురుబాలప్రబోధిక - కాండ - ౨ వనౌషధివర్గు -

త్వాత్ । నీలికా । నల్లనిపుష్పములుగలదిగాగా నీలికా । శ్వేతసురసాంభూతవేశీ
శ్శా ౨ - తెల్లపుష్పాలవావిలిపేరు । శ్వేతశ్చాభూసౌరసోయమస్యాస్స
శ్వేతసురసా । తెల్లనైనమంచిరసంకలదిగాగా శ్వేతసురసా । భూతానివేశీ ।
న్యాన్ప్వోదయతి । భూతవేశీ । భూతాలనుఅప్లోదపెట్టెదిగాగా భూతవేశీ
విశప్రవహదనెవరాంగధిశబ్దంబొదలు - ౪ - అతివిమెల్లపేళ్లు । మగధదేశె
ప్రభురా వరాంగధీ । మగధదేశమందుప్రభురమైనదిగాగా వరాంగధీ । గణికప
ణ్యానికష్టనాంతే । గణికా । వేశ్యవలెనెమనస్సునుహరించెదిగాగా గణికా
యూధికా । పుష్పగుచ్ఛములుగలదిగాగా యూథికా । గుంపుగవిరియుండెదిగాగా యూ
యూథంజాలమస్యాస్తి ఇతియూథికా । గుంపుగవిరియుండెదిగాగా యూ
థికా । అంబష్ఠః । ప్రమరాణాం భ్రమరః । సౌత్రతిష్ఠతి అంబష్ఠా । తుమ్మెదమొ
దలుదీనియందుగలదుగాగా అంబష్ఠా । అంబశబ్దః శ్రాగతినివృత్తౌ । పష్టని
పుష్పములుగలది హెయుల్లవెంతుల్పుప్పః కమనంబరుసు । హేమవర్ణానిపుష్ప
ణ్యస్యహేమపుష్పికా । బంగారుచాయపుష్పములుగలదిగాగా హేమపుష్పికా
అతిముక్తశబ్దంబొదలు - ౫ - పుష్పలగురివెందపేళ్లు । అతిక్రాంతోముక్తా
ద్వరక్తాన్ సస్పాతిముక్తః । విరక్తులనుస్పు అతిప్రమింపచేశెదిగనక అతిము
క్తము । పుండ్రదేశేభవః పౌండ్రకః । పుండ్రదేశమందుపుట్టినదిగాగా పౌండ్రకము
వసంతెపుష్పతివాసంతీ । వసంతకాలమందుపూచెదిగాగా వాసంతీ । వ
ద్రాన్ చైత్రెపుష్పతి మాధవీ । చైత్రమాసమందుపూచెదిగాగా మాధవీ । లా
తి అదత్తేజనమానాం । సుగంధిత్వాత్ । లతా । మంచిపరిమళముగలిగి ని
జనమనస్సులనుస్పృశింపంగాపుష్పకుసుమదిగాగా లతా । లాఆదానే । సు
మనశ్శబ్దంబొదలు - ౩ - జాజిపేళ్లు । సుష్ఠుమనస్తేసుమనాః । తెస్సతలవ
పచేదిగాగా సుమనస్సు । మనజ్ఞానే । సతాం రాం త్రీలింగము । మాల
త్వాన్మాధ్యైమాలతీ । వాసనలచేతధరింపబడెదిగాగా మాలతీ । జాయ

తెసుఖం లభిన యూజాతిః। సుఖమును జేసి చేత పుష్పించునదగనక జాతిః। జనిప్రా
దుర్భావె। సప్తలానవమాలికా శబ్దాలు - ౨ - విరజాజి పేళ్ళు। సర్వత్ర మనేలా
బుధ్నం తాంనింద్రియాణి లాతి సప్తలా। మనేలాం బుధులగలాంతిన పంకే(రు)
యాలను యెదం యత్నినింత్యే స్వపంశంగా పేశేదిగాగాం సప్తలా। లాదానె
నవాస్తుత్వాద్వమాలత్వైన నెయితి నవమాలికా। సప్తాత్రము చాయపతిన
దండక వేగినదిగాంగాం నవమాలికా। మాధ్య కుంద శబ్దాలు - ౨ - మొల్లచె
ట్టుపేళ్ళు। మాధ మాసే భవం మాధ్యం। మాధమాసమందు పుట్టెదిగాంగాం
మాధ్యము। కుం భూమిం విధ్యతి ఇతి కుందం। పుష్పైః పుష్పైరుభూమి
మాధ్యము। కుంభం విధ్వతి ఇతి జివకాపి కుంద్యం। ...
నిరుక్తించేదిగాంగా కుందము। క్లో అదబంధనె। రక్తశబ్దంమొదలు - ౩ - మం
కెనచెట్టు పేళ్ళు। రక్తపుష్పకత్వాద్రక్తకః। ఎర్రని పుష్పాలుగలదిగాంగా
రక్తకము। సుకుమారత్వాత్ బధ్నాతి చిత్తం బంధూకః। సుకుమారమైతావ
చేతను మనస్సు బంధించేదిగాంగా బంధూకః। బధబంధనె। బంధూన్ జీ
వయతి బంధుజీవకః। తనకు సంబంధులైన తుమ్మెదలను బ్రతికించేదిగాంగా
బంధూజీవకము। జీవప్రాణధారణె। సహాశబ్దంమొదలు - ౩ - చిన్నగోరం
టపేళ్ళు। సహతే పరిమళం సహా। పరిమళమును సహించినదిగాంగా
సహా। సహ మర్షణె। కుం భూమిం మారయతి కుమారీ। భూమియం
దుపుంతకెం తుమ్మెదలను చంపేదిగాంగా కుమారీ। కుత్సితాన్ మారయతి
వా కుమారీ। కుత్సితాలైన రోగాలను సంహరించేదిగాంగా కుమారీ। తరం
తీనయా దుఃఖజనిత రోగమితి తరణిః। దీనిచేతను రోగజనితమైన రోగ
మును తరింతురుగనక తరణిః। తౄ ప్లవనతరణయోః। అమ్లానమహా
సహా శబ్దాలు - ౨ - ఎఱ్ఱ - పెద్దగోరంట పేళ్ళు। అమ్లానం పుష్పమస్య
అమ్లానః। గొప్పనువాడని పుష్పాలుగలదిగాంగా అమ్లానః। నవిద్యతె అ

మ్లానమస్యాస్త్వమ్లానః। దీనివల్లబడలికెలు దుగనక అమ్లానము। మ్లై
మ్లై హర్షక్షయే। మహతి మర్దితా మహత్యంతం సహా। మహాసహా। మహత్తైన సమర్ద
ములను సంహరించేదిగాంగా మహాసహా। మహంతీచ సాసహాచ మహాస
హా। సహా అనగా గోరంట। మహత్తైన సహాగాంగా మహాసహా
యా పెద్దగోరంట పెద్దపువ్వులది అయితె కురవకము। అనంబడును। పచ్చ
నిపువ్వులది అయితె కురంటకమనంబడును। కౌరాం యతె సా ధురేతికు
రువకః। మంచిది అని భూమియందు ఎలుకపడేదిగాంగా కురువకము। కు
శబ్దె। కౌరవ్యతె కురంటః। భూమియందు రమింపపడేదిగాంగా కురంట
ము। రము క్రీడాయాం। కురంటకము అనిన్నీ కద్దు। నీలీశబ్దంమొదలు - ౫ -
నల్లని పువ్వులగోరంట పేళ్ళు। నీలపుష్పత్వాత్ నీలీ। నల్లని పువ్వులుగలదిగాంగా నీ
లీ। ఝింటతి శబ్దం కరోతీతి ఝింటీ। గాలితాకినప్పుడు ఝింటి అనే శబ్దం చేసేదిగా
గా ఝింటీ। ఎర్రని పుష్పాలుగలదైతేను కురవకము। ఝింటియిన్నీ। సహాచ
రీ శబ్దం స్త్రీలింగపుల్లింగాలయందు కద్దు। ఓడ్రపుష్పజపాపుష్ప శబ్దాలు దా
సానపువ్వు పేళ్ళు। ఓడ్రదేశే భవం ఓడ్రపుష్పం। ఓడ్రదేశమునందు పుట్టి
నపుష్పముగాంగా ఓడ్రపుష్పము। (జప) పుష్పమని కొందరందురు జలమధ్యే
జపతేవ తిష్ఠతి జపా। నీళ్ళయందు జపము చేసేదానివలెనె వుండేదిగాంగా
జపా। జపవ్యక్తాయాం వాచి। నువ్వుల పుష్పం వజ్రపుష్పమనంబడును। వ
జ్రమివ నిదానకం పుష్పం వజ్రపుష్పం। వజ్రమువలెనె తీవ్రమైన పుష్పముగన
క వజ్రపుష్పము। ప్రతిహాసశబ్దంమొదలు - ౫ - గన్నేరు పేళ్ళు। పుష్పైః ప్రతి
హసతీవ తిష్ఠతీ ప్రతిహాసః। పుష్పంబాత ప్రతిగా నవ్వే వలెవుండేది
గాంగా ప్రతిహాసము। హాస హసనె। శతప్రాసాన్గైవతే ఝ్యౌ। నికృష్టవా
న్యస్యే శతప్రాసః। అనేకాలైన ఖడ్గాలవంటి రెమ్మలుగలదిగాంగా శతప్రా
సము। చండం అత్యేషుమవతి చండాతః। అతిష్ఠ్యమైనదిగనక తీవ్రముగావుం

దెదిగాగా షడ్గ్రంథము। అతిసారతత్సగమనే। శతాసాంద్రుష్ణే। శాబాత్వాత్
వరంవపుంయం కెంప్ములచే దగుల్రాలను పెరించేదిగాగాపా యువలారకము
కిరవిరవతె జడ్గవతవారక త్వాత్ రసపానేన తరవిరకః। తనగసాపానం
చాంత ఖడ్గంవతెనె చంపేదిగాగాతరవిరకము। శరీరశబ్దంవెుదలు - 3 - వె
ణుతురుపెష్ఫుపేళ్లు। కరిణావిారయతి కంపక్కైః కరిరః। పయుండ్లు బాంత
వెునంగనుపెరించేదిగాగాకరిరము। ఈరయ్తెపె। తక్ష్ణ్వాత్ త। నబ్రంకరొ
తతిక్షురకః। తక్ష్ణ్మైనదిగనకత్రి అనిరవమునుచేత నేదిగాగా క్షురక
ము। తుక్షజకరనె గ్రంథయుస్సం తప్త గ్రంథిలః। బుడుపులుగలదిగాగా
గ్రంథిలము। అస్మంత శబ్దంవెుదలు 2 - అస్మైత్త బెబ్బుపేళ్లు। అస్నాథయతి
తస్సస్నథః। అస్నాథముచేతేదిగాగా అస్మంతము। ఆదిగనకకేతపము। ము
దివాషక్గ్లపనయోః। ధూర్వతివాససైతి ధూంతః। అస్నాథము బాంత
దాంసింపేదిగాగా ధూంతము। దుర్వివాంసాం రవాంవాంతాదరోగాలో
ధావతిదుత్తూరః। వాతాదిరోగాలనుశంపింపచేశేదిగాగా దుత్తూర
ము। ధూంజ విధూనసనె। కనకస్వరూపం। యస్వకనకాంవస్వయుః। బంగా
రుపేళ్లుగలదిగాగా కనకాంవస్వయుము। అస్నాదకేత్రువ్వేషు సూనార్తి
మదాదస్సతివాతులః। అస్నాదకేత్రువ్వాలలో యూడువేడుగనక మాంతు
లము। మదయతీతిమదనః। మదింపచేశేదిగాగా మదనము। అస్మైత్త శా
యమాతులపుత్రకమనంబడును। మాతులస్యపుత్రః। మాతులపుత్రః। మా
తులమనగా అస్మైత్త దీనియందుపుట్టేదిగాగా మాతులపుత్రకము -
ఫలపూరశబ్దం వెుదలు - 4 మాదిఫలపేళ్లు। ఫలైః పూర్యతెఫలపూరః
ఫలాలబాతపూర్ణమై వుండేదిగాగా ఫలపూరము। ఫలపాలనపూ
రణయోః। బీజైః పూర్యతె బీజపూరః। వితుగ్గులచేత పూర్ణమైవుం

ఉదిగాగా బీజపూరము। రోచతేరుచకః। జనులకు రుచించేదిగాగా రుచకము
రుచ్యవస్తుష్వనే సపమాంతురంగక్షతీతి। మాతులుంగకః। రుబిగలవస్తువుల
తోడనితోయు రుచులుప్పెందె వస్తువు లేదుగనక యిది మాతులుంగకము। సమా
రణాశబ్దంవెుదలు - 2 - మరువపుకేవపేళ్లు। సమీరయతి ఉంసమీర
రణః। శబ్దంవెుదలు ...మరువపుకేవపేళ్లు ... సమీరణము। ఈరయ్తెపె
ణః। పరిమళమును అంతటా ప్రెరేపించేదిగాగా సమీరణము। మరుచేదిగాగా
మరుద్ధా శివాతివదతితి మరువకః। నిజలక్ష్మీయందుపుట్టించేదిగాగా
మరువకము। ప్రస్థాస్థైనాదరిపుష్పితే ప్రస్థపుష్పః। చిరియందుపూచేదిగా
గాప్రస్థపుష్పః। పుష్పవికసనే। తీక్ష్ణమైనపుష్పా ఫణిజ్జకః। ఫణిజ్జకః। సర్వము
వలెనుతీక్ష్ణత్వమును అర్జించేదిగాగా ఫణిజ్జకము। జప్పతెలస్వాదృతబం
వీరః। ప్రస్ఫుటింపబడేదిగాగా జంభీరము। జవులదనే। పణాసశబ్దంవెుదలు
3 - నల్లగన్నేరపేళ్లు। కంఠ్రికెండరు। గావిమిథపెళ్లుండురు। పురాణాప్రవణాస్సప్వ
తిపణాసః। పండుపాకులనుపొందేదిగాగా పణాసము। అసుపెపనే।
కఠింజరః కఠినం జరయుతి కఠింజరః। కఠినమును జీర్ణమును చేశేదిగాగా కఠింజరః
జ్వాజపయోపాసా। కుణాతిమశకాదిగతిం ప్రతిబధ్నాతి కుఠేరః। ధోమ
లనుఅర్థగించేదిగాగా కుఠేరము। కుణాబంధనే। తెల్లగన్నేర। అర్జకమనంబ
డును। అర్జయుత్వారోగ్యం అర్జకః। ఆరోగ్యమును అర్జించేదిగాగా
అర్జకము। అర్జసర్జనే। పార్శ్వశబ్దంవెుదలు - 3 - చిత్రమూలంపేళ్లు।
పత్రాపర్ణాయస్థితిః। పార్శ్వ అగ్నిపర్ణాయముందుపాకమైనదిగాగా పార్శ్వ
సతారాంతము। చేతంతిజే తోజంతవస్త్రాన్ని వ్యాధితస్త్రాయుతే ఇతి చిత్రకః
చిత్తులనగా జంతువులు వారి నివ్వాధింపక్లను రక్షించేదిగాగా చిత్రకము -
త్రైజుపాపనె। నానారూపత్వాచ్చిత్రకః। నానారూపాలై వుండేదిగాగా చి

త్రికము । ద్వీపవత్యౌ ద్వ్యహ్వా సంజ్ఞా అస్యాస్తీతి వహ్వా సంజ్ఞకః । దీపనమైనరుచుపు
పుట్టించేటియట్టి దియొక్క పేరుగలదిగాదా వహ్వా సంజ్ఞకము । అశ్వగంధాశబ్దంమొదలు
౨ జీవ్లైదుచెప్పుపేళ్లు అశ్వస్యేవ గంధో యస్యాస్సా అశ్వగంధా । గుఱ్ఱపు
నియొక్క పేరుగలదిగాదా అశ్వగంధము । వస తస్మై తేజ ఇతి వసుకః । దీ
నియందుతేజస్సుపుండుగనుక వసుకము । విసనివాసేన । ప్రస్ఫోటత్యాస్ఫోటః
స్ఫుటవికసనేగ రూపాణిగణరూపః । కాలప్రమాణ అనేక
రూపాలుగలదిగాదా గణరూపము । పుష్పాణి వికిరతి వికిరణః । పుష్పము
లు చల్లేదిగాదా వికిరణము ।

[illegible]

పాఠా౹ పఠ వ్యక్తాయాం వాచి ౹ అంబష్ఠా ౹ అంబష్ఠేతిష్ఠతీత్యంబష్ఠా ౹ అంబష్ఠ

ముందువుండేదిగాన ౹ అంబష్ఠా ౹ అంబే ఉప తిష్ఠతీత్యంబష్ఠా ౹ తల్లివలెను

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

గాంగా॥ అభీరువు ౹ అభీరులాక్షపత్రత్వాత్ ౹ ఇందీవరుచే ౹ ఇందీవరీ ౹ భువంచయూం
త్రైవృష్యాం తోతిః రవరీ ౹ పెళ్లచేతమ్మూం వినకప్పుండేదిగాంగా వరీ ౹ వృషవరనే
బున్నైః బున్నత్రోక్తా ౹ వ్యాప్తశతపుగనక ౹ మృగాలచేత ప్రశ్న బుంపబడె
దిగాంగాం బుష్యప్రోక్తా ౹ అభీరూంణి దృఢత్వేన బ్రుయరవాంతాం ౹ నిపాత్రాణ్య
స్యాం ౹ అభీరుపత్రా దృఢవాహా ఏ చేతవాండులవల్లను భయములేనిది ౹ ప్రకృ
బుగలది గాంగాం అభీరుపత్రీ ౹ నారాయణాజ్ఞాతాం ౹ నారాయణీ ౹ నారా
యణునివల్లపుట్టునది గాంగాం నారాయణీ శతమూలై బహువచనాంత స్యోత్
తి శతావరీ ౹ వృషవరనే ౹ సాలపరియంతరం వెళ్లవాంతను భ్రామిచి ప్రవరిం
చెదిగాంగాం శతావరీ ౹ సహెంత్వహెరుంః ౹ హ్రూనిదిగనకే అవెంరువు ౹ వెంగతి
వృక్షః ౹ పీతద్రుమశబ్దంమెుదలు - ౨ - మూనిరుసపువృక్షం ౹ పితాంః ద్రువర్ణః
థాంః అస్యపీతద్రుః ౹ పచ్చనికొమ్మలుగలదిగాంగా పీతద్రువు ౹ కాలయతిరో
ఘాంకాంత యకః ౹ రోగాలనుపొంగార్పెదిగనకే కాలెయముకలకేలయేపె ౹ హరి
ద్రాస్యాద్రుమశ్చ ౹ హరిద్రుముః ౹ పచ్చనైమెులిచెచెట్టుగనక హరిద్రువు
దారుసంభవేతి నిదార్వీ ౹ దారుసంబంధమైనపసుపుగనక దార్వీ అర్వద్ధం
దారుసంభవేతి నిదార్వీ ౹ దారుసంబంధమైన ... పాకము పొందించేదిగనకేపచం
రోగాన్ పచతి ౹ పచంపచా ౹ రోగాలనువిడక్రలిన్నపాకముపొందించెదిగనకే పచం
పచా ౹ పత్రంపచఅనిపాఠముకద్దు ౹ దుపచపాపైకె ౹ దారుసంబంధినీపారి
ద్రాదారుహారిద్రా ౹ మానిసంబంధమైనపసుపుగనకదారుహారిద్రా
మానిసంబంధమైన ౹ కుష్ఠాదిరోగేభ్యః అపతిస్వపచనీ ౹ కుష్ఠాదిరోగాలను
పొందకుండా రక్షించేదిగనకే పచనీ ౹ ప్యాపాలనపూరణయోః ౹ పచాశ
బ్దంమెుదలు - ౫ - వసపేళ్లు ౹ కేవ్వసయాంపచాం ౹ దీనిచేతపలుకెుదురుగ
నకపచాం ౹ పచపరిభాంషనే ౹ ఉగ్రగంధో అస్యాఇత్యుగ్రగంధా ౹ ఉగ్రమైన
వాసనకలదిగాంగాం ఉగ్రగంధా ౹ షడేగ్రంధయః పర్వాణ్యస్యా షడ్గ్రంథా
ఆరుగణుపులుగలదిగాంగాం షడ్గ్రంధము ౹ గోలోమానస్యాః సంలో
మా ౹ ఆవురోమాలవంటి రోమాలుగలదిగాంగాం గోలోమా ౹ శతం
బహూనిపర్వాణ్యస్యాః శతపర్వీ ౹ అనేకాత్మైనగణుపులుగలదిగాంగా
శతపర్వకాం ౹ శుక్లాహైమవతీశబ్దాలు - ౨ - తెల్లవసపేళ్లు ౹ శుక్లవర్ణో

త్వాత్ శుక్లా ౹ తెల్లనివన్నెగలదిగాంగాం శుక్లా ౹ ప్రాయశః హిమవతిభవాహై
మవతీ ౹ తరుచుగాం హిమవత్పర్వతమందు పుట్టెదిగాంగాం హైమవతీ ౹ వైద్య
మాతృశబ్దాలు - ౬ - అడ్డసరంపేళ్లు ౹ వైద్యానాంమాతెవరోగాం జిత్వా తత్వ
ద్యమాంతాం ౹ వైద్యులకుతల్లివలెనే హితకారిగనక వైద్యమాంతాం ౹ జరితై
ర్గ్రస్తైవాసితాం ౹ వశకాంతాం ౹ జ్వరితులచేత బట్టింపబడేదిగనకే వాశికా
తాం ౹ వాప్యమధ్యమము దంతమధ్యలినిన్నికొందరందురు ౹ మద్దు వకుతతి
వృషః ౹ తేనేసువర్షింపేదిగనకే వృషము ౹ వృషసెచనే ౹ ఆటరూషాస్యోత్ రోగ
తీత్యవరూషః ౹ వ్యాప్తమైన రోగాలనుహింసించేదిగనకే అటరూషము
రుషహింసాయాం ౹ ఆటరూషమనిన్నిటఘాటదిన్నికొందరుచెప్పుదురు
సింహస్యాస్యాకారపుష్పత్వాత్ సింహాస్యః ౹ సింహముఖమువం
టి పుష్పములుగలదిగాంగాం సింహాస్యము ౹ వాశికాశబ్దంవలెనే వా
శికశబ్దము ౹ వాజిదంతాకారకేసరత్వాత్ వాజిదంతకః ౹ గుఱ్ఱపుపండ్ల
వంటి కేసరములుగలదిగనకే వాజిదంతము ౹ ఆస్ఫోటాశబ్దంమెుదలు - ౪
విష్ణుక్రాంతపేళ్లు ౹ ఆస్ఫుటతత్వాస్ఫోటః అంతయంవికాసములుగలదిగాంగాం
ఆస్ఫోటము ౹ స్ఫుటవికసనే ౹ ఆస్ఫోట అనికొందరందురు ౹ గిరికర్ణిసా
ర్ణస్యాదితిగిరికర్ణీ ౹ పర్వతానకుచెవివలెనుండేదిగనకే గిరికర్ణీ ౹ విష్ణో
రివక్రాంతిరస్యాః విష్ణుక్రాంతాం ౹ విష్ణువువంటి శక్తిగలదిగాంగాం విష్ణుక్రాం
తాం అతఏవ అపరాజితాం ౹ విష్ణువుచేత ఆక్రమింపబడును రక్షింపబడు
నైనదిగనకే విష్ణుక్రాంతా అయుగనకే భూంతాదులచేత తిరస్కరింపబడదిన
దిగనకే అపరాజితాం ౹ ఆస్ఫోటగిరికర్ణికాశబ్దాలు - ౨ - నల్లగింపెనపేళ్లు
న్న ౹ విష్ణుక్రాంతాపరాజితాశబ్దాలు - ౨ - న్న - విష్ణుక్రాంతపేళ్లనికొం
దరందురు ౹ ఇక్షుగంధాశబ్దంమెుదలు - ౫ - వయ లిగొరిమిడిపేళ్లని కొం
దరందురు ౹ కాకిచెరుకుపేళ్లనికొందరందురు ౹ ఇక్షోర్గంధ ఇవగంధోస్యాః ఇ
క్షుగంధా ౹ చెరుకువంటి రసముగలదిగనకే ఇక్షుగంధా ౹ కాండేక్షురేవ
కాండేక్షుః ౹ కాండచేత చెరుకువంటిదిగనకే కాండేక్షుః ౹ కోకిలస్యేక్షో
వపుష్పత్వాత్ కోకిలాక్షః ౹ కోకిలకన్నువంటి పువ్వులుగాగాం కోకిలాక్షి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

వానెయ మనిన్నీ కట్టు। కామలతాస్యాతే। పరితః పేలవం। అంతరవకాశములేనిదైనందిగనక పరి
పేలవం। లఘు తరయా। ప్లవత ఇతి ప్లవం। లఘువౌపు తేలెడిగనక ప్లవము। ప్లవగతౌ। గ్రాం
థిరం పురం సంస్థాన మస్యేతి। గోపురం। జలమునందు కెవర్తుగాగా నైపురం। గ్రాం
నర్దయతి రుచికరత్వేన గోనర్దః। గోవులను మ్రొక్కెపళ్ళుగాను జేసునురుచికరములగనక
గోనర్దనము। నర్దశబ్దే। గానందు మనిన్నిపాత్రమువెట్టు। కైవర్తీనాం ముస్తానాం అశనం
కైవర్తకః। ముతాస్సాలు మొలిచినముగనక। కైవర్తః। ముస్తోతె వరాహైరితి। ముస్తకః
వరాహములచేత ఖండింపబడేదిగనక ముస్తకము। ముసఖండనే। కైవర్తో ఖ్యం ముస్త
కం। కైవర్తీ ముస్తకం। కైవర్తి అనేపేరుగలిగిన ముస్తకముగనక కైవర్తీముస్తకం। గ్రంథి
పర్ణశబ్దం మొదలు -౬- స్థౌణేయమునకు గ్రంథిపర్ణము పేరు। పచ్చాకుమ్మరవాడి పత్రిస్సగం
ధిపుష్పాణి పర్ణోస్యగ్రంథిపర్ణం। బుడుపులుగల ఆకులుగలదిగనక గ్రంథిపర్ణము। శు
కపర్ణత్వాచ్ఛుకం। చిలుకవన్నెగలదిగనక శుకం। బర్హతే। బర్హం। నెమ
లిపురిపింఛము వర్ణముగలదిగాగా బర్హము। శుకబర్హ మనిన్ని ఒకపేరుగలదు। పు
ష్పతెన్నితి। పుష్పం। వికసించేదిగనక పుష్పము। పుష వికసనే। స్థూణాయాం తిష్ఠతి। స్థౌ
ణేయం। స్థూణాకారమైపుండేదిగనక స్థౌణేయము। శుకవాకారత్వాత్। కుక్కురః। కు
కురాకారముగలదిగనక కుక్కురము। మరున్మాలా శబ్దం మొదలు ~ స్పృక్కనే గ్రంథ
ద్రవ్యముపేర్లు। మరుతాం మాలా సామితి। మరున్మాలా। వాయుపంక్తిగలదిగాగా
మరున్మాలా। గంధప్రేణా కత్తి పిశునా। పరిమళమును రేకరిగించేదిగనక పిశునా। స్పృశతి
గంధేనస్పృక్కా। పరిమళముచేత స్పృశించేదిగనక స్పృక్కా। స్పృశ సంస్పర్శనే। దేవపుత్రీస్యా ఽష్ట
త్వాత్। దేవీ। దేవపుత్రి అనేపేరుగలదిగనక దేవీ। లతాకారంపత్వాల్లతా। తీగెరూప
ముగలదిగనక లతా। లఘుత్వాత్ లఘు। చులకనైనదిగనక లఘువు। దూరపుష్పవాసత్వాత్
సముద్రాంతా। దూరంగా వ్యాపించేదిగనక సముద్రాంతా। అన్యవర్తితె వధ్వా। పరి
మళముగలదైవహింపబడేదిగనక వధువు। వధూప్రాపణే। కోయ చిరస్త్రీ। స్పృరసంవ
ర్షతి। కోయవహా। అంశములచేత సంరసమును వర్షించేదిగనక కోయం వహా। స్పృ
పసేపనే। లంతాయామవాం యాతె పర్తతె। లంకేయుతా। లంకైయందుపుట్టినదిగ
నక లంకోయితా। అయమంత్రసంత్తానెత పడ్సెనిశబ్దం మొదలు -౬- గలదిగనక
జయం మాంసీపేర్లు। జయం యోగాత్పత్తినే। జటలనావర్ణించేతతపడ్సెనీ। జ
టాం సంతనస్సాస్త్విథి। జటాజయ లానే। జటలవంటి అవయవాలు గలదిగన
క జటాసు। జటిలా నున్న। మాంసనామాన్న దయం దర్వాతే మాంసీ। మిషితదూం
సావయముకుంటు అవయవాలుగలదిగనక మాంసీ। మిట్టి। కోమ యోగాత్
కోమనాం పెంచ్యకలుపంటులే చలుగలదిగనక కోమశా। త్వక్శబ్దం మొదలు లుపం
గం పేర్లు యొదన్న। త్వక్ యాతాపతే। త్వకే। త్వచం। పట్టుఉతరుపుగలదిగనక

త్వక్కున్ను త్వచమున్ను చకారాంతస్త్రీలింగమున్ను। అకారాంతనపుంసకమున్ను। చవిత్ర
మిత్రితత్వాత్। పత్రం। అపయోగములగల ఆకులుగలదిగనక పత్రము। అత్తేకయంతే
ప్లాంతి అంతపం। తీక్ష్ణమైనదిగనక అంతపము। భృంగరాఖ్యాత్ భృంగం। నల్లనైపుండేదిగనక
భృంగము। అగ్నిం చోరయతీతి చోచం। దేకునాగ్ని। నిష్ఫలపెంచేదిగనక చోచం। చు
చ్చురనే। వరంశ్రేష్ఠం అంగం అస్యేతి వరాంగం। కేవలం శ్రేష్ఠమైన అవయవములుగ
లదిగనక వరాంగకము। కచ్చోరశబ్దం మొదలు -౪- గంధకచోరము పేర్లు। ప్రాంచ
తిరోగాన్ కచ్చోరకః। రోగాలనుసంహరించేదిగనక కచ్చోరకము। కచ్ఛ చేదనే ద్రా
వయతి రోగాన్ ద్రావిడకః। రోగాలనుసంహరించేదిగనక ద్రావిడకము। ద్రుగతి
పాంసాకారం యస్యేషు। కల్పం నిరామయం కరోతీతి కాల్పకః। వాప్రథితే నివాహ్రాగా
ఛేదిగనక కాల్పకము। గంధవేదనా నముఖ్యత్వాత్। వేదముఖ్యః। గంధమును యెం
రిగించేదిగనక వేదముఖ్యకము। పూంచికాచె పానస్పత్తాన్నదులు పుయ్యకతాం చెవసన్న
తుయపొట్టకొమ్ములనూదలు జిడిపాలు పుండులు తీగెలు పండేదే ఓషధులు। కేసుపు
పేరు మొదలు అయినది ప్రకారాలు మొదలైన ఓదాలచేత। మొలకలపండిసా
గాని స్థావరత్వజాతి మాత్రాన పైతానికారం చేమచేత జో ఓషధులనుపించుకున్నా
గాని పండించెదే దానియందే ఓషధిశబ్దము। రాంథమగనక ఫలపాకాంతాల
యందున్నజె ఓషధిశబ్దం ఇకారాంతఈకారాంత భేదపదాంస్త్రీలింగమై
వర్తించును। ఏతద్వ్యతిరిక్తమైన తీగెచెట్టుపొదకసుపు మొదలైనదానియందున్న
పైకప్పుతు జ ఓషధిశబ్దం వర్తించును। ఫలపాకాంతాలైనవి తైలము మొదలు పుయిమొదు
లైనదానియందు రోగములను పోగొట్టేదీ అనే వ్యుత్పత్తిచేతను జ ఓషధిశబ్దం పా
చకాంతమైనగాని జ ఓషధులవల్లపుట్టినదిగనక తత్సంబంధాలైనవిగనక నుజ ఓషధు
లెలనిపించుకొనును। అజాంతవిషయమందు సర్వముజో ఓషధనంబడును
నక్కతెఘ్రాంక్త మనేనితిశాంకం। దేనిచేత భోజనము శాంయునక్కవెతాను అనే
ష్పష్పతిచాంత భోజనాం పార్శ్వమైన ఆకుం మాంపుపేరు శాపకేష్ఠ। పండుమొద
లైనపది విధాలున్న శాకాలనిపించుకొనును। మూలపత్రకరీరాగ్రఫలకాండా
ధిరూఢకం। త్వక్పత్రం కవచం చేతి శాకం దశవిధం స్మృతం। అనితండులియనాస్సభూమ
రషశబ్దాయి -౨- చిత్రకారపేర్లు। లఘుతండులాంబ్యానిబీజాన్యత్రతండులీయః
ననాస్ఫుటియనుమువంయ విత్తులుగలదిగనక తండులీయము। అర్శో నాశాయ
తతిహా తండులీయః। రోగాలను గొట్టిదిగాంగాన్నా తండులీయము। అల్పా
మపిపాపదీం నస్పతి అల్పమారిషః। అల్పమైన పాపదినిచెరిచేదిగనక అల్పమారిష
ము। విశల్యాశబ్దం మొదలు -౩- లాంగలియాలు కారపేరు। అదెపరిగొట్టువారా
రానున్నచిన్నచెరుకున్నలనేలందురు। విగతశల్యం కరోతీతి విశల్యా। పెళ్లు పెనిపాం
జ్యోగించేదిగనక విశల్యా। దీపనకారిత్వాతె అగ్నిశిఖా। దీపనకారిగనక అగ్నిశిఖ

[illegible]

[illegible]

వశెసుంతె దసునక్షత్రరా । జీవంతి శబ్దంబులు - ౪ - పాలదూరకేష్ణ జీవంత్యనయా
జీవంతే జీవనే జీవనియా్చ । దీనిచేతను తుంకుదురుగనక జీవంతి జీవనీ జీవని
యా జీవప్రాణధారణే । మధుస్రవతి మధుస్రవా । తేనె గురిసెదిగనక మధుస్రవా
కూర్చశబ్దంబులు । ౪ - జీవకమునకు పేర్లు । కూర్చవత్ శీర్షం యస్య
శీర్షాత్ కూర్చశీర్షః । కూర్చమనగా మీసాలు ఆ యాకారముగల దిగ
నక కూర్చశీర్షము మధురత్వాత్ మధురకః మధురమైనదిగనక మధురకము
శృంగయోగాత్ శృంగః కొమ్ములుగలదిగనక శృంగము హ్రస్వావయవత్వాత్
హ్రస్వాంగః హ్రస్వమైన అవయవాలుగలదిగాన హ్రస్వాంగము జీవయంతీతి
జీవకః బ్రతికించేదిగనక జీవకము జీవప్రాణధారణే । కిరాతశబ్దంబులు
౩ - నేలవేముపేర్లు తిక్తరసయోగాత్ తిక్తం । చేదుగలదిగనక తిక్తము కిరా
తదేశమందు పుట్టెదిగనక కిరాతతిక్తము భువినింబో భూనింబః నేలవేము
గనక భూనింబము అనార్యకిరాతానాం తద్దేశభవత్వాత్ అనార్యతిక్తః కిరాత
దేశమందు పుట్టెదిగనక అనార్యతిక్తము సప్తలాశబ్దంబులు । ౪ - సంబరేను
పేర్లు సపతి స్వావయవేషు సమేతా సప్తలా । దప్పమై కొందులకుని వుండేదిగనక
సప్తలా । సమసమాయె । విగతం మలం అనయా ఇతి విమలా । దీనిచేత తెల్లపము
పోవుగనక విమలా । సాతం సుఖం వాతి పాతవా సుఖమునొసంగునదిగనక
సాతలా । లాదానే భూరయః ఫేనాః అస్యామితి భూరిఫేనా । తరుచు అబ్బు
నురుగుంగలదిగనక భూరిఫేనా । చర్మ కషతి చర్మకషా ఘర్షణే దుష్టచర్మ
మును చెరిచేదిగనక చర్మకషా । చర్మకస అనిసకారాంతమున్న కద్దు । వాయ
సోలిశబ్దంబులు - ౩ - కారుగనిపేర్లు । వాయసవత్ అలతి చలతి వాయ
సోలీ । కాకివలెచలించేదిగనక వాయసోలీ అలసంచలనే స్వాదుః రసోలి
స్వాద్విత స్వాదురసా । స్వాదువైన రసముగలదిగనక స్వాదురసా । వయః స్థాపయ
తి యస్థా వయస్సును నిలిపేదిగనక వయస్థా । వా యస్థ అని అందురు । మకూ
లకశబ్దంబులు - ౪ - దంతిచెట్టుపేర్లు మకూలతే చిత్రం తిష్ఠతీతి మకూలః చిత్ర
మైన పుష్పదిగనక మకూలకము । మకి మండనే రసాలధారత్వేన నిక్షిప్తః కుం
భే నికుంభః । రసానాం కుంభ ఆధారమైనదిగనక నికుంభము దాంపత్యంతి
అనయా దంష్ట్రాదిదంతికా రోగాయదనిచేత అరుకవించుగనక దంత్రి

కా । దము అరుకశమనే ప్రత్యగ్గతాని ప్రత్యక్ శ్రేణిః సర్వా ఇతి ప్రత్యక్ శ్రేణీ బాలిని పుంతెల్ల
కులుమెలుకపుంజీగులదిగనక ప్రత్యక్ శ్రేణీ ఉదుంబరస్యేవ పర్ణాని అస్యాః సా
ఇతి ఉదుంబరపర్ణీ అత్తిమానాకులవంటి ఆకులుగలదిగాన
ఉదుంబరపర్ణీ అజమోదాశబ్దంబులు - ౪ - అజమోదమన్న రెంగము
పేర్లున్ను । అజస్య మోదో గంధో స్యాస్తి ఇతి అజమోదా । గొఱ్ఱెకంపువంటి కంపుగలది
గనక అజమోదా । ఉగ్రో గంధోస్యా ఇతి ఉగ్రగంధా । ఉగ్రమైన గంధముగలదిగనక
ఉగ్రగంధా బ్రహ్మసంబంధిత్వాత్ దర్భాకారత్వాత్ బ్రహ్మదర్భా బ్రహ్మసం
బంధమై దర్భాకారమై వుంటెదిగనక బ్రహ్మదర్భా యవసాదృశ్యత్వాత్ యవానీ
యవవలెవుంటెదిగనక యవానీ కాశ్మీరం పౌష్కరమూలే పుష్కరాదిశబ్దాః త్రయః
వమనే । పుష్కరశబ్దంబులు - ౩ - పుష్కరమూలముపేర్లు । పుష్కరసంబంధిమూ
లముగనక పౌష్కరము స్థలపద్మినీమూలత్వేన పుష్కరమూలమిదం పౌష్కరం
పుష్కరం । నేలతామరదుంపగనక పుష్కరము అనంబడును । కశ్మీరదేశత్వాత్ కాశ్మీ
రం । కాశ్మీరదేశమందు పుట్టెదిగనకె కాశ్మీరము । పద్మస్యేవ పత్రాణ్యస్య పద్మపత్రం
తామరపాకువంటి ఆకులుగలదిగనకె పద్మపత్రం అవ్యథాశబ్దంబులు
౪ - మెట్టదామరపేర్లు । న వ్యథతే జనయా ఇతి అవ్యథా । దీనిచే తవ్యధపొందుదురు
గనక అవ్యథా । వ్యథ కలుగదు । అతిశయేన చరతి వ్యాప్నోతీతి అతిచరా
మిక్కిలి వ్యాపించేదిగనక అతిచరా । చరగతిభక్షణయోః పద్మసాదృశ్యాత్ పద్మా
పద్మమువంటిదిగనక పద్మా । చరతి వ్యాప్నోతి చారటీ వ్యాపించేదిగనక చారటీ
పద్మమువలె చరతి పద్మచారిణీ । పద్మమువలె వ్యాపించేదిగనక పద్మచారిణీ । కాంపిల్య
శబ్దంబులు - ౫ - కంపిల్లపుచెట్టుపేర్లు । కంపిల్యజనదేశభవః కాంపిల్యః । కంపిల్య
దేశమందుపుట్టెదిగనక కాంపిల్యము । కర్కశత్వాత్ కర్కశః । కఠినమైవుండేదిగనక
కర్కశము । రంగవారకైన చందయతి ఆహ్లాదయతీతి చంద్రః । రెంగవారకా
చిత్తసంతోషము పుట్టెదిగనక చంద్రః । చది ఆహ్లాదనే । రక్తమంగమస్యేతి రక్తాంగః
యెఱ్ఱని అవయవాలుగలదిగనకె రక్తాంగము । రోచయతీతి రోచనీ । ప్రకా
శించేదిగనకె రోచనీ రుచదీప్తౌ ప్రపున్నాడశబ్దంబులు - ౬ - తగిరిసెచెట్టు
పేర్లు । ప్రకర్షేణ పున్నాడం సంనాదయతి ప్రపున్నాడః । ప్రకర్షముగాపురు
షులను సంయమచేసేదిగనకె ప్రపున్నాడము ప్రకర్షేణ పునాతీతి వా ప్రపున్నాడః
మిక్కిలి పవిత్రముగా చేసేదిగనక ప్రపున్నాడము । ఏడగజ

సదృశపుష్పత్వాతే ఏరః। శ్లేష్మత్వాత్ గజః। పెంకకంజ్ఞలయందు ద్వయుగలదిన్రీ
ష్మైనదిగనక వశీకజవు। ఉద్రువాంతే ఉద్రుప్ప్రః। ఉద్రుతరులుపరిచేదిగనక ఉద్రు
ష్మవు। వాంసవాంసాంగతేస్సః। చత్రాణి ఉద్రుమండలాని వృద్ధాతి చత్రమర్దకః
ఉద్రుమండలాలనుమర్దించేదిగనక చత్రమర్దకవు। వృద్ధుమర్దనే పద్మవత్
ఆపతిపత్రాః। పత్రములవలె పెరిగించేదిగనక పత్రాఏము ఆవపయుగతా ఆర్
రక్తో పెంపః। దతీతుల్యత్వాత్ జారక్తోక్షః। పలాండుసుకందుక శబ్దాలు - అగ్ర
పేరుల్లిపేరులు। శషంపి బతి నపూరయతి పలాండుః। శిపమును పూరించేదిగ
నక పలాండుః। పూరాపాలనపూరయోః। పలాండుశబ్దంబు అదంత ఇదం
తాలుగలదని కొందరుచెప్పుదురు। శోభనః కందోస్యాః సుకందః। మంచిగడ్డ
గలదిగనక సుకందువు। యీంనెరుల్లిపచ్చనిదైతేను ఆదులతా। కేనెదుత్రవుంక
శాలు - ౨ - స్త్రవతీఃవుసు। లతాక్షి। శాబాక్షః। అచ్చతెలతాంకః। అర్క
ప్రాజయాం లతారూపాన్నైన కైవర్మ్యలచేత అచిరంపవత్తెదిగనక లతార్కవు। దు
ష్పంటేయాదికం। ప్రవదస్తిత్వస్తాదితి మద్రుమః। దుష్టమైనయోగాదులు
ఉనివల్లహారివ్రాపుగనక దుద్రుమవు। ద్రుగతాపు పెకాఉదుశబ్దంబులు - ౬
ఉనివల్లిపల్లిపేళ్లు। మహాశ్వేతతజాకుద్రుం ఉచపువెరాకుద్రుం మపరాత్రైన అపుపథము
గనక మహౌషధము। లక్ష్మతఇతి లశనం। మృజంపవేదిగనకలశునం। లశనంబని
గృంజనవవేదిగనక గృంజనవు। గృంజన
గృంజనతేశబ్దంతె గృంజనంకుతినదమునితలపవేదిగనక
శబ్దం। సాంగ్నినిష్ఠపాంసాది అరాప్తాతితిఅరిష్టం। ఉనివల్లిచాపువేదుగనక అ
రిష్టము। రిషహింసాయాం। మహాకందోస్య మహాకందః। పెద్దగడ్డలు
గలదిగనక మహాకందవు। పుష్పరసేషు ఎక్కనరస్సనఊనకః। రసోనకః
మత్రసాంలోనుపులు అనేదివక్కయం తేదుగనక సురసోనకవు। రసోన
వాంశేలాభిన్నశా శబ్దాలు - ౨స్త్రగవిజిమిపేళ్లు। జిన్నాపునసూరతనంజా
ఆకుతిర్విత్రిపునసవాం। సరిసాతిరిసపుష్పైదిగనక పునర్నవా। శొభ్యందరాం
విశాలాభిన్నశోభనముచెరిచేదిగనక శోభాశ్న। విమున్నను। విషుక్త్రి కశబ్దా
లు - ౨స్త్రచెరుచంచలిపేళ్లు। విక్షేపణాచ్ఛిద్ధత్తేస్త్రవితుంన్నం। విశేషమునాచా
యుపవేదిగనుక వితున్నవు తుందవ్పదనే। సుక్షుసపిదంత్రిగుణాః। ఆత్రే
తిసునిసంన్నకం తెస్సగుణా లుదనియందుకలవుగనక సునిషణ్ణకం। ప్రద్ద

లవిశరణగత్వవసాదనేషు। వాతకశబ్దంబులు - శాసాంమిదపుచెప్పుపేళ్లు
వాతంకరోతీతివాతకః। వాతమును చేశేదిగనకవాతకవు। అపవశతా
ఆదిగనక శతకా। రోగైరపాజితత్వాతే అపరాజితా। రోగాలచేతతిరస్క
రింపబడదిగాంగా అపరాజితాం। శణపర్ణ్యస్సాః। శణపుష్పీ। జనుము
ఆకులవంటి ఆకులుగలదిగాంగా శణపర్ణి। పారావతాంఘ్రి శబ్దంమొద
లు - ౫ - వెక్కుడుతీంగెపేళ్లు। రక్తత్వేనపారావతాంఘ్రిసదృశత్వాతే పారా
వతాంఘ్రిః। పావురముకాలువలె యెర్రనైవుండేదిగనకపారావతాంఘ్రిః
కటభీ। కటుయోషవరగా
న్యత్వాత్పవృన్నోతికటభీః। అంతరాన్నపించేదిగనకకటభీ। కేయంవపార్వరగా
ఆయాః। పణ్యతెస్నాయతేతిపణ్యా। స్తోత్రముచాయుపదేదిగాంగా పణ్యా
పణ్యవ్యవహారస్తుత్యోచ। జ్యోతిః। జ్యోతిష్మతిసౌఖ్యస్తీతి జ్యోతిష్మతీ। విష్ణు
త్వముగలదిగనక జ్యోతిష్మతీ। దూరప్రసరాంతేలతాదూరంగావ్యాపిం
చెదిగనక లతా। లతివ్యాప్తౌ। వార్షికశబ్దంబులు - శకలుగునుగుపేళ్లు
వర్షానుభవతివార్షికం। వర్షాకాలమందుపుట్టేదిగనక। త్రాయమాణాత్రాయతి
త్రాయమాణాత్రాయంతిస్త్రైజపాలనే। బలభద్రా। బలముచేత
భద్రమైనదిగనక బలభద్రికా। విష్వక్సేనప్రియాశబ్దంమొదలు - ౪ - పాంచితీంగె
పేళ్లు। విష్వక్సేనప్రియత్వాతే విష్వక్సేనప్రియా। విష్ణువుకుప్రియమైనది
గనక విష్వక్సేనప్రియా। పరాపాలచేతపరయుపవేదిగనక ఘృష్టిః। వరా
హపుష్పతఇతిఘృష్టిః। ఘృష్టసంఘర్షణే। గృష్టులనినేకద్దు వరాహక్రాంతాం
తా వారాహం అరివిపాఖ్యులచేతఆక్రమింపబడేదిగనక వారాహీ। బదరిప్ర
శ్రీపవతి బదరాం। స్థిరమైవుండేదిగనక బదరా। బదస్థైర్యే। మార్కవభృంగరా
జశబ్దాలు - ౨స్త్ర। గుంటగలగరపేళ్లు। మార్కవఏవమార్కవః। సంపర్కః। జా
త్యైషుసంపాతతిమార్కవః। జాతుల్యాలయందుసంపర్కవమునుపొందేదిగనక
మార్కవము। వాంగతిసంధనయోః। భృంగవద్రాజతెభృంగరాజః। తుమ్మె
దవలెప్రకాశించేదిగనక భృంగరాజవు। రాజృదీప్తౌ। కాకమాచీ
వాంచుస్సేశబ్దాలు - ౨స్త్రకాంచిచెట్టుపేళ్లు। కాకస్యమాంచలంచతితికా
మాంచికాంకేళుపైదవుపుండేదిగనకకాకమాచిఅయుగనకవాయస్నై

శతపుష్పాశబ్దంబెడుదులు -౨- పెద్దసదాపచ్చనాబు . బహుప్రప్పుత్వ శతపుష్పా . బహు
శత్పుసపుష్పంబుగలదిగనక శతపుష్పా . సితచ్ఛత్రాప్రాపపుష్పాణ్యస్యాః ఇతి సితచ్ఛ
త్రా . అతపవచ్ఛత్రమువలెనుండా . తెల్లగొడుగువంటి పుష్పంబుగలదిగనక . సితచ్ఛత్ర
అయుగనకపుష్పములు అతిక్రమించినదిగనక అతిచ్ఛత్రా . కయుతిక్త మైనవిరుద్ధ
లక్షణయైనా మధురా . కారములున్నచేదుసన్న అయినరసములుగలదైనా గానివిరుద్ధ
లక్షణం . చెతమధురమునంబడును . మన్నతెపరిణామితిమిసిః కాలప్రమానరూపా .
తరంచేతపరిణమించేదిగనక మిసీ . మిసపరిణామే (పరిపాంతావస్థాయాం
అవాంచెంముఖానిపుష్పాణి అస్యాః ఇతి అవాక్పుష్పీ వంతెపప్పుడు అధోము
ఖాకైపుండెపుష్పంబుగలదిగాన అవాక్పుష్పీ . కారోపయోగిత్వాత్ కారవీ . (మా
దిన్నయంకారవే . కారాణకలివదెంగించేదిగనక చేశదానిసంబంధమైనదిగనక కా
రవీ . సారణిశబ్దంబెడుదులు -౩- గొన్నెముసరాజెప్పుపేళ్ళు . సార్యంతెవాయుఃసంతేమి
తాస్సంగాస్యనమెతసారణి . ప్రసారణశ్రాంకు . సారముచేతమణిగినఅంగాలు
కినిచెతచాంచబడుగనక సారణిన్నీ . ప్రసారిణిన్నీ . స్సగతాం . కేపత్రశ్యాకాప్యస్యవ
యుహం . చిక్షతిఃపుష్పాణి వారవారనై . నకేవంశ్యరా . పేరుడువెయడపైనఅవయ
వాలుచెతవాంచవారనాం . వేతపెంపించేదిగనక కేవంశ్యరా . భుజక్ష్యరనై . బల
ప్రదవస్తుషురాజసమూహ్యతాంతే . రాజబలా . బలముగలవస్తువులపైరాజువలెము
ఖ్యమైనదిగనక రాజబలా . భద్రబలమస్యాస్తీతి భద్రబలా . శుభస్వరూపమైనది
గనకభద్రబలా . భద్రైకైక . జనిశబ్దంబెడుదులు -౬- కొరెందచెట్టుపేళ్ళు . జనయ
తిశైత్యాదికంజ్ఞనీ . శైత్యాదులుపుట్టించేదిగనక జనిజనిన్నిన్ని . జనయతి లంటే
వాజనీ . జననీ . జనిప్రాదుర్భావే . జతుకరోతీతి జతూకా . లక్కనుపుట్టించేదిగనక
జతూకా . జతుకా . జనూకా . అనికొందరందురు . జతుకరోతీతి జతుకృత్ . తల
కనుపుట్టించేదిగనక జతుకృత్ . అనికొందరందురు . తకారాంతస్త్రీలింగము . చక్రే
శాకెగనెవా తనంతన్నతిచక్రవర్తినీ . శాఖసమూహంమందు వర్తించేదిగనక చ
క్రవర్తినీ . సవూంచనః పితసంపశ్యాంః అస్యాఇతి సంస్పర్శా . చల్లనైనస్పర్శ
ముగలదిగనకసంస్పర్శా . శఠీశబ్దంబెడుదులు -౫- గంధ్లకచోరంపేళ్ళు . శఠతి

శఠతికఫాదిరోగాన్ . శఠీ . రోగాలనుశించేదిగనకశఠీ . శఠరుజాదిశరణయోః
గంధయుక్తమూలమస్యాఇతి గంధమూలీ . గంధయుక్తమైనవేళ్ళుగలదిగనకగంధ
మూలీ . షడ్గ్రంథికేత్యస్యాఇతి షడ్గ్రంథికా . ఆరుగణుపులుగలదిగనకషడ్గ్రంథికా . క
ర్పూరంవత్సుగంధయుతికర్చూరః . తేపసుగంధంగాన్వ దిగనకకర్చూరము . ద్రావిడా
ఛ
మీంద్రావిడాపై . ద్రుముడుతామలత్వతత్ఫలాః . పెద్దకాయలుగలదిగనకఫలా
కము . కారవెల్లశబ్దంబెడుదులు -౨- కాకరచెట్టుపేళ్ళు . కారేణపుయుత్తైనవెల్ల
తికారవెల్లీః ప్రయత్నముచేతచుట్టుకునేదిగనక కారవెల్లము . వెల్లచెలనే . క
టాన్యప్పనాతికట్టిల్లకః . వ్యాపించేదిగనక కట్టిల్లకము . కవవఘ్నరణయోః
కరిల్లకమనికొందరందురు . సుఖసూయతెఫలానిసుషవీ . ఫలములనుతెసపుట్టిం
చేదిగనకసుషవీ . షూంప్రాణిప్రసవె . కులకశబ్దంబెడుదులు -౪- చెతిపొట్లచెట్టుపేళ్ళు
కు . కులతిసంస్త్యాయతెకులకం . గుంపైయుండేదిగనకకులకము . కులసంస్త్యానె
పపతిసరతిపటోలః వ్యాపించేదిగనకకపటోలము . అయ గతౌ . తిక్త
రసయోగాత్ తిక్తకః . చేదుగలిగినదిగనకతిక్తకము . దేవానయత్వయోగా
త్ పటుః . దేహానకుంపయత్నముచేశదిగనకపటువు . కటువనికొందరందురు
కూష్మాండకకారుశబ్దాలు -౨- గుమ్మడిపేళ్ళు . కుఖతః ఉష్మాఅండెషు
బీజెష్వస్యతికూష్మాండః . కుత్సితమైనఉష్ణమువిత్తులయందుగలదిగనకకుష్మాం
డము . ఇందెషకారమధ్యమున్నదనికొందరుచెప్పుదురు . త్ర్యైపీకరోతీతి
కర్కారుః . అయతి అరుంకర్కారుస్యాసా . వరుణ్యైకర్కారుః . త్ర్యైపినిచేశదిగనకవార్వరం
చేదిగనకఅర్వారుః . యుగతాంకరోతివయవమితికర్కటి . వర్షవమునుచేశ
ఇ
గనకకర్కటి . ఇక్ష్వాకుశబ్దాలువదరుచెప్పుపేళ్ళు . ఇక్షమున్నకకిటి
కయలయతిత్తుక్తత్వేన ఇక్ష్వాకుః . చేందు అగుడుచేతచెరుకునున్నకయలమయు
గాచేశదిగనకఇక్ష్వాకువు . అకత్తుంబాలయాంగతాం . తుంబతెవృశ్చతీఇతి
తుంబీ . కయతకైస్తుంబి . కయతుంబి . భుక్షించపచేదిగనకతుంబి . సారచెందులయి
నసారగదకెకయతుంబి . తుంబిఅలాబూశబ్దాలు -౨- నస్సరచెప్పుపే
ళ్ళు . తుంబతెభక్షెత్యతఇతి తుంబిభక్షింపబడేదిగనకతుంబి . తుంబి అలాబూః . నలం
బతెదెనాంఅతేనగచ్ఛతి సుష్టుదశాయాం . ఇతి అలాబూః . చెంతినప్పుడు

నీళ్లలో మునుగనిదిగనక అలాబూః। అవలంబనే। చిత్రాశబ్దమొదలు - ౩ -
ఋతముపేళ్లనెక్కాందరందురు। పిన్నపాపరచెట్టుపేళ్లు। చిత్రరూపములవై చిత్రా
నానావిధాలైనవన్నెగలపూలుగలదిగానుం చిత్రా। వృషభాక్షీతుల్యపుష్పత్వాత్
గవాక్షీ వృషభముకండ్లవంటి పువ్వులుగలదిగానుం గవాక్షీ। గోభిస్తుంబ
త ఇతి గోడుంబా। గోవులచేత భక్షింపబడేదిగనక గోడుంబా। తుంబి అర్దనే। విశాలాం
ఇంద్రవారుణీశబ్దాలు - ౨ - పెద్దపాపరపేళ్లు। విశాలఫలత్వాత్ విశాలా। పెద్ద
పండ్లుగలదిగనక విశాలా। ఇంద్రుపస్త్రైత్రాణైః పుష్పైర్వ్రియత ఇతి ఇంద్రవారుణీ పె
ద్దవరనై। అర్శోఘ్నశబ్దంమొదలు - ౩ - కందపేళ్లు। అర్శోరోగం హంతీతి అర్శోఘ్న
ః। మూలవ్యాధిని వారించేదిగనక అర్శోఘ్నము। వానవాంసాగతోస్యః
సూయతే స్నేహ్యత ఇతి సూరణః। భక్షణముచేత ప్రేరింపబడేదిగనక
సూరణము। క్షుధాంప్రేరణా కంద్యతే రోగనేనేతి కందః। దీనిచే దేహాంగములు పెరింప
బడుగనక కందః। కంద్యతే రోగిభిః యద్దృష్ట్వేతి వా కందః। రోగులచేత
వేడనబడేదిగానైనా కందము। కదిఆహ్వానే రోదనేచ। గంధపసముష్ఠిలాశ
బ్దాలు - ౨ - స్త్రీ। ముఱువంగపేళ్లున్ను। గురుజకేరారపేళ్లున్ను। గంథిగ్రంథిభిరయు
తిగంథరః। పుండ్లను సాపెంగా బైదిగనక గంథరము। ఉర రగతౌ। సమ్యగ్దృష్టిశీదావి
లాభావిదత్తైస్సముష్ఠిలా। మంచివిత్తులను పుచ్చికనేదిగనక సముష్ఠిలా। లా
దానే। కలంబిశబ్దంమొదలు - ౫ - ప్రత్యేకమున్న శాకవిశేషాలపేళ్లు। కేజలేలంబ
తె కలంబీ। జలమందుపుండేదిగనక కలంబీ। లబిలంబనే। యిదితంగె
అపశబ్దాదికారాంథః। అదికముదకమస్యా ఇతి అప్పోదకా। అదికమైన
ఉదకముగలది గనక అప్పోదకా। అపగతముదకమస్యా ఇతి వా ప్రమాదము
ఉదకముగలదిగానైనా అప్పోదకా। అదావికా   అనిన్నైకక్షు
యిదిదుంపబత్తలిపేరు। ప్రశస్తానిమూలాన్యస్యేతి మూలకం। మంచిదుంపలుగల
దిగనక మూలకం యిదిముల్లంగిపేరు। అస్త్రీలింగమూలశబ్దములతోసంబం

హేంలయార్సోగానే తెలాపయుతి వెంలమోచకా। ముచులమోచకై

ఇదిచిలువకేతారపేరు వసంతిగుగా అత్రేతి వాస్తుకం। అనియుందుగునాయి

పుందుగనక వాస్తుకము। వసనివాసే। యిదిచక్రవర్తికమపేరు। శాకాఖ్యం పత్రపు
ష్పాది అనే యీ పర్యంతమున్న శాకవిశేషాలు। దూర్వాశబ్దంమొదలు - ౬ -
గరికపేళ్లు। దూర్వ్యతే పశుభిరితి దూర్వా। పశువులచేత హింసింపబడేదిగనక దూ
ర్వా। దుర్వి హింసాయాం। శతంపర్వాణ్యస్యా ఇతి శతపర్వికా। నూరుగణువులు
గలదిగనక శతపర్వికా। సహస్రప్రభావంతేస్య సహస్రవీర్యా అనేకప్రభావము
గలదిగనక సహస్రవీర్యా। భృగోరియం భార్గవీ భృగుసంబంధమైనదిగనక భా
ర్గవీ। అసమంతాత్ పర్వసు రోహంతీతి రుహా। అంతమంగణువులయందు
మొలిచేదిగనక రుహా। దూరప్రసరణాత్ అనంతా। దవ్వుగా వ్యాపించేది
గనక అనంతా। సా దూర్వా సితా తెల్లనిదై। గోలోమ్యాదిశబ్దాలచేత చెప్ప
బడును అన్యయనాత్। విశతవీర్యాదిశబ్దంమొదలు - ౨ - తెల్లగరికపేళ్లు
గోరివరోమాణ్యస్యా గోలోమీ। శతం వీర్యాణి ప్రభవాణి రూపాణ్యస్యా ఇతి
శతవీర్యా। నూరువిధాలై వ్యాపించే శక్తి కలదిగనక గోలోమీ। గండాలీశకు
లాక్షకశబ్దాలు - ౨ - తెల్లగరికపేళ్లు। గండైర్గ్రంథిభిః తల్యతే భూష్యత ఇతి గం
డాలీ। బుడుపులచేత అలంకరింపబడేదిగనక గండాలీ। అలభూషణార్థః। మత్స్య
నయనతుల్యగ్రంథియోగాత్ శకులాక్షకః। చేపకండ్లవంటి గణువులుగలది
గనక శకులాక్షకము। గోలోమిశబ్దంమొదలు - ४ - స్త్రీ తెల్లగరికపేళ్లు అని
కొందరందురు। కురువిందశబ్దంమొదలు నిడుపుగలతుంగముస్తపేళ్లు। ముస్త
యంతి రోగాలు ఖండించేదిగనక ముస్తా। ముస్తకముస్తా। ముసఖండనే। ముస్త
శబ్దం స్త్రీలింగం। ముస్తకశబ్దం పుల్లింగనపుంసకలింగాలయందు కద్దు। కురువింద
కమా[illegible]యత్వేన విందతీతి కురువిందః। కురుదేశములను[illegible]యము పొందినది
దిగనక కురువిందము। విదులాభే। మేఘస్య నామాన్యస్యేతి మేఘనామా
మేఘనామములన్ని కలదిగనక మేఘనామా। నకారాంతము। భద్రముస్తక గుం
ద్రాశబ్దాలు - ౨ - నాగముస్తలపేళ్లు అనే భద్రముస్తలు। భద్రమైన
ముస్తకః భద్రముస్తకః। శుభస్వరూపమైన ముస్తకముగనక భద్రముస్త
కము। గుంద్రా అతి। గుంద్రా। గుణాలపొందించేదిగనక చూంతా[illegible]
దానె చక్రాకారంలా తతి చక్రవాం। చక్రాకారమును పొందివుండేదిగనక

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ఇతి వనౌషధివర్గః ౪

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

బిడాలః మూషకాలను ఛేదించేదిగనకే బిడాలము బిదఛేదనే అబ్రుగ్రహా
నైసగ్పహం మార్జారః మూషకగ్రహాణం చేతగ్పహాలము న
శుద్ధిచేకేదిగనకే మార్జారము. వృషూంశికుద్ధా. వృషాకే మూషశాకే గంశతి
వృషదంశకః తెలికెలను కరిచేదిగనకే వృషదంశకము. దశదంశనే అబ్రూకే
ఘుంజ్జే వ్రకుశ్శకే. తొలికెలను వ్పశించేదిగనకే వ్రబంభుకేళు జహాలనాన్నవహ
రయోహ్నః ఖుకారాంతము గాంధారశబ్దంమొదలు - ౩ - అరుదములపేళ్లు గా
ధాయోహ్నః అపత్యం గాంధారః గాంధేరః గాంధేయః గోధలిన గాఅరుదము
దానిపిల్లగనకె గాంధారములున్ను గాంధేరములున్ను గాంధేయములున్ను అరుదము
కున్ను సహాననెకున్ను వ్పయ్యనజాతిభేదములని కొందరందురు. శ్వావిదశల్యశబ్దా
లు - ౨ - యెందుపేళ్లు శ్వానం విధ్యతి విశ్వావిదు. శునకములను వ్పధించేదిగనకే
శ్వావిదు. వ్యధతాడనే. దకారాంతము. శల్యనిపతే మత్వాపతేశల్యః ము
ళ్లవంటియవెంట్రుకలుగలదిగనకే శల్యము. శలలీశబ్దంమొదలు ౩ - యెందు
ముండ్లపేళ్లు. శలతి శలలీ. శలలం. శలంచపేగిరముగాపొయ్యేదిగనకే శలలి
అన్నేశలలం. అనంన్నేశలం అన్నేశలగతాం. వాతప్రమీ వాతమృగశబ్దా
లు - ౨ - గాలికియెదురుగాపరిగెత్తేమృగముపేళ్లు. వాతప్రమీ మాతే ఆఖి
ముఖేనసుప్రతిపద్యతెవా. వాతప్రమీః. వాయువకేంఅభిముఖంగాపొయ్యె
దిగనకె వాతప్రమీః. మాఞ్మానెవద్యనేచ. ఈకారాంతః పుల్లింగ
ము. వాతం మృగయతి వాతమృగః. వాయువును వెతికేదిగనకె వాతమృగము
మృగఅన్వేషణె. కోకశబ్దంమొదలు - ౩ - తోడేళ్లు. కోకతె వృకతేవృకః
నాదిశేం. కోకతె వృకతే. మాంసాదులను పుచ్చుకునేదిగనకే కోకము
వృకవైనములన్ను కవృకఅదానె మృగానికేకాపవాతె. ఈహామృగః
మృగాలను ఇచ్ఛయించేదిగనకే ఈహామృగము. మృగశబ్దంమొదలు - ౯ -
ఇరిమృగానకుపేళ్లు. మృగ్యతె ఇచ్ఛైరితి మృగః. వేపకాండ్లచాత
వెతుకపడేదిగనకే మృగము. మృగఅన్వేషణె. కురంగయతికురంగః. భ్రమ
మయం దుచరించేదిగనకే కురంగము రగిగతౌ వాతంఅయేతవాతాయుః

అయుగతౌ. హర్యతి హరిణః వారింపబడేదిగనకే హరిణము హ
రవంరణె. అజినస్యచర్మణః యోనిః కారణం మస్యేతి అజినయోనిః చర్మానకు
కారణమైనదిగనకే అజినయోనిః. ఏణ యేమునూ గావేరి యొక్క తోయపేరు
మాంసము మెదుత్తైనదాని యందుపతించుచున్ని కాం. ఏణసబ్దందంతరిసంబం
ధమైనయు అనకశబ్దాలుత్రిషులూడు లింగాల యందు వర్తించును. కదళీశ
బ్దమొదలును ౬ - ద్రిస్వరకాదుల కులరిపయోగిరతినేచ స్థానకేపేరు కారకా
లైన యత్రిబూతిగానచిత్రేషాఅ. కేసహాం ఆయునాదళ్వితే. కదళీ హాయువచే వక
ప్రిబత్తేదిగనకె కదళీ. దళవిశరణె. బొల్లిబా యుగతిగిబిలములుంచెమృగముపేళ్ల
లు యున్నాదిగనకె కంద
కందానికందళీ యిన్నతె. కందళీ కందములు లందుల యందుకలాదుకునేదిగనకే కంద
ళీ. విజ్జెశేషనె. తోద్ధకేంప్పగతిగిన శరీరము యున్నములందరికాంక్షలున్నదల్లినే మృగము
పేరుకదళీకందళీశబ్దాలు ఈకారాంతస్త్రీలింగాలు. నకారాంతస్త్రీలింగాలని
కొందరందురు. చీయతెచాప్యైః చీనః తెలోయలచాతకూడబడేదిగనకే చీనము
చిఞచయనె. సుప్పనన్నైకలిగిముప్పైలింగుళ్ళాపొడవు కలమృగముపేళ్లుచమ్మతె
చమూరుః భక్షింపబడేదిగనకే చమూరుపు. చముఅదనే. తేంకేశద్దేతెడే సంశయం
ప్రియతి
స్పదత్తైతెయుపకారానసానాదనిర్మైనాంతానిఅయునమృగముపేరు ప్రియతి
హాతంప్రియకః హాయువుకుప్రియుండేదిగనకే ప్రియకము ప్రియగతౌ. దర్పహై
యుర్రనైనల్లనిప్పదుకొమ్ములు గలమృగముపేరు సంగతాఊరూత్సనతి
సమూరుః పరస్పరము సంగతాలైన్పండ్లతోడలుగలదిగనకే సమూరువు
తెల్లనిరోసమెంట్రుకలతో కూడిదొడ్డమెడ యెర్రైనముగుకపానిదులత్తైనవెంట్రుకలు
గలిగినతోకమువన్నైగానిక్వష్ణవర్ణమైగానిఅయునమృగముపేరు. కృష్ణసార
ముకృష్ణసారమని కొందరుచెప్పుదురు నల్లకప్పునవిచిత్రమైన యొత్తపేరుకాణి
ప్రాయెణారురుః తరుచుగాకొమ్ముయెత్తైదిగనకె రురుః. రురుశబ్దే. నల్లనై
చారలుదుప్పిపేరు న్యంచత్యధోముఖీభవతాన్యంకుః తలవంచుకొపొయ్యెది
గనకె న్యంకువు అంచుగతిపూజనయోః. జింకెపోతుపేరు. రంజయతి రంకుః
రంజకాగెతెల్లనిమ్పదుకొమ్ములుగలయొత్తపేరు. శంసుబుంవ్పసోతెఖశం

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

పెరుపక్షిదిగనక కృకవాకుః । శ్రవహ్నైవేరో చ శేప కురతి కురతుః మెల్లాకేదిగనక
కురరము కురశబ్ద । హంసశబ్దంపెుదలు - శకాందవాన్నైనహంసపక్షి హంసలి
గచ్ఛతిహంసః । హంసహంసాంగత్యోః చక్రెస్సిన్నదిగనక హంసః । శ్వేత
చ్ఛదాః పక్షాః । ఇత్యస్యేతి శ్వేతగరుత్ తెల్లనిరెక్కలుగలదిగనక శ్వేతగరుత
కారాంతము । చక్రవత్ వృత్తమంగమస్యేతి చక్రాంగః । చక్రమువలెవర్తి
పగల అంగముగలదిగనక చక్రాంగము । మానసే సరః జేకరిస్థానమస్యేమా
నసౌకాః । మానససరస్సుస్థానముగాగలదిగనక మానసౌకాః గకారాం
తము శ్వేతగరుత్ మానసౌక శబ్దాలు - ౨ - కన్నివృత్తానుసారవశాన లవము
వచనము । ఎర్రనైనముక్కును కాళ్ళున్నగవి కదమ శరీరముల్లా తెల్లనైనహంస
లు రాజహంసలు । హంసేషు శ్రేష్ఠత్వాత్ రాజహంసః । హంసలలో శ్రేష్ఠ
ములుగనక రాజహంసలు । హంగుదుబారినకాళ్ళున్నముక్కులున్న తెల్ల
నిహంసలు మల్లికాక్షాలు అనంబడును మల్లికారాటియోంగాత మల్లి
కాక్షాః । నల్లనిముక్కులున్నకాళ్ళున్నగల తెల్లనిహంసలు ధార్తరాష్ట్రాలు
అనంబడును । ధృతరాష్ట్రదేశే భవో ధార్తరాష్ట్రః ధృతరాష్ట్రదేశమందు
పుట్టునదిగనక ధార్తరాష్ట్రము శరారిశబ్దంపెుదలు - ౩ - అండెలుపక్షి
శృణాతిత్స్నాముతి శరారిః । శ్రాహసాయాం । ష్ఠా పచంచులత యా
శరస్సూరిరి పశరారిః చ లప్పబ్రాపహ్మై నదిగనక శరారిః శరాల కు శత్రువు
గాంగాన్నైనా శరారి అపతి తాహ్వ్యే । చరించేదిగనక ఆటి ఆపగతాం । అతసాంత
త్వగము నెఅతితాన్యేతిః । ఉల్లిష్పకుస్సతిరిగేదిగనక ఆతి । యాస్త్రీలింగాలు
బలాకా బిసకంఠికా శబ్దాలు - ౨ - స్నతెల్లకొక్కెరపక్షి । బతెనపెుఖవాలామ
కతిబలాకా । బలముచేత పెుఖముపుంజ్జేపెుందెదిగనక బలాకా । అకేషులాయో
గతాబిసవత్ కంఠో యస్యాస్సా ఇతి బిసకంఠికా తామరతూండువంటి పెుడగలది
గనక బిసకంఠికా । ఆండహంసపరప అనంబడును హృష్టాతిహంసపెుతివర
హాంహంసనువరించెదిగనక వరటా । వరం శ్రేష్ఠం వనంలి సత్యాతి

వరటా శ్రేష్ఠత్వేన నడుపుగలదిగనక వరటా । ఆండహంసగ్లురు లక్ష్మణా అనంబడును
లక్ష్మీరస్యాస్తీతి లక్ష్మణా పుష్టి ధనముగలదిగనక లక్ష్మణా జతుకా అజినపత్త్రా శబ్దా
లు - ౨ - చీకురువాయిపక్షి జతువత్ కృష్ణపింగళత్వాత్ జతుకాలక్కవలె పింగళ
వర్ణముస్నరెక్కలుగలదిగనక జతుకా అజినవత్ పత్త్రాణి పక్షౌ అస్యేతి అ
జినపత్త్రా । తోలువంటిరెక్కలుగలదిగనక అజినపత్త్రా పరోష్ణీ తైలపాయికా
శబ్దాలు - ౨ - స్న జిపురుకపక్షి నిన్నె గబ్బిలమనుపక్షి అనిన్నె క్కాందరం దురుశబ్దా సవార్త్వ
సవమైష్ణు సర్వత్ర ఇతి పరోష్ణీ । చలివిపొర్లునదిగనక తైలం అష్టాము గలదిగనక
పరోష్ణీ । సర్వధా వికృతాన్నత్వేన తైలం పిబతీతి తైలపాయికా । ఎప్పుడున్న
నూరు తిరుగుక తైలమును పానం చేసెదిగనక వతెపుండెదిగనక తైలపాయికా
హాపానె - వర్ణనా ముష్టికా శబ్దాలు - ౨ - స్న నల్లనియీంగ పక్షి ప్రాణానాం తృ
ష్ణం వర్తిత ఇతి వర్ణనా ప్రాణములరెక్కలు చర్మమును కరిచెదిగనక వర్ణనా వృష్ణోతి
అదృష్టోతి సజాతి తెప్పిస్సహాపశ్వాదికె వింతిచర్మణేతి హాం చర్మనాసజాతయోన్యాల
తేకరాండుకుని ప్రవరించిపెరించెదిగనక వర్ణనా ముష్టింతే అస్మై జనాదితి ముష్టి
ముష్టిచాపెసరఘ్నం మధుమక్షికా శబ్దాలు - ౨ - స్న జోరీగపక్షి సరంతీతి
సరాః స్వవిషయం ప్రాప్తాః తాం ఘాంతీతి సరఘా । తన్నగాచినవారిని
హింసించెదిగనక సరఘా । హానహింసాగత్యోః మధూని సత్రాః మధుమ
క్షికా । తెనె రెండు సక్షిపై నదిగనక మధుమక్షికా । పతంగికా పుత్తికా శ
బ్దాలు - ౨ - స్న - పెరసాంగపక్షి పతతీతి పతంగికా । పడెదిగనక పతంగికా పుడు
వగతా అతిశయం మధుమహాతీతి పుత్తికా । కేంత్సతమ్మైనతెనెని చేసె
దిగనక పుత్తికా । అడవి ఈంగ దంశమనంబడును దంశతి దంశకః కరచెది
గనక దంశము దంశదశనె అల్పమైన ఈంగ అడవీంగల జాతి దంశీ అనంబ
డును అల్పదంశం జాతిః । దంశీ కొంచమైన అడవి ఈంగ జాతి గనక దం
శీ అడవి దోమపెరు । గంధోళీ వరటః శబ్దాలు ఎర్రని తుమ్మెదపక్షి గంధం కపోలం
ఆవృణోతి గంధోళీ అలిసంవరసైదుకా రమధ్యమముగంధములుత్పద్యయతి

[illegible]

[illegible]

నికాయముకు (కిటపయునె (విటచేయునెఇతి (ధాతుద్వయంపుంజశబ్దముద
లు - ౬ - ధాన్యసంఘముయుత్కైనధాన్యరాశిపేర్లు (పుంజనతెసమూహావ్రతఇతి
పుంజః (పుంజసమూహే (పుంసోంజాయుతవితివా (పురుషునివల్లప్ర
ప్తిదిగనకెపుంజము (పశ్యతఇతిరాశిః (ఉత్ప్రాశంబేదిగనకెరాశి (రాశ్యబ్దప్ర
లిపెకిర్ప్రతఇతి (అతత్కరః (పొడుగుగాంగాపోయబడెదిగనకె (కర్రావికెపె (కూ
టమతే (నిరవతే (స్థితం (కూటం (పర్వతశిఖరంవలెనుండెదిగనకెకూటము
పుల్లింగనపుంసకలయందుకద్దు (కపోతానాంసమూహః కాపోతం
గువ్వలయొక్కసమూహముకాపోతమనంబడును (శుకానాంసమూ
హః (శౌకం (చిలుకలయొక్కసమూహము (శౌకమనంబడును (మ
యూరాణాంసమూహో మాయూరం (నెమళ్లయొక్కసమూహము
మాయూరమనంబడును (తిత్తిరీణాంసమూహః తైత్తిరం (తితువుల
యొక్కసమూహము తైత్తిరమనంబడును (తైత్తిరాద్యర్థమైయున్నేపతియుక్తు
మరిగిన పిట్టలు మొదలైనపక్షులు (యిట్లమొదలైనవన్నిగాయున్న (ఛేకగృ
హాశక్తాః - ౨ - చెప్పబడును (ఛాయతెఛిద్యంతెపక్షిమొదలు (ఛేకాః (ఇంటి
లమొదలైనదానియందుప్రేమించెపండ్లెదిగనకె (ఛేకాః (ఛిదఛేదనే (గృహాసం
తన్నితిగృహాశక్తాః (పెంపుడుబడెదిగనకెగృహాశక్తాః (గృహాఅపదానె

ఇతిసింహాదివర్గః

మనుష్యలక్షణం - ౧౧ - మనుష్యలపేర్లు (మనోరపత్యాని (మానుషాః మ్ర్త్యే
మనుష్యాః (మనువుకొడుకులుగనకె మనుష్యులున్ను (మానుషులున్ను (మృ
యంతెమర్త్యాః (మృతిపొందెవారుగనకెమర్త్యులు (మనుర్జాతాత్వాత్ (మనో
ర్జాతా (మనుజాః (మనువువల్లపుట్టినవారుగనకె (మనుజులు (మనోరప
త్యాని (మనోరిమెమానవాః (మనువుసంబంధ్యమైనవారుగనకెమాన
వులు (నృణాం త్రినయంతిసర్వం స్వవశమితినరాః (తమవశముగాఅన్ని
పొందించెవారుగనకెనరులు (నలనయొప్యాయంతెపుమాంసః (పవిత్రంశాయ
పతేవారుగనకె (పుమాంసులు (పూంఃపుంసకే (పాంత్రిస్త్రీదికమితివా (పు
మాంసః (స్త్రీలయందుపుట్టినవారినిరక్షించెవారుగనకెపుమాంసులు (పంచజ
నాః (పంచప్రాణాంతము (పంచశబ్దమిత్యాదివ్యాకరణః జాయంతఇతి (పంచజనాః
పృథ్వ్యాదిమొదలైనపంచభూతాలచేతపుట్టినవారుగనకెపంచజనాః (పురం
తిప్రాణేనామగ్రగచ్ఛంతిపురుషాః (ప్రాణములతోనెల్లాఅగ్రేసరులుగనకెపురు
షులున్ను (పూరుషులున్ను (పురత్యగ్రగమనే (నయంతితినరః (స్వవశముగా
అన్నిటిపొందించెవారుగనకెనరులు (నిత్యప్రాపణే (ఋకారాంతబహువచనం
నరశబ్దాకారాంతము (బహువచనముకద్దు (స్త్యాయతెసంఘాతొగర్భ
స్స్యాంగర్భఇతివా (స్త్రీ దీనియందుగర్భముగూడుకొనుగనక (స్త్రీ (స్త్రీ (స్త్రీ
శబ్దంసంపూశయోః (యోతిపుంసాం (యోషిత్ (యోషాచ (పురుషుని
తోంకొందిగనకె (యోషిత్తున్ను (యోషానున్ను (యుమిశ్రణె (తవారాం
తము (అః అల్పంబలము (అస్యాఇతిఅబలా (అల్పమైనబలముకలదిగన
కెఅబలా (నృణాతిస్వవశంనయతి (నారీ (స్వవశముగాపురుషుని
పొందించెదిగనకెనారీ (నృనరయొ (సీమంతః (కేశవేషః (అస్యాఇతి
సీమంతినీ (సీమంతముపాపటకలదిగనకెసీమంతినీ (ఉహ్యతె
నేత్రా (వధూః పురుషునిచేతవహింపబడెదిగనకెవధూః (వధూ (వధూ
పునే (ప్రతీపంవక్రందర్శయతీతిప్రతీపదర్శినీ (వక్రముగాచూచెదిగనక
ప్రతీపదర్శినీ (దృశదర్శనే (వామత్వేనవక్రస్వభావవర్తనవాంవామా

పత్రస్యభ్యాం వంగలది గాంగాం వామా వసతి పురుషమితి వనితా। వనస్యం
సంభక్తౌ। పురుషుల్ని సేవించేది గనక వనితా। మహ్యతే మహిళా। ఆదరింప
బడేది గనక మహిళా। మహ పూజాయాం। యింతవరకు స్త్రీలయొక్క విశేషాలు
చెప్పబడేని। ఆ విశేషాలున్నాయి పక్షవ్యుత్పత్తి చాలుతనైతె విశేషప్రశస్తాన్యంగా
న్యస్యాః। అంగనా। మంచి అవయవములుగలదిగనక అంగనా। ప్రశస్తా
వయవాలుగలదిగనక స్త్రీపేరు। బిభేతీతి భీరుః। భీతాస్య భీరుః। స్వభావం చాతనే
పెరచేది గనక। భీరువు - భీపై యె। అతిశయెన కామోస్యాఇతి। కామినీ। అ
తిశయమైన కామములుగలదిగనక కామినీ। పురుషసంగముందు మిగుల
వేడుక గల స్త్రీపేరు। వామె వల్గునె లోచనె। అస్యా ఇతి వామలోచనా। ప్రప్పే
కన్నులుగల స్త్రీపేరు। ప్రకృష్టః మదో విద్యతే। అస్యా ఇతి ప్రమదా। ప్రకృష్ట
మైన మదము గలదిగనక ప్రమదా। మక్కలిస్త్రీ వార్ధకము గల స్త్రీపేరు। మానో
అస్యా ఇతి మానినీ ప్రణయకోపము గల స్త్రీపేరు। మానినీ। కామ్యత ఇతి కాం
తా। కామింపబడినది గనక కాంతా। రమతాంతా। విరక్తుల చాంత కామిం
పబడే స్త్రీపేరు। లలతి విలసతి। లలనా। విలాసయుక్తమైనదిగనక లలనా
విలాసములుగల స్త్రీపేరు। లలవిలాసే। నితంబిరి అస్యా ఇతి। నితంబినీ। పొ
త్తపిరుదులుగల స్త్రీపేరు। సుష్ఠు ఉన్దయతి సుందరీ। తెన్ను ఆదరింపజేదిగనక
సుందరీ। వృద్ధి ఆదరే। మన్నింపతగిన స్త్రీపేరు। రమయతి వనోదయతీతి। ర
మణీ। నాయకుల్ని రమింపజేశేదిగనక రమణీ। రము క్రీడాయాం। పురుషుని
ని రాగము పుట్టింపజేసే స్త్రీపేరు। రమెం కామశాస్త్రానుసారేణ కళాభి
రతిదా। రామా। కామశాస్త్రానుసారాన రమించే స్త్రీపేరు। స్త్రైణ। రామా
శోభనాం శేతే। శోభశీలా యది భామినీ దుష్యతి। అరామ కోపప్రధానమైన
నదీ। యనాం భామినీ అనంబడును। భామ క్రోధే। భామా। అస్యాః। అస్తీతి భా
మినీ। భామవృత్త్యవశ్యం తప్యతి భామినీ। అవిస్తవమున్న కోపించుకునే దిగనక
భామినీ। వరారోహా శబ్దం మొదలు - ౮ - ఉత్తమ స్త్రీపేరు। ప్రశంసా
ఆరుహ్యత ఇతి ఆరోహా నితంబః। వరః శ్రేష్ఠః ఆరోహః। అ

1

౧౩౭

స్యా ఇతి వరారోహా। పురుషునిచేత ఆరోహింపబడేదిగనక। ఆరోహా
మనితంబమైన పిరుదులుగలదిగనక వరారోహా। మదీ హర్షే। సంవిసా
మత్తే ప్రకాశతే। మత్తకాశినీ మదు హర్షే సంతోషమత్తులనివలెనే ప్రకాశిం
చేదిగనక మత్తకాశినీ। కాశృ దీప్తౌ। ఉత్తారమద్యమము సతాంరమద్యమ.
ముంకేర్యా। రూపశీలాదిభిర ఉత్కృష్టత్వాత్ ఉత్తమా। రూపశీలాదుల
చేత ఉత్తమమైనదిగనక ఉత్తమా। వరః శ్రేష్ఠో వర్ణో రూపమస్యా
ఇతి వరవర్ణినీ శ్రేష్ఠమైన రూపముగలదిగనక వరవర్ణినీ। శీతే సుఖో
ష్ణసర్వాంగీ గ్రీష్మేతు సుఖశీతలా। భర్తృభక్తా చయానారీ। శాంతి సా వరవ
ర్ణినీ। ఇతి రుద్రః। రాజు పట్టపుదేవి మహిషీ అనంబడును। తక్కిన స్త్రీ
భోగినులనంబడును। మహ్యతె పూజ్యతె ఇతి మహిషీ। పూజింప
బడేదిగనక మహిషీ। మహ పూజాయాం। భోగో సంభోగోస్త్యాసామితి
భోగినస్యః। యుష్మరియందు సంభోగము గలదైనవారు భోగినులు। పత్నీశబ్దం
మొదలు - ౭ - అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము పేరు। పత్నీశబ్దం మొద
లు సధర్మిణీ శబ్దపర్యంతము గాను యజ్ఞాదికార్యములు గల పెండ్లాము పేరు
ద్వారాపశబ్దం మొదలు - ౩ - పెండ్లాము మాత్రానకు పేళ్లు। అనేకం దరండురు
పత్యుర్నో యజ్ఞసంయోగే। రెండున్ను సమర్థాలున్ను సమలింగాలున్ను। సప
తవ్యే జాత్రం పితా నరకమితి అపత్యం। యిందుచేత తండ్రిని నరకంనకుండు
గనక అపత్యం। పత తగతౌ। తాతి కులమునైనే తితోకం। యిందుచేత కుల
ము వృద్ధిపొందును గనక తోకము। తు వాం సాంగతి వృద్ధిగతిషు। తనవల్ల పుట్టి
నవాడుకు ఔరసుడున్ను ఔరస్యుడున్ను। ఉరసా నిర్మితః। ఔరసః। ఔర
స్యః। తనవురస్సుచేత పుట్టినవాడు గనక। ఔరసుడున్ను ఔరస్యుడున్ను
ప్రజాత అనేరుడుము చేతత త్రుటిత్ర జాదితి వ్యవచ్ఛేదః। తాత శబ్దం మొదలు
౩ - తండ్రిపేళ్లు। తనోతి కులం తాతః। కులమును విస్తరింపచేసేవాడు గనక
తాత। తను విస్తారే। జనయతీతి జనకః। పుట్టించేవాడు గనక జనకుడు। జని
ప్రాదుర్భావే। పాంతి ఇతి పితా। రక్షించేవాడు గనక పితా। పారక్షణె

కారాంతములు (దేనియొక్క శబ్దంబులు - ౮ - తల్లిపేళ్లు (జనయతి జనయిత్రీ

జననే బిడ్డలుపుట్టించెదిగనక జనయిత్రి (జననీ (జని ప్రాదుర్భావే ప్ర

[illegible]

[illegible]

१३४

[illegible]

ఏవంయాత్రాగుననుసపిండసనాభిశబ్దాలు ఏకోదరులతోనె జ్ఞాతులకున్ను-
సమానః ఏకః పిండః శరీరమేషామితి సపిండాః పిండప్రదానేనా ఏషాం
తే సపిండాః సమానమైనపిండప్రదానములుగలవారుగనక సపిండులు సమా
నః ఏకః పిండః శరీరమేషామితి సపిండాః ఒక్కట్టె ఆత్మశరీరముగ
లవారుగనక నైనా సపిండులు సమానోనాభిః ఆకారణంకో ఏష్వాం పురు
షాణామేషామితి సనాభయః సమానమైనకారణస్థితిగలవారుగనక స
నాభులు సమానోదర్యశబ్దంమొదలు ఐదున్ను తల్లిబిడ్డలపేళ్లు సమానోద
రే శయితః సమానోదర్యః సోదర్యస్తు ఒకగర్భమందుపున్నవారు
గనక సోదరున్ను సమానోదర్యుడున్ను సమానగర్భేశయాంతీతి సగర్భ్యః
సమానగర్భములనుపొందెవారుగనక సగర్భ్యులు సహజాయంతే ఇతి సహ
జాః కూడాపుట్టినవారుగనక సహజులు జనిప్రాదుర్భావే సగోత్ర
శబ్దంమొదలు -౭- దాయాదులపేళ్లు సమానంగోత్రమేషాం తే
సగోత్రాః సమానమైనగోత్రంగలవారుగనక సగోత్రులు బధ్నాతిప్రీతి
మితి బంధుః బంధురేవ బాంధవః ప్రీతినిపొందించేవారుగనక బంధువు
బంధువు బాంధవులు బధబంధనే అంతరంగతయా జ్ఞాయతఇతి
జ్ఞాతిః తనవాడని యెరుగబడ్డవాడుగనక జ్ఞాతి జ్ఞా అవబోధనే
స్వధనసంబంధాత్ స్వః తనసంబంధముగలవాడుగనక స్వకుడు స్వసం
బంధీజనః స్వజనః తనసంబంధమైనజనుడుగనక స్వజనుడు సగోత్రశ
బ్దంమొదలు- యీపర్యంతం సమాః పుల్లింగాలు జ్ఞాతేయబంధుతా
శబ్దాలు ఒకటిసని జ్ఞాతిభావానకున్ను బంధుసమూహానకుపేళ్లు జ్ఞా
తేర్భావః జ్ఞాతేయం జ్ఞాతియొక్కభావంగనక జ్ఞాతేయం బంధూ
నాంసమూహః బంధుతా బంధువులయొక్కసమూహముగనక బం
ధుతా ధవశబ్దంమొదలు -౪- మగనిపేళ్లు ధునోతిస్త్రియాధవః
స్త్రీనికంపింపచేసేవాడుగనక ధవుడు ధూఞ్ కంపనే ప్రీణాతీతి ప్రియః ప్రీ
తిచేసేవాడుగనక ప్రియుడు ప్రీఞ్ తర్పణే పాతీతి పతిః రక్షించేవా

డుగనక పతిః భారతీతి భర్తా పోషించేవాడుగనక భర్త డుభృ
ఞ్ భరణే ఉభౌ కాంతాంతములు జారఉపపతిశబ్దాలు -౨- రంకుమ
గునిపేళ్లు జారయతి పరస్త్రియమితి జారః పరస్త్రీనిశిథిలముగాచే
సేవాడుగనక జారుడు జౄష్ వయోహానే ఉపసమీపః ఉపపతిః
ఏకాంతమందుపతిగా అనుభవించేవాడుగనక ఉపపతిః మృగయుబ్రతి
కత్రుందగానె మరిపెళ్లికానికన్యకొడుకు మొదసంబుదును పెనిమియైన

౭౩౨

యునవెనక మరిపెళ్లికొనగవల్లను కన్యకొడుకు కుగోళకేందసంబుదును కుం
తయుతమైత్రీనాః కెలయుతికుండః పెండ్లాముగలవానికిలముసుదవా
చేవాడుగనక కుండుడు కుండితాంపెం గుప్తేతరత్సృతే అప్రకాశనవృ
నెనిగోళకః అప్రకాశముగాతల్లిచేతరక్షింపబడేవాడుగనక గోళకు
డు గోలకనేనె భ్రాత్రీయభ్రాతృశబ్దాలు -౨- తోబుట్టినవానికొ
డుకుపేళ్లు భ్రాతురపత్యం భ్రాత్రీయః తోడబుట్టినవానికొడుకుగనక
భ్రాత్రీయుడు భ్రాతుర్జాతః భ్రాతృజః తోడబుట్టినవానికొడుకుగనక
భ్రాతృజుడు జనిప్రాదుర్భావే తోడబుట్టినఅన్నలున్ను చెల్లెళ్లున్ను
భ్రాతరులనంబడుదురు భ్రాతాచ భగినీచ భ్రాతరౌ మాతాపితృ
శబ్దంమొదలు -౪- తల్లిదండ్రులకు ఇద్దరికిన్ని పేళ్లు మాతాచపితాచ
మాతాపితరౌ మాతాచపితాచ పితరౌ ప్రసూశ్చజనయితాచ
ప్రసూజనయితారౌ తల్లిన్ని తండ్రిన్ని మాతాపితరులున్ను పితరు
లున్ను మాతరపితరులున్ను ప్రసూజనయితృలున్ను అనంబడుదురు
మాతరపితరశబ్దం ఏకారాంతమని కొందరందురు ఋ
కారాంతమని కొందరందురు శ్వశ్రూశ్వశురశబ్దాలు -౨- అ
త్తకున్ను మామకున్ను పేళ్లు శ్వశ్రూశ్చ శ్వశురశ్చ శ్వశురౌ అ
త్తయున్ను మామయున్ను శ్వశ్రూశ్వశురులనంబడుదురు కొమా
రున్ను కూతున్ను పుత్రులనంబడుదురు పుత్రశ్చపుత్రీచ పుత్రౌ దంపతీ

శబ్దంబులు - ౪ - అవిశిష్టములగని విశేష్యనిఘ్నము దంపతీ జంపతీ యను
ద్వయం । జాయాశబ్దపర్యాయములైన జాయా దంపతీ (జాయాపతీ) జాయా
సహితులు గనక జాయాపతులు అని సంబడుదురు । భార్యాపతీ తత్సహితా భార్యా
పతీ । భార్యాసహితులుగనక భార్యాపతులు అని సంబడుదురు । గర్భాశయ
జరాయు శబ్దాలు - ౨ - స్త్రీ పుంలింగములు । గర్భః ఆశేతే అత్ర గర్భాశయః
గర్భము దీని యందు వుండును గనక గర్భాశయము । జరత్యనేన గర్భనిష్క్రమణానం
తరం జరాయుః । గర్భనిష్క్రమణానంతరము జీర్ణత్వమును పొందెడిది గనక జ
రాయువు । ఉల్బం కలలోఽస్త్రియాం - ఉల్బకలలశబ్దాలు
౨ - స్త్రీ కలలః శబ్దాలు గా తిన గర్భపిండమునకు పేర్లు । అస్త్రియాం
తి గర్భ మితి ఉల్బం । గర్భమును చుట్టుకొని వుండెడిది గనక ఉల్బం । బలసంవర
ణే । అస్త్రియాం తనపుంసకం । కలలతః రోగాంతే కలలః తృతీ
గర్భ తత్త్ర తికలలం । కలలః శిథిలం దీని యందు కొందు కొని వుండు గనక
కలలం । కలసంబంధమైన గర్భాశయ శబ్దంబులు - ౪ - ఉల్బ యాదిగ అనిరెం
డరం డురు । గర్భాశయ శబ్దంబులు - ౩ - మొదటివి అనికొందరందురు ।
సూతిమాసో వైజననః శబ్దాలు - ౨ - ప్రసవించెడి నెల పేర్లు । సూతి ప్రసవం
స్యాత్ సూతిమాసః । ప్రసవించెడి నెల గనక సూతిమాసము । విజననం గర్భవి
మోచనం తత్ర స్నాతస్తి వైజననం । విజనన గర్భనిష్కాసము అదిది దీని యందు గ
లదిగనక వైజననం । గర్భో భ్రూణః శబ్దాలు - ౨ - గర్భము పేర్లు । మాతృభక్తం
స్త్రీరసం గిరతి గర్భః । తల్లి భుజించిన అన్నపానాదులు గ్రహించెడిదిగనక గర్భ
ము । భ్రూణిగర్భే । భ్రాంస్యతి కుటేవి త్తి భ్రూణః । కడుపులో తిరిగెడిది గనక
భ్రూణము । భ్రూణము అనేవస్థానే భ్రూణపాతే మాత్రేతి వా భ్రూణః । వల్లి చేత
భరింప బడేదిగాంగా నైనా భ్రూణము । తృతీయాప్రకృతిః షండః క్లీబః పండో
శబ్దంబులు - ౩ - నపుంసకుని పేర్లు । స్త్రీపుంసాపేక్షయా తృతీయా
ప్రకారః తృతీయా ప్రకృతిః । స్త్రీపురుషుల కంటె మూడవ

కారములు గనక తృతీయాప్రకృతిః । యీ శబ్దములు సమానములు । అయితే తృతీ
యాప్రకృతి అని పుంబావములు కావలెనని వ్యాసముని కొందరందురు । పుంవ
ద్భావాన కుండా తృతీయప్రకృతి అనిన్ని కొందరందురు । షండః తృతీయాప్రకృతి
షండః । షణ్ణతి మితి షండః । షండ అనువారు వుత్తి వుత్ప కెళ కను దస్త్రాదులను
యిచ్చేవాడు గనక షండుడు । షండ దాడనే శాబ్దతి ప్రభా వి షైదేన షండః । శమించి
వుండేవాడు గనక షండుడు అనరా కొందరందురు । క్లీబతే అధిరో భా
వతి క్లీబః । అధీరుడైనవాడు గనక క్లీబుడు । క్లీబ అధార్ష్ట్యే । పుంశత్వలక్షణయా
ప్రదేశాంతరం గచ్ఛతీతి పండః । లజ్జచేత ప్రదేశాంతరములను పొంచి పోయేవాడు
గనక పండుడు । పండగతౌ । నస్త్రీ పుంసౌ నపుంసకౌ । స్త్రీపురుషులు కానివాడు
గనక నపుంసకుడు । నపుంసక శబ్దం పుల్లింగ నపుంసకాలింగాలు యిందు కద్దు । శిశు
త్వ శబ్దంబులు - ౩ - బాల్యము పేర్లు । శిశోః భావః శిశుత్వం । శైశవం
శిశువు యొక్క భావము శిశుత్వము శైశవము । బాలస్య భావః బాల్యం
బాలుని యొక్క భావము బాల్యము । తారుణ్య యౌవన శబ్దాలు - ౨ - వ
యస్సు పేర్లు । తరుణస్య భావః తారుణ్యం । యూనో భావః యౌవనః
తరుణుడున్ను యువ అన్నపేర్లు యున్నవారు గనక వాని యొక్క భావ
ము గనక తారుణ్యము యౌవనము నద్ది -
స్థావిరం వృద్ధత్వ శబ్దాలు - ౨ - వృద్ధత్వము పేర్లు । స్థవిరస్య భావః స్థావిరం
వృద్ధస్య భావః వృద్ధత్వం । వృద్ధుని యొక్క భావము గనక స్థావిరత్వమున్ను
వృద్ధత్వమున్ను । వృద్ధుల యొక్క సమూహము వార్ధకము నంబడును । వృ
ద్ధసంఘేఽపి । అనే అపి శబ్దం వల్ల భావార్థకశబ్దాంత వృద్ధయోః అనియుం
దుసంఘేపి । అనే అపి శబ్దం భావార్థకం । వృద్ధభావమే
దర చెప్పబడెనే । వృద్ధస్య భావ సమూహో వా వార్ధకం । వృద్ధభావము
కాని వృద్ధసమూహము కాని వార్ధకము నంబడును । వెంట్రుకలు యుం
డు మొదలైన వెలుపుపతి తరుణం బడును । పలితం జరసా శౌక్ల్యం
కేశాదౌ విస్రసా జరసా శబ్దాలు - ౨ - ముదియ పేర్లు । విస్రంసతే ధుః పతత్యనేన

రమునే నతి. విస్రసా, శరీరము దీనిచేతం దిగువంబడుగనుక విస్రసా. భ్రంసు అధః
పతనే జీర్యంతనయాలింగానితి జరా. దీనిచేత లింగాయువయోవస్థా నిన్నిం
డుగనుక జరా. జ్యానిః పైవయోహానే సాం. ఇవి త్రాననయు శబ్దంబులు - ౪ - ప్రిన్న
పాంపవెళ్లు. అవిత్రానే శతన్నతి అవిత్రానశయః. పెరికెయుండుపరివుంశది గనుక
అవిత్రానశయము. శిశుస్పష్ట. శయతెగమనా యతెతింపుః. గమనంకొరకు
ఇంగళదిగనకరింపవు. శిశువివహా యసాంగతా. స్త్రా సాపిబతీస్త్రనపాయీ
స్తనంధయతీతిస్తనంధయః. చన్నుకుడిచెడిగనుక స్తనపాయిన్నీ స్తనంధ
యన్నీ. పాపానే. ధెట్ పానే. అవిత్రానశయాదిశబ్దాలుమూడులింగాలయం
దుపతీంచును. యుక్తశ్రేస్త్రలింగనిర్దేశము. లింగవిశేషమునెరిగించెకో
రకు. బాలమాణవకశబ్దాలు - ౨ - స్యతుదాలెండ్లలోవానిపేళ్లు. బల
అల్పాయామాసేననేవాల్యం. అల్పాయామానంచేతబ్రతికేవాడుగనుకవాలుడు
బలప్రాణనే. మనరోల్పమపట్టం మాణవకం. మనువుయొక్కఅల్పమైన
అపత్యముగనుక మాణవకము. వయస్థశబ్దంబెయుదులు - ౨ - వయస్సుగల
వానిపేళ్లు. వయస్సివెతావనేతిష్ఠతీతివయస్థః. యౌవనవయస్సుయం
దుపుండేవాడుగనుక వయస్థుడు. స్థాగతినివృత్తౌ. తరతిదుస్తరమపిత
రుణాః. దుస్తరమైనదన్నేతరించేవాడుగనుక. తరుణుడు. తౄప్లవనత
రణయోః. యౌవనస్త్రీస్త్రీ. యువాస్త్రీలతోకూడెవాడుగనుక యు
వా. యుమిశ్రణే. నకారాంతము. ప్రవయశబ్దంబెయుదులు - ౬ -
స్నవములనలివానిపేళ్లు. ప్రగతం యౌవనాద్వయోఽస్యేతి ప్రవయాః
అధికమైనయౌవనముగలవాండుగనుక ప్రవయాః. సకారాంతః
పుల్లింగము. బహుకాలం తిష్ఠతీతి స్థవిరః. బహుకాలముండేవాడు
గనుక స్థవిరుడు. స్థాగతినివృత్తౌ. వర్ధతే వృద్ధః. వృద్ధిపొందేవాడుగనుక
వృద్ధుండు. వృధువృద్ధౌ. జీర్యతేవయసాజీర్ణః. వయస్సు
వల్లనాశించేవాడుగనుక జీర్ణుడు. జ్యాష్ వయోహానే. జీర్యతేజీర్ణః

జరన్ జరణం. వయోహానిగలవాడుగనుక జరన్. ముదసలి జరన్ ముదుసలి. జ్యాష్ వయో
హానౌ. జరన్ శబ్దము తకారాంతము. వర్షీయశ్శబ్దంబెయుదులు - ౨ - మిక్కిలి
పెద్దమైదినవానిపేళ్లు. అతిశయేనవృద్ధో వర్షీయాన్. మిక్కిలిపెద్దగనుక వ
ర్షీయాన్. సకారాంతము. నవతేరూర్ధ్వం దశవాద్యస్థావిశేషా అ
స్యసంతీతి దశమీ. తొంబైయేండ్లపైబడిన అయినఅవస్థావిశేషములుగలవా
డుగనుక దశమీ. నకారాంతము. అతిశయేనవృద్ధో జ్యాయాన్. మిక్కిలి వృ
ద్ధుగనుక జ్యాయాన్. సకారాంతము. పూర్వజశబ్దంబెయుదులు - ౨ - తోడ
బుట్టినవారిలోపెద్దవానిపేళ్లు. పూర్వంజాతః పూర్వజః. తనకంటెపూర్వముందు
బుట్టినవాడుగనుక పూర్వజుడు. జనీప్రాదుర్భావే. అగ్రేభవః అగ్రియః. అ
గ్రముండుపుట్టినవాడుగనుక అగ్రియుడు. అగ్రేజాతః అగ్రజః. ముందు
పుట్టినవాడుగనుక అగ్రజుడు. జఘన్యజశబ్దంబెయుదులు - ౫ - తమ్మునిపేళ్లు
జఘనేపశ్చాత్ జాతః జఘన్యజః. తనకంటెవెనకకాలమందుపుట్టిన
వాడుగనుక జఘన్యజుడు. అతిశయేనయువా కనిష్ఠః. వయస్సుచేతమిక్కిలి
కొంచెమైనవాండుగనుక కనిష్ఠుడు. అతిశయేనయువా యవీయాన్. మిక్కిలి
చిన్నవాడుగనుక యవీయాన్. సకారాంతము. అవరేకాలేజాతః
అవరజః. కొంచెముకాలము దుపుట్టినవాండుగనుక అవరజుడు. అను
పశ్చాజ్జాతః అనుజః. వెనకపుట్టినవాడుగనుక అనుజుడు. అమాంసశబ్దం
బెయుదులు - ౩ - బక్కవానిపేళ్లు. అల్పం మాంసం అస్య అమాంసః. అల్పమై
నమాంసముగలవాడుగనుక అమాంసుడు. దుర్నింద్యంబలమస్యేతి దుర్బలః
నింద్యమైనబలముగలవాండుగనుక దుర్బలుడు. కృశశబ్దవాచ్యసన్నిహితా
దస్థానాతి. ఛాతః కృశతనుతయే కబద్ధవాని వచె పుంతెవాడుగనుక ఛా
తుడు. ఛోచ్ఛేదనే. ఛాతః. అనకారాదిసున్నపాఠముకద్దు. శాతన్ని
తుడు. ... బలవచ్ఛబ్దంబెయుదులు
పుంతెవాడుగనుక శాతుడు. శోతనూకరణే. బలవచ్ఛబ్దంబెయుదులు
౩ బలశిసనవానిపేళ్లు. బలంస్యాస్తీతి బలవాన్. తకారాంతము

బహువులాంసమసాస్యస్తీతి వాంసలః। బహువులాంసంగలవారుగనక బహు౦
సలుతు। పీనాపంతశావసాస్యస్తీతి అంసలః ఘునమైనమూపులుగలవాడు
గనక అంసలుతు సకారమద్సమువు। మందిలశబ్దంములు - ౩ - పెద్దకడుపు
గలవానిపేళ్లు। తుందిలవంతశబ్దం కెటేవర్ణయో। తదొస్యగాంతతుందిలః
తుందిభః। తుందిభపిచందిలస్యే। తుందిలపిచందశబ్దాలు కెటేవేళ్లు। తుందమస్య

[illegible]

[illegible]

[illegible]

గాని యెరిగినవాడు గాని వైద్యుడు. చికిత్సతి చికిత్సకః. చికిత్స చేసేవాడుగ
నక చికిత్సకుడు. పాతకీశబ్దంబులు - తెలుపువల్లనుపాంశనవాండుగనక
రోగముతెలిసినవాని పేళ్లు. వృత్తిః పునర్భవనమస్యాస్తీతి. పాతకీ. వృత్తి
అనగా తిరుగాబ్రతుకు అది గలవాడుగనక పాతుకుడు. నిగదః. ఆమ
యాదితి నిరామయః. వ్యాధి వల్లబాసినవాడుగనక నిరామయుడు.
ఆరోగతయాం కల్యః. కళ్యాసు సాధుః కల్యః. కళయందు పెట్టుకొనవాండు
గనక కల్యుడు. ఉల్లాఘస్తె సముత్థానభవతి ఉల్లాఘః. సముత్థానమైనవాండు
గనక ఉల్లాఘుడు. లఘుసాముత్థాన. వార్తకీశబ్దంబులు - ౩ - తెలుపుకే
నివానిపేళ్లు. ఉల్లాఘశబ్దం తెలుపువల్లపాంశనవానిపేళ్లు. అనికొందరం
డురు. గ్లానశబ్దంబులు - ౩ - తెలుపుగలవానిపేళ్లు. గ్లాయతిగ్లానః
గ్లాస్నుశ్చ. గ్లానిపొందినవాండుగనక గ్లానుడు. గ్లానవాండు. ఆమ
యొస్యాస్తీత్యామయావీ. వ్యాధిగలవాండుగనక ఆమయావీ. సత్రా
రాంత్రం. శాస్త్రదినాపూర్వస్థాదెక్షీయావిరుద్ధః. వికృతః. శాస్త్రే
దులచేత పూర్వపస్థగాంచి వికృతమైపుండేదిగనక వికృతుడు. వ్యాధి
తస్సంజాతో వ్యాధితః. వ్యాధిదనికెతిసెనుగనక వ్యాధితుడు. అపటు
అపయుః పయువు గానివాండుగనక అపటువు. ఆతురః సంభ్రమోస్య
స్తీత్యాతురః. అంతఃపోవినరముగలవాండుగనక ఆతురుడు. ఆభ్యా
సంభ్రమై. అభ్యవన్నతేస్య అభ్యమితః. అభ్యాసంతరక్షై రోగముచే దప్పితం
పవద్దవాండుగనక అభ్యమితుడు. ఆభ్యాసంతుడు. అరు రోగి. గ్లాన
గ్లానుశబ్దాలు - ౨ - నస్పచికిత్సనవానిపేళ్లు. శతము - ౨ - రోగంగలవానిపేళ్లు
అనికొందరందురు. పాడుమనచేష్టారశబ్దాలు - ౨ - నస్పగజ్జిగలవానిపేళ్లు
దరిద్రులు తి దద్రుణః. సోస్యాస్తీతి దద్రుణః. దుగదతని పొందించేదిగన
క దద్రువనగా కేష్టచేదవు. అది గలవాండుగనక దద్రుణుడు. దద్రు
రోగిన్నీ. అకేరాదోగయుతః. పయాలవ్యాధితోకూడినవాడు. అర్శసు

డు. వాతకీవాతరోగిశబ్దాలు - ౨ - నస్పవాతరోగిపేళ్లు. వాతసంజ్ఞరోగో
స్యాస్తీతి వాతకీ. వాతరోగివ. వాతకిన్నీవాతరోగిన్నీ. సకారాంతాలు
సాంతిసారాంతిసారకీశబ్దాలు - ౨ - అతిసారవ్యాధిగలవానిపేళ్లు. అ
తిసార్యతే అనేనేతి. సారక్సేనసపాంవర్తతే ఇతిసాతిసారః. అతిసా
రోస్యాస్తీతి. అతిసారకీ. మలమును వెళ్లించేదిగనక అతిసారమనగా
రోగవిశేషము దానితో కూడినవాండుగనక సాతిసారుడున్ను అతిసా
రకిన్నీ. సకారాంతము. క్లిన్నాక్షే. అక్షిరోగముచేత కానిప్పబోవా
సనే కాని తడిగలిగి యుండే కన్నులుగలవాని యందు చుల్లాదిశబ్దాలు
వర్తించును. క్లిన్నం అక్షియస్య. పిల్లః. చుల్లః. క్లిన్నాక్షః. తడిసిన
న్నలు గలవాండుగనక చుల్లుడున్ను చిల్లుడున్ను పిల్లుడున్ను. కన్నదు
న్నరయాంచుల్లాదిశబ్దాలు తడిసినకన్నుయందువర్తించును. తడిసినకం
యం యందువలనే వృత్తి చేతనున్ను. తడికన్నులుగలవానియందు అరుబా
రానను సువర్తించును. అన్నత్రశబ్దం అన్నాదంగలవానియందువర్తిం
చును. అన్నత్రుస్తే అన్నత్రః. మక్షితిన్నమదించినవాండుగనక అన్నత్రుడు
తిపాదుకస్నపనమ. శ్లేష్మశబ్దంబులు - ౩ - శ్లేష్మవ్యాధిగలవానిపేళ్లు
శ్లేష్మస్యాస్తీతి శ్లేష్మలః. శ్లేష్మణః. శ్లేష్మముగలవాండుగనక శ్లేష్మణుడున్ను శ్లే
ష్మలుడున్ను. శ్లేష్మకః. సకారాంతములు. జాంధున్నీ. వాతం
ప్రఖ్యాసు. నస్పజ్జశబ్దం వర్తించును. న్యుబ్జ
పెదుతినవ్యాధి చేతవక్రమైదాని యందు న్యుబ్జశబ్దం వర్తించును. న్యుబ్జు
వక్రభవతీతి న్యుబ్జః. వక్రమైయుండేవాండుగనక న్యుబ్జుడు. ఉబ్జార్జవే
వృద్ధినాభిశబ్దంబులు పెరిగినబొడ్డుగలవానిపేళ్లు. వృద్ధానాభిరస్యేతి
వృద్ధనాభిః. పెరిగినబొడ్డుగలవాండుగనక వృద్ధనాభి. తుందిరున్నతనాభి
స్తదోస్యాస్తీతి తుందిలః. తుందిభః. తుందిలనగా పెరిగినబొడ్డు
దిగలవాండుగనక తుందిలుడున్ను తుందిభుడున్ను. కిలాసశబ్దాలు

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

848

రు - ద్రోణజాత్ర స్త్రాదనే (అకారాంతః పుల్లింగము తద్వంధ్యః (ప్రతోర

రెలుక పేరుడు రెయుక్తసంధి వక్షేమనంబడును (వంశే తె లిపదేశసమాయె

క్షంచి తు యలతాం మాంపాం ద్వతాని వంధ్యేనాం (పురుషాం త్వసే (లిపాసతి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

కంధరా। శిరస్సును ధరించునదిగనుక కంధరా। ధమ్యతే ధ్వనిరనయేతి ధమనిః। సా
త్రిరేఖా రేఖాత్రయయుక్తా చేత్ కంబుగ్రీవేత్యుచ్యతే। ఈ మెడమూడు
రేఖలు గలదైతే కంబుగ్రీవ అనంబడును కంబువు యొక్క గ్రీవ వంటి గ్రీవ కంబుగ్రీ
వా శంఖముతో సరియైన మెడగనుక కంబుగ్రీవా। ఈ వయుశబ్దంములు
దులు -౩- పేరు తయు పేళ్లు। నవయతి నమ్యతే వా అవటుః। ఘాటయతి ఘాటా
రిపుండేదిగనుక అవటువు। పపరి పెట్టునే పుల్లింగము। అవటువు యొక్క పురు
షేకృకాటికా। యంకా ఘాట అనిరత్నకోశము। శరీరమునకు యోగసంధిఘట
ం యతి ఘాటా। శరీరమునకు పొలయొక్క సంధి యుంచేదిగనుక ఘాటా
ఘాటసంఘాతే। కృకేం శిరోగ్రీవయోః సంధౌ అటతీతి కృకాటికా
శిరస్సునన్న మెడను సంధింపెదిగనుక కృకాటికా। అపగతాం। వక్త్రాస్య
శబ్దము పెలుదులు -౨ మొఖముపేళ్లు। ఉచ్యతే అనేనవక్త్రం। దీనిచే తమలు
చెప్పబడునుగనుక వక్త్రము। వచ పరిభాషణే। అస్యతే క్షిప్యతే భక్ష్యమనేనేతి
ఆస్యం దీనియందు భక్ష్యవస్తువులు వేయబడునుగనుక ఆస్యము। అసు
క్షేపణే। వదత్యనేనవదనం। తుద్యతే హింస్యతే బాధ్యతే తుండం।
భక్ష్యవస్తువులు దీనిచేత పీడింపబడునుగనుక తుండం। అనతి శ్వసత్యనేన
ఆననం। దీనిచేత ఊపిరి తీయబడునుగనుక ఆననము। అన ప్రాణనే। లపత్య
నేనలపనం। దీనిచేత మాటలు చెప్పబడునుగనుక లపనము। లప వ్యక్తాయాం
వాచి। ఖనతి భక్ష్యమనేనేతి ముఖం। దీనిచేత భక్ష్యము పీడింపబడునుగన
క ముఖంబను అపధారకశై ప్రాణశబ్దంపెలుదులు -౭- ముక్కుపేళ్లు
జిఘ్రతి అనేన ఘ్రాణం। ఘ్రాణం దీనిచేత నుమూలకుచూతురుగనుక ఘ్రా
ణము। ఘ్రా గంధోపాదానే। నపుంసకలింగము। గంధంవహతీతి గం

ధవహా। వహ ప్రాపణే। ఘూర్ణతి ఘ్రాణమతి గంధగ్రహణాయ ఘోణా। ఘుణ
ఘూర్ణ భ్రమణే। గంధగ్రహణార్థము భ్రమించేదిగనుక ఘోణా। ఘుణ ఘూర్ణ భ్రమణే। నాసతే
శబ్దాయతే నాసా। నాసృ శబ్దే। ధ్వనిచేసేదిగనుక నాసా నాసికా। ఐదు సని
శబ్దముపెలుదులు -౪- పెదవులపేళ్లు। ఉష్యతే ఉష్ణాదినా ఓష్ఠః। ఓ
ష్ఠశబ్దంపెలుదులు -౪- పెదవులపేళ్లు। ఉష్యతే ఉష్ణాహారేణ ఓష్ఠః। ఉష్ దాహే।
ఉష్ణాహారముచేత పెదవి కాలబడేదిగనుక ఓష్ఠము। అపపూర్వాదారదివేశ్ అధో
వర్తిత్వాత్ అధరః। ముఖము యొక్క అధోభాగమందుపుండేదిగనుక అధరము
రదనచ్ఛదౌ। రదనాః ఛాద్యంతే అనేన రదనచ్ఛదః। దంతాలు దీనిచేత కప్పుకొనివుండే
దిగనుక రదనచ్ఛదము। దశనాచ్ఛాదనత్వాత్ దశనవాససీ పూర్వోక్తదశనచ్ఛదః। దంతా
లను కప్పుకొనివస్త్రము వలెనె వుండేదిగనుక దశనచ్ఛదము। దశనవాససి
ద్వివచనాంతాలు -౨- పుల్లింగాలు। అధస్తాత్ చిబుకం। ఓష్ఠదధః ప్రదేశ
స్య చిబుకం -౩- పుల్లింగాలు।
శ్చిబుకమిత్యుచ్యతే। పెదవి యొక్క క్రింది ప్రదేశంచిబుకమనంబడును
గడ్డమ పేరు। చీయతే ఇతి చిబుకం। సాదిభిరితి చిబుకం। శ్మశ్రుణాంసాధులచే
తకూర్చబద్ధదిగనుక చిబుకం। చిజ్ చయనే। గండకపోలశబ్దాలు -౨- చెక్కి
ళ్లపేళ్లు। గండతే సంపాదనత్వాత్ గండః। మొండికునివుండేదిగనుక గండము
గతిసంపాదనత్వాత్ కంపయతీతి కపోలః
కలకలాలు। కపిచలనే। త్వరా
భక్షింపేసమయమందు కదలించేదిగనుక కపోలాలు। కపిచలనే। త్వరా
అపాతాశ్చంచలాత్ పరాపరిభాగః। హనురిత్యుచ్యతే। అ
చెక్కిళ్లమీదయుపాన్త్యముగాని పెనక యంపాశ్వముగాని। హనువ
నంబడును। కపుము పేరున్న పెదవి పేరున్న। హంతి భక్ష్యం హనుః।
భక్ష్యమును పీడించేదిగనుక హనువు। హన హింసాగత్యోః। తత్పరాల
స్త్రీ లింగవిశేషము పేతమానుశబ్దము లింగం। రదనశబ్దంపెలుదులు -౪-
పండ్లపేరు। రద్యంతే భక్ష్యాణ్యేభిరితి రదనాః। రదాః। దీనిచేత భక్ష్యాలు
విదళింపదుగనుక రదనాలు। రదా యన్న రదులు వాపదనే। తాలుకాకు
దశబ్దాలు -౨- నడుమపేళ్లు। తలతి ప్రతిష్ఠతి జిహ్వాశేషమత్రేతి తాలు
భక్ష్యశేషము దీనియందు నిలుచుగనుక తాలు। తలప్రతిష్ఠాయాం

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

సాంగమితి ఉద్వర్తనం దీనిచేత దేహము తోమబడుగనక ఉద్వర్తనము

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ష్టవం. గోశీర్షం. గోశిరస్సువంటి యాకులు యుక్కంగమందుపుట్టునది గనుక
గోశీర్షకం. హరిచందనం చందనం హరిచందనం. తెల్లచందనముగల చంద
నములగలది గనుక హరిచందనం పుల్లింగనపుంసకాలయందు కద్దు. తిలప
ర్ణకమ్మును వెయుదురు - ౫ ఎఱ్ఱని చందనంపేళ్లు. తిలపర్ణానస్య
తిలపర్ణాః ఈకారాంతస్త్రీలింగము నకారాంతః పుల్లింగమని కొందఱం
ఉరుపత్త్రము కలిగినది పత్త్రాణి అంగతి పత్త్రాంగం. అంగరాగమునకు కిటా
పత్త్రాదులందు పెట్టంబడెది గనుక పత్త్రాంగం. రంజయతి రంజనం. రాగమును చే
సెది గనుక రంజనం. రంజకాగి రక్తం చ తత్ చందనం రక్తచందనం. ఎఱ్ఱ
ని చందనముగనుక రక్తచందనం. నిర్గంధత్వేన కుత్సితం చందనం కుచందనం
నిర్గంధమైనందుచేత కుత్సితమైన చందనముగనుక కుచందనం. కుంకుమం
జాతంవాకుచందనం ప్రాయము యందు ఉండె చందనముగాగా కుచందనం
జాతీపత్రి యొక్క పేళ్లు. జాతె లతావిశేషస్య
జాతికోశ జాతిశబ్దాలు - ౧ - జాజికాయ పేళ్లు. జాతె లతా విశేషస్య
కోశం జాతీకోశం. జాతెః ఫలం జాతిఫలం. జాతి లతయొక్క ఫలముగనుక
జాతికోశము జాతిఫలమున్ను. కర్పూరాంగరు కస్తూరి కక్కోలైః యు
క్తకర్దమము ఇత్యుచ్యతె. కర్పూరము అగరు కస్తూరి కక్కోలము వీటితో గూడి
తడసిన్న కూడిన గంధము యక్షకర్దమము అంబడును. గాత్రానులేప
నిశబ్దాలు - ౨ - సుగంధద్రవ్యాలకదంబపువర్తి యాంపేళ్లు. గాత్రమును
అనులిప్యతె అనయా గాత్రానులేపనీ. దీనిచేత పూయబడును గనుక గాత్రాను
లేపని. వర్తి. వర్త్యతె శ్లిష్యతె శరీరమనయా ఇతి వర్తిః దీనిచే
తపూసెదిపడెవా. వర్తతె శ్లిష్యతె ఇయతె శరీరమనయా ఇతి వర్తిః. దీనిచే
తనువుపూయబడుటకు శరీరమును పూయబడును గనుక వర్తిః. వర్ణకవిలేప
నశబ్దాలు - ౨ - గంధంమొదలైన పూసుకునే వస్తువుపేరు. వర్ణాంతరం కరో
తి వర్ణకం. వర్ణాంతరమును చేసెది గనుక వర్ణకము. విలిప్యతె గాత్రమనే
నేతి విలేపనం. దీనిచేత దేహము పూయబడును గనుక విలేపనము. విపవాపదెపా

గురుబాలప్రబోధికె - కాండము - ౧ - మనుష్యవర్గు -
చూర్ణవాస యోగశబ్దాలు - ౨ - గంధవడిపేళ్లు. చూర్ణ్యంతె ఇతి చూర్ణాని
జాజికాయాదులు పొడుంగనుక చూర్ణములు. చూర్ణపేషణె వాసాయ సుర
భికరణాయ యుజ్యంతె ఇతి వాసయోగాః. వాసనకు కూర్పబడును గనుక
వాసయోగాః యుజ్యతె యోగాః. భావితవాసితశబ్దాలు - ౨ - వాసించి
నవస్త్రముపేళ్లు. భావ్యతె సంస్క్రియతె ఇతి భావితం. సురభిద్రవ్యాలచేత
భావింపబడెది గనుక భావితం. అధివాస్యతె వాస్యతె గంధద్రవ్యైరితి వాసి
తం. గంధద్రవ్యాలచేత వాసింపబడెది గనుక వాసితం. ఇవి - ౧ - వస్త్రము
లింగాలయందు వర్తించును. గంధమాల్యాద్యైః వస్త్రాదీనాం యత్సం
స్కారః తత్ అధివాసనమిత్యుచ్యతె. గంధమాల్యాదులచేత వస్త్రాలయొక్క
సంస్కారము అధివాసమనంబడును. అధివాస్యతె ఇత్యధివాసనం. వా
సించుట అధివాసనం. వసవాసనాయాం. మాల్యశబ్దం వెయుదురు - పెర
స్పుయందువిప్పులయందు వేసుకొనెపేళ్లు. శిరమందు కుసుమపుచారాననం
మాల్యతె ధార్యతె ఇతి మాల్యం. ధరింపబడెది గనుక మాల్యము. మల
మాల్యతె ధార్యతె ఇతి మాల్యం. ధరింపబడెది గనుక మాల్యము. మాలా. లాదానె ప్రత్య
యుల్ల ధారకనె పెట్టబడునుయుక్తదిగనుక మాలా. కేశమధ్యె పుష్పత్వేన స్థా
ప్యతె స్త్రజమిసనే. జకారాంతస్త్రీలింగం. కేశమధ్యె పుష్పత్వేన స్థా
పితం మాల్యం గర్భకం కమిత్యుచ్యతె. నిబాలం బెప్రభృష్టక మిత్యుచ్యతె
ప్రకర్షేణ భ్రష్టం ప్రభ్రష్టం అతిశయాంచేత జాఱెది గనుక ప్రభ్రష్టకము
పురోన్యస్తం లలాటపరిగతం మాల్యం లలామకమిత్యుచ్యతె వైనయిం
చాండపెట్టెడుందలలామకమనంబడును. లలతి లాసము తిలలా
మకం. విలాసమునుపొంది యుండెదిగనుక లలామకము. లలాటిముగ ది
పు. వాసికముపేరు. కంఠాదావర్జనాపైనారసిలంబమానం మాల్యం
ప్రాలంబమిత్యుచ్యతె. మెడవల్లనుండి వక్షస్థానము అరస్సుయందుప్రేలాడె
దండప్రాలంబమనంబడును. ప్రలంబతె ప్రాలంబం. మిక్కిలి వ్రేలుబడుగాంధ్రేలా
డెదిగనుక ప్రాలంబము లబిలంబనే. అరస్సి యజ్ఞోపవీతాకారేణాయుతె

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ఇతి మనుష్యవర్గః

[illegible]

వాఁడు గనక పవమానకేము లుడు. క్రమలసంస్నానే. క్రమలస్నాపఠ్యంకులీనః. క్రమం
వికులమందుపుట్టినవాఁడు గనక కులీనుఁడు. పాపకర్మోన్నః. ఆరాంతే
యుతః. ఆర్యః. పాపకర్మాలంటే దూరంబుల్లవాఁడు గనక ఆర్యు
డు. అనేన యోగేన గమ్యనవా ఆర్యః. యోగంబాతప్పుండదగినవాఁడు గనక
ఆర్యుడు. యుగతాం సభ్యాయాం సాధుః సభ్యః. సభయందు మంచివాఁడు
గనక సభ్యుడు. సజ్జనానాం జనస్సజ్జనః. మంచిజనుఁడు గనక సజ్జనుఁడు. సా
ధ్యతి పరవాక్యం సాధుః. పరునివాక్యమును సాధించేవాఁడు గనక సాధు
వు. రాద్ధసాధసంసిద్ధౌ. బ్రహ్మవేదః. తం చరతి బ్రహ్మచారీ. బ్రహ్మ
మనగా వేదము దాన్ని చరించేవాఁడు గనక బ్రహ్మచారీ. నకారాంతము. బ్ర
బ్రహ్మచారి నాలుగువిధాలుగా. యుత్త్రబ్రహ్మచారిన్నీ ప్రాజాపత్యబ్రహ్మచా
రిన్నీ వైదికబ్రహ్మచారిన్నీ నైష్ఠికబ్రహ్మచారిన్నీ. గృహం దారాన్ సంసేవ్యాస్త్వితి
గృహీ. నకారాంతము. గృహమనగా దారాన్నము. అదిగలవాఁడు గనక
గృహీ. ఆగృహాస్త్రి నాలుగువిధాలు. వార్తావృత్తిన్నీ శాలీనవృత్తిన్నీ
యాయావరుడున్నూ ఘోరసన్యాసిన్నీ. వనప్రస్థే వనైకదేశే ప్రస్థం వానప్ర
స్థః. వనైకదేశమందున్నవాఁడు గనక వానప్రస్థుఁడు. వానప్రస్థుడున్ను
నాలుగువిధాలు. ఔదుంబరుడున్ను వైఖానసుడున్ను సంప్రక్షాళిన్నీ ఫేనపు
డున్ను. భిక్షతి యాచతే భిక్షుః. భిక్షయా వ్యాయాం సన్యాశేసరు ఆసన్యాశి
నాలుగువిధాలు. కుటీచకుడున్ను బహూదకుడున్ను హంసకుడున్ను ప
రమహంసుడున్ను. యీ బ్రహ్మచర్యాదులైన నాల్గింటియందు ఆ
శ్రమశబ్దం వర్తించును. ఆశ్రామ్యంత్యస్మిన్నితి ఆశ్రమః. దీనియందు తపోయు
క్తులగుదురు గనక ఆశ్రమము. ఆశ్రమశబ్దము పుల్లింగనపుంసకాలయం
దుకద్దు. ద్విజాతిశబ్దం మొదలు - ౬ - బ్రాహ్మణుని పేళ్లు. దేహోత్పత్తి సంస్కార
ఉత్పత్తులచేత ద్విజాతి జన్మనే అస్యేతి ద్విజాతిః. బ్రాహ్మణో ముఖే అగ్ర

జన్మాస్యేతి అగ్రజన్మా. బ్రహ్మయొక్క ముఖమందు మొదలనే జన్మము గలవారు
గనక అగ్రజన్మా. నకారాంతము. భూమౌ దివ్యతి బ్రహ్మవర్చసా భూదేవః
బ్రహ్మవర్చస్సుచేత భూమియందు ప్రకాశించేవాఁడు గనక భూదేవు
డు. ద్విపితృత్వాత్ బడబాగ్నిర్వా తృప్త్యా బాడబః. బడబాగ్నివలె తృప్తి
లేనివాఁడు గనక బాడబుఁడు. బడబా బ్రాహ్మణీ తస్యా పత్యమితి వా బాడబః
బడబ అనగా బ్రాహ్మణస్త్రీ దానివల్ల పుట్టినవాఁడు గనక బాడబుడు. బడ
బాకులబారావాప్య శాస్త్రైర్వివేచ్య ద్విజాంగనా. అనిరభ్రసుఁడు. విశే
షేణ వపతే వీజం. ఆత్మానం వపరంబ వాంతితి విప్రః. తన్ననన్న కరుణ్యేన్నవి
శేషముగా పాపములవల్ల రక్షించేవాఁడు గనక విప్రుడు. పారయతే బ్రహ్మ
పరబ్రహ్మణి నిష్ఠావత్వాత్ బ్రాహ్మణః. పరబ్రహ్మయందు నిష్ఠగల
వాఁడు గనక బ్రాహ్మణుడు. బ్రహ్మణః కులే భవత్వాత్ వా బ్రాహ్మణః
బ్రహ్మకులమందు పుట్టినవాఁడు గనక బ్రాహ్మణుడు. అషాం బ్రాహ్మణాః
యాగాదిషు ఋత్విక్త్వేన వృతే. షట్కర్మయుక్తస్సన్ షట్కర్మాణ్యస్యేతి. షట్
కర్మా. యజన యాజనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహా లనేష
ట్కర్మలతోఁ గూడుకొన్న బ్రాహ్మణుడు షట్కర్మా అనంబడును. నకా
రాంతము. విద్వచ్ఛబ్దం మొదలు - ౨ - విద్వాంసుని పేళ్లు. వేత్తి సర్వం విద్వా
న్. సర్వమును తెలిసేవాఁడు గనక విద్వాన్. తకారాంతము. విశేషం పూర్వా
పరాంబ్యాం జానాతీతి విపశ్చిత్. ముందు వెనకలు తెలిసినవాఁడు గనక
విపశ్చిత్. దోషం జానాతీతి దోషజ్ఞః. దోషమును తెలిసేవాఁడు
గనక దోషజ్ఞుడు. జ్ఞా అవబోధనే. సాధుం నిశ్చితిస్సన్. సాధుమును చెరిచే
వాఁడు గనక సన్. సకారాంతము. నకారాంతము. శోభనం ధ్యాయతీతి
సుధీః. తెలివిగా విచారించేవాఁడు గనక సుధీః. ఈకారాంతము. ఈ
కారాంతము. పుల్లింగము. కియత్వాకుటి వేత్తి కోవిదః. ముదిన్నదు

యెరుంగనిదిన్ని యెరుంగునవనకే విదుడు (విదజ్ఞానే (సర్వం బుధ్యతే బుధః
అన్నియు నిన్ని యెరిగెవాడు గనక బుధుడు (బుధ అవగమనే ప్రశస్తా
త్విం ధీరయూ రాతి ధీరః మంచి బుద్ధి నిపుచ్చుకునేవాడు గనక ధీరుడు
రా ఆదానే (మనీషా అస్యాస్తీతి మనీషీ బుద్ధిగలవాడు గనక మనీషి
సకారాంతము (జానాతీతి జ్ఞః యెరిగెవాడు గనక జ్ఞుడు (ప్రకృష్ట
ంజానాతీతి ప్రజ్ఞః ప్రజ్ఞ ఏవ ప్రాజ్ఞః (మిక్కిలిన్ని యెరిగేవాడు గనక
ప్రజ్ఞుడు ప్రజ్ఞుడే ప్రాజ్ఞుడు (జ్ఞా అవబోధనే (ప్రశస్తా సంఖ్యాస్యాస్తీతి సం
ఖ్యావాన్ మంచి విచారములు గలవాడు గనక సంఖ్యావాన్ (తకారాం
తము (పండతే జానాతి పండితః యెరిగెవాడు గనక పండితుడు (ప
గతా (సర్వైరప్యర్థైః జ్ఞానం ద్యాః పండా ధీరస్యా సంజాతా
పండితః (పండ అనగా బుద్ధి అదివినికి కల్గెగనక పండితుడు (కవతే
చాతుర్యేణ కవిః కవృ వర్ణనే (చాతుర్యంచేత వర్ణించేవాడు గనక కవిః
ధీరస్యాస్తీతి ధీమాన్ (బుద్ధిగలవాడు గనక ధీమాన్ (తకారాంతము
సూరయతి ప్రేరయతి సత్కర్మసు సూరిః (సత్కర్మములను సత్కర్మయం
దు ప్రేరించేవాడు గనక సూరిః (సూ ప్రేరణే (ఉంతాది ఇకారాంత
ము (సూరిః విచక్షణః అని అభిధానమాలయందు నకారాంతమును
కృతం జ్ఞానమనేన కృతీ (కృతము దీనిచేత జ్ఞాయపడుగనక కృతీ నకా
రాంతము (కర్షతి నిష్కర్షతీతి కృష్టిః (సర్వమైన అర్థమును నిష్కర్షించేవా
డుగనక కృష్టిః కృష విలేఖనే (లబ్ధో వర్ణః స్తుతిర్యేన లబ్ధవర్ణః (పొంద
దస్తుతిగలవాడు గనక లబ్ధవర్ణుడు (వర్ణః స్తుతిః (విశేషేణ విచష్టేతి వి
క్షణః (చక్షిఙ్ వ్యక్తాయాం వాచి విశేషముగా పలికేవాడు గనక విచక్షణుడు
దూరదర్శీ దీర్ఘదర్శీ శబ్దాలు ౨ - స్యాద్దేశకాలవ్యవహారాలైన అర్థా

లను బుద్ధిచేత చూచేవాడు గనక నిపేళ్లు (విద్వాంసునిపేళ్లని కొందరందురు ప్రత్య
క్షతః వినా ఆలోచన దూరం దర్శయతీతి దూరదర్శీ (దీర్ఘం దర్శయతీ
తి దీర్ఘదర్శీ (ప్రత్యక్షముగాను దూరమైన అర్థాలనున్ను బుద్ధిచేత చూ
చేవాడు గనక దూరదర్శిన్ని దీర్ఘదర్శిన్ని (ఇవి రెండున్ను నకారాంతా
లు శ్రోత్రియచ్ఛాందసశబ్దాలు ౨ - స్యవేదమును అధ్యయనం చేసేవానిపే
ళ్లు శ్రుతిం అధీతే శ్రోత్రియః (ఛందో అధీతే ఛాందసః వేదమును అధ్య
యనం చేసేవాడు గనక శ్రోత్రియుడున్ను ఛాందసుడున్ను (ఇవి సెవెతాలు
లింగాలు (ఉపాధ్యాయాధ్యాపకశబ్దాలు ౨ - స్యవేదమును చదివిం
చేవాని పేళ్లు (ఉపేత్యాధీయతే అస్మాదితి ఉపాధ్యాయః (సమీపము
నుపొంది యీతనివల్ల అధ్యయనం శాయుదురు గనక ఉపాధ్యాయు
డు (ఇఙ్ అధ్యయనే (అధ్యాపయతీతి అధ్యాపకః (అధ్యయనం చేయిం
చేవాడు గనక అధ్యాపకుడు (ఇఙ్ అధ్యయనే (నిషేకమనగా గర్భాధాన
ము దాన్ని చేసేవాడు తండ్రి (అతడు గురువు అనంబడును (ఆదిశబ్దంచా
తజ్జమంత్రోపనయనాదికృత్యాలున్ను (గృణాతి ఉపదిశతి గాయత్ర్యాది
కం (గురుః (గాయత్ర్యాదులను ఉపదేశించేవాడు గనక గురువు (గృ శబ్దే
మంత్రమనగా వేదాంతయుక్తకల్పసూత్రోద్యుపేతమైన వేదము (అ
ది అధ్యయనం చేయించి తదర్థవ్యాఖ్యానము చేసేవాండు గనక ఆచా
ర్యుడనంబడును (ఆచారం గ్రాహయతీతి ఆచార్యః (ఆచారమును గ్రా
హింపచేసేవాడు గనక ఆచార్యుడు (అధ్వరమనగా యజ్ఞము (తద్వి
షయమైన ఉపదేశం చేసేవాడు గనక ఆదేష్టయనంబడును (అధ్వరవిష
యమైన అర్థము చెప్పేవాడు గనక ఆదేష్టా (దిశ అతిసర్జనే (ఋకారాం
తము (ప్రతిశబ్దం మొదలు యజ్ఞకర్తృపేళ్లు (బ్రహ్మచారీత్యంతమున్ను

[illegible]

[illegible]

48

[illegible]

[illegible]

[illegible]

త్రేతాగ్నులపేర్లు. [illegible]
గృహపతినా నిత్యరాజ్ఞిత్వం పూర్వం సంస్క్రియతే ఇతి గార్హపత్యః
గృహపతిచేత నిత్యరాగ్నులకంటెపూర్వముందు సంస్కరింపబడేయగ్నిగనుక
[illegible]

సామిధ్యా వాధ్యా నిసామిధేని. సమిధలను వేయుంచేదిగనక సామిధేని. ధీ
యతే సమింధన యేతి ధాయ్యా. దీనిచేత సమిధ ధరింపబడుగనక ధాయ్య
యాజ్యదు. ధాఞ్ ధారణపోషణయో: గాయత్రి మొదలైన ఉష్ణిక్.
అనుష్టుప్. బృహతీ పంక్తి. త్రిష్టుప్ జగతీ. అతిజగతీ. శక్వరీ. అతిశక్వ
రీ. అష్టిరత్యష్టి ధృతీ. అతిధృతీ. కృతీ. ప్రకృతీ. ఆకృతీ. వికృతీ. సంకృ
తీ. అభికృతీ మొదలైనవి యిరువై యారు ఛందస్సులందు గాయత్రి ఆరు అక్షర
ములు పాదమందుగలది. ఆమీఁదటను యొక్కొక్క అక్షరము లధికముగాంగల
వి కేడుము ఛందస్సులు. గాయంతం త్రాయత ఇతి గాయత్రీ. పఠించేవాన్ని
రక్షించేదిగనక గాయత్రి ప్రాథమ్యేన. ఛందయత్యాహ్లాదయతీతి ఛంద:
సంతోషపెట్టేదిగనక ఛందస్సు. ఛవి ఛదిరాహ్లాదనే. సకారాంతనపుంసక.
హవ్యపాకే. అగ్నియందు వేల్చతగినపక్వాన్నమందు చరుశబ్దం వర్తిం
చును. అందు ఆధారమైన పాత్రను చరువనంబడును. చర్యతె ఇతి చరు:
భక్షింపబడేదిగనక చరువు. చర గతిభక్షణయో: పుల్లింగము. శృతోష్ణే
కాంచబడ్డ ఉష్ణమైన పాలతో పెరుగు పోసి యుప్పిస్తెనా పెరుగు ఆమి
క్ష యనంబడును. అమ యన్నతె ఇస్వతె దధ్యత్రేతి ఆమిక్షా. దీనియం
దు పెరుగు పెట్టబడుగనక ఆమిక్షా. దుమిక్ష్ ఇతి. యాగే అగ్ని
జ్వలనాయ మృగచర్మణా రచితం. యద్వ్యజనం తత్ధవిత్రమిత్యుచ్యతె
యాగమందు అగ్ని ప్రజ్వలింపచేసేకొరకు మృగచర్మముచేత చేయబడి
విసనకర్ర ధవిత్రమనంబడును. ధూయతె అగ్నిరనేనేతి ధవిత్రం. దీనిచేత
అగ్ని కంపింపచేయబడుగనక ధవిత్రము. ధూఞ్ విధూననే. సదధ్యాజ్యే
పసదాజ్యే పృషదాజ్యశబ్దం పెరుగుతో కూడిన నెయ్యి పృషదాజ్యమనంబ
డును. పృషద్భి: బిందుభి: సహితమాజ్యం. దధి బిందువులతో

కూడిన ఆజ్యంగనక పృషదాజ్యం. పరమాన్నపాయసశబ్దాలు ౨. సన్న
మాన్నంపేళ్లు. పరమమన్నం పరమాన్నం. శ్రేష్ఠమైన అన్నంగనక పరమాన్నం.
పయసా సంస్కృతం పాయసం. పాలచేత పక్వపరచబడ్డదిగనక పాయసము
హవ్యకవ్యశబ్దాలు ౨. క్రమంగా దేవయోగ్యమున్ను పితృయోగ్యము
న్ను అయిన అన్నంపేళ్లు. దేవయోగ్యం హవ్యం. పితృయోగ్యం కవ్యము
హూయతె ఇతి హవ్యం. వేల్చబడేదిగనక హవ్యము. హు దానాదానయో:
కాయతె పితృభ్య: స్వాయత్తమితి కవ్యం. పితృదేవతలకై యొసగంబడు
చేయబడ్డదిగనక కవ్యము. కై శబ్దే. యజ్ఞమందు పాత్రములు స్రువము స్రు
క్కు మొదలైనది పాత్రము. పాంతి పాత్రం. రక్షించేదిగనక పాత్రము
పా రక్షణే. ధ్రువతి ధ్రువా. స్థిరమైయుండేదిగనక ధ్రువా. ధ్రువ స్థైర్యే. ఉపభ్రి
యన్నతె హోమద్రవ్యం అనయా ఉపభృత్. హోమద్రవ్యము ధరింపబడేదిగనక ఉప
భృత్. భృఞ్ భరణే. హూయతె అనయా జుహూ. దీనిచేత హోమం చేయబడేది
గనక జుహూ. హు దానాదానయో: స్రవత్యాజ్యమస్మాదితి
స్రువ: ఆజ్యము దీనివలన స్రవించుగనక స్రువము. స్రు స్రవణే. వకారాంత
స్త్రీలింగం. క్రతౌ యజ్ఞకు: అభిమంత్ర్య హతస్సపశురుపాకృత ఇత్యు
చ్యతె. యజ్ఞమందు అభిమంత్రించి దెంపబడు పశువు చంపబడునది ఆ
పశువు ఉపాకృతమనంబడును. ఉప సమీపే మంత్రైర్యుత: ఇతి ఉపాకృ
త: అభిమంత్రించి చంపబడేదిగనక ఉపాకృతము. కృఞ్ హింసా
యాం. పరంపరాకశబ్దం మొదలు - ౩ - సన్న. యజ్ఞమందు పశువధ
క్కు. పరస్పరం ప్రాణినామకేతి పరంపరాకం. ప్రాణిపరంపరను కొ
ట్టి లయముగా పొందేదిగనక పరంపరాకము. అగ కుటిలాయాంగతౌ
శమనం. శసనం హింసించుట. శసు హింసాయాం. ప్రోక్ష్యతే ప్రోక్షణ
ప్రోక్షించుట. పశ్చాత్ వధకంటె పూర్వమందు ప్రోక్షింపబడుగనక ప్రో

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

నిశ్చయించుట. శుశ్రూషా. శుశ్రూషణే. పరిచరణం. పరిచర్యా. ఉపాస
ముందు పరిచరించుట పరిచర్యా. చరగతిభక్షణయోః. ఉపాసనా. ఉపాసే
సనం. ఉపాసనం. సమీపమునుండుట. ఉపాసనము. ఉపఉపవేశనే
శుశ్రూషా శబ్దములు - ౩ - వ్రజ్యా. అట్యా. పర్యటనము. ఊరూరుతిరుగుట. వ్రజ్యా
వ్రజనం వ్రజ్యా. ప్రసరః. ప్రసరణం. అట్యా. పరితః. అటనం పర్యటనం. అటం
తనం తిరుగుట. పర్యటనం. అట గతౌ. చర్యా శబ్దములు - ౧
తప్పనివ్రతాదులయందు చాంచల్యములేక స్థిరమైయుండుట
స్నానసంధ్యాదికర్మానుష్ఠానం. నియమనం. ఈర్యాపథస్థితిః
చరణం చర్యా. ఈరణం. ఈర్యా. చరించు చరణములు. ఈర్యాపథ
చరగతిభక్షణయోః. ఈర గతౌ. ఉపస్పర్శ శబ్దములు - ౧ - స్నాన
చమనం. ఉపస్పర్శః. ఆచమనం. అస్పర్శః. తనియందు
ఆచమించుట. ఉపస్పర్శనము. స్పర్శస్పర్శనే. ఆచమనం
మౌనము. అభాషణం. మాటలాడకుండుట. మౌనము
ఆనందమును. మౌనివ్రతము. మునియొక్క భావము మౌనము
ఆనుపూర్వీ శబ్దములు - ౪ - ఆవృత్. అనుక్రమం. పూర్వమును
క్రమముతప్పక. ఆనుపూర్వ్యం. తద్భావః. ఆనుపూర్వీ. పూర్వమునుత
వరుసగా అనుసరించియుండెడిది. అనుపూర్వీ. ఆవర్తనం
ఆవృత. ఆవర్తించుట. ఆవృత్. వృతువర్తనే. పరిపాటిః. పరిపాటీ
క్రమముపరిపాటి. అవపయగతౌ. అనుక్రమః. క్రమణం. క్రమాద్
ము. అనుక్రమణం. అనుక్రమః. పూర్వమును అనుసరించి పోవుట
అనుక్రమము. క్రముపాదవిక్షేపే. పర్యయనం. పర్యాయః. క్రమము

పర్యాయము. ఇణాగతౌ. అతిపాత శబ్దములు - ౩ - క్రమముత
ప్పుటయెక్కు. అతిక్రమణము. అతిపాతః. అతిక్రమించిపోవుట
అతిపాతము. పదుల్ గతౌ. క్రమమును పరిత్యజించిపోవుట పర్యయము
ఇణాగతౌ. ఉపాత్యయః. అతిక్రమ్య అయనం. ఉపాత్యయః. సమా
ఇణాగతౌ. ఉపసమీపస్థమతిక్రమ్య అయనం. ఉపాత్యయః. సమా
పమునుండెవానిని అతిక్రమించిపోవుట ఉపాత్యయము. ఇణాగతౌ
శాస్త్రవిహితమైనదానియమమనంబడును. అది వ్రతముపవాసాదిరూ
పమైతెలుపునట్టి కర్మమనంబడును. నియమ్యతే ఇతి నియమః. శాస్త్రంచేతనియ
మింపబడునగనకనియమము. వ్రతమిత్యన్యార్థకమునేనేతి వ్రతం. అన్నాదులు
విడిచేతవిడువబడునగనక వ్రతము. వ్రతవర్జనే. పుల్లింగనపుంసకాలయం
దుకద్దు. పుణ్యహేతుత్వాత్ పుణ్యకం. పుణ్యహేతువుగనక పుణ్యకము
ఔపవస్త్ర ఉపవాస శబ్దాలు - ౧ - స్త్రీ. అయుక్తము ఉదుటగ్నిసమీపము
దుండెదానినక్షత్రము. ఉపస్పర్శప్పను. ఉపవస్త్రః. ఉపవాసః ష్ఠ్
అగ్నిసమీపమునుండుట. ఉపవస్త్రమున్ను ఉపవాసమున్ను. ఔపవస్త్ర
మనికొందరందురు. పృథగాత్మతా. ప్రకృతిపురుష యోర్విభాగః. బ్రహ్మ
నంవివేకత్వాత్ప్రకృతిపురుషులని వేరుగుట వివేకమనంబడును
వివేకనం వివేకః. ప్రకృతిపురుషులని వేర్పరచుట వివేకము. విచి
పృథగ్భావ. అనుష్ఠానము వెయుక్తసమృద్ధి బ్రహ్మవర్చస్సనంబడును
బ్రహ్మణః. స్వం. స్వాధ్యాయాధ్యయనః. తేజో. బ్రహ్మవర్చసం బ్ర
హ్మమునకాలానుష్ఠానముస్వాధ్యాయమున్నుఅందుకల్గినతేజ
స్సుగనక బ్రహ్మవర్చసం. వేదపాఠమందుచేసే అంజలి బ్రహ్మాంజలి
అనంబడును. బ్రహ్మణోవేదాంజలిః. బ్రహ్మము వేదము దాని
కొరకుచేసేఅంజలి. బ్రహ్మాంజలి. వేదము చదివేటప్పుడు నోటను
వెడలేతుంపరలు. బ్రహ్మబిందువులనంబడును. బ్రహ్మణో విప్రుషః. బ్రహ్మ

[illegible]

[illegible]

ఋత్వింరాది ఋత్విక్సముదాయము తయోం ఋత్వియుం త్రు బుద్ధాం అనిష్టా
స్యందునిప్రయోగాన పద్యుంతిరేఖాదిన్నే సత్వంవచే యెుషాంతే సత్వవస్రం
సత్వవ్రైనవాంసెలుగలవారుగనకే సత్వవమేసులు. సకారాంతము. స్నా
తకాప్లుతశబ్దాలు-౨-వేదాధ్యయనంచేసి విూదట స్త్రప్రమాంతానకు
పూంకే ప్రతయుక్తైతీర్థస్నానశీలుండై యుండుననితనిపేర్లు. స్నాతతి
స్నాతకః స్నానముచేసినవాండు గనక స్నాతకుండు. ఆప్లాం. శ్రేప్లుష్టతి
ఆప్లుతః. తీర్థాలయెుకే మధ్యమందు మునిగెవాండుగనకే ఆప్లుతుడు
అతిః యతిశబ్దాలు యింద్రియాలుగెలిచినవానిపేర్లు. యతానియుం
ద్రియాంగా యెషాంసంతీతి యతినః ఇంద్రియాలనునియమించిన
వారుగనకే యతులు. నకారాంతము ఇష్టంతిఇంద్రియెుఃప్లేంయ
తయః ఇంద్రియాలవశ్యాంతించినవారుగనకే యః. యమనియమపరమె
నకారాంతము స్థండిలశాయిస్థాండిలశబ్దాలు-౨-స్వతంత్రవస్త్ర
సత్వనాదులచేతకప్పబడినభూమియందుపండుకునేవానిపేర్లు. స్థండిలే
శేతెస్థాండిలశాయా. స్థాండిలక్షే స్థండిలమనగా త్వనాదులచేతవిడు
వనిభూమి దానియందుపండుకునేవాడుగనకే స్థండిలశాయి. నయిస్తాం
తెలుదున్నరజస్సైమోగుణాదులుతేకకేవలమున్న సాత్వికులైనవారు
ద్వయాతిగులనంబడుదురు. ద్వయంరజస్తమోగుణౌ అతిగచ్ఛంతీతి
ద్వయాతిగాః రజస్తమోగుణాలరెంటిని అతిక్రమించినవారుగనకే
ద్వయాతిగులు. పవిత్రశబ్దంమొదలు-౩-శుచియైనవానిపేర్లు
పూయతేనేనపవిత్రః పూతశ్చ. పవిత్రముగాంచేయపడుఁగన
కే పవిత్రుడున్నప్రాంతుడున్నూ. పూంచపవనె యుక్తి తెలిసి రపుయాతి
ఇంద్రియెుక్తసః ఇతిప్రయతః ఇంద్రియాలవశ్యాంతించినవాడు

గనకప్రయతుడు. యమనియమపరుడు. పాషండసర్వలింగిశబ్దాలు-౨-సర్వ
వేదబాహ్యులైనబౌద్ధాదివారితికేపణాకాదులకుపేర్లు. పాశ్వేదసం
త్రుతిబంధుమోంతుబ్రాంతాని అస్యఖ్యాస్త్రాణ్యేసతిపాషండాః సంసార
బంధమోచకములౌంతాలైన అస్యఖ్యాస్త్రాలవలికేవారుగనకే పాషండులు
పనుశబ్దే. సర్వేషాంవర్ణాశ్రమాణాం లింగానిభజంతీతిసర్వలింగినః
సర్వమైనఆశ్రమచిహ్నాలుగలవారుగనకే సర్వలింగులు. నకారాంతము
బ్రహ్మచర్యాదివ్రతమందుధరించేమోదుగకేలఆషాఢమనంబడును
ఆషాఢాసుభవః ఆషాఢః పూర్వాషాఢాదినక్షత్రములయందు
అష్టాదిగనకే ఆషాఢము. వ్రతమందుధరించేవెదురుకోలరాంభమనంబడును
రంభాశక్తేనవంశోఋద్ధతే రంభాయాం వికారః రాంభః. రంభాశ
బ్దంచేతపేరుచెప్పబడినందుచేతనైనదిగనకే రాంభము. కమండలువుం
తశబ్దాలు-౨-సన్యాసిమండలమువేర్లు. కంజలం అండే మధ్యే లాతికేవలం
తలః ఉదకమును మధ్యమందు యున్నదిగనకే కమండలువు. పుల్లింగ
నపుంసకాలయందువేదు. లాండాసె. కమండలవద్విత్త్వాత్వే కుండీతుం
దలమువరెనెవప్పదలియునదిగనకే కుండి. ఉకారాంతస్త్రీలింగము
వ్రతస్థులైనవారుకూర్చుండేదర్భాదులచేతనైన ఆసనంబృసీ అనంబడు
ను. బృవంత్యస్యాంబృసీ. బృశవృస్త్రా యాం. పాచి. కుడుఅయిశర నొగత్తే
వసొండనేష. ఈకారాంతస్త్రీలింగం దంత్యసకారోపధమైనాతనే. బృ
సమాంస్ఫే అనిదంత్యత్యాలయందు చంద్రనోవిూ. గండుషాముస్నూ
బృహాంతిషే అనివింగకారికయందు మూర్ధన్యంతముస్న అజినశబ్దం
మొదలు-౩-చర్మముపేర్లు. అజకెతెషేప్యత ఇతి అజినం వేయబడి
దిగనకే అజినము. అజగతౌ క్షేపణేచ. చరతికేయప్రదేశమితిచర్మ
కయుప్రదేశమునుపొందేదిగనకే చర్మ. చరగతిభక్షణయోః. నకారాంత

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

చేసినా రప్పటు అదియుం మనువాడు అభ్యుదయుడు (జ్యేష్ఠే అనూఢే (పరబు
ఝునల అన్నపెండ్లాం ఖుండగాను (అనుజః దారపరిగ్రహాత్ (తమ్ముడువి
వాహము చేయుచుండునువాడు పరివేత్త అనంబడును (వివాహశబ్దం
మొదలు - ౬ - పెండ్లిపేరు (వివాహనం వివాహః (ఉపయమనే (ఉప
యమనం ఇవి యమః (పరిణయనే పరిణయః (ఉద్వహనే (ఉద్వహనం
ఉద్వాహః (ఉపప్రాపనే (ఉపనయమయమనం ఇవి యామః
ఉపయామ అపరమే (వివాహశబ్దం మొదలు యీ పర్యంతమైన శబ్దాలు
పెండ్లి అనే అర్థము (అపత్కాసగోర్థాంతులు (అన్నిశబ్దా చిహ్నార్థము
సు చెప్పును (వరదానిసాపధ్యా (పాణిః పీడసంగ్రహాం పాణిపీ
డనం పరుసిపాస్త్రము చేత పథ్యాంతరమును పట్టుచ పాణిపీడనం (వ్యవా
యశబ్దం మొదలు - ౪ - స్త్రీలింగం పేర్లు (వ్యవాయనం వ్యవాయః (స్త్రీసిప్రం
ధుర్వ్యవాయము (గ్రామగతాం (గ్రామ్యణాం పామరాణాం ధర్మో గ్రామ్య
ధర్మః (పామరజనుల ధర్మము గనక గ్రామ్యధర్మము (మిథునస్య ఇదం మైథునం
మిథునసంబంధమైనది గనక మైథునము (నిధువా యంతి అనేన ఇతి నిధు
వనం (దీనియందు అణాలు గనక నిధువనం (రమ్యతే (రమణం రతం
రముత్రేధా యాం (ధర్మార్థకామాలు - ౩ - త్రివర్గమనంబడును (యీ
త్రివేశములతో కూడుకున్న చతుర్వర్గమనంబడును (త్రయాణాం వర్గః
త్రివర్గః (ధర్మార్థకామాలయొక్క సమూహం త్రివర్గము (చతుర్ణాం
వర్గః చతుర్వర్గః (ధర్మార్థకామమోక్షాలనే నాలిగింటి సమూ
హము గనక చతుర్వర్గము (యీ ధర్మార్థకామమోక్షాలు బల
బలాంతైతే చతుర్భద్రమనంబడును (చతుర్ణాం భద్రాణాం సమూహః చతు
ర్భద్రం (శుభప్రదాలైన నాలిగింటి సమూహము గనక చతుర్భద్ర
ము (పెండ్లికొడుకు చెలికాండ్లు జన్యులనంబడుదురు (జనం వరణేయితితి

జన్యాః (వరుని పెండ్లిదురు గనక జన్యులు -

ఇతి బ్రహ్మవర్గః

మూర్ధాభిషిక్త శబ్దం మొదలు - ౭ - క్షత్రియునిపేర్లు (రాజ్ఞా రాజ్యా
భిషేకసమయే మూర్ధ్ని అభిషిక్తః మూర్ధాభిషిక్తః (రాజ్యాభిషేకసమయమందు
తలమీద శిరస్సున అభిషేకం చేయబడ్డాడు గనక మూర్ధాభిషిక్తుడు (పట్టాభి
షిక్తుడు (మూర్ధాభిషిక్తులు గాక క్షత్రియమాత్రుని యందున్నూ మూర్ధాభి
షిక్త శబ్దం వర్తించును (ఈయుపతైనా రాజన్య బ్రహ్మణావామమం
దుర్భుజునవాడు గనక బాహుజుడు (రాజ్ఞః క్షత్రియస్యాపత్యం రాజ
న్యః (రాజుయొక్క అపత్యం గనక రాజన్యుడు (జనిప్రాదుర్భావే (క్షతా
త్రాయతే ఇతి క్షత్రం (తస్యాపత్యం క్షత్రియః (క్షతంవల్ల రక్షించేవాడు గనక
క్షత్రియుడు (క్షత్రుడు రాజు (వానివల్ల అపత్యంగనక క్షత్రియుడు (వి
రాజతే విరాట్ (విశేషముగా ప్రకాశించేవాడు గనక విరాట్ (రా
జతేదీప్తౌ (జకారాంతము (రాజన్ శబ్దం మొదలు ౭ - స్వజనులను
స్వభూమినిన్నీ రక్షించే వాడైన క్షత్రియుని పేర్లు (ఈ క్షత్రియుడు గాక అ
ప్రభూమినిన్ని రక్షించే వారని యందున్న వర్తించును (ప్రజాః రంజయతీతి రాజా
ప్రజలను రక్షించేవాడు గనక సురజింపచేసేవాడు గనక సురాజు (రాజతే
జదీప్తౌ నకారాంతము (రాజతే రాట్ ప్రకాశించేవాడు గనక రాట్ (జ
కారాంతము (పృథివ్యా ఈశ్వరః పార్థివః (భూమికి యజమానుడు
గనక పార్థివుడు (క్ష్మాం బిభర్తి క్ష్మాభృత్ (భూమిని భరించేవాడు
గనక క్ష్మాభృత్ (భృఞ్ భరణే (తకారాంతము (నౄన్ పాతీతి నృపః (నరుల

నృపాలించేవాడు గనక నృపుడు. భువం పాతీతి భూపః. భూమిని పాలిం-
చేవాడు గనక భూపుడు. మహీం క్షియతి అధివసతి మహీక్షిత్. భూ-
మిని అధివసించినవాడు గనక మహీక్షితుడు. క్షి నివాసగత్యోః. తకారాం-
తము. సంసక్తాః సమంతాత్ సంలగ్నాః. యస్య అన్యే సామంతాః స్వవిషయా-
దనంతరాః స్వామినః సమంతాః తస్యైవ సామంతాః. తన దేశము-
కనంతరమందుండే భూమి సమంతము. దానికి రాజులు అయినవారు సామంతు-
లు. తనదేశం చుట్టూ రాజులు సామంతులు. నమస్కరించుచున్న సామం-
తులు గల రాజు అధీశ్వరుడనంబడును. అధిః సర్వసామంతానాము-
పరి ఈష్టే అధీశ్వరః. సర్వసామంతుల మీదనున్న ఐశ్వర్యయుక్తుడైన
వాడు గనక అధీశ్వరుడు. ఈశ ఐశ్వర్యే. చక్రవర్తి సార్వభౌమ శబ్దాలు ౨
న్నూ సముద్రపర్యంతమైన భూమినిన్నీ యేలే రాజు పేళ్లు. చక్రం రాష్ట్రం సర్వమస్యేన
వర్తతే యతి చక్రవర్తీ. స్వామిత్వంచేత భూమిచక్రమును రక్షించుచు వర్తించేవా-
డు గనక చక్రవర్తి. వృతు వర్తనే. నకారాంతము. సర్వభూమేరీశ్వరః
సార్వభౌమః. సర్వభూమికిన్నీ ఈశ్వరుడు గనక సార్వభౌముడు. అన్యో
నృపః సార్వభౌమునికంటె అన్యమైన భూమిలోకాంతమేలే వాడు మం-
డలేశ్వరుడు. మండలస్య ఈశ్వరో మండలేశ్వరః. ఒక మండలమునకు ఏవా-
డు మండలేశ్వరుడు. రాజసూయయాగం చేసేవాడు సమ్రాట్
యెవ్వడు [illegible] మధ్యమండలిస్థ [illegible] పరిమితమైన
సకలభూమండలానకున్నూ కర్త సమ్రాట్ అనంబడును. [illegible]
మధ్యమమండలి రాజులను యెవ్వడు శిక్షించును సమ్రాట్ అని కొందరు.
దురు. యీ మూడు విధాలవారు సమ్రాట్ అని యెంచుదురు. కొంద-
రు యీ మూడు విధాలు గలిగినవాడే సమ్రాట్ అనిసమస్తముగా నేయా

జింతురు. రాజసూయేన ఇష్టం యేన సమ్రాట్. రాజులతో శాసనంగా ప్రకాశించే
వాడు గనక సమ్రాట్. జకారాంతము. జనులను స్వామినిన్ యేలే
రాజుల సమూహము రాజకమనంబడును. రాజ్ఞాం సమూహో-
రాజకం. రాజుల యొక్క సమూహం గనక రాజకం. రాజన్యానాం స-
మూహో రాజన్యకం. రాజన్యులు క్షత్రియులు వారి యొక్క సమూ-
హం రాజన్యకము. మంత్రి శబ్దం మొదలు - ౩ - ప్రధాని పేళ్లు. మంత్రో-
గుప్తవాదోస్యాస్తీతి మంత్రీ. మంత్రమనగా రహస్యవాదము. కార్యనిశ్చయ
తగినది అనె నిశ్చయంగాని అధికలవాడు గనక మంత్రీ. నకారాంతము
ధియా సహ వర్తత ఇతి ధీసచివః. బుద్ధితో కూడి వుండేవాడు గనక ధీసచి-
వః. షచ సమవాయే. అమాశబ్దః సహార్థే నిపాతః. అమా మంత్రే-
ణ సహ వర్తత ఇతి అమాత్యః. మంత్రముతో కూడి వుండేవాడు గనక అ-
మాత్యుడు. తతః అన్యే. ఈ సచివునికంటె అన్యులైన చిల్లర పనులయందు
నియుక్తులైనవారు కర్మసచివులనంబడుదురు. కర్మసచివంతి కర్మసచివాః
చిల్లర పనులయందు కూడుకొని వుండేవారు కర్మసచివులు. షచ సమవాయే.
మహామాత్ర ప్రధాన శబ్దాలు ౨. అతిశ్రేష్ఠులుగాక మధ్యమాధికార
మందు వున్నట్టి అయినటువంటి [illegible] వారి పేళ్లు. మహాంసతి మా-
త్రః పరిచ్ఛేదః ఏషాం తే. మహామాత్రాః. అధికమైన సేన గలవారు గనక
మహామాత్రులు. ప్రధ్యంతే ప్రధానాని ప్రధానాః. శ్రేష్ఠము గా సభా-
రతమును స్మరించేవారు గనక ప్రధానులు. రూపభేదాన నపుంసకము. ప్ర-
ల్లింగము కద్దు. మహామాత్రః ప్రధానస్స్యాత్ అనిపుంస్కాండము-
ండు. పురోధః పురోహిత శబ్దాలు ౨ - స్న పురోహితు-
నిపేళ్లు. పురో ధియతె నిధీయతే ఇతి పురోధాః. పురోహితశ్చాంతి
కపౌష్టికాది క్రియల యందు ముందర పెట్టబడే వాడు గనక పురోధసు

డున్ను. పురోహితుడున్ను. దృష్టాదృష్టరణపోషణాయేతి పురోధాః. పురోధస్సు
సకారాంతము. ప్రాడ్వివాక అక్షదర్శక శబ్దాలు -౨- న్యాయగవృత్తే
చేసేవాని పేర్లు. పృచ్ఛతీతి ప్రాట్. వివక్తి వివాకః. ప్రాట్ చ వివాకశ్చ ప్రా
డ్వివాకః. వ్యవహారమును అడిగి విచారించి పలికేవాడు గనక ప్రా
డ్వివాకుడు. పృచ్ఛ జ్ఞీప్సాయాం. వచ పరిభాషణే. అక్షో వ్యవహారం
దర్శయతీతి పశ్యతేస్స్వజతే అక్షదర్శకః. వ్యవహారమును చూ
చేవాడు గనక అక్షదర్శకుడు. దృశిర్ ప్రేక్షణే. ప్రతీహారశబ్దం మొదలు
౫- వాకిలి కావలివాని పేర్లు. ప్రతిహరతి సాంతర్జనాన్ ప్రతిహా
రః. సాంతర్జనులను పరిహరించేవాడు గనక ప్రతిహారుడు. రాజ్ఞాం
ప్రతి అభిముఖ్యం. జనాన్ హరతీతి వా ప్రతిహారః. రాజులకు జ
నులను అభిముఖ్యం పొందించేవాడుగాంగానైనా ప్రతిహారుడు.
హృఞ్ హరణే. ద్వారం పాలయతీతి ద్వారపాలః. వాకిలి కా
వలివుండేవాడు గనక ద్వారపాలుడు. పాల రక్షణే. ద్వారి తిష్ఠతీతి ద్వా
స్థః. ద్వారస్థితః. ద్వారమందువుండేవాడు గనక ద్వాస్థుడున్ను ద్వాస్థితు
డున్ను. ష్ఠాగతినివృత్తౌ. దర్శయతి జనాన్ దర్శకః. జనులకు రాజును
కనిపించేవాడు గనక [struck out]. వాకీయనే స్వామిని కనిపించేవాడు
గనక ద్వాస్థితదర్శకుడనిన్ని, ఒక పేరుగా కొందరు చెప్పుదురు. రక్షివర్గ
అనీకస్థశబ్దాలు -౨- అంగరక్షకసమూహం పేర్లు. రక్షిణాం వర్గః
రక్షివర్గః. రక్షకుల యొక్క సమూహం గనక రక్షివర్గము. అనీకే సైన్యే
తిష్ఠతీతి అనీకస్థః. సైన్యాకతే కాపువుండేవాడు గనక అనీకస్థుడు
అధ్యక్ష అధికృత శబ్దాలు -౨- సామాన్యమైన రెండున్నూ అధికారి
పేర్లు. అధి అక్షపరి అక్ష్ణుతి అధ్యక్షః. అందరిని చూడనున్నవాన్ని పించేవాడు

గనక అధ్యక్షుడు. అక్షూవ్యాప్తౌ. అధిక్రియత ఇత్యధికరణీయుంజత్తస్య. అధి
కృతః. అంతిదరినక్రేంటిదుగా చూచేవాడు గనక అధికృతుడు. డుకృఞ్
కరణే. ఏకగ్రామమందు అధికారంగలవారు గనక స్థాయికుడు. గ్రామే
స్థాయుం శీలమస్యేతి స్థాయికః. గ్రామమందువుండే పాంచ్యప్ఛావంగవా
డుగనక స్థాయికుడు. అనేకగ్రామాదులయందు అధికారంగలవాడు
గనక గోపుడు. గాం భూమిం పాతీతి గోపః. భూమిని పాలించేవాడు గోపుడు
పారక్షైనైష్యం గారమందుల అధికారంగలవాడు భౌరికుడు. అనంబ
డును. భూరిసువర్ణం పాలయతీతి భౌరికః. భూరి అనగా సువర్ణము
అధిపాలించేవాడు గనక భౌరికుడు. రూప్యతే. పంతిక. అధ్యక్షైః అ
ధికారి నైష్కికః అనంబడును. నిష్కాం సామరజితం తస్యైధికారిత్వాత్
నైష్కికః. అంతఃపురానకు అధికారి అయినవాడు. అంతర్వంశికః
అనంబడును. వంశస్యే కులస్యే అంతర్వర్తతే అంతర్వంశః. కులస్త్రైవ విధే
యత్వేనాస్యాస్తీతి అంతర్వంశికః. వంశమును అతిక్రమించివుండేది గనక
అంతర్వంశం అనగా రాణివాసస్త్రీ అది తనకు విధేయముగాంగలవా
డుగనక అంతర్వంశికుడు. సౌవిదల్లశబ్దం మొదలు -౪- అంతఃపురం
కావలివాడు గనక వాని పేర్లు. [struck out] రక్షకస్థం లాంతిస్స్వేసు
ప్రంతిసువిదల్లాః స్త్రియః తాః పాలయంతి సౌవిదల్లాః. లెస్సగా
రినవారిని స్వీకరించేవారు సువిదల్లలు స్త్రీలు. వారు విధేయులుగా
గలవారు సౌవిదల్లులు. కంచుకాః వినతవేషార్థం వెంపాంతె. కంచుకినః
వినతవేషార్థమైన కంచుకము గలవారు గనక కంచుకులు. నకారాంతం
స్త్రీణాం వ్యవస్థాయం తతి స్థాపత్యాః. స్త్రీలను వ్యవస్థను నిలిపేవారు
గనక స్థాపత్యులు. సుష్ఠు విదంతి ఇతి సువిదః. అలాంటి గర్భా స్త్రియః

రక్షేయంతస్మా విదాః వెన్న మొరిగెవారు సువిదులు స్త్రీలు వారిని కాచేవారు
గనక సౌవిదులు. షండవర్షధర శబ్దాలు -౨- స్త్ర్యంతఃపురం కాచేయం
గక్షపేక్షా షండత్వ ప్రవృత్తి చెప్పబడును. వర్షనరేతస్సేకం వృషణతేతి వర్ష
ధరః రేతస్సేకమును ఆచ్ఛాదించేవాడు గనక షండుడున్ను వర్షధ
రుడున్ను. ప్రజావరణే వర్షధరుని అంతఃపురం కాచేవాడని కొందరు చె
ప్పుదురు. సేవక శబ్దాంతములు -౩- కొలిచినవానిపేర్లు. సేవయతీసేవ
కః. సేవించేవాడు గనక సేవకుడు. అర్థయతే అర్థనం తదస్యా
స్తీతి అర్థీ. యాచనకలవాడు గనక అర్థీ. నకారాంతము. ప్రభు
వనుజీవతి అనుజీవి ప్రభువును అనుసరించి బ్రతికేవాడు గనక అనుజీ
వి. ఇకారాంతము. తన దేశముకంటె అవతలవుండేవాడు శత్రువు. సదా
శాంధ్యచేసేవాడు గనక శత్రువు. దేశంకంటె అవతలవుండేరాజు మిత్రుడు
సహాయం చేసేవాడు గనక. అమిత్రుని దేశంకంటె అవతలవుండేరాజు
ఉదాసీనుడు. అపకారాలు ఉపకారాలు చేయనివాడు గనక ఉదా
ద యతీతి శత్రుః పీడించేవాడు గనక శత్రువు. శరీరాలు చేసే మిత్రతి
స్నిహ్యతీతి మిత్రం స్నేహయుక్తుడైనవాడు గనక మిత్రుడు. ఉదాసీనవా
నె. ఊర్ధ్వం ఆస్తే ఇత్యుదాసీనః. వూరకేవుండేవాడు గనక
ఉదాసీనుడు. ప్రకృతి కేసెలవచ్చు తప్పరాజుకు వెనకను వుండె శత్రువు
పేర్లు. పార్ష్ణిం గృహ్ణాతి పార్ష్ణిగ్రాహః. ఆసనంబడును. పార్ష్ణిం గృహ్ణాతి పృష్ఠం తిష్ఠతీతి పా
ర్ష్ణిగ్రాహః. వెనకది కైనమడమ తొక్కూతూ వున్నట్టు వుండేవాడు గనక పా
ర్ష్ణిగ్రాహుడు. గ్రహాంతపాదానే. రిపు శబ్దాంతములు -౧౩- శత్రువు
పేర్లు. రపతి లంకే తేంరిపుః అపకరిస్తే వాడు గనక రిపువు. రపు
అలావరా వాచి నేపయతీతి వారిపుః మూంక నుకూ మ్నకుని చేసె

వాడు గనక రిపుః. రిపుగతాం. వైరమస్యాస్తీతి వైరి. వైరం గలవాడు గనక
వైరి. నకారాంతము. సపత్నీపతేదుఃఖహేతుత్వాత్సపత్నః. సవతి
పతిదుఃఖహేతువు అయినవాడు గనక సపత్నుడు. సమానపతిత్వా
త్సపత్నః. సమాన పతిత్వము గలవాడు గనుక సపత్నుడు
ఇయర్తీతి అరిః యుద్ధార్థమై వచ్చేవాడు గనక అరి. ఋగతౌ. ద్వే
ష్టీతి ద్విట్. ద్విషత్ ద్విషన్. ద్వేషించేవాడు గనక ద్విట్. ద్విషత్. ద్వేష
ణుడున్ను. ద్విషత్ తా. ద్విషచ్ఛబ్దం తకారాంతము. దుష్టహృదయ
ము గలవాడు గనక దుర్హృత్. దుష్టమైన హృదయం గలవాడు గనక దుర్హృత
మనస్ దుర్హృత్. విద్విష్టి విద్విషతే ద్వేషించేవాడు గనక విద్విట్. షకా
రాంతము. విరుద్ధః పక్షోస్యేతి విపక్షః. విరుద్ధమైన పక్షము గలవా
డు గనక విపక్షుడు. నహితః అహితః హితవుగానివాడు గనక
అహితుడు. నమిత్రః అమిత్రః మిత్రుడుగానివాడు గనక అమిత్ర
డు. ఉపక్షయం కరోతీతి దస్యుః. ఉపక్షయం చేసేవాడు గనక
దస్యుడు. అసుంఉపక్షయే. శత్రురేవ శాత్రవః. శత్రువే
శాత్రవుడు. శత్రుశబ్దం తసే శత్రువుగా చేసేవాడు గనక శత్రువున్న శాత్రవుడున్న
ముగా చేసేవాడు గనక శత్రువున్న శాత్రవుడున్న. శద్లూశాతనే. శత్రు
శాత్రవుడు. అభిఘ్నాతీత్యభిఘాతీ. అభిముఖమై వచ్చేవాడు
గనక అభిఘాతి. ఘాతుకమైనందున అభిముఖుడుగా పోయే శత్రువైతే అభిఘా
తీ. శత్రువని అభిమానించేవాడు గనక అభిమానే. అని కొందరందురు
ముసుఖ్య నె అభిముఖుం హంతి అభిఘాతా దిత్యపరే. అభిఘాంతీ
నకారాంతము. ప్రియస్తే హంతుమితి పరః. హింసించేకొరకు తిరిగే
వాడు గనక పరుడు. ప్రీయ యాం మెం. ఇయర్తీ అరాతిః. సంహారం
చేవాడు గనక అరాతిః. ఋగతౌ. ప్రతికూలము ధ్నయతే ప్రత్యర్థీ
ప్రతికూలముగా కోరే వాడు గనక ప్రత్యర్థీ. అభిముఖముగా వుండు

రూపమైన అపకారము విగ్రహమనంబడును । అది మూడువిధాలు
ప్రకాశయుద్ధమున్ను తూష్ణీయుద్ధమున్ను అని । స్వశక్త్యాధిక్యంగలప్పుడు
తేకాని పరునివ్యసనంగలప్పుడైతేకాని । పరునిపైని చేయుద్ధమెత్తి కదలిపోవుట
యానము । అది ఐదువిధాలు । విగృహ్యయానమున్ను సంధాయ
యానమున్ను సంభూయయానమున్ను ప్రసంగయానమున్ను ఉపేక్ష్య
యానమున్ను అని । పరుల్నికేవలంగా సంహరించవలెనని కదలిపోవు
ట విగృహ్యయానము పరుల్ని తనకు వశముగా చేసుకునే ప్రయత్నం
సంధిః । దారతాపసంధిః । అది మూడువిధాలు ధనదుర్గాదిప్రదానో
ద్ధమైన యానము సంధాయయానము । తనచేత శత్రువును గెలవశక్యము
గానియెప్పుడు । తనమిత్రులను సమానమైనవారిగా చేసుకొని కదలిపో
వుట సంభూయయానము । ఒకదిక్కునకు కదలిపోవుచు వలెపుండగా
సుప్రసంగానకుపై కదిలినకు కదలిపోవు ప్రసంగయానము । పరుల్ని
నైసంహరించవలెనన్న ఈరుడుగెలవతలనెబుద్ధిచాతదేశకాలాదుల్ని
ఉపేక్షించేతనుడుగాయిటరియించుకొను ఉపాసనముస్నా । అది స్వేమనుష్యులవలె
నై విగృహ్యాసనాదిరూపాన ఆయిదువిధాలు తనకాండయుద్ధరుశత్రువు
లు మిత్రావశ్యనప్పుడు ఒకనితో సంధిచేసి వకనితో విరోధపడుట ద్వైధము
బలవంతులైన యుద్ధరు శత్రువులనొకరికొకరుగరాకుండానొకనికి వంచి
పుంచివారలాడుకొనెవుండుట ద్వైధము । దుర్బలినొక్కరుతోమనభైవాతా
త్రాణసంప్రమంపః ఏయతే । ద్వైధీభావేన దర్శనేనాంకాండయేదుపలయేతః అని ఆశక్తి
చాతబలవంతుల్ని ఆశ్రయించుట ఆశ్రయము । బలవంతుడైన శత్రువ్ని
తనస్వధానాదులచేత ఆశ్రయించుటైనా ఆశ్రయము ప్రభావమువల్లనున్ను
ఉత్సాహమువల్లనున్ను మంత్రమువల్లనున్ను పుట్టిన - ౩ - స్వశక్తులనంబడు
నుశక్తితెచేతుంకశక్తంకవాంబిరితశక్త్యయః । యందుచేతశత్రువులుగలవ

శబ్దములుగనత శబ్దిస్నేలు । శశశక్తా । కోశదండాదులవల్లవచ్చినశక్తి ప్రభావ
శక్తి । అధికమైన విక్రమమువల్ల ఉత్సాహశక్తి । సంధివిగ్రహాదులనున్ను
సామాదులనున్ను మంత్రమువల్లప్పుట్టునది - ౩ - స్వ । యుద్ధార్థములగాను
ప్రయోగించేయొరుకమంత్రశక్తి । క్షేయసభ్యంపయుదయి - ౩ - స్నదతివేదం
లకుత్రివ మనంబడును । ఇతరులకుద్రవార్థకాములు త్రివర్గములు
శత్రుప్రంపారాధిక్యములనిమిత్తములుగాంగల ఉత్సాహసయమయమున్నా
పచయనిమిత్తమైన పదాపకయమ్మెవృద్ధివిండేయందయుకసాధ్యము । స్థాన
ములరక్షాన యనేతురక్షయా వృద్ధిర్విపర్యయతే । తుల్యకర్మవైస్థానం
కర్మణాత్మేనిరుమహారక్షానః । అని క్షేమఉద్దేశ దుర్గంసేతుః । తేంజబ్రబం
ధ్యైసైం । బుస్సాకధవిద్యాసంచయశాన్తిసాంచనివేదనం । అనియాలత్ర్ధవగార్
అయొక సాధ్యముస్థానము । పరికర్మాసంయనేతుః । రుద్రయా । ఉప యా
సాధ్యాలవల్లనేక్షత్రియాదిత్రివర్గములుగలుగును । మంత్రారవమువల్లనున్ను
దండుగులవల్లనున్ను గలిగిననతేజస్సు ప్రతాపమున్ను ప్రభావమున్ను అనంబ
డును ప్రతపత్యనేన శత్రూనితిప్రతాపః । దీనిచేత శత్రువుల తపింతురు
గనుక ప్రతాపము । తపసంతాపే । ప్రభవంత్యనేనశాశితుంజగతి ప్రభు
ర్భావః । దీనిచేత జగత్తునేలసమర్థులౌదురుగనుక ప్రభావము । సాపు
శబ్దంపయిదప్రైనసాంఖ్యస్నయిపాయసంబడునా అప్పైతిఫాంచితమిత్ర
భరితస్వపాయః । యందుచేతవాంఛితమును పొందుదురుగనుక ఉపా
యాలు । ఇన్నంగతా అనుకూలముగా వర్తించుపసాముములయిఉ
యాలు । ఇన్నాంగతా అనుకూలముగా వర్తించు ఉపసాముములైయు
దువిధాలు । తనకుకేలవిధపెంస్వాసమర్థించుటయనేదమైనాదనము
తోసుకొంటనులందుకు అనుకూలమైసంతోషించుకొనుయాను । పూర్వ
మైనవస్నకుయుక్తపానువేరిదనముధపుతీసుకొ అదిదనసంప్రాణి
పైనరినమ్ముపారాదహనేప్రవర్తించేవచే బునప్రమాదనము

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ప్రాప్తపత్రశబ్దం మొదలు - ౬ - రాజుకు దర్శనార్థంనకు తెచ్చే కానుకపేరు

ప్రకీర్ణకాశ్చ యుపాయనస్తు ప్రాభృతం ఉపహారః ప్రదిశ్యతే ఇది యుపతే రాజ్ఞః

ప్రాదేశనం ప్రకృష్టముగాను రాజులకు నియ్యబడేది గనుక ప్రాదేశనము దేశ

అతిసర్జనే రాజాసవాహపము యతే అనెనెవ్వపాయనం దీనిచేతరా

జసవాహపమును పొందుదురుగనుక అవహాయనం అయుగతా ఉపగ్ర

హ్యతే రాజ్ఞః అపగ్రాహ్యః రాజుకే ఉపగ్రహం చుపదేది గనుక అప

గ్రాహ్యము గృహ అపాదానె ఘ ప్రైడహారకే ఆపదియ్యత

ఇతి అపహా రంజసవాహరహందుని య్యపదేదిగనుక అపహా

దాదానె విహాహా ముందు ఆజ్ఞనిక్షేపం బదిద్దుకు యుక్తై చెప్ప

హేతు మనంబడును అండుసుదాయ వారణశబ్దాలు - ౨ - స్తవ

త్వంను యుక్తి హేతాస్సంగత యోర్హితం హేతుకం సుష్టుది

య్యత ఇతిసుదాయః తెప్పగా యియ్యపదేదిగనుక సుదాయము పా

యతే స్త్రియా హారతం ఇతి హరణం స్త్రీచేతనుపారతం త్ప్రాన

మాంరం ఉపదేదిగనుక హరణం ప్రైడహారకే తత్కాలతదాత్వ

శబ్దాలు - ౨ - స్తవర్తమానకాలానకు పేర్లు స యాసాకాలస్తత్కాలః

తదాత్వస్తదాత్వః తదాత్వం అప్పుడెనతిమేకాలము గనుక తత్కా

లము నడ్డ తదాత్వము నడ్డ రాగలకాలము నడ్డ ఆయుతి అనంబడును

ఎష్యతీత్యాయతిః రాగలది గనుక ఆయతి ఉత్తరాగతాస్త్రీలింగము

సద్యఃఫలం తత్కాలికఫలం సాందృష్టికమనంబడును సంధృష్టయత్ర

దృష్టం యోజనమున్న సాందృష్టికం ప్రత్యక్షయోజనం గలదిగనుక సాం

దృష్టికం ముందరరాగల ఫలము ఉదర్కము అనంబడును ఉదర్కః ఉదితి

ఉదర్కః మిక్కిలి సూక్ష్మాపుచేసునది గనుక ఉదర్కము ఆకతాజాయా

అదృష్టమీలాంటి వల్లపుపుట్టిన భయము అదృష్టమనంబడును దృష్టేతరి

తి దృష్టం త్రాసబడేది గనుక దృష్టము రాజులకు తమవల్లపుట్టినట్టి

భయము ఆదృష్టభయము అనంబడును సర్వక్షయము వంటి భయము

గనుక ఆదృష్టభయము పక్షే శబ్దం చేతస్వరాష్ట్రాదికమైన యెందుకుదాలు

చెప్పబడినే సఖా స్వమైత్రసహాయిత సమాత్రిత సుబంధు జనః కార్యానుసము

ప్రపత్యేభ్యస్సృహోత్తే వివిధోపచారైః ప్రకృతిం బుధాః సప్తవిధం

ప్రకృతి నిజమనగా మంత్రి బలము మిత్రబలము మైత్రము దుర్గ

రక్షణము మనె కారకము వృద్ధిరాశ్రయించినవారు సమాశ్రితుడు తల్లితం

డ్రులయొక్క తిమవారు సంబంధులు పరస్పర ఉపకారం చేత మిత్రు

తిశినవారు కార్యసముద్ధవుడు జితరాండు కృతజ్ఞుడు ఉపకారం

చేతవశముగా చేసుకొన్నవారు ఉపచారగృహీతుడు యీయేడ్గు

రు సప్తప్రకృతులనంబడుదురు ప్రకృతియత్నాధికారశబ్దాలు - ౨ - అ

ధికారం పేర్లు ప్రకర్షేణక్రియత ఇతి ప్రక్రియా ప్రకర్షం చేత

చేయబడేదిగనుక ప్రక్రియా కర్మవిశేషము ధికృత్యత్నక త్యర్థః క్రియత

ఇత్యధికారః కర్మవిశేషమును అధికరించి కర్తలచేతనధికరించపడేది

గనుక అధికారము చామరప్రకీర్ణకశబ్దాలు - ౨ - వింజామరపేర్లు

చమరమృగసంబంధి చామరం చమరమృగసంబంధమైనదిగనుక

చామరము ప్రకీర్యతే రాజుసమీపమున తిప్రకీర్ణకం రాజుసమీ

పమందు విసరబడేదిగనుక ప్రకీర్ణకం నృపాసనం రాజులకూర్చుం

డే ఆసనం భద్రాసనం సింహాసనం అనంబడును భద్రంవతుతే ఆసనం

భద్రాసనం శుభమైన ఆసనం గనుక భద్రాసనము నృపస్యాసనం నృ

పాసనం రాజుకుపీఠము గనుక నృపాసనము సింహాకృతి యుక్త

[illegible]

గురుబాలప్రబోధిక - కాండ - ౧ - క్షేత్రయువర్గ -

నుతాప్పరయుతేతిపుష్పైః। యానెలు మొదలైనదాన్ని పూసెద్దదిగనకపుష్పము
పూయువారకశి। యాయుతేశివాన్నపత్రులూమ। శో వాలు యందు
కైయుపుడుగనక యామ యాంజ్షేదనె। నకా రాంతనపుంసకం। అకా
రాంతనపుంసకమునకేందరందురు। ఖంగతిపలనె। లాంగూలం। వెది

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

N. No. 143a R. No. 200

Namalinganuśasanam.

2nd Chapter with a commentary

Original by Amarasimha. ...

Telugu. Pages 394. Lines 22 Good order

---

143 b

ప్రాతనెం. ౧౦౦

...గితము. తెలుగులిపి.

13-1-13-

...శిథిలము.

గురుబాలప్రబోధిక - కాండ - ౨ - క్షత్రియవర్గ -

తాండయుత్వస్వాప్నితి పట్టీత్రా, సుత్రాలకే యైవాండుగనకటెత్రా, ప్రేరగతి
వాంసనయోంఃసారయుత్వస్వప్నే త్రిసారథిః, సుత్రాలనునడివించె
వాడుగనకసారథిః, స్యగతాం త్రిస్వప్న ప్రేరయుతుం కదాబిత్వవితి
క్షతత్రి సవ్యేష్ఠః, దక్షిణస్థైప్పై, సుత్రాలతో వేపప్పుడు కుడిదిక్కునసున్న

డుగనక సవ్యేష్ఠుడున్ను దక్షిణస్థుడున్ను, స్థాంగతిని వృత్తః, సవ్యే
ష్ఠ శబ్దమున కారాంతమని కొందరందురు సవ్యేష్ఠాదక్షిణస్థౌ త్రి
కాండశేషము, అకారాంతమనికొందరందురు సూంతరిక్షత్రానియంతా
వయంతా, సవ్యేష్ఠ ఇవవే, అనిఅమరమాల, రథిన్నదసారోహాంశ
బ్దాలు - ౨ - స్వరథికుని పేళ్లు, రథాని యేషాం సంతితి రథినః, రథాలు
గలవాండుగనక రథులు, నకారాంతము స్సందసారోహం త్రి వాతలి
స్యందనారోహః, రథాలు యెక్కేవారుగనకస్యందనారోహాలు -
అశ్వారోహాదిశబ్దాలు - ౨ - స్వ గుర్రపురౌతుల పేళ్లు, అశ్వానా
రోహంతీతి అశ్వారోహః, గుర్రాలను యెక్కేవారుగనక అశ్వారోహు
లు, సేదంత్యవశ్యం పరబలం నాశయంతీతి సాదినః, పరబలమున అవశ్య
మునాశంచేసేవారుగనకసాదులు, సాదులవిశరణోగత్యవసాదనేషు
నకారాంతము భటశబ్దము మొదలు - ౩ - యుద్ధము చేసేవారి పేళ్లు భటం
తి కాంక్షంతి యుద్ధం భటాః, యుద్ధమును కాంక్షించేవారు గనుక భటు
లు భటులు, భట పరిభాషణే, భటంతె పరస్పరమితి వా భటాః, పరస్ప
రము స్సభాషించేవారుగనక భటులు, భట పరిభాషణే యుధ్యంతీతి యో
ధాః, యోద్ధారః, యుద్ధము చేసేవారుగనక యోధులున్ను యోద్ధ
లున్ను యుధ్ససంప్రహారే, యోద్ధృశబ్దం బుకారాంతము సేనారక్షే
సైనికశబ్దాలు - ౨ - స్వదండకాచేతలారులపేళ్లు సేనాం రక్షంతీతి సేనార

స్త్రాః సైనికాశ్చ (సేనను రక్షించువారు గనుక సేనారక్షులున్ను సైనికులున్ను
సైన్యసైనికశబ్దాలు -౨- సేనయందు కూడిన చతురంగబలములపేళ్లు
సేనాయాం సమవేతాః సైన్యాః సైనికాశ్చ (సేనయందు కూడినది గనుక
సైన్యులు ఉన్ను సైనికులున్ను (సాహస్రసహస్రిశబ్దాలు -౨- వేయి
యంత్రగల గుఱ్ఱాలపేళ్లు మొదలైనబలానకు కర్తలైనవారిపేళ్లు
సహస్రం బలమస్యేతి సాహస్రాః సహస్రిణశ్చ (వేయింటి బ-
లము గలవారు గనుక సహస్రులున్ను సహస్రిణులున్ను (సహ-
స్రిశబ్దము నకారాంతము (పరిధిస్థపరిసరశబ్దాలు -౨- సేనచు-
ట్టు కాచేవారిపేళ్లు (పరిధౌ సేనాం పరితస్తిష్ఠతీతి పరిధిస్థః పరి-
సరశ్చ (సేనచుట్టు ఉండేవారు గనుక పరిధిస్థుడు (పరితస్సరతీతి వా పరిచ-
రః పరిసరశ్చ (చుట్టు సంచరించేవారు గనుక (పరిచరుడున్ను పరిసరుడున్ను
చరగతిభక్షణయోః (సృగతౌ) సేనానీవాహినీపతిశబ్దాలు -౨- సే-
నకు దొరయిపేళ్లు (సేనాం నయతీతి సేనానీః (సేనను నడిపించేవాడు గనుక
సేనానీ (ణీఞ్ ప్రాపణే) ఈకారాంతః పుల్లింగం స్త్రీలింగం (వాహి-
న్యాః పతిః వాహినీపతిః (సేనకు దొరవాడు వాగశబ్దాలు -౨- స్త్రబాం
దళం పేళ్లు కంచుకం చ బధ్యతే కంచుకః (కప్పబడేదిగనుక కంచుకము (కవచం
శబ్దాంతం ... ఇతి వారబాణః ...
... దివిపర్యస్తే (బాణాలను అడ్డపెట్టేదిగనుక వారబాణము పు-
ల్లింగ నపుంసకలింగాలయందు కద్దు (సారసన అధికాంగశబ్దాలు -౨-
కంచుకము తొడుక్కున్నపుడు పద్యస్థాంధుస్థైక పట్టెడా దుపేరు (సారం
బలం సనోతి సారసనం (బలమును ఇచ్చేది గనుక సారసనం ...
... లింగా దధికం అధికాంగం ... ముగనక ...

గము (శీర్షక శబ్దం మొదలు బాహుతిక ముపేళ్లు (శిరః రక్షతీతి శీర్షక్షం
శిరస్త్రాణాలనె (తనుత్ర శబ్దం మొదలు -౭- కవచం పేళ్లు (తనుత్రాయతే
ఇతి తనుత్రం (శరీరము సురక్షించేదిగనుక తనుత్రం (వృణోతీతి శరీరం
వర్మ (శరీరము సురక్షించేదిక ప్పిదిగనుక వర్మ (వృఞ్ వరణే (నకారాంతన
పుంసకం (దంశతి శరీరమితి దంశనం (శరీరము సురక్షించేదిగనుక దంశనము
దంశ దశనే (జాగర్తీతి వక్షేతి (జగరః (జాగరము పరిరక్షించే
దిగనుక జగరము (కంకటః ... యతేనేన ... బాణాస్సంబం-
ధించేదిగనుక కవచము (కంచుకం అనే పుల్లింగనపుంసకలింగాల
యందు కద్దు (ఉరశ్ఛదః ... ఉరస్సును కప్పేదిగనుక ఉ-
రచ్ఛదము (ఛద అపవారణే (కంకటః ... కంకటః (వక్షస్సును
కప్పేదిగనుక కంకటము (కటయవరణే గతియోః (ఆముక్తశబ్దం
మొదలు -౬- వస్త్రాంగి మొదలైన చొక్కలవానిపేళ్లు (ఆముచ్యే
తేస్మ ఆముక్తః ప్రతిముక్తశ్చ (కప్పబడేదిగనుక ఆముక్తమున్ను ప్ర-
తిముక్తమున్ను (ముచ్లు మోక్షణే (అపిపూర్వక నహ బంధనే అపి-
నహ్యతే అపినద్ధః ... అపినద్ధశ్చ (బద్ధింపబడేదిగనుక పి-
నద్ధము అపినద్ధమున్ను (ణహ బంధనే (యువతిపైన నద్ధ శబ్దము
బద్ధశబ్దం మిరా ... యుపతెపె నద్ధ శబ్దములున్నని గన్న శబ్దం ధర్మము
సన్నద్ధశబ్దం మొదలు -౫- జోడు తొడిగినవానిపేళ్లు (సన్నహ్యతే సన్నద్ధః
జోడు బద్ధింపబడేదిగనుక సన్నద్ధుడు (ణహ బంధనే (వర్మసంబా-
ధము ... వర్మితః జోడు చేత ఉత్తరగుపడేదిగనుక వర్మితము ...
రక్షితేనస జ్జితైస్సజ్జః (జోడు చేత పొందపడేవాడు గనుక సజ్జు
డు (సజ్జగతౌ దంశనం దంశనస్సదస్సంబంధమితి దంశితః

[illegible]

[illegible]

శక్తిః అనేటి ఆయుధము చేతను గలిగినవాని పేర్లు. శాక్తీకః ప్రహరణమస్య
ఇతి శాక్తీకః. శక్తిః హేతిః ఆయుధమస్య శక్తిహేతికః. అనేటి ఆయుధ
ముగలవాండుగనక శాక్తీకుండున్ను శక్తిహేతికుండున్ను. పారశ్వధిక అనగా
పరశ్వధము. యష్టి అనేటి ఆయుధము గలవారు గనక యాష్టి
కుండున్ను పారశ్వధికుండున్ను. యష్టిః ప్రహరణమస్యేతి యాష్టికః
యష్టి అనగా గుదియ అనేటి ఆయుధము గలవాండుగనక యాష్టి
కుడు. పరశ్వధః ప్రహరణమస్య పారశ్వధికః పరశ్వధము గండ్రగొడ్డలి
అనేటి ఆయుధము గలవాండుగనక పారశ్వధికుడు. నిస్త్రింశః ప్రహరణ
మస్య నైస్త్రింశికః నిస్త్రింశమనగా ఖడ్గము అదిగలవాండుగనక నైస్త్రింశికుడు. ప్రా
సిక కౌంతిక శబ్దాలు -౨- ఈటె గలవాని పేర్లు. ప్రాసః ప్రహరణమస్య
ప్రాసికః. కుంతః ప్రహరణమస్య కౌంతికః. ప్రాసమన్నా కుంతమన్నా ఈటె
అనేటి ఆయుధము అదిగలవాండుగనక ప్రాసికుండున్ను కౌంతికుండున్ను. చర్మి
ఫలకపాణి శబ్దాలు -౨- డాలు గలిగినవాని పేర్లు. చర్మాస్యాస్తీతి చర్మీ. ఫలకః
అస్యాస్తీతి ఫలకీ. ఫలం విశీర్యతే ఫలకః. ఫలకం పాణౌ యస్య సః
ఫలకపాణిః. చేయుల చేత పగిలెడిగనక ఫలకము అది హస్తమందుగల
వాండుగనక ఫలకపాణిః. [illegible] చర్మం గలవాండుగనక చర్మి
పతాకి వైజయంతిక శబ్దాలు -౨- టెక్కెము గలవాని పేర్లు. పతాకా
అస్యాస్తీతి పతాకీ. టెక్కెము గలవాండుగనక పతాకి [illegible] వైజ
యంత్యా ప్రచరితః వైజయంతికః. టెక్కెముచేత చరించేవాండుగనక వైజ
యంతికుడు. అనుప్లవ శబ్దం మొదలు -౪- తోడువచ్చినవాని పేర్లు. అను
ప్లవతె అనుప్లవః. వెనకవచ్చేవాండుగనక అనుప్లవుడు. ప్లవగతౌ. సహా
యతే సహాయః. కూడావచ్చేవాండుగనక సహాయుడు. అయగతౌ

అనుచరతీతి అనుచరః. వెంటవచ్చేవాండుగనక అనుచరుడు. చరగతి
భక్షణయోః. అభితః చరతీత్యభిచరః. అంతటా వచ్చేవాండుగనక
అభిచరుడు. పురోగ శబ్దం మొదలు -౭- ముందరెపడేవాని పేర్లు. పురో
గచ్ఛతీతి పురోగః. గమ్లృ గతౌ. అగ్రేసరతీతి అగ్రేసరః. సృగతౌ
ప్రష్ఠతీతి ప్రష్ఠః. ష్ఠా గతినివృత్తౌ. ప్రపూర్వమైనగనుక వాచకము. అ
గ్రతస్సరతీత్యగ్రసరః. పురస్సరతీతి పురస్సరః. పురోగచ్ఛతీతి పురోగమః
పురోగామి చ. ముందరెపడేవాండుగనక పురోగుడున్ను అగ్రేసరుడున్ను
ప్రష్ఠుడున్ను అగ్రసరుడున్ను పురస్సరుడున్ను పురోగముడున్ను పురోగా
మిన్ని. పురోగామి శబ్దము నకారాంతము. మందగామి మందర శబ్దా
లు -౨- మెల్లనె నడిచేవాని పేర్లు. మందం గచ్ఛతీతి మందగామి. మె
ల్లనె నడిచేవాండుగనక మందగామి. గమ్లృ గతౌ. మందో మం
థరః. నడచెటప్పుడు కాళ్లను పెట్టించేవాండుగనక మందరుడు. [illegible] జం
ఘాల అతిజవ శబ్దాలు -౨- అతివేగాన నడిచేవాని పేర్లు. ప్రశస్తె
జంఘా అస్యాస్తీతి జంఘాలః. మంచి పిక్కలు గలవాండుగనక జంఘా
లుడు. అతిశయో జవో వేగోస్యాస్తీతి అతిజవః. అతిశయమైన వేగ
ము గలవాండుగనక అతిజవుడు. జంఘాకరిక జాంఘిక శబ్దాలు -౨- [illegible]
[illegible] అందుచేతనే బ్రతికి
[illegible] వాని పేర్లు. జంఘాభ్యాం జీవనం కరోతి [illegible] జంఘాకరికః. పిక్కలచే
[illegible] వేగిరంగా జంఘాకరికుండున్ను జాంఘికుండున్ను. జం
ఘాభ్యాం జీవతి జాంఘికః. పిక్కలచేత బ్రతికేవాండుగనక జాంఘికు
డు. తరస్విన్ శబ్దం మొదలు -౬- వేగం గలవాని పేర్లు. తరః అస్యాస్తీతి తర
స్వీ. తరః వేగము అదిగలవాండుగనక తరస్వి. నకారాంతము. త్వర

తరస్వీ త్వరితః। వేగంగలవాఁడుగనుక త్వరితుఁడు। జిత్వరా సంభ్రమే
వేగోస్త్యస్యేతి వేగీ। వేగంగలవాఁడుగనుక వేగి। నకారాంతము। ప్రకృష్టః
జవోస్యాస్తీతి ప్రజవీ। జవనః। జవః। ప్రకృష్టముగాఁ బరుగెత్తే
వాఁడుగనుక ప్రజవిన్ని జవనుఁడున్ను జవుఁడున్ను। జుగతౌ। ప్రజవిశబ్ద
మునకారాంతము। జేతుం శక్యతే జయ్యః। అవశ్యమున్ను గెలువ
శక్యమైనవాఁడుగనుక జయ్యుఁడు। జిజయే। జైత్రుజేతృశబ్దాలు గెలిచేవా
నిపేర్లు। జయంతీతి జేతా। జైత్రైవ జైత్రః। గెలిచేవాఁడుగనుక జైత్రుఁడున్ను జే
తృుఁడున్ను। జిజయే। అభ్యమిత్రశబ్దం మొదలు - ౩ - శత్రువుకెదు
రుగాఁబోయేవానిపేర్లు। అభిముఖస్సన్ శత్రూన్ అలంగచ్ఛతీతి అభ్యమిత్రః।
అభ్యమిత్రీయః। అభ్యమిత్రీణశ్చ। శత్రువులకు యెదురుగాఁబొయ్యేవాఁడు
గనుక అభ్యమిత్రుఁడున్ను అభ్యమిత్రీయుఁడున్ను అభ్యమిత్రీణుఁడున్ను
అభ్యమిత్రీణుఁడున్ను। ఊర్జస్వలశబ్దం మొదలు - ౨ - అధికమైనబలం
గలిగినవానిపేర్లు। ఊర్జః బలం తదస్యాస్తీతి ఊర్జస్వలః। ఊర్జ
స్వీచ। ఊర్జః అనఁగా బలము అదిగలవాఁడుగనుక ఊర్జస్వలుఁడు
న్ను ఊర్జస్విన్ని। ఊర్జస్విన్ శబ్దము నకారాంతము। ఉరస్వానురసి
లశబ్దాలు - ౨ - స్థూలమైనవక్షస్స్థలముగలవానిపేర్లు। ప్రశస్తముర
స్సోస్యాస్తీతి ఉరస్వాన్। ఉరసిలశ్చ। ప్రశస్తమైన ఉరస్సుగలవాఁడుగనుక ఉ
రస్వానున్ను ఉరసిలుఁడున్ను। ఉరస్వచ్ఛబ్దము తకారాంతము। రథికశ
బ్దము మొదలు - ౩ రథముమీఁదనుండే రాజు మొదలైనవానిపేర్లు
రథోస్యాస్తీతి రథికః। రథినః। రథీ। రథిన్ శబ్దము నకారాంతము।
యుద్ధాదులయందు అధికముగాఁ బొయ్యేవాఁడుగనుక అనుకా
మినుఁ అనంబడును అనుకామం యథేష్టం గచ్ఛతీతి అనుకామీనః

యథేష్టముగాఁ బొయ్యేవాఁడుగనుక అనుకామీనుఁడు। అత్యంతం గచ్ఛతీతి అ
త్యంతీనః। మిక్కిలిన్ని పొయ్యేవాఁడుగనుక అత్యంతీనుఁడు। శూరశబ్దం మొద
లు ౩ - శూరుని పేర్లు। శూరయతీతి శూరః। వీరయతీతి వీరః। విక్రమించేవా
డుగనుక శూరుఁడున్ను వీరుఁడున్ను। శూర వీర విక్రాంతౌ। విక్రమితిస్మ విక్రాం
తః। విక్రమించేవాఁడుగనుక విక్రాంతుఁడు। క్రము పాదవిక్షేపే। జేతృ
శబ్దం మొదలు - ౩ గెలిచేస్వభావంగలవానిపేర్లు। జయతీత్యేవంశీలో జే
తా। జిష్ణుః। జిత్వరశ్చ స్వభావాన గెలిచేవాఁడుగనుక జేతాను జిష్ణు
వున్ను జిత్వరుఁడున్ను। జిజయే। జేతా ఋకారాంతము। సంయుగే సాధుః
సాంయుగీనః। యుద్ధమందు నేర్పరి అయినవాఁడుగనుక సాంయుగీనః
శస్త్రాజీవశబ్దం మొదలు సాంయుగీనశబ్దపర్యంతమున్ను మూఁడులిం
గాలయందున్నవి। ధ్వజినీశబ్దం మొదలు - ౭ - చతురంగబలసమూ
హమైనసేనపేరు। ధ్వజాః అస్యాః సంతీతి ధ్వజినీ। వాహాః అస్యాం
సంతీతి వాహినీ। ధ్వజాలు కలదిగనుక ధ్వజినీ। వాహనాలు
గలదిగనుక వాహినీ। ఇనేన ప్రభునా సహ వర్తత ఇతి సేనా
రాజుతోకూడా నడిచేదిగనుక సేనా। పృణాతి వ్యాప్నోతీతి పృతనా। తిరి
గేదిగనుక పృతనా। పృజ వ్యాయామే। అనీకాః అస్యాం సంతీతి అనీకినీ
సమూహములు దీనియందు కద్దుగనుక అనీకినీ। చమతి భక్షయతి
శత్రూన్ చమూః। శత్రువులను సంహరించేదిగనుక
చమూః। చము అదనే। వరూథో రథగుప్తిరస్యా అస్తీతి వరూథినీ। రథ
గుప్తి గలదిగనుక వరూథినీ। బలశబ్దం మొదలు - ౪ - గజాదిసేనాం
గాలయందున్నసేనయందున్న పదినంచును। బలతి ప్రాణితి స్వరుడే మ
నేన బలం స్వపక్షం దినమ్రతతి కేదిగనుక బలము। బలప్రాణనే। సేనైవ సైన్యం

చరతి వారయంతి పరబలమితి చక్రం. పరబలమును వారించేదిగనక చక్రం
చక్రవృత్తాం ప్రతిష్ఠాంతె. కరోతి జయమితి వా చక్రం. జయమును చేశే
దిగనక చక్రము. విభజ్యేనని యప్పతన్తి అనీకం. యెద్ధరించిపొందింప
బడేదిగనక అనీకము. నిజప్రాణులై పుల్లింగనపుంసకలింగాలయందు
కద్దు. యుద్ధాన్స్థానములు గాను చతురంగబలాలసను తీసుకపోవ్వహా
మనంబడును. వ్యూహ్యంతె రచ్యంతె ఇతి వ్యూహాః. రచింపబడేదిగనక
వ్యూహము. భోవాంవితకేకి. దండమొదలైన వ్యూహభేదాలు
బలమును అడ్డముగా తీసుకపోవు దండము. ఆది శబ్దంచేత భోగమం
డలాసంహతాలనే మూడువిధాలు చెప్పబడును. మండలాకారం
వలె సర్పంశరీరము తీసుకపోవుటె తీసుకపోవుండలము. బలమునువృ
త్త్యేకముగా తీసుకసంహతము. అందులో పరుద్ధరద్వభేదాలు వా
తుభేదాలు. గోమూత్రికాసంచారికి చెప్పబడినవి. శకటమకర
పతంతికాలనేవి చెప్పబడినవి. యివియిదుస్వభేదాలు. సర్పతో భద్రదు
జయాలు దండభేదాలు. అర్ధచంద్రకాలు అరుసంహతభేదాలు
వృషభామేకదేశేవుండే ఘనపూర్వమొకాని వ్యూహాం. వెనకది
స్థానాని ప్రత్యాసారమనంబడును. వ్యూహస్యపృష్ఠభాగః ప్రత్యాసరతి ప్ర
త్యాసారః. వ్యూహాలు యొక్క వెనకభాగము వారిని కాపాడేదిగనక ప్రత్యాసా
రము. సైన్యగతా యుద్ధమునుచేయుదు తనసైన్యము దాయబడకుం
డా చేరువవచ్చెను. సైన్యానకు యిసెర్లారు వెంటపెట్టుసు రక్షింతె ప్రత్యేకమై
నమూంకే ప్రతిగ్రహమనంబడును. ప్రతిగృహ్ణాతి ప్రతిగ్రహః
రం. యుద్ధనిమిత్తము తనకు ప్రతిగ్రహము భూమాలూ ఘాదానె తుత్తి

శబ్దంమొదలు ప్రత్యేకం సేనావిశేషాలు చెప్పే. ఒకయేనుగును
ఒకరథమున్ను మూడుగుర్రాలున్ను ఐదుగురు కాలుబంట్లున్ను గలదిప
త్తి అనంబడును. పదతి గచ్ఛతీతి పత్తిః. నడచేదిగనక పత్తి. పదులగ
తా. పత్త్యంగైః ప్రత్యవయవాలు అయిన యద్ధత్రయం అత్ర రోత్త
రములన్ను. త్రిగుణైః ముమ్మాటింపబడ్డ సర్వైః సమస్తములైన అయినగజ
తురగాదులచేతను. క్రమాత్ వరుసనే సేనాముఖం మొదలైనసంజ్ఞ
లవును యివనువవతి త్రిత్రయము సేనాముఖము. మూడుసేనా
ముఖాలు గుల్మము. మూడుగుల్మాలు ఒకగణము. మూడుగణాలు
ఒకవాహిని. మూడువాహినులు ఒకపృతన. మూడుపృతన
లు ఒక చమువు. మూడుచమువులు ఒక అనీకిని అనంబడును. సేనాయా
ముఖం సేనాముఖం. సేనముఖముగనక సేనాముఖము. గుడతి రక్షే
తీతి గుల్మః. రక్షించేదిగనక గుల్మము. గుడరక్షాయాం. తమ్మిదిరథా
లున్ను తొమ్మిదియేనుగలున్ను గలసేనపేరు. గణ్యత ఇతి గణః. లెక్క
పెట్టబడేదిగనక గణము. గణసంఖ్యానే. యిరువైయేడు యేనుగలు
యిరువైయెడురథాలు గుర్రాలున్ను యెనుబైయొక్క యింతాలుమంది
నూటముప్పైయైదున్ను గలసేనపేరు. వాహినీ. అస్యాం సంతీతి వాహి
నీ. గుర్రాలుగలదిగనక వాహిని. యెనుబైయొక్కయేనుగాను యె
నుబైయొక్క రథమున్ను. యెన్నూటనలుబైమూడుగుర్రాలున్ను నన్నూ
ట అయిదుగురుకాలుబంట్లున్ను మందిన్నిగలసేనపేరు. పృతనా. పృతనా
పొయేదిగనక పృతనా. పృజవ్యాయామే. యిన్నూటనలుబైమూడు
నిచెఖున్న. యిన్నూటనలుబైమూడురథాలున్ను యేడున్నూటయిరువైతొమ్మిది

[illegible]

[illegible]

ఏయుతాం౦ గ్లనియువరంపే శ్లో. ప్రత్యాలీఢంఘువమితి ప్రత్యాలీఢమాలీఢ
చ. స్థానమినిస్పృశం చేదిగనకే ప్రత్యాలీఢమున్ను ఆలీఢమున్ను. లివా
ఆస్ప్రదనే. యెడమకాలి ముందరికిన్నీ చూచి కుడికాలు వెనకను
జెప్పు ప్రత్యాలీఢము. కుడికాలు ముందరికి చాచి యెడమకాలు వెన
కనుంతె ఆలీఢము. రెండుకాళ్లను రిగా నిలుపుట సమపదము.
ఱుకాళ్లనడమ జానెడుగలుగ నిలుపుట వైశాఖము. పాదద్వయము
న్ను మండలాకారముగా నిలుపుట మండలము. లక్ష్యశబ్దము
దులు - ౩ - గురి పేళ్లు. లక్ష్యత ఇతి లక్ష్యం. లక్షించబడునదే దిగనకే
లక్ష్యమున్ను. లక్షమున్ను. లక్ష దర్శనాంకనయోః. శరైః విద్ధుం యోగ్యమితి
శరవ్యం. బాణాలచేత కొట్టబడెదిగనక శరవ్యం. వేధ సంవరణే. శరాభ్యాస
ఉపాసన శబ్దాలు - ౨ - స్త్ర - విలువిద్య నేర్చుకొను పేళ్లు. శరా
ణాం అభ్యాసః శరాభ్యాసః. శరాలవెయిక్కె అభ్యాసము గనక
శరాభ్యాసము. ఉపాస్యంతే శరా అత్రేతి ఉపాసనం. బాణా
లువేసి యొందు వేయవడును గనక ఉపాసనము. ఆసు క్షేపణే. పృష
త్కశబ్దం మొదలు - ౧౫ - స్త్ర అమ్ములపేళ్లు. వర్షతి రుధిరేణ శత్రుమితి
పృషత్కః. రుధిరము చేత శత్రువును తడిపెదిగనకే పృషత్కము. పృష
సేచనే. వణోతీతి బాణః. ప్రేరేదిగనకే బాణము. వణ శబ్దే.
విశిక్ష్యతే తనూః క్రియతే విశిఖః. వాడించెకొరకు సన్నముగా చాయ
పరెదిగనకే విశిఖము. విశ నివారణే. అజిహ్మం గచ్ఛతీతి అజిహ్మగః.
చక్కగా పోయెడిదిగనక అజిహ్మగము. ఖే గచ్ఛతీతి ఖగః. ఆకాశమున
పోయెదిగనకే ఖగము. ఆశు గచ్ఛతీ త్వాశుగః. శీఘ్రముగా పొయ్యేదిగనక ఆశుగ

ము. గమ్యతే లక్ష్యం ప్రతి గచ్ఛతి కలంబః. కదంబ ఇతి కదం
బః. కలకల కదచేయుచు పోయెదిగనకే కలంబమున్ను కదంబమున్ను.
మార్గయతి లక్ష్యమితి మార్గణః. గురి వెదకేదిగనకే మార్గణము. మా
ర్గ అన్వేషణే. శృణాతీతి శరః. హింసించేదిగనక శరము. శౄ హింసా
యాం. పత్రం పక్షో అస్యాస్తీతి పత్రీ. నకారాంతం. రోపయతీతి రో
పః. మోహింపచేసేదిగనక రోపము. రుహ ప్రాదుర్భావే.
ఇషతి గచ్ఛతీతి ఇషుః. లక్ష్యముగా పొయ్యేదిగనకే ఇషువు. ఇషు గతౌ
స్త్రీలింగ పుంల్లింగాలయందు కలవు. ప్రక్ష్వేడన నారాచ శబ్దాలు - ౨ - స్త్ర
నారాచాల పేళ్లు. ప్రక్ష్వేడంతీతి ప్రక్ష్వేడనాః. అవ్యక్తముగా మ్రోశే
దిగనకే ప్రక్ష్వేడనాలు. క్ష్విద అవ్యక్తశబ్దే. నారం నరసమూహం మంచం
తీతి నారాచాః. నరసమూహము చంపుటకు చేపు దిగనకే నా
రాచాలు. అంచు గతిపూజనయోః. పక్షవాజ శబ్దాలు - ౨ - స్త్ర. గరు
లపేళ్లు. పక్ష్యతే శరం గృహ్ణాతీతి పక్షః. బాణమును పట్టుకొనుచే
దిగనకే పక్షము. పక్ష పరిగ్రహే. వజత్యనేన బాణమితి వాజః. దే
నిచేత బాణము పోవుగనకే వాజి. వజ గతౌ. ముందర చెప్పబోయే
నిరస్త దిగ్ధ లిప్తక శబ్దాలు మూడు లింగాలయందు వర్తించును.
ప్రహితే బాణే. వేయబడ్డ బాణాముందు నిరస్త శబ్దము వర్తించును. నిర
స్యతే నిరస్తః. వేయబడ్డదిగనకే నిరస్తము. అసు క్షేపణే. విషాక్తే. విష
చేత పూయబడ్డ బాణముందు దిగ్ధ లిప్తక శబ్దాలు వర్తించును. దిహ్య
తే విషేణేతి దిగ్ధం. లిప్యతే విషేణేతి లిప్తకం. విషమంచేత పూయబడే
దిగనకే దిగ్ధమున్ను లిప్తకమున్ను. దిహ ఉపచయే. లిప ఉపదేహే.
తూణ శబ్దం మొదలు - ౬ - అమ్ముల పొది పేళ్లు. తూణ్యతే శరైరితి.

తూణాః, తూణీరశ్చ, తూణీచ. బాణాలచేత పూరింపబడెడిదిగనుక తూ
ణమున్ను. తూణీరమున్ను. తూణిన్ని. తూణ పూరణే. తూణావం
నీర శబ్దాలు పుల్లింగాలు. తూణా శబ్దము ఈకారాంత స్త్రీలింగము
కద్దని కొందరందురు. ఉపాసంజ్యంతే శరాః అత్ర ఉపాసంగః
నిషంగశ్చ. బాణాలు దీని యందు కూర్చబడును గనుక ఉపాసంగమున్ను
నిషంగమున్ను. షంజ సంగే. ఇషవో ధీయన్తే అత్రేతి ఇషుధిః బాణా
లు దీని యందు ధరింపబడును గనుక ఇషుధి. డుధాఞ్ ధారణపోషణయోః
యీ శబ్దము స్త్రీలింగ పుల్లింగాలయందు కద్దు. ఖడ్గ శబ్దము మొదలు
౼ కత్తి పేళ్లు. ఖడ్గయతీతి ఖడ్గః. ఖడ ఖిత భేదనే. నిష్క్రాంతస్త్రింశత
మంగుళిభ్యః ఇతి నిస్త్రింశః. ముప్పైయంగుళాలకన్నా అధికమైనదిగనుక
నిస్త్రింశము. చంద్రవత్ హసతి ప్రకాశత ఇతి చంద్రహాసః. చంద్రుని
వలె ప్రకాశించేదిగనుక చంద్రహాసము. హసహసనే. అస్యతే క్షిప్య
త ఇతి అసిః. అసు క్షేపణే. రిష్యతే హింస్యతే అనేనేతి రిష్టిః. దీనిచేత
హింసింపబడును గనుక రిష్టిః. రిష హింసాయాం. యా. హ్రాలాదిన్నే
అఢాదిన్నే కద్దు. చంద్రహాసప్రభృతి నిస్త్రింశాజ్ఞేయా ఏకార్థవాచకాః
అనే త్రికాండశేషము. కుక్షౌ చర్మస్థిత కోశేభవః. కౌక్షేయకః. కు
క్షి నిక్షిప్తమైన కుక్షిప్రాయమైన ఒరలోనుండేదిగనుక కౌక్షేయకము
మండలాకారగ్రం యస్యేతి మండలాగ్రః. మండలాకారమై
నకొనలుగలదిగనుక మండలాగ్రము. కిరతి వలతీతి కరవాలః. కర
ముందు వెలించేదిగనుక కరవాలము. వల సంచలనే. విడూరంకృపై దె
మైన కరవాలపదార్థం అని శేషంబు యందు పకార యుక్త
ము. కరము వలంచేదిగనుక కరవాలము అని కొందరు చెప్పుదురు

తంకరవాలకః కరవాలికః అని యుముకము. కల్పతీ అనే కృపాణః
కృపాం నామద్యే. పాం సామర్థ్యముగనుక కృపాణము. యీయ
వలె కృపాణ శబ్దవాచకము. ఈయువతెనె కరవాలనిగఙ్ శబ్దార్థ
ము ఖడ్గము మొదలైన ఆయుధాలపిడి త్సరువనంబడును. త్సరతిము
ష్టినా త్సరుః. పిడికిలితో కూడి ఉండెదిగనుక త్సరువు. త్సర ఛద్మ
గతౌ. ఆయుధశబ్దం కారకుంటా మనకే ఝసంగ ఝన కప్పబల
అనంబడును. మయతమ సంబంధైన త్రుటీప్లుతఇతి మెబలా. వుణి
కప్పవిరాదక పేదిగనక మెబలా. కుమిఙ్ ప్రక్షేపణే. ఫలక శబ్దము
దలు 3 - అరిగె పేళ్లు. ఫలతి విశీర్యతే ప్రహారైరితి ఫలకః. ఫలం
చు. పెట్టుంచేత పగిలేదిగనక ఫలకమున్ను ఫలమున్ను. ఞిఫల విశరణే
చర్మణా బద్ధత్వాత్ చర్మ. తోలు కప్పినది గనుక చర్మము. నతారాంతన
పుంసకం. అరచేయి పట్టేటి పేరు. సంగ్రాహ మనంబడును. అ
సంగృహ్యతే అనేనేతి సంగ్రాహః. దీనిచేత అరిగె పట్టబడును గనుక సం
గ్రాహము. గ్రహ ఉపాదానే. ద్రుఘణశబ్దము దలు - 3 - యున
పగుదియ పేళ్లు. ద్రుఘ్యతే హన్యతే అనేనేతి ద్రుఘణః. వృక్షము దీని
చే తకొట్టబడును గనుక ద్రుఘణము. హన హింసాగత్యోః. ముదం స
ప్తోషం గిరతి ముద్గరః. సంతోషము నుహరించేదిగనుక ముద్గరము. గ్ర
నిగరణే. హన్యతే అనేనేతి ఘనః. దీనిచేత హింసింపబడును గనుక ఘనము
హన హింసాగత్యోః. ఇళికరవాలికా శబ్దా యి - 2 - స్నతులవకేత్రి
పేళ్లు. ఈర్ష్యతే జనైరితి ఈళిః. స్త్రీ. త్రము చాయుధెదిగనక
ఈళిః. ఈళిస్తుతౌ. క్షుద్రః కరవాలః కరవాలికా. క్షుద్రమై
న కరవాలం గనుక కరవాలికా. భిందివాలస్తు గణ శబ్దా యి - 2 - స్న

[illegible]

సేనతాలవన్నదియని కేందరందురు. ప్రాసకుంతలశబ్దాలు ౨ - యీరెండే
పేళ్లు ప్రాస్యతె శత్రుష్విలి ప్రాసః శత్రువులగూర్చి చిమ్మబడునదిగనుక
ప్రాసము. అనుషేకునే కుంతొత్యనేనేతి కుంతః దీనిచేత మెరపెట్టు
దురుగనుక కుంతః. కేణశబ్దే కేణశబ్దం మొదలు - ౪ - [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

వీరాశంసనం ధ్వపానం వీరపానం. వీరులు త్రాగునట్టి పానముగనుక వీరపా
నము. యుద్ధశబ్దంబులు - ౧౨ - యుద్ధము పేళ్లు. యుధ్యత ఇతి యుద్ధం
ఆయోధ్యత ఇతి ఆయోధనం. పోట్లాడుట యుద్ధము న్ను ఆయోధన
మున్ను యుద్ధసంప్రహారే. జనయోగాత్ జన్యం. జనుల కొరకు వివలన
జన్యము. ప్రధనం తి ప్రధ్యంతి అత్రైవ ప్రధనం. దీనియందు హింసింతురు
గనుక ప్రధనము. ధనధాన్యే. యా ప్రధనశబ్దము యుక్తదర్థాంతరార్థము
నిధనశబ్దం వలెను. ప్రవిదార్యంతే అత్రేతి ప్రవిదారణం. దీనియందు వి
దళింపబడుదురుగనుక ప్రవిదారణము. ప్రవిదారణే. మృధ్యంతే స్మిన్నితి
మృధం. దీనియందు మృతులు అవుదురుగనుక మృధము. మృధ ప్రాణత్యా
గే. ఆస్కందత అత్రేత్యాస్కందనం. శోషింపచేయబడుదురుగనుక ఆస్కందనం. స్కం
దగతి శోషణయోః. సంఖ్యాయంతే వీరా అత్రేతి సంఖ్యం. వీరులు దీనియందు
లెక్కగొనియాడబడుదురుగనుక సంఖ్యము. ఖ్యా ప్రకథనే. సమ్యగంతే సంగచ్ఛంతే
స్మిన్నితి సమీకం. పరస్పరము సన్నిధి దీనియందు కదియుదురుగనుక సమీకము
ఈ గతౌ. సంపరాయంత్యస్మిన్నితి సాంపరాయికం. ప్రకరణము కరుదీనియం
దు కదియుదురుగనుక సాంపరాయికము. ఇణ్ గతౌ. [illegible] సమ
ర్యంత ఇతి సమరః. మరణము పొందెదరుగనుక సమరము. అనీకం
సైన్యం. తద్యోగాత్ అనీకం. సైన్యంగలది గనుక అనీకము. రణంతే శ
బ్దాదయో [illegible] రణః. శబ్దము పుట్టునది దీనియందు గనుక రణము
రణ శబ్దే. సమరశబ్దంబులు రెండైనవి మూడునుశబ్దాలు పుల్లింగనపుంసకలిం
గాలయందు [illegible]
సంతురు గనుక కలహము. విశేషేణ గృహ్ణంతి విగ్రహః.

విశేషించి శత్రువులను పట్టుదురుగనుక విగ్రహము. శత్రూన్ సమ్యక్ ప్ర
హరంత్యత్రేతి సంప్రహారః. శత్రువులను ప్రహరింతురుగనుక సంప్ర
హారము. అభిసంపతత్యస్మిన్నితి అభిసంపాతః. పతుల్ గతౌ.
అభిముఖముగా పడుదురుగనుక అభిసంపాతము. కల్యంతే శబ్దా
నా అత్రేతి కలిః. కలి కెలయనే. సంస్ఫోటంతి [illegible]
సంస్ఫోటః. [illegible] గనుక సంస్ఫోటము
[illegible] సంగతా [illegible] సంయుగః. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] సంగ్రామ [illegible]
[illegible] సంగ్రామము [illegible]
అభిముఖముగా [illegible] అభ్యాగమః [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
సమాహ్వయః [illegible] పరస్పరము [illegible] సమాహ్వ
[illegible]
[illegible] సంయుత [illegible]
[illegible] పరస్పరము [illegible]
[illegible]

రాంతము । బాణాః ఆజంత్యత్ర తాన్ ఇత్యాజిః బాణములు దేనియందు
మొదురు ఆడుసు గనకే ఆజిః । అజ గతిక్షేపణయోః । యుధ్యంతే
పరస్పరమితి యుధిః । అనోన్యస్య మున్న యుగళ పరాంతుదురుగనకే
యుధః । యుధ సంప్రహారే । దకారాంతం సంయుష్పద్బేవియుక్తై
నపుంసకలింగాః । రణే శబ్దాః పదియేడు । సంయుధ్వ
ప్రాస్త్రీరవే ఆనిరుంతి పుంల్లింగము ప్రయోగించినాడు । బాహునా
నియుద్ధం నాసహారరభాల ఆనిమాబ్రమందు ఆజిశబ్దము పుల్లిం
గమున్ను ప్రయోగించిరి । పెనుగులాటపేళ్లు ఆనంబడును । శస్త్రాది
కమునాధ్యైయమితి నియుతం యుద్ధం । శస్త్రాదులు పద్దునియమము ని
యుద్ధబాహయ యుద్ధశబ్దాలు - ౨ - భుజయుద్ధంపేళ్లు । నితరాం
యుక్తత్వేన యుధ్యతే ఇతి నియుద్ధం । మిక్కిలిన్ని యుక్తమైన యుద్ధ
ముగనకె నియుద్ధము । బాహుభ్యాం యుధ్యత ఇతి బాహుయుద్ధ
ం బాహువులచాతనైన యుద్ధము గనకె బాహుయుద్ధము । సంకులనె
రెండుసేనలు కిమ్మగా కాలేటే యుండుతుములం ఆనంబడును । తు
ముల పోవాన్సనలుమందె ఆని త్రికాండశేషుడు । సేనలు దుస్సరలేపుడు
ప్రేంచుపేళ్లు ఆనికొందరందురు । తాంద్యంతె సైనికా అత్రేతి తుము
లం । దేని యందు సైనికులు బాధలురుగనకె తుములము । క్ష్వేడా
సింహనాదశబ్దాలు - ౨ - స్వశత్రుభంగాలెవి వైభాభ్యాపేరు । క్ష్వేడనం
క్ష్వేడా । భాబ్దవె ఘ్నువక్ష్వేడా । క్ష్వేడ అవ్యక్తే శబ్దే । సింహనాద ఇవ
నాదః సింహనాదః । సింహముల యొక్క నాదము వంటి నాదము
గనకె సింహనాదము । కరిణాం ఏనుగుల యొక్క గుంపుగనకె ఘట

నా । ఘటయంగుంపు ఘటా ఆనంబడును । ఘటంతే తిష్ఠంత్యస్యాం ఘటా
ఏనుగుల యొక్క గుంపుగనకె ఘటనా । ఘట ఘట సంశ్లేషణే । యో
ధసంరావః । యుద్ధమందు యోధుల యొక్క ప్రోత్సాహ క్రందనం
బడును పరస్పర యుద్ధమందు యోధు యోధులస్పర్ధచేత అహం
కారపూర్వముందుగానాంతే పొంప్లుదురు అమ్మనుపిలుచుట
మొదలైన వీరాలాపాల పేళ్లని కొందరందురు । పిలుచుట క్రందనం
క్రది క్రంది ఆహ్వానె రోదనే చ । కరిగర్జితం యేనుగెల అమ్రాంత । బృం
హితము అనంబడును । బృహ్యతే బృంహితం । యేనుగెల యొక్క మ్రోత
గనకె బృంహితము । బృహి శబ్దే । ధనుషః స్వానః । వింట్లయొక్క మ్రోత వి
స్ఫారము అనంబడును । విస్ఫురతి పారి హృదయమితి విస్ఫారః । శత్రు
హృదయములను చలింపచేశేది గనకె విస్ఫారము । స్ఫుర సంచలనే । విస్ఫా
రమునిన్నీకేద్దు । పటహాడంబర శబ్దాలు - ౨ - స్వనిస్సహాణావాద్యంపేళ్లు
వాద్యములభేర్మపటహాద్యత్ర పాన్సత ఇతి పటహః । వాద్యములలోనుండు
చర్మపుయము వాయింపబడుగనకె పటహము । పట సాంగత్యే ।
ఆడంబయతి శత్రూన్ హృదయమితి ఆడంబరః । శత్రుహృదయ
ములను మొత్తవేశేది గనకె ఆడంబరము । డబడువిక్షేపె । ప్రసభశబ్దము
లు - ౩ - బలత్కారముపేళ్లు ప్రసభశబ్దము లక్షెనె లక్షెనె విచారాలు
క్ష్మింతె ప్రతస్సత యతి యుక్తా యుక్తా విచారాత్రేతి ప్రసభం । సభలో
నగా లక్షెగొంచా త యుక్తాచారము చెప్పబడిన ప్రక్షేపము గాది
నియందుకలుగునగనక ప్రసభము । బలాత్కారః । బలాత్కారః । బలి
మవల్లచేసువపాలాంత్కారము । హఠతంతనత్రతి హఠః । సంకో

మృత్యుపుస్త్య మృత్యుచ్ఛాత్రాణాత్వాన్ । మృత్యుశబ్దః స్త్రీ లింగపుల్లింగాలయం
దుకే తద్వు । నిధనత్వో ధనసంబంధో(త్ర)నిధనః । ధనసంబంధముదేనియం
దునిర్వృతమైతానుగనుక నిధనము । పుల్లింగనపుంసకలింగాలయందుం
కద్దు పరాసుశబ్దంబులు దుయి - ౨ - పంచైవానిపేక్షిప్త । పరాసుగతాఃలి
సహేంయస్పీవరాసుః । ప్రాయనప్రాణాలుగలవాడుగనుక పరాసు
వు । ప్రాప్తంపంచత్వం అనేన ప్రాప్తపంచత్వం । ప్రాయన్ప్రాణాలు
గలవాడుగనుక ప్రాప్తపంచత్వుడు । పరాండుకాంపేతి పరేతః । న
శపుయెడనసుపొందినవాడుగనుక పరేతుడు । ప్రకృష్టాండకాంమేతి
ప్రేతః । ప్రకృష్టమైనదశనుపొందినవాడుగనుక ప్రేతుడు । సంతిష్ఠతే
త్ర సంస్థితః । మృతుడుగనుక సంస్థితుడు । మ్రాగతినివృత్తౌ । సంస్థా
నాన్వైనవుర సాధకము । మ్రియతేస్మ మృతః । ప్రమీనాతిస్మ ప్రమీ
తః । చచ్చినవాడుగనుక ప్రమీతుడు మృతుడున్ను । మృతపదార్థాలా
త్మ్యేష పాంచ పొంసాంయానాం । పరాసుశబ్దంపెలుదుయి - ౨ - స్త్రమూడు
లింగాలయందువర్తించును । చితాశబ్దంబులుదుయి - ౩ - స్త్రీలింగపేళ్ళు
దపేక్ష్య । చితాని కాష్ఠాని ప్రంజ్వక్రియతేత్ర చితా । చిత్యా చితిః । కా
ష్ఠములదేనియందుప్రోవుగాంచాయువుదుగనుక చితాను । చిత్యను । చితి
అనంబరుసు । చిదచేయనే । పయోందుస్త్రీ లింగాలు క్రియాయుక్తం
నర్తనక్రియతోంకూడుకున్న । అపమూర్ధకకలేబరం । తలపోయిన
శరీరము । కబంధము । అనంబరుసు । కంశిరోజలంబధ్నాతీతి కబంధః
కం అనగా శిరస్సు అది దేనియందు బంధింపబడుగనుక కబంధము
బధిబంధనే బంధకే మక్కెదరం ద్వైలయేగాం । చాం త భేదనము । యాశబ్దము

స్త్రీలింగమందు పేరు । శ్మశానపితృవనశబ్దాలు - ౨ - స్మశానము
న్ల । శవానాం శయనం శ్మశానం । పృషోదరాదిః । శవాలకుశయనం
గనుక శ్మశానము । పితౄణాం ప్రేతానాం వనం పితృవనం । ప్రేతలనుపొంది
నదిగనుక పితృవనం । వనషణసంభక్తౌ । కుణపశవశబ్దాలు - ౨ - స్త్రీ
నుగపేళ్ళు । కుణశబ్దం కరోతీతి కుణపః । కుణశబ్దమునుపొందించేదిగనుక
కుణపము । ధనుంజయమనే వాయువు శబ్దమును పుట్టించుగనుక
ణము । కుణశబ్దే । పాదరయేన । శవతి శ్మశానం పొందే । శవము । శ్మశాన
మును తాం పొందేదిగనుక శవము । ప్రగ్రహశబ్దంబులు - ౩ - చెరబెట్టు
తెచ్చినమనుష్యుడులకుపేళ్ళు । ప్రగృహ్యతే లవాంతే ప్రగ్రహః । ఆ
పగ్రహాః । బలిమిచేత పట్టుబడుగనుక ప్రగ్రహము । ఉపగ్రహ
మున్ను । గ్రహం అపోదానే । బదతిస్త్రీ రక్షపతి కారం గృహం బంధే । బ
ద్ధ్యై । కారాబంధనాలయశబ్దాలు - ౨ - చెరసాలకుపేళ్ళు । కరో
తి బంధనం కారా । బంధనమును చేసేదిగనుక కారా । కుర్వే
కరణే బంధనస్యాలయః । బంధనాలయః । బంధనానకు స్థానము
గనుక బంధనాలయము । అసుప్రాణశబ్దాః ౨ ప్రాణాలపేళ్ళు
అస్యంతే క్షిప్యంతే శరీరాదిత్యసవః । శరీరమందు పడేదిగనుక
అసువు । అసుక్షేపణే । ప్రాణంత్యనిమిషత్యనేనేతి ప్రాణాః । ప్రా
కము యిందు చేత బ్రతుకు గనుక ప్రాణములు । అనప్రాణనే । అసు
ప్రాణశబ్దాలు పుల్లింగబహువచనమందు వర్తించును । జీవాసు
ధారణశబ్దాలు - ౨ - బ్రతుకుపేళ్ళు । జీవనం జీవః । బ్రతుకువ
జీవము జీవప్రాణధారణే । అసూనాం ధారణం అసుధారణం

ప్రాణాలనుధరియించుటకు ఆధారణము. ఆయుర్జీవితకాలశ్చా
యు. ఆయుస్సుపేళ్లు. ఏతేత్వేయు: (ప్రు) యేన్వతిగనక ఆయువు ఇకా
గతా. సకారాంతనపుంసకం. జీవత్యనేనాలం జీవితకాలః
బ్రతికేకాలముగనక జీవితకాలము. జీవాతుర్జీవనౌషధశబ్దా
లు - ౨ బ్రతికించేఔషధముపేళ్లు. జీవంత్యనేనజీవాతుః. దీనిచేత
బ్రతుకుదురుగనక జీవాతువు. పుల్లింగము జీవయంతి జీవనం.
జీవసంచరత ఔషధంచ జీవనౌషధం. బ్రతికించెమందుగనక
జీవనౌషధము -

ఇతి క్షత్రియవర్గః

ఊరవ్యశబ్దంమొదలు - ౬ - శబ్దములువైశ్యులపేళ్లు. బ్రహ్మణః ఊరోర్జాతాః ఊరవా
ఊరవ్యాః. ఊరోర్జాతా ఊరుజాః. బ్రహ్మదేవునితొడలవల్లపుట్టి
నవారుగనక ఊరుజులున్ను, ఊరవ్యులున్ను. అరణీయస్పతే అర్యాః. అం
దరిచేతపొందతగినవారుగనక అర్యులు. భూగతా విశంత్యాపణాదికమితి
వైశ్యాః. విశఏవ అంగణమైయుదలైన విప్రవేశించినవారుగనక వైశ్యులున్ను
విశులున్ను. విశప్రవేశనే. భూమింస్పృశంతిలాంగలేనేతిభూమిస్పృశః
నాగెలుచేతభూమినిస్పృశించేవారుగనక భూమిస్పృశులు. స్పృశసం
స్పర్శనే. శకారాంతము. ఆజీవశబ్దంమొదలు ఆ కృషిమొదలైన జీవ
నోపాయంపేళ్లు. ఆజీవంత్యనేన ఆజీవః. జీవికావు. దీనిచేతబ్రతుకుదురు
గనక ఆజీవమున్ను, జీవికాను. జీవప్రాణధారణే. వృత్తిః ప్రాణధా
రణమునస్ఫోతివార్తానే. వృత్తి అనగా ప్రాణధారణము. అదిదని
యందుకల్గుగనక వార్తా. వర్తంతే అనయేతివృత్తిః. వర్తనంచదే
నిచేతవర్తింతురుగనక వృత్తిన్ని. వర్తనమున్ను. వృతువర్తనే. జీవంత్య
నేనజీవనం. దీనిచేతబ్రతుకుదురుగనక జీవనము. జీవప్రాణధారణే. కృ
షిమొదలైనశబ్దాలు - ౩ - స్వరూపత్వేనంవైశ్యులజీవనోపాయంపేళ్లు. కృష
ణం కృషిః. దున్నుటకృషికృషివిలేఖనే. ఇకారాంతస్త్రీలింగం. పశూ
నాం పాలనం పాశుపాల్యం. పశువులపాలనము పాశుపాల్యం.
నము పాశుపాల్యదివసపశువులపాలించేవాడుగనకపశుపాలుడు. దానికి
కర్మము. పాశుపాల్యము. వణిజః కర్మవాణిజ్యం. వణిక్కు యొక్క కర్మ
ము వాణిజ్యము. సేవాశ్వవృత్తిశబ్దాలు - ౨ - శూద్రవృత్తిపేళ్లు సేవ
సంసేవానసేవించుపనిసేవా. సిద్ధసేవనే. శునః వర్తనమిదశ్వవృత్తిః

ఘనక వర్తనము చెనె నెకెప్పుడైన దిగనకె శ్వవృత్తిః. సేవా శ్వవృత్తిః అ
నె పాఠమందు చెప్పబడెదిగనకె వృత్తులైసేవాను. అనృతం అనిచకారాన
కు అర్థం కృషి. అనృతమని పించుచున్నను. అనృతత్వాత్ తదుప
హా మతావృద్యా అనృతం. అనృతము పదెశించె పాపహేతువగనకె
అనృతము పదెశించె అనృతం కృషిః. అనె పాఠము గద్దు. ఋతము
ఉంఛశిలం. ఋతమిత్యుచ్యతె మృతం తు యాచితం భైక్షం ప్రమృతం కర్ష
ణం స్మృతం. సత్యానృతం తు వాణిజ్యం తేనాపి జీవ్యతే. సేవా శ్వవృత్తి
ర్వ్యాఖ్యాతా తస్మాత్తాం పరివర్జయేత్. అని మనుస్మృతి. ఉంఛము
శిలము న్ను ఋతమనిపించుచున్నను. అరిబాంబులస మాపపతితం
తండులానాం ప్రదానం జీవనం ఉంఛమిత్యుచ్యతే. ఉంఛ ఉంఛె శేదాం
రాన్నై పతితం ధాన్యం ఉంజీరసాం. ప్రదానం శిలం. శిలఉంఛె క్షేత్రమై
దలబడ్డగింజలు యేరుకుని బ్రతుకు వలించుము. మళ్లలొ బడ్డగింజల
యెన్ను తెచ్చుకుని బ్రతుకు వశిలవృత్తియంకెన్నైదుము. అల్పముగనక
అప్పికపేరు గానె చెప్పుదురు. యాచితాయాచితయోర్యథాసంఖ్యం మృతామృతె యుండు
న్నసమానము గా మృతమున్ను అమృతమున్ను అనె శబ్దాలు వర్తిం
చును. మరణాసమదుఃఖదయా తద్భవతీతి మృతం. మరణానికిసమ
యమైన దుఃఖం గలదిగనకె యాచితము మృతమనంబడును. ఆయ
మంయందికానిది అమృతము. అయాచితమనంబడును. వాణిజ్యం
సత్యానృతమనిపించుచున్నను. కించిత్సత్యం కించిదసత్యం చేత సత్యా
నృతం అనంబడును. ఋణశబ్దం మొదలు - ౩ - అప్పుపేర్లు. కాలాం
తరె ప్రాప్యత ఇతి ఋణం. కాలాంతరమందు పొందెదిగనకె ఋణము

ఋణం. పరిప్రాప్యత ఇతి పర్యుదంచనం. కాలాంతరమందు పొంద
బడెదిగనకె పర్యుదంచనం. అంచు గతిపూజనయోః. ఉద్ధ్రియత
ఇతి ఉద్ధారః. పుచ్చుకొనబడెదిగనకె ఉద్ధారము వ్యవహా
రణం. అర్థప్రయోగశబ్దం మొదలు - ౩ - వడ్డిపేర్లు. అర్థస్య ప్రయోగః
అర్థప్రయోగః. ధనముయొక్క ప్రయోగము గనక అర్థప్రయోగము
కుత్సితం సీదంత్యనేనేతి కుసీదం. దీనిచేత పురాణెనుకెప్పుడు మె
దుఃఖపడుదురుగనకె కుసీదం. షద్లు విశరణగత్యవసాదనేషు. వృద్ధ్యా
ఆజీవికా వృద్ధిజీవికా. వృద్ధిరూపమైన జీవనోపాయము వృ
ద్ధిజీవికా. యాచ్ఞయాప్తం యాచితకం. యాచనచేత పొంద
బడ్డవస్తువు యాచితకం. నిమయము అనగా వినిమయము. దానిచేత
పొందబడ్డవస్తువు అపమిత్యకం. అపమిత్య ప్రాప్తం అపమిత్యకం
అపమిత్యశబ్దం వినిమయము. అందుచేత పొందబడెదిగనకె అప
మిత్యకం. ఋణప్రాణత్వాదె. ఉత్తమర్ణాధమర్ణశబ్దాలు - ౨ -
వరుసనె వరుసనె అప్పు ఇచ్చినవానికిన్ని అప్పుపుచ్చుకొన్నవానికి
న్ని పేర్లు. ఉచితవృద్ధిహేతుతయా ఉత్తమం ఋణం ఉత్తమర్ణః
వృద్ధిహేతుత్వచేతను ఉత్తమమైన ఋణము గలవాడు గనక
ఉత్తమర్ణుడు. అపచయహేతుతయా అధమం ఋణం య
స్య అధమర్ణః. వ్యయహేతుత్వ అపచయచేతను అధమమైన ఋ
ణం గలవాడు గనక అధమర్ణుడు. కుసీదకశబ్దం మొదలు - ౪ - వడ్డి
చేత బ్రతికెవాని పేర్లు. కుసీదము ప్రవృద్ధ్యై గృహీతం బహు వృద్ధ్య
ర్థం ప్రయచ్ఛతీతి కుసీదకః. కొంచెపువడ్డికి తీసుకున్నది కుసీదం అది

[illegible]

[illegible]

కృతమున్ను। అనెడి శబ్దము వర్తించును। అనుటచే మునువిత్తు వేసిన వె

కృష్టం శంబాకృతం। అర్థము రెండుమార్లు దున్నినదు పువైనవాలున్న

దున్నిన భూమి శంబాకృతం అనంబడును। దుంతాపైరి అనికొందరందురు

ఉప్తకృష్టేతి వారుః। క్షేత్రం ద్రోణస్య వాపః। యద్దము విత్తే క్షేత్రము

ద్రౌణికము। ఆఢకస్య వాపః ఆఢకికః। తూమెడు విత్తులు విత్తే క్షే

త్రము ఆఢకికము। ఆదిశబ్దము వల్లను ప్రాస్థికాదులు। ఖార్యావాపః

క్షేత్రం ద్రోణస్య వాపః। ఖారీకః। పుట్టెడు విత్తులు విత్తే క్షేత్రము ఖారీ

కము అని త్రిమన శబ్దంబులు ఖారీక శబ్దం దనుకా ముందులింగా।

యందు వర్తించును। వప్ర శబ్దంబులు - ౩ - క్షేత్రము పేర్లు। ఉప్యతేస్మి

న్నితి వప్రం దీనియందు విత్తవలయుగనక వప్రం। ఉభయలింగము। కేజ

కేదార్యతే ఇతి కేదారః। నీళ్లు విడిచి దున్నబడేదిగనక కేదారము। ద్రూ

విదారణే। క్షేత్ర ధాన్యైరక్ష్యతీతి క్షేత్రం దీనియందు ధాన్యాదులచే

త అర్థింపదుగనక క్షేత్రం। క్షేత్రానాం సగణ్యః కైదార్యమున్ను కైదారి

కమున్ను। క్షేత్రాణాం సమూహః। క్షేత్రః। లోష్టులోష్టుశబ్దాలు - ౨ -

ముంయంగళ్ల పేర్లు। లూయంత ఇతి లోష్టాని। లోష్టువక్షే। కష్టబడ్డ

దిగనక। లోష్టాలున్న లోష్టువులున్న। లూజ ఛేదనే। పశబ్దదిపూర్వే। ఇ

నేడాతువు పాండను యుత్పన్నము వస్త్ర లోష్టుశబ్దం కద్దని చంద్ర

ప్తకరుణ్ణాడారని చెప్పుదురు। లోష్టుః కింతటి లోష్టుం। స్త్రీపుంస్త్వం

ద్వైషాని కుంటిదః। లోష్టశబ్దం ఉకారాంతః పుల్లింగము। కోటిశత

లోష్టభేదనశబ్దాలు - ౨ - నేలపై గడ్డలు కొట్టే కొయ్యపేర్లు। కోటిరగ్గ

భాంగోపుంస్త్వం భిద్యతే కోటిశః। అంచుకెగిననదిగనక కోటిశము। లోష్టభే

దనకోశ అనిరత్నకోశమందు అర్థంయందు చెప్పినవాడుగనక ద్వివిధమనుమున్న

కర్షులోష్టానిభినత్తీతి లోష్టభేదనః। ముంయంగళ్లను కొట్టేదిగనక లోష్టభేదము

భిదుల విదారణే। ప్రాజనశబ్దంబులు - ౩ - ములుకోల పేర్లు। ప్రాజ్యతే

అనేన ప్రేర్యంతే ప్రాజనం। దీనిచేత ప్రేరేపింపబడేదిగనక ప్రాజనము। అ

జగతిక్షేపణయోః। తుద్యంతే తోదనం। తోత్రంచ దీనిచేత పశ్వాదికము

వ్యథింపబడేదిగనక తోదనమున్న తోత్రమున్న। తుద వ్యథనే।

అవదారణశబ్దాలు - ౨ - స్త్రీపురిపేర్లు। ఖన్యతే అనేన ఖనిత్రం। అవ

దీర్యతే అనేన అవదారణం। ఖను అవదారణే। దౄ విదారణే। దా

త్రలవిత్రశబ్దాలు - ౨ - స్త్రీ కొడవలి పేర్లు। ద్యాత్యనేన దాత్రం। లునా

త్యనేన లవిత్రం। దీనిచేత కోయుదురుగనక। దాత్రమున్న లవిత్రము

న్న। దాప్ లవనే। లూఞ్ ఛేదనే। ఆబద్ధశబ్దంబులు - ౩ - పశువుల మెడ

నుకట్టెగుది యపేర్లు। ఆబధ్యతే అనేన ఆబంధః। దీనిచేత కట్టబడుగనక

ఆబంధము। యుజ్యతే అనేన యోక్త్రం। యోయుతే అనేన యోత్రం।

యుజ యోగే। యుమిశ్రణే। అథ ఫలం రెండుగా తొప్పేదురు

ఫలమిత్యాది ఎనిమిది నాగేలు కాఱుపేరులనంబడును। కుపతి తికుపకం

కృష అనగా నాగేలు కారు కుటిలకము। కుర కాయితే। కొందరు ఫలం ని

వర్త్రప్పుడేదిగనక కుటకము। కుట కౌటిల్యే। కొందరు అథో

శషం। కుటకం। అనియా ౩ - నాగేలి కొయ్య పేర్లు అందురు। కొందరు అథో

ఫలమనెది కేవల ఆదోమునివాకరాదిగా చెప్పుదురు। ఫా

లాంగలదండస్యు నిరీషం కుటకం। హాలం అనిభాగుర। హాలక్రి

షకశబ్దాలు - ౨ - నాగేటి కర్రుపేర్లు। ఫలంతె విశీర్యతే ఫాలః ఇనెనఫా

లః। దీనిచేత భూమిని కోయుగనక ఫాలము। ఫల విశరణే। కృష

తి అనెన కృషకః। దున్నెదిగనక కృషికము। కృష విలేఖనే। కృషకము న్నే

చెప్పుదురు. లాంగలశబ్దంబులు - ౪ - నాగెటిపేళ్లు. లంగతి భూ
మిం గచ్ఛతీతి లాంగలం. భూమిని బొందిగనక లాంగలము. హలతి
హలం. విలిఖతి భూమిమితి హలం. భూమిని గీరెదిగనక హలము.
హల విలేఖనే. గాం భూమిం దారయతీతి గోదారణం. భూమిని వ్రక్క
లించెదిగనక గోదారణము. దృ విదారణే. సీయతే యనుగెనసహబద్ధ
త్వనితి సీరం. కాంతితో కూడా కప్పబడెదిగనక సీరము. షిఞ్ బం
ధనే. శమ్యాయుగకీలశబ్దాలు - ౨ - కాండిచెలపేళ్లు. శమయతి బలి
వర్దాది. దాంష్ట్రమితి శమ్యా. బలివర్దాదిదోషసమూహమును శ
మించెదిగనక శమ్యా. శము ఉపశమే. శమ్యాశబ్దం స్త్రీలింగం. యుగస్య
కీలకో యుగకీలకః. కాండి చెలగనక యుగకీలకము. ఈషా లాం
గలశబ్దాలు - ౨ - నొగ. యెండి కోలపేళ్లు. బలివర్దాన్ ఈష్టే ఈషా
ద్వకైతే ఈషా. యెద్దులచేత తియ్యబడ్డదైదిగనుక ఈషా. ఈ
షగతి హింసాదనేషు. లాంగలేన సహ గచ్ఛతీతి లాంగలః. నాగె
లితో కూడా పోయెదిగనక లాంగలము. సీతా లాంగలపద్ధతిశ
బ్దాలు - ౨ - నాగెటిచాలిపేళ్లు. స్యతి ప్రవమితి సీతా. భూమిని
స్పృశించెదిగనక సీత. షో అంతకర్మణి. దంత్యాది. సీతా లాంగలశబ్దా
సర్వతస్సమగంగాంచ జానకి. అని దంత్యాదులయందు రకసుడు
తాలవ్యాదిన్నికట్టు. సీతాం నత్యే స్సరితి లాంగం పద్ధతా సర్వతే. శతా
దశాం నపరిపాసవాద్యమిదాంచు. సీతం స్యతి పాము గుణకు తద్వృతే.
చ శీతా లనెచు. బహుయదాం తత్వే వద్యృష్టిః. అని తాలవ్యాదులయందు
చెప్పెను. తోడసులుకే దైనిమిత్తం. పాంతి పెయ్యు నకో య్యపెమెధి అనంబడు
ను. మెండ్ర తెసంగక్షైతె బలీవర్దైరితి మేధిః. ఇ కారాంతః పుల్లింగము

మేధ్యసంగము. ఆశుశబ్దంబులు - ౩ - యాభైనివడ్లపేరు. ఆశుపక్వత
ఇత్యాశుః. శీఘ్రముపండెదిగనక ఆశువు. వ్రీహ్యతేదేవానితి వ్రీహిః.
దేవాదులనుభరించెదిగనక వ్రీహి. వృహ వరణే. పాటలపుష్పవర్ణత్వాత్
పాటలః. పాదిరిపువ్వువన్నెగలిగినదిగనక పాటలము. ఆశువ్రీహిశ
బ్దములుపుంలింగములుగానె కొందరు చెప్పుదురు. శితశూకయవశబ్దాలు - ౨ -
ఎర్రయవలపేళ్లు. శితస్తీక్ష్ణః శూకో యస్యసః. శితశూకః. వాడియై
నముల్లుగనక శితశూకము. యౌతి బలెనేతి యవః. పొట్టుతో
కూడుకున్నదిగనక యవలు. పచ్చని తోక్మయవలు తోక్మమనంబడును.
తుజ్యతే భూతనితి తోక్మం. హింసింపబడెదిగనక తోక్మము. తుజ హిం
సాయాం. కలాయశబ్దంబులు - ౪ - అరకలు. కలాయః. వా
యువునుచేసెదిగనక కలాయము. లా ఆదానే. సీదంత్యనేన వాతపు
రుషా ఇతి సతీనకః. దీనిచేత వాయువును ప్రసారింపబడునుగనక సతీ
నకము. హరణే విశరణగత్యవసాదనేషు. హ్రియతే ఇతి హరేణుః.
దీనిచేత హరింపబడునుగనక హరేణువు. హృఞ్ హరణే

గనక ఖండికము. కోరదూషః కోద్రవం.

కోరం రుధిరం దూషయతీతి కోరదూషః. నెత్తురును చెఱ్ఱ
గనక కోరదూషము. దూషం దుష్యతి కోద్రవః. ... తవరపబడునుగనక
కోద్రవము. అని క్లేదనే. మంగల్యకమసూరశబ్దాలు - ౨ - చిరిశ
నగలపేళ్లు. మంగళమస్యాస్తీతి మంగల్యకః. మంగళమును చె
ప్పెదిగనక మంగల్యకము. మస్యతి పరిణామమితి మసూరః. పరిపక్వము
అయ్యెదిగనక మసూరము. మసీ పరిణామే. ప్రాప్యమధ్యములు
కట్టు   లో మాషము కుల్మాషమయష్టకశబ్దాలు - ౨ - అరిది

[illegible]

[illegible]

కణాంబులదెనయందు చేర్చగనగు కర్మశబ్దము, ధాన్యశబ్దంబులు - ౩ -
ధాన్యంబెట్లు ఉదాత్తదేవాంశమితి ధాన్యం, దేవాంశమునందు ధరించి సెప్పు
షిం చేదిగనగు ధాన్యం, ధుధాంధధారణాపుం షణ్ణవెరాం, వృక్షోత్తిహాత
మితిప్రహాం, హాతమునుచేరెదిగనగు ప్రవాః స్తంబంచేరే త్రిస్తం
బచేరే స్తంబంలిననగాంగంధం, ధాన్యచేశేదిగనగు స్తంబచేరే, తృణాదు
లయొక్క గంప గుచ్ఛమనంబడును, గుచ్ఛతిపరివేష్టయతి ఘువనమితిగు

[illegible]

లుదాద్రిరాజనాయి మొదలైన విశుద్ధితాబ్దాః అనే అదికబ్జింకే తను
కలమూడులకంటెను కొంచెము పుష్టిష్ఠాలైన ద్రావిడులు మహాపురుష
శాలికలముప్పుడైన శబ్దాలు పుల్లింగముందు వర్తించును. తృణధాన్యా
లునేవారాలనిపించుకొనును. నితరాంవృయంతెనేవారకు ద్విత్వ
విశేషరింపుకేదిగనకె నేవారాలు. ద్విజపరసె బహువచనంకేత
దూపష్లా మొదలైనవి గుపెద్దు గపెద్దుకా శబ్దాలు -౧- స్తు అరవిసోద్ధు
ములపేష్లా గవిలింపసి ఎద్దుతని తిగపెద్దుకు గపెద్దువాచ నేష్లొత్వం
కెదిగనకె గపెద్దువున్న గపెద్దుకానున్న ఎద్దువృద్ధా అయోగ్రములనల
శబ్దాలు -౧- స్తురోకె లిపేష్లు అయః అగ్రేయస్పే అయోగ్రః యును
ములగ్రముందుకలదిగనకె అయోగ్రము. ముస్పతిద్రావ్యమనెనము
సలు: దేనికై తద్రావ్యము దంపవుదుగనకె ముసలము ముసఖం
కనె. అదూఖలలి యూఖలశబ్దాలు -౧- రోపేష్లు లోద్వంఖ
ముఖంముఖంశమన్న అదూఖలం. అయూఖలంచ. పిండబయలు
అయివుండుగనకె. అదూఖలమున్న అయూఖలమున్న ప్రస్థాపన
శూర్పశబ్దాలు -౧- స్తువాంపేష్లు ప్రస్థాప్యతె బహానేస్త్రియతె
తుషాదిరనేన ప్రస్థాపనం. దేనిచేతప్పు యవమొదలైనవి సెరక్షింపడు
తును గనకె ప్రస్థాపనము. స్థపరివిశరణె. శీర్యతెతుషాదిరనేన
శూర్పం. దేనిచేతప్పు యవమొదలైనవి చెరువంబదుగనకె శూర్పం
స్రావాంసామయాంచాలనేతితపుశబ్దాలు -౧- స్తుజల్లెడ
పేష్లు చాల్పతెలిన యూషిస్పిరితచాలనే దేనిచేతప్పు యవలియున
దిచెలింపచాయుపతెదిగనకె చాలనే. చలనంపనె తనెసా తృతసా
తిప్పసారవితతితివు: మిక్కిలిస్తెపురిలియునదాన్నదిగువసెసు

గనకతతివు: తనువిస్తారి సూప్తత ప్రసవ శబ్దాలు -౧- స్తుపక్షిసెపక్ష్
సెపృత్తెపెనుడుశ్చైరితిసూప్తతః ప్రసవశ్చే పెదురు బద్దలచేత అల్లబ
డ్డదిగనకె సూప్తమున్న ప్రసవమున్న షివృతతంతుసంతానె. తంతో
లపితశబ్దాలు -౧- గంపలపేష్లు కంఠ్యతె పూంషత్నైరితి కంతోలః పెదు
రిత్తెలచేత తప్పేదింపపడుగనకె కంతోలము. కరిష్యదనె. విద్యతె పెణుదుశ్చై
రితిపిపః పెదురు బద్దలచేత తూంపపడ్డదిగనకె పిపము పిపశబ్ద
సంఘాతయోః. కపుకిలింజకశబ్దాలు -౧- స్తుచాపపేష్లు కపం
త్వంగనాందేశముతికపః అంగనాదేశమును కప్పునదిగనకె కపః
కయం పశ్చాపరగాయోః చెల్పతెద్రావ్యేముస్పైతి కిలింజకః దేని
యందుద్రావ్యములపాయపడుగనకె కిలింజకము. కిలద్యుపె రసవతి
శబ్దంమొదలు -౩- వంటయింటిపేరు. రసస్పన్త్రియ మూస్నోస్పైవ
స్త్రీతి రసవతి. సంస్కరింపే రసాయిగలదిగనక రసవతి పాకస్థా
నం పాకస్థానం. పాకాలకుస్థానమైనదిగనక పాకస్థానము. మ
హానసం. మహాసనం. అధికమైనఅపకరణాలు
గలదిగనకె మహానసము. పాకోగవశబ్దంమొదలు అపంయు
యంఅధికారిపేష్లు పురః గాంజలమత్యాసి పురోగా పాకస్థా
నం. తస్యయం అధికారిపాకగవః. దేనియందుముందరనేష్లగల
దుగనకె పాకస్థానము దానికి అధికారిగనకె పాకగవుడు. సూ
పకారవశబ్దంమొదలు -౧- స్తుమరిన్ని అయిదున్న కొందాటు
డున్న వంటవానిపేష్లు సువంత్యజేనంపేర్పంతేతి సూపకారాః
కూరలుచేసేవారుగనకెసూపకారులు. దుర్పదకెరసెనపల్లి

[illegible]

[illegible]

వహ్నిరితి కేశాః। సూక్ష్మమైన అవయవములుగలిగినది అనగా కేశాః

సుషవీ శబ్దంబొదలు — ౬ — నల్లజీలకఱ్ఱ పేర్లు। సుష్ఠు సువతి ప్రేతివతియు

మితి మందాగ్నిమితి సుషవీ। లెస్సగా మందాగ్నిని మొత్తెదిగనుక

సుషవీ। పూప్రకరణే। కారవతే అగ్నిదీపననిపుణత్వాత్ కారవీ। అగ్ని

దీపనమందు అగ్రసాంనిపాననిపుణతనే నేర్పరియని యనగా కారవీ। పృథ్వీ

పర్ణాయోగాత్ పృథ్వీ పృథుకే। దొడ్డ్రు ఆకులు మునుపేదిగనుక పృథ్వీ

పృథుకాస్త్రీ। కాలవర్ణత్వాత్ కాలా। నల్లనిదిగనుక కాలా। ఉపకుంచికా

వాతాదికముత్కరోతీతి ఉపకుంచికా। వాతాదులను అల్పముగా చే

సెదిగనుక ఉపకుంచికా। కుంచగతికో యవ్వారుద్భావయోః। ఆర్ద్రక

శృంగిబేర శబ్దాలు — ౨ — అల్లము పేర్లు। ఆర్ద్రాయాం భవం ఆర్ద్రకం।

ఆర్ద్రానక్షత్రమందు పుట్టినదిగనుక ఆర్ద్రకం। శృంగివతే బేరం। బేరంశ

బ్దః శరీరవాచీ। శృంగిబేరము। అగ్రసారసేవ్వ మూతిని వలె బేరమైన శ

రీరంగలదిగనుక శృంగిబేరము। ఛత్రా శబ్దంబొదలు — ౪ — కొత్తిమీర పేర్లు

ఛాయతి పిత్తాదిదోషానపేచ్ఛవతీతి ఛత్రా। పిత్తాదిదోషాలను పెరికేది

గనుక ఛత్రా। ఛిద్యతే అపవారణే వితున్నాపి పిత్తాదిరోగాన్ అక్షేదదాతీతి

వితున్నకం। పిత్తాదిరోగాలను విస్తరముగా చేసేదిగనుక వితున్నకం। కుదు

స్తుభ్నే। కుత్సితం తుంబురాదిరోగం తుంభయతీతి కుస్తుంబురు। కుత్సిత

మైన కడుపురోగాలను మాన్పించేదిగనుక కుస్తుంబురు। ధనికాదర్నే

ధాన్యసామ్యాత్ ధాన్యకం। ధాన్యసాదృశ్యము గలిగియుండేది

గనుక ధాన్యకం। అగకం యలాం దయాంగతా। శుంఠీశబ్దంబొదలు

౫ — శొంఠి పేర్లు। శుంఠ్యతే ఇతి శుంఠీ। శోషయతి యనగా శుంఠీ। శుంఠి

ఘనమై మహౌషధమితి ఔషధంబై మహౌషధం। మహత్తైన ఔషధము గ

నుక మహౌషధము। విశ్వదోషఘ్నత్వాత్ విశ్వం। సమస్త దోషాలను పో

గొట్టునదిగనుక విశ్వం। స్త్రీ నపుంసకలింగాలయందు కద్దు। స్త్రీ లింగమైనప్పుడు

విశ్వా అనియుండును। నగరంబున్నదేశే భవం నాగరం। నగరదేశమందు పు

ట్టినదిగనుక నాగరము। విశ్వభేషజత్వాత్ విశ్వభేషజం। విశ్వమను

పేరుగల ఔషధము గనుక విశ్వభేషజం। ఆరనాలకశబ్దంబొదలు ౭—

ంటి పేర్లు। ఆరనాలకం। అన్నం తన్మిత్వాత్ ఆరనాలకం। ఆరనా

ళమనగా అన్నము దానివల్ల పుట్టెదిగనుక ఆరనాళకం। సువీరాఖ్యే

దేశే ప్రాయేణ భవతీతి సౌవీరం। సువీరాఖ్యదేశమందు తరుచుగా కలు

గునదిగనుక సౌవీరము। కుల్మాషైరభిషూయత ఇతి కుల్మా

షాభిషుతం। అరవిమినుములచేత పుట్టబడెదిగనుక కుల్మా

షాభిషుతము। కుజలభిషుతే। కుల్మాషమన్న అభిషవమని

కొందరందురు। చెప్పుదురు। అవంత్యామాబ్దాయ ప్రాయేణ సోమయ

త్పత్తి అవంతిసోమం। అవంతిదేశమందు తరుచుగా పుట్టెదిగనుక

అవంతిసోమము। ధాన్యజత్వాత్ ప్రసవే। అమ్లత్వాత్ తద్ధాన్యజం

లత్వాత్ ధాన్యామ్లం। పులిశిన ధాన్యజలము గనుక ధాన్యామ్లము

కుత్సితం జలం కుంజలం। కుత్సితమైన జలంగనుక కుంజలం। తేనజల

నాంచితో అంచిత వృత్తిరక్తస్యతి। కాంజికం జలములచేత అంచితస్త్రీ

గలదిగనుక కాంజికం। కాంజికమనిన్ని కొందరందురు। సహస్ర

వేధిశబ్దంబొదలు — ౯ — యింగువ పేర్లు। సహస్రముభివిధ్యతి రోగా

నితి సహస్రవేధి। అనేకరోగాలను పోగొట్టేదిగనుక సహస్రవేధి

[illegible]

స్నేహైషయుతా యోగస్థమైన చెరుకుపాలు మత్స్యండి అనంబడును వం
ఢస్సండు ఇతి మత్స్యండి. యిందు కెంపు కలిగినదిగనక మత్స్యండి. స్సండూపు
త్రవతే. మత్స్యండి కందురందురు. అత్యంత పాకముగా కాచినపాకు
పాకితము అనంబడును. పకాతి రుప్తిత్వాదితి పాకితం. అపరాహ్నమై
ఖారదిగనక పాకితము అనంబడును. పకగతా మత్స్యండి పాకితాలు -
౨ ఖండవికారాయు. శర్కరా సితా శబ్దాలు - ౨ - స్రవంచెదారపళ్ల
శర్కరతి ఇతి శర్కరా. విరవిరనైనుండెదిగనక శర్కరా. స్ఫా శరశెద్దవళ
వర్ణత్వాత్ సితా. తెల్లనిదిగనక సితా. కూచికా శబ్దంజున్న పేరు
కూర్చంతేరం తదుస్నా మజ్జితి కూచికా. కూచికమనగా పాల
పాకుర. అదిదని యుండుకెద్దుగనక కూచికా. మార్జితా
శబ్దాలు - ౨ - స్రశిగెరవేళ్లు. దధికర్కరా మరిచ్చాది కృతమైన తేపు
ముపెళ్లనికొందురందురు. అర్ధేదకంసుబిరపత్స్వషి తప్తదధ్యః ఖండస్య
ఖండశఘలానిశశి రుప్తస్య గర్వేం ఫలంపరిమఫలవిశేషం. కుంత్వాః
ఫలాంధ్రమపి వాధ్రఫలం చతునార్థం. శైక్యాః సరో జన యంనాప్యడు
పాకిష్టుప్తా కపూరరధూళి సురభిక్షైత ఖండసంస్థా. దివ్యాప్తకెద
రక్తా తా సరసాంధనా స్వాదితాం ఖగవతాం మధుసాదనేన
అనిసాంద శాస్త్రముందు. రసాంల్లాతి తి రసాలా. నానా విధాలై
న రసాలుగనకెలదిగనక రసాలా. లాం అదానే. మార్జితే శోధ్యత
ఇతి మార్జితా. శోధింపబడెదిగనక మార్జితా. వ్యఖ్యా ప్రకృతే
తేమన నిష్ఠాన శబ్దాలు - ౨ - తెమనమనెపిండివంటపేళ్లు. తిమ ఆర్ద్ర
భావే తిమ్యతే అనేన తేమనం. ఆర్ద్రమైనుండెదిగనక తేమనము. నిష్ఠంతి
రసాలన్నతి నిష్ఠానం. దీనియందు రసాలుండుగనక నిష్ఠానం.

గతి నిష్పత్త్యా మాడపెప్పశాలక్ష్యతశబ్దం మెదలు వాసితశబ్దపర్యంతము
స్నమూడు లింగాలయందుచెలపే. శాలాంక్ష్యతశబ్దం మెదలు - శా-
లరకేపుపేళ్లు. శాలా వెనాదిప్రశాలాంక్ష్యతం. శూల్యం చ. యినుపకమ్మి
నుకెల్పు పక్వంబా యుచుకెదిగనక శూలాకృతము. శూల్యమున్న
శ్రపతి అపేక్షాత్ ఇతి ప్రయత్రం. పొషించెదిగనక ప్రయత్రము స్రపక్ష్యతా
అప్తిపైకర శబ్దాలు కొంద వంయంబం తియ్యము మెదలైనదానిపేళ్లు అ
హారయాంసంస్కృతం అభ్యం. పి తరిసంస్కృతం పైకరం అబాప్తైకరము
లనగా కొందా. దాని యందుపక్వముబా యుచుకెదిగనక అప్పమున్న
పైకరమున్న ప్రణితలిపసంపన్న శబ్దాలు - ౨ - స్నపాకంబాతనున్న
సముగృహ్యనకారాదులచేపేళ్లు. రసాదినా ప్రకర్షేణ నీతం ప్రణీతం
రసాదులచే తలితశయముసు పొందింపగనక ప్రణీతం. నిష ప్రాపణే
రసాదిభిరుపసంపద్యతే ఇతి ఉపసంపన్నం. రసాదులచేత ఉప
సంపన్నమైనుండెదిగనక ఉపసంపన్నం. పదులేగతా ప్రశస్త్ర శబ్దము
పాంగులకరాదులచేత తిరగపెశిన పదార్థముపేరు. ప్రశస్యత
ఇతి ప్రశస్త్రం. సుశస్త్రము బాయుచుకెదిగనక ప్రశస్త్రం. శస్త్రు
స్రవమని కొందురందురు. పిచ్ఛిల విజల శబ్దాలు - ౨ - సన్నజిడ్డుగలిగిన
దానిపేళ్లు. పిచ్ఛా అస్యసంజాతా పిచ్ఛిలం. పింఛలైనసాభిం
కలదిగలదిగనక పిచ్ఛిలము. సద్రవత్వేన జలతీతి విజలం. ద్రవము
కలదైకెదబెరిగనకె విజలము. వివిజలప్పయుచులనెయాః మ్మె
జ్ఞతన్నితి సమృష్టం. శోధ్యతఇతి శోధితం. శోధింపబడ్డదిగనక సమృ
ష్టమున్న శోధితమున్న. మృజూష్లె శుద్ధౌ. శుచికాచె చిక్కణాశ
బ్దంమెదలు - ౩. మిశిమిగలవస్తుపేళ్లు. చిక్కతఇతి చిక్కణం

రసమితి మండం। రసమును చిలుకరించేదిగనకె మండము। మండిష్ఠా
వాయాం। యీశబ్దము పుల్లింగ నపుంసక లింగాల యందు కద్దు। మా
సరశబ్దం మొదలు — ౩ — వార్చిన గంజిపేళ్లు। మస్యతి ఖినత్తి వేసరితా
మితి మాసరః। పేరుగానేదిగనకె మాసరము। మసపరిణామె। ఆ
చమ్యతే పేయత్వేనేతి ఆచామః। పానమునకు యుపడేదిగనకె ఆచామము
చములదనె। నిస్రావ్యత ఇతి నిస్రావః। వార్చే పడేదిగనకె నిస్రావ
ము। స్రుగతౌ। యవాగూశబ్దం మొదలు — ౫ — కాచుడుగంజిపే
ళ్లు। యూయతే యుతం। తులాదినేతి యవాగూః। అది యవ్వమే
దత్తైనదానిబాంతకావడ్ పడేదిగనకె యవాగూః। యుమిశ్ర
ణే। ఉష్ణత్వాత్ ఉష్ణికా। ఉష్ణమైనదిగనకె ఉష్ణికా। శ్రాయతి
తి శ్రాణా। శ్రాణపడేదిగనకె శ్రాణా। శ్రపాకె రెండున్ను స్త్రీలింగాలుంటేది
గనకె విలేపీ। విపవుదచే। తరళత్వాత్ తరళా। పలచనదిగనకె తర
ళా। ఆవుల పాలు పెరుగు మొదలైనదిన్ని దానికి అవయవాలున్న
గవ్యమనే। గవేదం గవ్యం। గోరిదం గవ్యం। గోసంబంధమైన
దిగనకె గవ్యం। మూడు లింగాల యందు కద్దు। గోవిట్ మొదలు యిశబ్దా
లు — ౨ — ఆవుపేడపేళ్లు। గోవి పురీషం। గోవి మయ మయుం వ
ఆవుపేడ గోమయము యీవలున్న గోవిట్ నుం। గోవిట్ శబ్దం షకారాంతము
పుల్లింగము। కరీషశబ్దం ఎండిన పేడపేళ్లు। కీర్యత ఇతి కరీషం
అగ్నియందు వేయబడేదిగనకె కరీషము। కౄ విక్షేపే। పుల్లిం
గ నపుంసక లింగాల యందు వర్తించును। దుగ్ధశబ్దం మొదలు
౩ — పాలపేళ్లు। దుహ్యత ఇతి దుగ్ధం। పితకపడేదిగనకె దుగ్ధము

ఘస ప్రపూరణె। ఘస్యత ఇతి క్షీరం। ఆస్వాదింపబడేదిగనకె క్షీరము
ఘునే లెలిదనె। పీయత ఇతి పయః। పానమునకు యుపడేదిగనకె ప
యస్సు। పాపానె। పయస్యాజ్యదధ్యాది శబ్దాలు నెయ్యి పెరుగు మజ్జిగ
వెన్న మొదలైనదాని పేరు। పయసో వికారః పయస్యం। పాలయొక్క
వికారంగనకె పాలయ్యస్యం। పెరుగు తోడుండిరుగు పెరుగు ద్రప్సమనే
ప్పుదురు। బాణాద్ద్రప్సశరాందితి। బదును నదమి పెరుగు తునమునంబదు
ను పాందిపెరుగు శరమునంబదును। యిందులో ఘనవ్యతిరిక్తమైనెరం
కువిడాయు ద్రప్సమునంబదును కొందరు శరమనె పేరు ద్రప్సమని పే
ర్లుదురు బాణాద్ద్రప్సశరాందితి। మగః ద్రవతీతి ద్రప్సం। ద్రవమా
మైనదిగనకె ద్రప్సము। ద్రుగతౌ। ఘృతశబ్దం మొదలు — ౪ — నేతిపేళ్లు
ఘృతవత్తేనేతి ఘృతం। కరిగేదిగనకె ఘృతము। ఘృక్షరణదీప్త్యోః। ఆ
జనియ్య పెందనాదాసేవని యిమితాజ్యం। ఆన్నాదుల యందు
వల్లుతగనదిగనకె ఆజ్యం। అంజూవ్యక్తిమ్రక్షణకాంతిగతిషు। ముత్తే
స్నేహనం హూయత ఇతి హవిః। వేల్వపడేదిగనకె హవిస్సు। హు
దానాదానయోః। సర్పతీతి సర్పిః। ప్రాకించేదిగనకె సర్పిస్సు। సృ
ప్లుగతౌ। హవిస్సర్పిశ్శబ్దాలు — ౨ — సకారాంత నపుంసకాలు
నవనీత హైయంగవీన శబ్దాలు — ౨ — వెన్నపేళ్లు। నవాదుద్ధృతం నవనీ
తం। నవాదుద్ధృతం నవోద్ధృతం। పెరుగువల్ల తియ్యపడేదిగనకె
నవనీతము నవోద్ధృతమున్ను। ణీఙ్ ప్రాపణె। హ్యోగోదోహ
హైయంగవీన   పితికిన పాలవల్ల పుట్టినతి పేరున్న
వెన్నపేరు స్త్రీలనేకం దురందురు। దండాహతశబ్దం మొదలు — ౫ —

మజ్జిగ వాస్త్రాన కుపెళ్ళు మంధుదం తెనాం శూతం మంధుదండాపాతం

వక్కపుముచే తదుంవ పశే దిగసకె దండాపాతం

కలంశమందు ప్రవ్వది గసక తాలకే యం నరిష్ఫతి సదా నాస్తి సర్వజిత్వా

[illegible]

[illegible]

రక్షేదక్షు ఋషతిగాం ప్రతిగచ్ఛతీతి ఋషభః । ఆవుసంగమించేవృషభముగనుక
ఋషభము । ఋషగతౌ । వర్షతి రేతస్సించతీతి వృషభః । వృషభశ్చ రేత
స్సును వర్షించేదిగనుక వృషభము । వృషము । వృష సేచనే । అనోవహ
తీత్యనడ్వాన్ । శకటమును వహించేదిగనుక అనడ్వాన్ । హాంతాం
తము । సురభేరపత్యం పుమాన్ సౌరభేయః । ఆవుకొడుకు యెదిగనుక
సౌరభేయము । గచ్ఛతి సురు బిరవింతి గౌః । తిరుగుచుండేదిగనుక
సుగౌః । గోవు । ఓకారాంతము । ఇవి యెనిమిది సౌరభేయశబ్దాలు । ఆ
వు మన్నపేర్లు । గవాం సమూహో గోత్రా శబ్దాలు

వ్యాసగోత్రాః । ఆవుల యొక్క సమూహము గనుక గవ్యాస
గోత్రాను । వాత్సకధేనుకశబ్దాలు దూడలకున్ను మేపే శ్ర
ధేనువుకున్ను పేర్లు । వత్సానాం సమూహో వాత్సకం ధేనూ
నాం సమూహో ధైనుకం దూడలసమూహము వాత్సకము
ధేనువుల సమూహము ధైనుకము । మహానుక్షః మహోక్షః పెద్దయెద్దు
మహాంశ్చాసౌ ఉక్షా చ మహోక్షః పెద్దయెద్దు గనుక మహోక్షము । వృ
ద్ధోక్షము లద్దువశబ్దాలు - ౨ - ముదిసిన యెద్దుపేర్లు వృద్ధశ్చాసౌ ఉక్షా వృద్ధో
క్షః । జరన్ గౌశ్చ జరద్గవః । ముదిసిన యెద్దుగనుక వృద్ధోక్షః । జ
రద్గవము । జాతోక్షశబ్దము క్రొత్తవయస్సు గలిగినదిగనుగోడ్డు అని
పేరు । జాతశ్చాసౌ ఉక్షా చ జాతోక్షః । తర్ణకశబ్దము అప్పు
డు పుట్టినదూడపేరు । తను వృద్ధౌ ధాతువు తర్ణకః । శకృత్క
రిశబ్దాలు మొదటి వయస్సు గలిగినదూడపేర్లు । ప్రథమవయసి వత్సః
వసతి వత్సః । శకృత్కరి ప్రథమవయస్సు యందుండేదిగనుక శకృ

త్కరి వత్సము వసనివాసే । దమ్యవత్సతరశబ్దాలు రెండు యవ్వనమున్న
దూడపేర్లు । మధ్యమవయస్సు గలిగినదూడపేర్లు । దమనా దమ్యః
శిక్షయుండువుండేదిగనుక దమ్యము । దము దాంతౌ । ద్వితీయ వయస్సు
ప్రాప్తోవత్సః వత్సతరః । రెండోవయస్సు అల్పముగా పొందినదిగనుక
అవత్సము । వత్సతరము । షండమున గాను ప్రపాతు అప్రపాతుము
ఋషభత్వయండుకు యోగ్యమైనదిగనుక ఆర్షభ్యము నంబడును ఋష
భస్య ప్రకృతిః ఆర్షభ్యః । ఋషభానకు కారణమైనదిగనుక ఆర్షభ్యము
షండశబ్దము మొదలు - ౩ - ఆంబోతుపేర్లు । సనత్తిలి (?) ప్రబోధితి ఇతి షం
డః । విడువబడేదిగనుక షండము । షణు దానే వాంపతిః తస్య బ్రాహ్మ
ర్ణః । ఇషాస్వేచ్ఛయం చరతీతి ఇట్చరః । స్వేచ్ఛాతతః
సత్వాత్ గోపతిః । ఇషాస్వేచ్ఛయం చరతీతి ఇట్చరః । స్వేచ్ఛచే సంచ
రించేదిగనుక ఇట్చరము । వహం శబ్దము యెద్దుమూపుపేరు । వహం
తేనేదిగనుక ఇట్చరము । వహాంశబ్దము యెద్దుమూపుపేరు । వహం
త్యనేనశకటాదికమితి వహం । శకటాదులను వహించేదిగనుక వ
హం । వహ ప్రాపణే । సాస్నా గలకంబళశబ్దాలు గంగడోలు యెద్దు
పేరు । వహ ప్రాపణే । సాస్నా గలకంబళ వత్ వర్తమానత్వాత్ గలకం
బళః । మెడ నుంచంబళమువలె నెవుండేదిగనుక గలకంబళము । నస్యోతనస్యా
తనశబ్దాలు ముకుత్రాడువేయబడిన యెద్దుపేర్లు । నస్యాం సంబోధన
శబ్దాలు నస్యోతనము ముకుత్రాడు వేయబడిన యెద్దుపేర్లు । నస్యాం నాసికాయాం
ఉతః । నస్యోతః నస్యాం నాసికాయాం కుత్తాళము
దానియందు గ్రుచ్చబడేదిగనుక నస్యోతనము । నసి నాసికాయాం
ప్రోతః నస్యోతః । నాసికామునకు లోపలి ముక్కుయందు గ్రుచ్చబడేదిగనుక న
స్యోతము ప్రష్ఠవాహు ... యుగశబ్దాలు - ౨ - స్నేహాశయుద్దు
దాపున నునుపరచబడు కమిక వ్యక్తిన యెద్దుపేర్లు ప్రష్ఠం ఇగుగాయిసం

వహంతీతి ప్రష్ఠవాహః. ముందరి యెద్దును అనుసరించి పోయెడిదిగనక ప్ర
ష్ఠవాహము. వహప్రాపణే. తారాంతము. యుగపార్శ్వగః పార్శ్వే గచ్ఛతీతి
యుగపార్శ్వగః. నేతియొక్క పార్శ్వమందు పోయెడిదిగనక యుగపార్శ్వగ
ము. యుగ్యప్రాసంగ్యశకటేయుశబ్దాలు - ౩ - న్ని. వరుసనే కాఁడిమో
శె యెద్దుకున్ను బండితోశె యెద్దుకున్ను పేర్లు. యుగంవహంతీతి యుగ్యః.
కాఁడిమోశెడిదిగనక యుగ్యము. ప్రాసంగంవహంతీతి ప్రాసంగ్యః. త
లకాఁడిమోశెడిదిగనక ప్రాసంగ్యము. శకటంవహంతీతి శాకటేయః. బండిని
మోశెడిదిగనక శాకటము. హాలికసైరికశబ్దాలు - ౨ - న్ని. నాగలితో
దున్నెడువానికిన్ని నాగలిమోశెడువానికిన్ని నాగలిసంబంధమైనదా
నికిన్ని పేర్లు. హలేనఖనతి హలతి హలం. వహంతీతి హాలస్యేదం హాలికః.
హవః లేక్షుః సీరేణఖనతి సీరం దవంతీతి సీరస్యేదం సైరికః.
హలసీరాలచేత దున్నెవాఁడుగనక హలసీరాలచేతనే వాఁడుగనక
ను హలసీరాలసంబంధమైనవాఁడుగనక హాలికుఁడున్ను సైరికుఁడున్ను
ధూర్వహశబ్దము వెలుదులు - ౬ - బండిమొదలైన భారం మోశే యెద్దుమొ
దలైనదానికిన్ని పేర్లు. ధురంవహతీతి ధూర్వహః ధుర్యః ధౌరేయః

ధురంధరః భారమును వహించెడిదిగనక ధూర్వహ
మున్ను ధుర్యమున్ను ధౌరేయమున్ను ధురీణమున్ను - ధురంధరమున్ను
వహప్రాపణే ధురంధరః ధృఞ్ధారణే. ధురంధరాః ధురంధరశబ్దము.
తోకూడినశబ్దాలు ధూర్వహాదిశబ్దాలు - ౨ - న్ను పర్యాయాలు
ను. ఏకధురీణశబ్దము వెలుదులు ధురవెలగాను భారాలతో పెక
భారము మోశెడిదానికిన్ని పేర్లు. ఏకాం ధురాం వహతి ఏకధురా ఏకధురం

వహంతీతి ఏకధురీణః, ఏకధురః, ఏకధురావహః. మూడును ఒకభారమును
వహించెడిదిగనక ఏకధురీణమున్ను, ఏకధురమున్ను, ఏకధురావహము
న్ను. ఏకధురావహప్రాపణే. సర్వధురీణశబ్దము వెలుదులు బండినా
గలుమొదలైనభారమును మోశెయెద్దుపేర్లు. సర్వధురవహా వహంతీతి
సర్వధురావహః. సర్వధురీణః సర్వమైనభారమును మోశె
దిగనక సర్వధురావహమున్ను సర్వధురీణమున్ను - వహాపాయా
శబ్దము వెలుదులు - ఆవుపేర్లు. మహాగాః తసాప్పః ఆవుప్రస్త్రీ
మహాపాయామహాఆసగా ఆవుదానికి పుట్టినదిగనక మహాయీ
సురభేరకుత్స్యా శ్రీస్త్రారభేయా. దేవతాతాముద్రనాఖుసంబం
ధమాయెగనక సారభేయా. గచ్ఛతీతి స్త్వధారమితిగాః. పునిక
ష్టుకుపుట్టినదిగనక గాః జతారాంత స్త్రీలింగము నసత్యన్నిటి
రమితి ఆసా దనియందుపాలుపుండుగనక ఆసా. వసనివాసే ము
హన్నతఇతి మహాః. పూజింపబడెడిదిగనక మహా. మహాపూ
జాయాం. శృంగయోగాతశృంగిణీ ప్రాయేణాధవష్టాప్తత ఆబే
నే. తరుముగాతెల్లనైపుండెడిదిగనక అర్జునే. నవాంసత ఇతి అఘ్నా
వాంసపడెడిదిగనక అఘ్న్యా. హవాంసహాంసాంగత్వః. రోహిణీ నకేతి

యుత్పాదరోహిణీ. రోహిణీనక్షత్రమువలెఅప్పుడు
యుహోంతుపులించునదిగనక రోహిణీ. నైచకీశబ్దము ఆవులలోనా
హాలుకలిగిమంచిలక్షణాలుగల ఆవుపేర్లు నీచైస్సరేగాంచరతీతి
నైచకీ సన్నపుమెలుగునవిచినాగాదిరవర్ణదిగనక నైచకీ. ఆయా
వర్ణభేదాలవల్లను ఆవున్ను ఆయావుమ్లగలఆవును శబళ

వర్ణాత్పూర్వే తచబశే, చిత్రవర్ణోవులు గనక తచబశే, ధ్రువకవర్ణాత్పూర్వతధ్రువ
కా తెల్లనివర్ణోవులు గనక ధ్రువకాం, అది శబ్దము వల్లనప్రమాణ
వయస్సైదాలవల్లనున్నవా   నృంగా అదియువిమొదటైనవెళ్లి
గలుగును ద్విపాయనే ద్విపాశబ్దాలు - ౧ న్నాటరెండు యేండ్లవయస్సుగల
అవుపేళ్లు, ద్విపాయసావయః ప్రమాణాముసాన్నెఇతి ద్విపాయనే
ద్విపాత్ప్రమాణలసాన్నెఇతి ద్విపాశ్ళ, రెండు యేండ్లుగలదిగనకద్విపాయని
నైద్విపాయనున్న, ఏకాబ్దప్రమాణాముసాన్నెఇతి ఏకాబ్దా ఏకపాయ
నముసాన్నెఇతి ఏకపాయనే పుకయవ్వన యుస్సుగలఅవుగనకఏకప
పాయనున్న ఏకపాయనిన్ని, చతుశ్శబ్దా చతుపాయనేశబ్దా ౧ - ను
నాలుగు యేండ్లవయస్సుగలఅవులింగులిప్తచత్వారః అబ్దాః ప్రమాణం
అస్యాః చతురబ్దా, చతుర్హాయనః ప్రమాణాంఅస్యాః చతుర్హాయ
యనే నాలుగుయేండ్లప్రమాణాముగలవయస్సుగలదిగనకచతురబ్దాను
చతుర్హాయనే త్ర్యబ్దా త్రిహాయనే శబ్దాలు - ౧ - మూడుయేండ్ల
వయస్సుగలఅవుపేళ్లు త్రయః అబ్దాః ప్రమాణంఅస్యాః త్ర్యబ్దా త్రయః
హాయనాః ప్రమాణాముసాన్నె త్రిహాయనే మూడుయేండ్లప్రమాణ
హాయనాం ప్రమాణాముసాన్నె త్రిహాయనినిన్నిచిహ్నాంచద్వాశబ్దాలు - ౧
గలఅవుత్సృష్టానున్న త్రిపాయనిన్నివిపాంచద్వాశబ్దాలు - ౧
న్నిగోర్థుహావుపేళ్లు, వశితాముయతవంధ్యా తప్పగవవా
తుబ్దాంతవెతాపుర్థిమితివశా గొడ్డుతనముసుపొందుయుత్రె బాపు
మును యున్నయుండి దిగనకవశా, వశకాంతా బధ్యా తిప్పగవనే
నైంగాగర్భమితివంధ్యా పనియుండుపుండే తోషువులవితగర్భప్రతి
బింధకమునుపశతినసక వంధ్యా బధిబుధనవవయోరక్షైరః

గురుబాలప్రబోధిక - శబ్ద - ౧ - ద్వైతపర్వ -

అపజితాపాప్రవర్ధహార్ష శబ్దాలు - ౧ న్నద్వైవతానయాంతుపు
ప్రవుపేళ్లలపగపంతరపుపు మున్నే పున్నే పుత్పవతోనా, పేరా
లునదూరగలదిగనకఅపతో రా, ప్రవర్గనట్రాయసాన్నెప్రవ
ద్వయాం, కడుపుదిగలదినదిగనకప్రదుర్గహి, సంధిసిశబ్దంమొదలు
౧౧అంతాంతుచేతువిడుపదనిసుప్రవుపేళ్లు, సంధ్యాగర్భం సం
ధానవసాన్నెఇతిసంధిని, గర్భసంధానముగలదిగనకసంధినిపెవా
ద్వైతావపూంతిని శబ్దాలు - ౧ - న్నప్రవంతుపోరగాయాపు
తున్నఅవుపేరు, గర్భోపపూంతం, వవాంతిని పవాంతే, పవా
ప్రాపునె, గర్భోపపూంతముసువవాంచిదిగనకపెవాంతే, త
కారాంతప్రైలింగము, గర్భోపపూంతెసాన్నెఇతిగర్భోపు
పూంతినే ప్రజనమునగాప్రథమగర్భము, అందుప్రాప్తునే
బుడుకాలంగలదిగనకకాల్యాపుపర్గ్య అనంబడుసు, కాల
బ్యలిపసరాలిని ప్రథమగర్భముండూడాప్పెనబుడుకాలం
గలదిగనకలిపసర్గ్య, అనంబడుసువ్రపుప్రేంలుపసయొంగన్న
అపపర్గ్య, అంవొంతుచేతుపేపాడుతునదిగనకలిపసర్గ్య
న్నగపాప్రప్రాపాశబ్దంమొదలుబాల్వుండితుబువాలుగల
పద్ధిపేరు ప్రథమగర్భం దవాంతితిప్రప్పపా, ప్రథమగర్భే
ముసుపవాంచిదిగనకప్రప్రపా, పవాంప్రాపునె పప్తాపాలి
నిప్పెండురండుఅచండినుకరాం శబ్దాలు - ౧ సాధుపులుయిక
అవుపేళ్లనచండుతెనతుప్పతెనినప్పంతె, పేపుగింపనదిగనకలి
వృంతెచరితెపునెనుబుంకరాతతినువేరా, నుబడునువేశదిగన

పదార్థో మయుక్త్వైపేకేపదార్థోకుపృచ్ఛేకనుపపేక్షాప్రరివృత్తా
దానంపరిదానం పరివర్తన చేతయుక్తైది గనక పరిదానం
ఉదాహదానె పరితక్వవర్తనం పరివర్తః చూంచుక్తనుగనక పరివ
ర్తనము వ్యతువర్తనె నివేయము దాని యందు ప్రుక్తైనది గనక వర్త
వె యుయు మేజిత్రా నిదానె నివయ యసం నివ యుంకపున వస్తువు
నపుక్త్వైకుని పుకవస్తువు యుక్త్వైపనిమ యుయు దుమికట్రుయేపనే
అపనిధి న్యాస నశబ్దాలు - ౧ - న్యాదాం చెపయ్యు ప్తేక్షి అపనిహా
పెనిధానం అపనిధిః ప్రుకనివక్తుపెయ్యుప అప
ధి అనుద్యాజ ద్యారకెపాంప్యా యెాం పుల్లింగము న్యాసః న్యా
సః పెట్టుపన్యాసము అసుమేపనె ప్రతిదానతుపకాశబ్దాలు - ౧
న్యాదాం చెపయ్యునవస్తువుతిరిగియుక్త్వైపేక్షా త్వర్తాం
ప్రతిదానం తిరుగాయుక్త్వైపట్రుతిదానము దుహ్యాజదానె ప్రయ్యశబ్దం
క్తానెపంచుప్రాంరించినసరుకంపేక్షా త్రయార్థం క్రుసారితుం ప్రయ్యంశా
నెపంచుకు చినదిగనక క్రయ్యము దుక్కైపట్రుక్తవినిమయె
యుశబ్దములకానెపంచుకు అరుచరింపరుదనికొనతగిన వస్తువుమూల్యాన
కుపెరం క్రేతుం యోగ్యం క్రయం కొనతగినదిగనక క్రేయము
క్తైపట్రుక్తవినిమయె విక్రేయశబ్దం మొదలు - ౩ - అమ్మతగినవస్తువుపేక్షా
విక్రేతుం యోగ్యం విక్రేయం అమ్మతగినదిగనక విక్రేయం ప్రుణితుం
వ్యవహారతుం యోగ్యం పణితవ్యపణ్యం చుప్రవహాంరించతగినది
గనక పణితవ్యం పణితము న్యవహరెస్తుతాను పణితవ్య
పణ్య క్రి యాన్యదిశబ్దాలు త్రిస్ములుంగాలయందు నేర్చు సత్వా

సత్వార్థకశబ్దాలు మొదలు - ౩ - అసత్వములున్న పైకవస్తువులేమనని
శాంతిసత్వేంగా సుపేక్షాదుపపక్షా సత్వస్సేకరణం సత్వార్థకం సత్వ
శాంతం సత్వాస్యేతిన్త్రే సత్వ వులుపేసుపగనక సత్వార్థకములున్న సత్వా
కములున్న సత్వస్యేతిన్త్రే సత్వార్థకనశబ్దము నపుంసకలింగము సత్వస్య
తిశబ్దములు స్త్రీలింగము విధానవితీయశబ్దాలు - ౧ - స్త్రీలిమ్ము పుపెక్షా
విధానం పుణాన విత్రయునాంచ విత్రయుకశ్యే అమ్ము పుగనక విధానా
ములున్న విత్రయమున్న పుణావ్యవహరెస్తుతాను దుక్కైపట్రుఘవినియ
మె అదకం దశశబ్ద ప్రతిపర్యంతమున్న అష్టాదశశబ్దపర్యంతమ్మ
సుర ఏకశబ్దము మొదలు అష్టాదశశబ్దపర్యంతమున్న అయినసంఖ్య
వాచకశబ్దాలు తెల్పెప్పుతగిన వస్తువులయందు వర్తించును అ
తెల్పెప్పుతగిన వస్తువులు మొలింగాలైతె ప్రలింగాలెఅయ్యెదిగనక
ములింగాలయందు వర్తించును ఏకోబ్రాహ్మణః ఏకాస్త్రీ
ఏకంబ్రాహ్మణకులం అష్టాదశబ్రాహ్మణాః అష్టాదశబ్రాహ్మా
కులాని అనియెలాగున కేవలశబ్దాలు అర్హాంచుకునేది ఏకో
నవింశతిశబ్దం మొదలు కేవలము సంఖ్యావాచకశబ్దాలు అన్నిన్ని
సంఖ్యయందున్న సంఖ్యేయమైన వస్తువుయందున్న వర్తించును అప్పు
డు ఆశబ్దాలు బహువచనాంతములు చెప్పినాంకాని ఏకవచనాం
తాలైవుండును వింశతిగావః గవాం వింశతిః అనిసంఖ్యేద్వేద్వి
బహుత్వేస్తు వింశత్యాదులయందు సంఖ్యాంతరానకు వాచ్చె
మైనప్పుడు ద్వివచన బహువచనాంతాలున్న అవును గవాం ద్విం
శతీః గవాం తిస్రోవింశతయః అనితాంసుచేతనవత్తైస్త్రియః

గలదానపేరు. ప్రయత్నతఇతిధ్వారః । ము సుప్తినచేతధ్వరింపబడెడిగనుకధ్వా
రము. ధ్వజధ్వరనే. ధ్వరశబ్దముస్నేకట్ట. ధ్వరాంతికయుచ్చారయోరిత్యే
త్ర. పదివారుపులు ఆచితమునంబడును. ఆచియ్యతేరాశేత్రియ్యతే
ఆచితః । రాశిగాచేయఁబడెడిగనుకఆచితము. బిడచే యనెబం
డిచేతప్రాయుపడెడిగనుకభారము. ఆచితమునంబడును మునపయి
వతెనెష్ప్రుత్రి. ధ్వష్టష్టతిసముధ్రృతే. విఙ్ఞేయాలధ్వమాయే:
ఆనిమునంపుచెప్పినప్రకారానరెండుగురిగింజలయెత్తురెండిమాషు
కమునంబడును. అయవంయేమాషకాలవెండిచేతకాయుపద్ధి
పంచం. కేషాంకపణాకాష్టికశబ్దాలు - ౧ వత్తిసంఖ్యను. కేషసంబం
ధినా. రూప్యేణాపణ్యతేవ్యవహ్రియతఇతి. కాంపార్షికాం. కే
షప్రమాణంగలదిగనుక. కాంపార్షికము. స్వకాంపికముస్నప్రవా
శబ్దము కేషము యెత్తురాగివలుద్ధిపేరు. పణ్యతేవ్యవహ్రియత
ఇతిపణః । వ్యవహారింపబడ్డదిగనుకపణము. పణాష్టవమరెస్పత్తా
వ ఆద్ధకశబ్దము వరుసనెమొదుశబ్దాలు - తాంమెయిశ్రేసయిత
మెయిశిన్నిపుష్టియిశిన్నియుఱుపైప్రష్ఠకున్న. సోంవెయిశిన్నికుంచయిడి
నైష్టిక్షు. ఆసమంతాత్ద్రోకటెగష్టతితత్వధికే: । తిళ్ళగూండ్యోకా
రానకేం. అంతయాపాప్రపెంచిపుండెడిగనుకఆద్ధకము । ద్రోణస్యం
తూమెయిపేరు. ద్రవతిద్రాన్నపరిమాణాయుసర్పతేగష్టతీతి
ద్రోణః । ద్రాన్నంకొల్పేకరకులన్నిదిప్ప్రలకేంస్యపెప్పుదిగనుకద్రోణం.
ధృతాం. నయితమెయిపేరు. ఖండమమాదాంకాశం. ఆశ్లేషితవ్యారి

లో నల్లని కెబయులు. శ్రేయస్కదిగనుక. బ్రారి. ప్రష్టైదుపేరు. వహాంతిధా
న్యదికమితివహాం. ధ్రాన్నాదికంవహాంచేదిగనకవాహాం. వహా
న్యాపనె. యిరుపైప్రష్ఠకుపేరు. నికుంచత్రస్యదిధవతీతినికుంచకే:
కుంచపైనదిగనకనికుంచకము. కుంచగతికో యిల్పోష్ఠావయో:
సాంవెయిపేరు. కెందయతెసంకోచ్యతేన్నేధ్రాన్నమితికుడుపంధి
నియందుధ్రాన్నంబుకొలపఁబడుగనకకుడుపము. కొలసంనస్రైనె
మానెయిపేరు. ప్రతిష్ఠతేధ్రాన్నమత్రేతిప్రస్థ: । దీనియందుధ్రాన్నం
వుండుగనకప్రస్థము. ప్రాంగతినివృత్తౌ. ఆదిశబ్దములవల్లనుమానె
మానెప్రవతీగా దులు ఆధకాదిశబ్దాలు - ఆయామాదేశాతి
కుతగినసమ్యసంఙ్ఞలుకలిగివుండును. నాలుగోపాలుపాదమునిపాక
కునును. పద్యతఇతిపాదః । పరిమాణత్వమునపొందెడిగనకె
పాదము. పదులేగతౌ. అంశభాగవంపకశబ్దాలుమూండున్న
పాలిపేళ్లు. అంశతఇతిఅంశః । విభజింపబడెడిగనకఅంశము. అం
శవిభాగే. భజ్యతెక్రమెణతిభాగః । క్రమానసుపొందబడెడిగనకె
భాగము. భజసేవాయాం. వంట్యతెభజ్యతఇతివంటకః । విభ
జింపబడెడిగనకవంటకము. వంటవిభాజనే. ద్రవ్యశబ్దంమొదలు
౮ - ధనంపేళ్లు. ద్రవతియ్యమితిద్రవ్యం. పొందతగినదిగనకద్రవ్య
ము. ద్రుగతౌ. విద్యతెలభ్యతఇతివిత్తం. పొందబడెడిగనకవిత్త
ము. విదుప్లలాభే. స్వపతాంసర్వమినిధ్యతఇతిస్వం. తనసొమ్ము
యందుమంచిదిగనకవిత్తము. స్వం సొమ్ము తాప్తేఅపతేయం.
తనసొమ్ముయందుమంచిదిగనకఅపతేయం. బుచ్చతెసూక్తాయ

రమతేऽస్మిన్ రత్నం. ధనియందు రమింపవలెనని గనక రత్నము. రమ్యత్రా
యాం. మన్నాతే స్నాయత ఇతి మణిః స్నాత్రముగా యుపదేదిగనక
మణిః. మణి శబ్దం స్వర్ణ శబ్దం మొదలు - ౧౩ బంగారుపేర్లు. సుష్ఠు రజ్యో
తి దీప్యత ఇతి స్వర్ణం. సుష్ఠు దీప్తౌ. శోభనో వర్ణో యస్య సువర్ణం
మంచివర్ణం కలదిగనక సువర్ణం. కన దీప్తౌ. కనతి దీప్యత ఇతి కనకం. ప్రకాశిం
చెదిగనక కనకము. హిన దీప్తౌ. హార్యతి గచ్ఛతి హిరణ్యం. హిరణ్యహితక
హిరణ్యం. హార్య గతౌ. హినోతి వర్ధత ఇతి హేమ. హేమంత
ఋతువును కొందురు నివృద్ధిపొందెదిగనక హేమ. హాం గతౌ. వృద్ధౌ చ. హా
టం తనప్రంసకం   ఇతి హాటకం. ప్రకాశించెదిగనక హా
టకము. తప దీప్తౌ. తాపమునొందేతి తపనీయం. తాపమందును
యోగ్యమైనదిగనక తపనీయము. తపసం తాపే. శతకుంభ ప్ర్వత
పర్వతే భవం శాతకుంభం. శతకుంభ పర్వతమనే పర్వతమందు పు
ట్టినదిగనక శాతకుంభం. గంగాయాం భవం గాంగేయం. గంగయం
దు పుట్టినదిగనక గాంగేయము. గంగయందు ఈశ్వరుని వీర్యము
అగ్నిదేవుడు పెట్టగా సువర్ణరూపమాయెగనక భ్రియతే
భర ధారణపోషణయోః. భ్రియతే భరింపబడెదిగనక భర్మ. భ్రియ
జపూరణే. కర్బురం నపుంసకం. కర్బ గతౌ. కర్బ(ర)తౌ
కర్బురం. లోహాలలో శ్రేష్ఠమై చేతను గల్పించెదిగనక కర్బురము
గర్భముచేత దీపాంతర్చితః. చామీకరం చెప్పిన జనత్వాత్ చామీకరం
చామీకరమనే యాకరమందు పుట్టినదిగనక చామీకరము. జాతం

ప్రశస్తం రూపం యస్య జాతరూపం. ప్రశస్తమైన రూపము గలది
గనక జాతరూపం. రంజితే మాత్రాదికమనేనేతి రంజితం. మహచ్చ
తత్ రంజితం చ మహారంజితం. తామ్రము మొదలైనవి దీనిచేత రం
జింపబడు గనక మహారజతం. మహత్తైన రజితము గనక మహారం
జితం. కచి దీప్తౌ. కాంచతి దీప్యత ఇతి కాంచనం. ప్రకాశించెదిగనక కాంచనము
రుచ దీప్తౌ. రోచత ఇతి రుక్మం. ప్రకాశించెదిగనక రుక్మము
రుచి దీప్తౌ. కృతస్వరాఖ్యే ఆకరే భవత్వాత్ కార్తస్వరం. కృతస్వరమనే
గని యందు పుట్టినదిగనక కార్తస్వరము. జంబూఫలరసోత్పన్న
నదీ భవత్వాత్ జాంబూనదం. మేరుసమీపమందు నేరేడుపండ్ల
రసంచేతనైన నదియందు పుట్టినదిగనక జాంబూనదం. అష్టసు లో
హేషు ప్రతిష్ఠాపదం అష్టాపదం. అష్టలోహములయందున్న
కీర్తి కలదిగనక అష్టాపదం. సువర్ణం రజతం తామ్రం. రీతిః కాం
స్యం తథా త్రపు. సీసం చ ధ్వరం చైత అష్టలోహాని చక్షతే   ష్ట
లోహాలు. స్వర్ణాదికనక శబ్దము సెలవిచ్చి గాంచిన బంగారుపేరు. స్వర్గా
ములంకారోऽపి హేమ్నియం. నపుంసకం. అలంకారమందు అపా
ర్థ యం గనక నపుంసకం. స్త్రీలింగమందున. స్వర్ణం అని రత్నకో
శమందు చెప్పినాడు గనక ప్రత్యేకమున్న ఈ కారాంతమున్న కర్బు
నపుంసకమనే ఉప్పురు   స్వం తము గా సున్న కద్దు. రహ
సమాహారమిత అంతర్గతపరిమాణం సవ్యం   గవాం కాపం
రా జతం. అని కాదంబరియం దుర్వర్ణమనే శబ్దం
మొదలు - ౫ వెండి పేర్లు. కనకాపేక్షయా నికృష్టత్వాత్ దుర్వర్ణం.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

త్రిపుటా - ఇతరమైనవర్గః

శూద్రాశ్చావరవర్ణశబ్దం మొదలుగ - శూద్రుని పేళ్లు (శోచంతి ఇతి
శూద్రాః ॰ క్లేశపడేవారుగనక శూద్రులు (శుచ శోకే) అవరః అవర
కః వర్ణో యేషాంతే అవరవర్ణాః ॰ అధమమైన జాతిగలవారుగనక
అవరవర్ణులు (వృషం ధర్మం లునంతి ఇతి వృషలాః ॰ ధర్మమును చె
రచేవారుగనక వృషలులు (లూఞ్ ఛేదనే) బ్రహ్మణః జఘనాంగె
పాదాభ్యాం జఘన్యజః బ్రహ్మయొక్క నికృష్టాంగపాదములందు పుట్టి
నవారుగనక జఘన్యజులు (జనీ ప్రాదుర్భావే) ఇవి మొదలుకొని
చండాలశబ్దపర్యంతము మున్ముందర చెప్పెడి అంబష్ఠకరణాదిజా
తులు సంకీర్ణులనంబడును (విజాతీయవ్యవాంతాపితృకే
అధికోపవర్ణోత్పన్నం సంకీర్ణం తజ్జాతిః సంకీర్ణాః (విజాతీయమై
లైన తల్లిదండ్రులుగలిగినట్టి రెండుజాతులచేత కలసినవారుగనక సంకీర్ణులు
[illegible] (శూద్రావిశోస్తు) అని యిది మొదలైన ముందర చెప్పెడి
[illegible] శూద్రుయోస్తుతః అనేటి కరణశబ్ద
ము (తద్ఘనస్సయము) కరణశబ్దము శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునికిని పు
ట్టినవానిపేరు (కరోతి తేజస కర్మాతి కరణః) తెజస కర్మమును చే
యువాడుగనక కరణము (కృఞ్ కరణే) అంబష్ఠశబ్దము వైశ్యస్త్రీకిని
బ్రాహ్మణునికిని పుట్టినవానిపేళ్లు అంబష్ఠ [illegible]
[illegible] అంబష్ఠం [illegible] వ్యాపకుండుపుంతేవా
డుగనక అంబష్ఠుడు (స్థాగతి నివృత్తౌ) ఉగ్రశబ్దము శూద్రస్త్రీ
కిని క్షత్రియునికిని పుట్టినవానిపేరు (ఉచ్చ తిస సమవైతి [illegible]
[illegible] ఇతి ఉగ్రః రెండుజాతులయందు కూడెవాడుగనక

ఫాలదండములనే ద్వాదశ గనకె పాలాకారుడు. దుశ్ఛేద కరణే. పా
లానినిర్మాణం శిల్పమున్నే పాలకేః. ఫాలదండకద్దేవాడు గనకె
పాలికెడుడు. కుంభకారకులాల శబ్దాలు - ౨ - స్య కుమ్మరవానిపే
ళ్లు. కుంభం కరోతీతి కుంభకారః. కేడవచేశేవాడు గనకె కుంభకారుడు
దుశ్ఛేద కరణే. కుంభాంపిండతిమర్దయతీ ప్రదర్శమితి కులా
లః. మంయకేరకు భూమిని మర్దించేవాడు గనకె కులాలుడు
ఆరదముడనేలడయొంరచ్ఛేదః. పలగండ లేపక శబ్దాలు - ౨ - స్య సున్న
పుగారం చేశేవానిపేళ్లు. మాంసేనే వగడతి పింభతి సుధాదినాలి
ప్తేదికే మితి పలగండః. మాంసముచేత సుంబలెసు సున్నము మొద
లైనవాని చేతను గోడ మొదలు అయినదానిని తడిపేవాడు గనకె ప
లగండుడు. గడసెవనె లింపతి సుధాదినాలిప్తే దికెమితి లేపకః.
సున్నము మొదలైనదాని చేతను గోడ మొదలైనదానిని పూశేవాడు
గనకె లేపకుడు. లిప లిపదెహె. తంతువాయ కుళింద శబ్దా
లు - ౨ - స్య సాలెవానిపేళ్లు. తంతూన్వయతీతి తువాయః
నూలునేశేవాడు గనకె తంతువాయుడు. వేజ తంతుసంతానే. కు
ప్తేతితి కుళిందః. కేపగాంచుకునేవాడు గనకె కుళిందుడు. కువక్తే
పదనిర్మాణే. కుంభపం పిండతీతి కుళిందః. కేకనె శేపప్పుడు భా
మినిపెండిఖండేవాడు గనకె కుళిందుడు. విడుల లాపై తున్నవా
యసౌచిక శబ్దా లు - ౨ - స్య చిప్పవానిపేళ్లు. తున్నం వయ
తీతి తున్నవాయః. చినిగినది కూర్చేవాడు గనకె తున్నవా
యుడు. వేజ తంతుసంతానే. సూచికర్మ శిల్పమస్య సౌచికః.

సూచి వృత్తి తో యుక్తముగా గలవాడు గనకె సౌచికుడు. రంగాజీవ చి
త్రకర శబ్దాలు - ౨ - స్య చిత్తరువు వ్రాసేవానిపేళ్లు. రజ్యతే అనేన రక్త
తాం పాదర్శతే అనేనేతి రంగః. ఆపాదితార్థః. రంగేన ఆజీవతీతి
రంగాజీవః. తెలుపు మొదలయిన వర్ణాంతరములను పెండ్లు గనకె రం
గము వారిరుశము మొదలైనది అందు చేత బ్రతికేవాడు గనకె రంగాజీ
వుడు. చిత్రం కరోతీతి చిత్రకరః. చిత్తరువు రచించేవాడు గనకె చిత్రక
రుడు. దుశ్ఛేద కరణే. శస్త్రమార్జ అసిధావక శబ్దాలు - ౨ - స్య కైదుపు
లు బికి లిచేశేవానిపేళ్లు. శస్త్రాణి మార్జతీతి శస్త్రమార్జః. అసిం
ధావతీతి అసిధావకః. ఆయుధాలు కతగేవాడు గనకె శస్త్రమార్జుడు
శస్త్ర. అసిధావకుడు. మృజూ శుద్ధౌ. ధావగతి శుద్ధ్యోః. పాదూ
కృత్ చర్మకార శబ్దాలు - ౨ - స్య సోదగరవానిపేళ్లు. పాదూం కరోతీతి
పాదూకృత్. ముచ్చెలు చేశేవాడు గనకె పాదూకృత్తు. తకారాంత
ము. పాదూకృత్తని వ్రాస్తే మధ్యమున్న కర్తే అనికొందరండురు. చర్మకరో
తివిశేషరతామూ పాదయతీతి చర్మకారః. తోళ్లను పాదరక్షోతివి
కారములు పొందించేవాడు గనకె చర్మకారుడు. దుశ్ఛేద కరణే. వ్యో
కార లోహకార శబ్దాలు - ౨ - స్య కొలిమివానిపేళ్లు. వ్యో
అయః కరోతీతి వ్యోకారః. వ్యో అనగా ఇనుములు అది చేశేవాడు
గనకె వ్యోకారుడు. లోహం కరోతీతి లోహకారః. ఇనుప
ము చేశేవాడు గనకె లోహకారుడు. దుశ్ఛేద కరణే. అవిలోగని
యందు పుట్టినయినుము ఇతెశ్లేపాది శుద్ధిలేకున్న చెశకేసలాది
దేశముందు. లోహకారుడని ప్రసిద్ధమైన జాతివిశేషము పేళ్లని

స్యం దురంధురః । ప్రియవత్సేన వాంఛా చెరితము చేసి వీదన్నైవ వేవన్నోరే
నముందు ప్రయోగము అప్యానాం కృపిదన్నత్రగా యుంత మహాం
గారియుద్ధారుసంగ్రహ్యై ప్యన్యకార్యైః । అనినార్థేంధము శబ్దం మొదలు
౪ ంరిగసాలవానిపేర్లు । అగ్నిసంధిపనాద్యం నాడీంధమ యతీతి
నాడీంధమః । అగ్నిప్రజ్వలింపచేసేరకు ఊదెవాడుగనకే నాడీం
ధముడు । ధ్మాశబ్దాగ్నిసంయోగయోః । స్వర్ణం కరోతీతి స్వర్ణ
కారః । బంగారుచేసేవాడుగనక స్వర్ణకారుడు కలాదః కలాద
కలాం స్వర్ణశిల్పం । ఆదత్తే ఇతి కలాదః । బంగారుచేసే విద్యను
స్వీకరించేవాడుగనకే కలాదుడు । డుదాఞ్ దానే । రుక్మం కరోతీతి రు
క్మకారః । బంగారుచేసేవాడుగనక రుక్మకారుడు । శాంఖిక కాం
బవికశబ్దాలు ౨ । శంఖమున గాజులు మొదలైనవి చేసేవారి
పేర్లు । శంఖస్య వికారః శాంఖం । తచ్ఛిల్పమస్య శాంఖికః । కం
బుర్వికారః కాంబవః । తచ్ఛిల్పమస్య కాంబవికః । శంఖమున చే
సిన గాజులు మొదలైన అమ్ము కొనుసరుకులుగలవాడుగన
క శాంఖికుడున్ను కాంబవికుడున్ను । శౌల్బిక తామ్రకుట్టకశబ్దా
లు ౨ - రాగిపనిచేసేవానిపేర్లు । శుల్బం తామ్రం తన్నిమిత్తో
వ్యవహారః ఇతి శౌల్బికః । శుల్బమనగా రాగి చేసిన పనిగలవా
డుగనక శౌల్బికుడు । తామ్రం కుట్టయతీతి తామ్రకుట్టకః ।
పనికొరకు రాగినరికేవాడుగనకే తామ్రకుట్టకుడు । తక్షుడు
తనూకరణే । తక్షశబ్దము మొదలు ౫ వడ్లవానిపేర్లు తక్షతీతి తక్షా

నిరుసూంకరోతీతి తక్షా । కొయ్యలుచెక్కేవాడుగనక తక్షుడు । త్వష్టీతి త్వష్టా
నిరుసూంకరోతీతి త్వష్టా । కొయ్యలుచెక్కేవాడుగనక త్వష్టాను । తక్షా
తక్ష్ణోం తనూకరణే । నకారాంతము । ఋకారాంతాలు । వర్ధయతి
ఛేదయతి కాష్ఠానితి వర్ధకిః । కొయ్యలునరికేవాడుగనక వర్ధకి । ర
థకారుడు । రథం కరోతీతి రథకారః । రథములు చేసేవాడుగనక రథ
కారుడు । కాష్ఠాని తక్ష్ణోతీతి కాష్ఠతట్ । కొయ్యలుచెక్కేవాడుగన
క కాష్ఠతట్ । షకారాంతము గ్రామతక్షశబ్దము గ్రామానకు
అధీనమైన కాష్ఠతక్షుని వడ్లంగిపేరు । గ్రామాధీనః । తక్షా గ్రామత
క్షః । గ్రామానకు అధీనమైన వడ్లంగిగనక గ్రామతక్షుడు । కౌటతక్ష
శబ్దము ఒకరికి అధీనం కాక తనయింట నుంచి కూలిచేసే వడ్లంగిపేరు
కుటం స్వగృహం తత్ర భవః కౌటః । కౌటశ్చాసౌ తక్షా కౌటత
క్షః । తనయింటనుండే వడ్లంగిగనక కౌటతక్షుడు । క్షురిశబ్దము మొ
దలు ౫ - మంగలవానిపేర్లు । క్షురమస్యాస్తీతి క్షురీ । కత్తి కలవాడుగనక
క్షురి । నకారాంతము । ముండయతీతి ముండీ । వెండ్రుకలను
గొరిగేవాడుగనక ముండి । నకారాంతం । దివైవ కీర్త్యతే రాత్రౌ క్షౌ
రకర్మనిషేధాదితి దివాకీర్తిః । రాత్రి క్షౌరము ను నిషేధించుట
వల్లుంబగలె పనిచేసేవాడుగనక దివాకీర్తి । ష్ణా సంశబ్దనే
నాప్నోతి అపవిత్రం పవిత్రం నాపితః । అపవిత్రుడయినవానిని
పవిత్రపెంచేవాడుగనక నాపితుడు । అంత్యావసాయీ । అంతే
అవసానం శీలమస్య అంతేవసాయీ । కడపటనుండేవాడు

గలవాడుగనుక అంతవసాయి. హింసాంతకృన్ని. అపహాంత్యద్యంతరే
వర్తతే. నిర్ణేజకరజకశబ్దాలు - ౨ - స్నా చాకలవానిపేళ్లు. నిర్ణేనిక్తే యితి
వస్త్రాణితి నిర్ణేజకః. తెల్లపుట్టకేవాడుగనుక నిర్ణేజకుడు. నిర్జేకావ
హింపగా వేయా. రంజయతి వస్త్రాణితి రజకః. తెల్లవస్త్రంగలుగ
చేశేవాడుగనుక రజకుడు. రంజరాగే. శౌండికమండహారకశబ్దా
లు - ౨ - స్నా. కల్లమ్మెవాని పేళ్లు. శుండా. పానస్థానం తత్రభవే
సురాంధి. శుండా. పానగోష్ఠి ... శౌండికః. శుండ అనగా పాన
స్థానము. అందుండెవాడుగనుక. అతి అమ్మెవాడుగనుక శౌండికు
డు. సురాసు. మండ అనిపించుకొనును. మండం అమ్మెసురాం హార
తీతి మండహారకః. సురమండి తేప అమ్మెవాడుగనుక మండహా
రకః. ఆన్యాపదేశమే. జాబాల అజాజీవశబ్దాలు - ౨ - స్నా
మేకలు కాచెవాని పేళ్లు. అజాః పాలయతీతి అజాబాలః. మేక
లు కాచెవాడుగనుక అజాబాలుడు. అపాలయతే అజాజీ
వతీతి అజాజీవః మేకలచేత బ్రతికేవాడుగనుక అజాజీవి. జీ
వప్రాణధారణే. దేవాజీవ దేవలశబ్దాలు - ౨ - స్నా కోవెలకి దేవరను
పూజచేశేవాని పేళ్లు. దేవేన ఆజీవతీతి దేవాజీవః. దేవరచేత
బ్రతికేవాడుగనుక దేవాజీవి. దేవాన్ లాతీతి పూజార్థమితి
హా   లాజనిమిత్తమై దేవరను స్వీకరించేవాడుగనుక
దేవలుడు. లాఆదానే. మాయా శాంబరీశబ్దాలు - ౨ స్త్రీ
ఇంద్రజాలము మొదలైన మాయపేళ్లు. మాతస్సాంవిస్తృమితి

మాయా. జీవియందుజగత్ భ్రమితమై యుండుగనుక మాయా. మాయతి
మానేమయస్సేయమితి మాయా. మయుడు అనే రాక్షసుని
సంబంధమైనదిగనుక మాయా. శంబరస్యేయం శాంబరీ
శంబరుడనే రాక్షసుని సంబంధమైనమాయగనుక శాంబరి. మాయా
కారప్రతిహారకశబ్దాలు - ౨ - స్నా మాయచేశేవాని పేళ్లు. మా
యాం కరోతీతి మాయాకారః. మాయ చేశేవాడుగనుక మా
యాకారుడు. ప్రతివారతినయనేనేతి ప్రతిహారకః. తనిక
ల్పిత వస్తువినివారించేవాడుగనుక ప్రతిహారకః. ప్రతిహార
కుడని ప్రాసాదిగా కొందరందురు. మాయాకారకసంఘస్సాత్రు
ప్రతిహారకశబ్దాలు ఇదం   సూత్రే. అనవరరు బిస్ఫుర్సేయం
చెప్పుచున్నాడుగనుక శైలాలినస్తు శైలూషా జాయాజీవాః కృ
శాశ్వినః భరతాఇత్యపి నటః శైలాలిశబ్దంమొదలు - ౬ - నట్టువ
వాని పేళ్లు. శిలాలినప్రోక్తం నటసూత్రమధీయతే ఇతి శైలాలినః
శిలాలిచేత చెప్పబడిన సూత్రము అధ్యయనం చేశేవారుగనుక
శైలాలినులు. నశ్రాంతము. శిలూషస్య ఋషిరపత్యాని శై
లూషాః. శిలూషుడనేఋషియొక్కసంతతిగనుక శైలూషుడు. జా
యయాజీవంతీతి జాయాజీవాః. పెండ్లాముచేత బ్రతికేవాడు
గనుక జాయాజీవుడు. జీవప్రాణధారణే. కృశాశ్వేన ప్రోక్తం నట
సూత్రమధీయతే ఇతి కృశాశ్వినః. కృశాశ్వునిచేత చెప్పబడ్డ
నటసూత్రమును అధ్యయనం చేశేవారుగనుక కృశాశ్వులు. నకారా
ంతము భరతస్య నాట్యాచార్యస్యేమే భారతాః. భరతుడు అనే ఋషి

రెలుకే స్తోత్రము చేయువారుగనక భరతులు. ఇత్యపి నటాః. చారణా
గనక నటులు. నటన్తీతి నటాః. చారణాస్తు కుశీ
లవాశ్శబ్దాలు - ౨ - స్తు - దిక్కులయందు సంచరించేటట్టువారికిగాని
నట్టువారికి పేర్లు. దిగంతేషు కీర్తిం చారయతీతి చారణాః. దిగం
తాలయందు కీర్తిని నెగడేటట్టు చేసేవారుగనక చారణులు. కుశ
గతిష్టైశ్వామెవోః. కుత్సితశీలమేషామస్తీతి కుశీలవాః. కుత్సిత
మైనవర్తనగలవారుగనక కుశీలవులు. మార్దంగికా మౌరజికా
మార్దంగికమౌరజికశబ్దాలు - ౨ - మద్దెలవాని పేర్లు. మృ
దంగవాదనం శిల్పమేషామస్తీతి మార్దంగికాః. మురజవాదనం
శిల్పమేషామితి మౌరజికాః. మద్దెలవాయించుటే పనిగాగల
వారుగనక మార్దంగికులున్ను మౌరజికులున్ను. పాణివాదాస్తు
పాణిఘాః. పాణివాదపాణిఘశబ్దాలు - ౨ - చేతులతాళం
కొట్టేవాని పేర్లు. పాణిం వాదయతీతి పాణివాదాః. చేతులువాయిం
చేవారు పాణివాదులు. వదుప్పస్తాయాం వాచే. పాణిఘ్నంతీతి
పాణిఘాః. తాళమును కొట్టేవారుగనకను చేతులతాళం కొట్టే
వారుగాను పాణిఘులు. వాసవాంసాంగత్వే. వేణుధ్మాస్స్యు
ర్వైణవికాః. వెదురు నచేసిన పిల్లన్గ్రోవిని పూదెపనిగాంగలవారుగ
నక వైణవికులు. వీణావాదస్తు వైణికాః. వీణావాదవైణిక
శబ్దాలు - ౨ - వీణెవాయించేవాని పేర్లు. వీణాం వాదయతీతి
వీణావాదః. వీణెను వాయించేవారుగనకను వీణావాదులు. వద

ప్పస్తాయాం వాచి. వీణావాదనం శిల్పమేషామితి వైణికాః. వీణె వా
యించేదె పనిగాంగలవారుగనక వైణికులు. జీవాంతకశ్శాకునికో
జీవాంతకశాకునికశబ్దాలు - ౨ - పక్షులవేటకాని పేర్లు. జీవానాం
పక్షిణాం అంతకః జీవాంతకః. పక్షిరూపమైన జీవాలకు అంతకు
డుగనక జీవాంతకుడు. శకునానాం పక్షిణాం హంతీతి శాకునికః.
పక్షులచంపేవాడుగనక శాకునికుడు. ద్వౌ వాగురికజాలికౌ. వాగు
రికజాలికశబ్దాలు - ౨ - వలవేటగాని పేర్లు. వాగురయా చరతీ
వాగురికః. జాలేన చరతి జాలికః. వలచేత చెరించేవాడుగనక
జాలికుడున్ను వాగురికుడున్ను. వైతంసికః కౌటికశ్చ మాంసికశ్చ
సమం త్రయం. వైతంసికశబ్దంమొదలు - ౩ - మాంసము అమ్మేవాని పే
ర్లు. మృగపక్ష్యాదిబంధనోపాయో వీతంసః. తేన చరతి వైతంసికః.
మృగపక్ష్యాదులు పట్టుబడుటకు ఉపాయాలు వల్లత్రాళ్ళు మొదలైనవి
వితంసమనంబడును. అందు చెరించేవాడుగనక వైతంసికుడు. మృగపక్ష్యా
దిబంధనయంత్రం కూటః. తేన చరతీతి కౌటికః. మృగపక్ష్యా
దులపట్టించే కాలంద్రాళ్ళు మొదలైనవి కూటమనంబడును. అం
దుచేత చెరించేవాడుగనక కౌటికుడు. మాంసపణ్యమస్య మాంసి
కః. మాంసమును అమ్మెడిపనిగాంగలవాడుగనక మాంసికుడున్ను
ఈ మూడు శబ్దాలు పర్యాయాలు. భృతకో భృతిభుక్ కర్మకరో
వైతనికోऽపి సః. భృతకశబ్దంమొదలు - ౪ - కూలివాని పేర్లు. భృ
త్యా పోష్యతే ఇతి భృతకః. దయచే యింబడికొలువు చేసెవాడుగనక భృ
తకుడు. భృజ్ భరణే. భృతిం భుంక్తే ఇతి భృతిభుక్. కూలినిబు

[illegible]

ముపల్లసవైరిపట్టి నక్షత్ర అప్పతేదార్సతే పంశబ్దయాదిత్వే లక్షం
నరబినసనభయం పల్లసలక్ష్మిగింప పద్ధతిగసనే అలకేనము అలజని
వారసతె శ్వేవిశ్వేనద్వప్పగ యాకుశలం విశ్వేనద్వేశబ్దము
వెప యండునెప్పగలకునే పేరు విశ్వేన్వప్పగానే కండయతితివిశ్వే
నద్వం సకలమై నప్పగాలను మెురయపెట్టుంబెదిగసనే విశ్వేనద్వు
[illegible]

[illegible]

ఇతి మలిమ్లుచః। మలినవృత్తిగాఁ జరించెవాఁడు గనక మలిమ్లుచుఁడు
ములేగదశ్వం చౌరికాస్తైన్యచౌర్యే స్తేయం। చౌరికా శబ్దము మొదలు
ఏకాంగతనం పేళ్లు। చోరస్య కర్మ చౌరికా। చౌర్యం। చోరుని యొ
క్క కర్మము గనక చౌరికా। చౌర్యము స్తేనస్య కర్మ స్తైన్యం। స్తేయం
వ స్తేనుఁడనఁగా దొంగ। వానియొక్క కర్మము గనక స్తైన్యము స్తేయం
మును లోప్త్రం తు తద్ధనం। లోప్త్రశబ్దము దొంగిలించిన సొమ్ము పేరు
లుప్యత ఇతి లోప్త్రం। అపహరింపఁబడేది గనక లోప్త్రము। వీ
తంస ఉపకరణం బంధనే మృగపక్షిణాం। వితంస శబ్దము
మృగాలను పక్షులను పట్టేటందుకు సాధనమైన వురులు
మొదలైనదాని పేరు। వితంస్యత ఇతి వితంసః। చక్కఁజేయఁబడేదిగ
నక వితంసము। [illegible] యాం। వీతంసమని దీర్ఘాదిన్నీ కద్దు
ఉన్మాథః కూటయంత్రం స్యాత్। ఉన్మాథ కూటయంత్ర శబ్దాలు - ౨ - వన్య
మొదలు పేళ్లు। గాలము పేళ్లని కొందరందురు। ఉన్మథ్యంతే మృగా అనే
నేతి ఉన్మాథః। దీనిచేత మృగాలు పీడింపఁబడేది గనక ఉ
న్మాథము। మృదువి లోక్యనే కూటేన కృతం యంత్రం కూటయంత్రం
కపటాన చేయఁబడ్డయంత్రం గనక కూటయంత్రము। వాగురా మృగ
బంధనీ। మృగాలు దీనిచేత బంధింపఁబడును గనక మృగబంధనీ। శుల్బం
వరాటకం స్త్రీ తు రజ్జుస్త్రిషు వటీగుణాః। శుల్బశబ్దము మొదలు - ౫
త్రాడుపేళ్లు। శులంబంతే నేనే మృగాదయ ఇతి శుల్బం। దీనిచేత మృగా
దులు పట్టఁబడును గనక శుల్బం। శుల్బే శుల్బే। శుంబము నిన్నీ కొందరందురు
వరణ్వతే వేష్ట్యతే అనేన ఇతి వరాటకః। చుట్టఁబడేదిగనక వరాటకము। రజ్జు

వేష్టనే సృజ్యత ఇతి రజ్జుః। సృజింపఁబడేది గనక రజ్జువు। [illegible]
స్త్రీలింగము। వట్యతే వేష్ట్యత ఇతి వటీ। చుట్టఁబడేదిగనక వటీ। వటి
వేష్టనే। మూఁడు లింగాలయందు వర్తించును। వటః వటీ వటం
గుణ్యతే ఆవర్త్యతే బంధనాయేతి గుణః। బంధనం కొరకు ఆవ
ర్తింపఁబడేదిగనక గుణము। గుణ ఆమంత్రణే। ఉద్ఘాటనం ఘటీయం
త్రం సలిలోద్వాహనం ప్రహేః। ఉద్ఘాటన ఘటీయంత్ర శబ్దాలు
౨ - నూతినుండి నీళ్లు చేదే యంత్రాల పేళ్లు। ఉద్ఘాట్యతే జలమ
నేనేతి ఉద్ఘాటనం। దీనిచేత నీళ్లు తోడఁబడును గనక ఉద్ఘాటనం। ప్రహే
సంబంధి ఘటీభిః కృతం ఘటీయంత్రం। చేదలచేత చేయఁ
బడ్డయంత్రము గనక ఘటీయంత్రము। పుంసి వేమా వాయదండం
వేమా వాయదండ శబ్దాలు - ౨ - సాలెవాండ్లు నేసే కొయ్య పేళ్లు। వ
యంత్యనేనేతి వేమా। దీనిచేత నేయుదురు గనక వేమ। వేఞ్ తంతుసం
తానే। నకారాంత పుల్లింగము। నపుంసకమని కొందరందురు। వ
యనం వాయః। వాయస్య దండః వాయదండః। వాయమనఁగా నేసుట
నేసే పలక వాయదండము। సూత్రాణి నరి తంతవః। సూత్రతంతు శ
బ్దాలు - ౨ - నూలుపేళ్లు। సీవ్యంతే ఏభిరితి సూత్రాణి। వీటిచేత సి
యుదురు గనక సూత్రాలు। షివు తంతుసంతానే। తన్యంతే వస్త్రమేభిరితి
తంతవః। వీటిచేత వస్త్రము విస్తరింపఁబడును గనక తంతువులు। తను
విస్తారే। ఉకారాంతః పుల్లింగము। వాణిర్వ్యూతిః స్త్రియౌ తుల్యే
వాణి వ్యూతి శబ్దాలు - ౨ - నేయుట పేళ్లు। వయనం వాణి। వ్యూతిశ్చ
నేసుట గనక వాణిన్నీ వ్యూతిన్నీ వేఞ్ తంతుసంతానే। స్త్రీలింగాలు
పుస్తం లేప్యాదికర్మణి। పుస్తశబ్దం చేసే బొమ్మ మొదలైనదాని పేళ్లు

[illegible]

[illegible]

త్రాసుచేక్షనారం సరసమూహం పుంసతీతి నారాచే. జనసముసు
పుంచేదిగనక నారాచే. లంచుగతిపుం జనయో: రెష్ట్వతిష్ట్వదవార
జన్మైరితి ఎఘనికా. బెరులచేతన్రెష్టేయుం పుచ్చేదిగనక ఎఘనికా
ఘాన్రెష్టాయాం. నాడీస్యాని కష్టం: కష్టం: నాడీశబ్దం మొదలు౩-
పురగఘ్నపేళ్లు. కృతిస్వర్ణం కరోతీతి నాడా: బంగారు అరుగచేసే
దిగనక నాడాము. కలాదనాకరనే. నికృత్తైస్వర్ణం మత్రేతినికే
పః. కషుక్త్రే. బంగారుదీనియందు పెట్టబడుగనక నికషము సూ
కషముస్త్రీ. కషపాంసాయాం. వృశ్చన: పరశు: వృశ్చన
పత్త్రపరశుశబ్దాలు-౨-స్త్రీ. బెసరిముపేళ్లు. వృశ్చతే నేనానువనాచే
దికమితి వృశ్చన:. దీనిచేతనునుకరణాదులు మొదలైనదినరకపడుగనక
వృశ్చనము. బద్రుకాందనే. పత్త్రమివపరశు: పత్త్రపరశు: ఆకుల
పలెవుంటె ఆయుధముగనక పత్త్రపరశువు. ఐషీకా తూలికా సమే
ఐషీకా తూలికా శబ్దాలు-౨-స్త్రీ చిత్త్రకపట్రాశెకనికేపేరులు
ఈషతే పదాదితి చిత్త్రసాధ్వముపమితి ఐషీకా. చిత్త్రకపుల
పెట్టెదములను యిష్టేదిగనక ఐషీకా. ఈరుదానే. తూలయతీద
నార్దికేం పూరయతీతి తూలికా. పన్నెలనునిరిపెదిగనక తూ
లికా. తూలపూరణే. తైజసావర్తని మూషా. యీ శబ్దా
లు-౨-స్త్రీ బంగారు కరిగెచ్చేవిపేళ్లు. తైజసంవాదూదికే మావ
ర్త్యతే ద్రవక్రియతేస్యామితి తైజసావర్తనీ. దీనిమొదలైన బం
గారు మొదలైనది కరగంబడుగనక తైజసావర్తనీ. వృతువర్తనే
నే మూషయతేస్వగాదికే మత్త్రేతి మూషా. దీనియందు బంగారు

రుమొదలైనదిగుడ్డగాచా యసపడుగనక మూషా. మూషజబంధనే
భస్త్రా చర్మప్రసేవికా. యీ శబ్దాలు-౨-స్త్రీ. కేవలమితి త్రాయస్త్ర భస్త్ర
తడప్పతిత్తి. అనయా అగ్నిరితి భస్త్రా. దీనిచేత అగ్నిరుజ్జ్వలింపబడు
గనక భస్త్రా. భసభర్త్సనదీప్త్యో: ప్రసేవతే అగ్నిమితి ప్రసేవికా
అగ్నినిపుట్టాకమ తప్పపట్టుచేయదిగనక ప్రసేవికా. చర్మరూపకమైన
దిగనక చర్మప్రసేవికా. ఆస్ఫోటనీ వేధనికా. యీ శబ్దాలు-౨-స్త్రీ
రత్నాలు మొదలు బెజ్జము పెట్టెసాధనపేళ్లు. ఆస్ఫోటయతి రత్నాదికమనే
నయాస్ఫోటనీ. విధ్యతే నయా ఇతి వేధనికా. దీనిచేత రత్నాలు మొదలైనవి
భేదింపబడుగనక. ఆస్ఫోటనివేధనికాను సూస్తమఘంటకవిశరనై.
ద్రతాదనే. ఆస్ఫోటని అనిలకారాయిదాకెందురు చెప్పుదురుకృ
పాణికర్తరీ సమే. యీ రెండు శబ్దాలు కత్తెరపేళ్లు. కల్పతే ఛేదన
మెంతి కృపాణి. ఛేదించేకరకు సమర్థమైనదిగనక కృపాణీ. కృత్త
చిఘతేనయా ఇతి కర్తరీ. దీనిచేత ఛేదింపబడుగనక కర్తరీ. కృతిచేదనే
వృక్షాదనే. వృక్షభేదీ. వృక్షాదన వృక్షభేదిశబ్దాలు-౨-స్త్రీ. గొడ్డలిపేళ్లు
నొడ్డి మొదలైనదానిపేళ్లు. వృక్షం అద్యతేనేనేతి వృక్షాదనః. వృక్ష
ముదీనిచేత భేదింపబడుగనక వృక్షాదనము. అదుక్కుటైనా వృక్షభిన్నత్తే
తి వృక్షభేది. వృక్షములను భేదించేది వృక్షభేది. భిదుర్ విదారణే
టంకః పాషాణదారణః. టంకపాషాణదారణశబ్దాలు-౨-స్త్రీ
ఉంనసులవిపేళ్లు. టమతి నశ్యంకా యతేతి టంకః. టంకనాష
బడునుపలికేదిగనక టంకము. పైశద్దే. పాషాణందారయతీతి
పాషాణదారణః. రాతిని భేదించేదిగనక పాషాణదారణము

ఘ్రాం విదారణశస్త్రకచోఽస్త్రీ కరపత్రం. క్రకచ కరపత్రములు - ౨ - రెన్న
రంపము పేర్లు. క్రకచ ఇతి శబ్దం. చయతి క్రకచః. క్రకచాని శబ్దమును
రచించేదిగనుక క్రకచము. కచబంధనే ధాతువు. పుల్లింగనపుంసకలింగాలయం
దుంటుంది. కర పత్రమివ పత్రం యస్య ఇతి కరపత్రం. చేతను లెనె
ఆరెందిగనుక కరపత్రము. స్వర్ణకారచర్మకృదినేతరాం చర్మకృదినేశబ్దా
లు - ౨ - నెన్నారెపేర్లు. ఆయి యతి చర్మకారా. చర్మమును పెండతి
గనుక ఆరెంబు. గతా. ప్రాపనెచ. చర్మనిసత్రే. తే చర్మకృదినే. చర్మము
నుచేరించేదిగనుక చర్మకృదినే. సూమిస్ఫానా యుప్రతిమా. సూ
మిశబ్దంమెుదలు - ౩ - యునప్రతిమాపేర్లు. సుష్ఠుశోభన మూర్తి
అలిముంగకొత్తదిదిసూమిః. ఆముంగకపెరాపరుష్ణుంతిశోభన
ముసుచరిచేదిగనుక సూమిః. సాయాం. శూమినిలినితా
కవాదిగాంకెందరుచెప్పుదురు. తిష్ఠతే తిచిరకాలమితి స్ఫానా
అనేకకాలము వుండేదిగనుక స్థానా. స్థాగతినివృత్తౌ. ఆపో
మయాం ప్రతిమాయః ప్రతిమాయునప తిముగనక అయః ప్రు
తిమా. శిల్పం కర్మకలాదికం. వాత్స్యాయనుండు చెప్పిన నృత్యగీ
తాదిచతుష్షష్టి కాహ్నిక్రియలున్న అరింగముంబనాదిచతు
ష్షష్టిం తరక్రియాలున్న తెలలనెరుంను కనుసు అకళయున్న ఆ
దిశబ్దంచే తన్న నేర్పరాంతిక్రియలున్న శిల్పమునంబదును. శిల్ప
పెలి శున్వన్నత ఇతి శిల్పం. అర్హనింపరుకేదిగనుక శిల్పము. నిలపం
చె ప్రతిమానం ప్రతిబింబం ప్రతిమా ప్రతియాతనా ప్రతిచ్ఛా
యా ప్రతికృతిరర్చా పుంసి ప్రతినిధిః. ప్రతిమానశబ్దం ఆదిగా

ప్రహ్వోఽమాతుర్లకున్న సదృశాంగాలు సెలాదులచేత చేశ్రుప్రతిమ
పేర్లు. ప్రతిమియ్యతఇతి ప్రతిమానం. ప్రతిమాచ. ప్రతిగానిమి
చేదిగనక ప్రతిమానమున్న ప్రతిమాను. మాబమానే ప్రతిబిం
బతేతి ప్రతిబింబం. ప్రతిగాప్రకాశించేదిగనక ప్రతిబింబము బిం
బదీప్తౌ. ప్రతియ్యతఇతి ప్రతియాతనా. ప్రతిగాశేయుపడ్డది
గనక ప్రతియాతనా. ప్రతియత్నే. ప్రతిచ్ఛాయాప్రతియ్యేనచ్ఛా
యా. ప్రతిచ్ఛాయా. ప్రతిచ్ఛాయగనక ప్రతిచ్ఛాయా ప్రతికృ
యక్రియతఇతి ప్రతికృతిః. ప్రతిగాచేయుపడ్డదిగనక ప్రతికృతిః. కృ
కృఞ్ కరణే. అర్చతఇత్యర్చా. పూజింపపడ్డదిగనక అర్చా. అర్చ
పూజాయాం. ప్రతినిధియ్యతఇతి ప్రతినిధిః. డుధాఞ్ ధారణ
పోషణయోః. పుల్లింగం. ఉపమోపమానం స్యాత్. ఉపమాప
మానశబ్దాలు రెండు చంద్రాదులతోను పోల్పబడ్డది. చంద్రాదులకు
పోల్చేదికున్న పేర్లు. ఉపమియ్యతే అనేనేత్యుపమితవాన్. ఉప
మా. ఉపమానం చ. దీనితోను పోల్పబడ్డంగాన్నైనాగానిపో
ల్చుటకైనా గాని ఉపమానం. ఉపమానమున్న. మాఙ్ మానే
ఉపఆపూర్వసాదృశ్యే. వాచ్యలింగాస్సమస్తుల్యస్సదృక్షస్సదృ
శస్సదృక్. సాధారణస్సమానశ్చ సమశబ్దమెుదలు ౭ - సదృశమైన
వస్తువు పేర్లు. విశేష్యలింగమునకు అవింగములవును. సమప్రతిసా
సమ్యతఇతిసమః. సమానిదంబడేదిగనకసమః. సమతుల్యశబ్దాతు
లాయాం సమ్మితస్సుల్యం. తులనిచేత కొలిదిపడ్డంబడేదిగనక తు
ల్యము. సమానఇతిదృశ్యతే సదృక్షః. సదృశః. సదృక్. సమా
నమునిచూడబడేదిగనక సదృక్షము సదృశము సదృక్కు

త్వ శిల్పేష్వేతే సరూప శబ్దము శకారాంతము సమాసమాధ్యారగ
మస్సేతి సాధారణాః సరూప శం మానసమస్సేతి సమానః మానస్మై
సర్వాలందిగనకే సమానము సాధారణములు సాధారణాశ
ద్విశ్రేణీంగమైనప్పుడు అగ్నిసాదృ సాధారణాపణివాణ్యస్తేః
అనిలయిత్పత్యయముండు వికల్పానను విధించినాండుగనకే
యిత్పత్యయము వచ్చినప్పుడు జేపుస్న రాని పక్షేముండు ఉపస్న
మస్త్రను సాధారణి సాధారణాః అని రెండుపదాలుగ లవ
స్వరుత్తరపదె త్వ మాం నిబ్బసంకాశనే చంద్రప్రతికాశవమా
దయః నిభశబ్దంమొదలు -౪- సమానముండుపొకపదానకే
ఉత్తరపదాలైనప్పుడు సరూపశవన్నెపుకేపక్షే విశేష్యమెలింగ
మౌను అవింగాన్నె అవును ఇందుకే ఉదాహరణాలు
చంద్రనిభః లక్ష్మీసంతానా సూర్యప్రతికాశః విష్ణూపమః
అని సాదిశబ్దాలు అయితేను ఉత్తరపదాయగానప్పుడు సదృ
శవాచకాలు కాదు ఐతేను ఉత్తరపదాలు అయినప్పుడు
సదృశవాచకాలు అని భేదము నిదర్శనాని తదనిభః మిక్కిలి
స్పృశం శింజేది గనకే నిభము బ్రాదిష్వా సమ్యక్ కశతు ఇతి సం
కాశః వెన్నగాను ప్రకాశింజేదిగనకే సంకాశము క్రాశ్వాదిష్వా
నియుత రతాశతు ఇతి నికాశః నియతంగా ప్రకాశింజేదిగనకే
నికాశము కాశ్వాదిష్వా ప్రతికాశతు ఇతి ప్రతికాశః ప్రతిసా
ప్రకాశింజేదిగనకే ప్రతికాశము కాశ్వాదిష్వా ఉపమియ్యే
తు ఇత్యుపమా ఉపమింపబడేదిగనకే ఉపమా మాఖ్యమాఖె

ఆది శబ్దంచేత కల్పభూతాదిరూపశబ్దాలు చెప్పబడినే పితృకల్పః
పితృభూతః పితృరూపః అనికె మన్నా మువృద్ధాభృత్యాన
భృత యోబృష్లచేతసం భరణాన్వం భరణం మూల్యంనివేశః ప్ర
ణా ఇత్యపి కర్మణాన్వ శబ్దంమొదలు -౧౧- కొంతివేష్టే కర్మణాంసం
పదృవ ఇతి కర్మణాన్వ విధియ్యతె కర్మ అనెను అవయెతి విధాదని
తనుపని విధింపబడుగనకే విధా ఉధాబ్ధారణాపొంతునా యోః
భ్రియ్యతె అనయా భారార్థకమితి భృత్యావ భృతిభర్మ భరణ్యం
భరణంచ దీనిచే తమోతుముడమైనది భరింపబడుగనకే భృత్యాను
భృత్యాను భృతిన్న భరణ్యములున్న భరణములున్న భృజభరణె వి
యుతె అనెనతి వేతనం దీనిచే తపొందింపబడుగనకే వేతనం విగ
తప్రజన కాంత్యనసబ్బాదనేపు మూలెనాసామ్యం మూల్యం
మూల్యద్రవ్యం చేతతెం పపరేదిగనకే మూల్యము నివేశనేత్రు
జ్ఞతనితి నివేశః భుజింపబడేదిగనకే నివేశము విశప్రవేశనే
రుజ్ఞతె వనవర్తా యన్నేతె అనెనెతివణాం దీనిచే తప్పవహారించవ
డుగనకే పణము పణవ్యవహారెస్తుతౌశ సురావాపిప్రియా
హాలా పరిస్రుత్ వరుణాత్మజా గంధోత్తమా ప్రసన్నేరాకాదం
బర్యః పరిస్రుతా మదిరా కశ్యమద్యంచ సురాశబ్దంమొదలు -౧
కల్పైవేష్టే సుష్టు రాత్యనామితిసురా వెస్నగాదన్నెపుష్టికం
డురు గనకే సురా రాఅదానే వాలిసః ప్రియః వాలిప్రియా
బలభద్రునికిప్రియమైనది గనకే వాలిప్రియా హాయ్యతె లజ్జా
అనయెతి హాలా దీనిచే తశిగ్గుపడుదురుగనకే హాలా హేవా

ధాన్యే. పరితః స్రవంత్యనయేతి పరిస్రుత్. పరిస్రుతా చ. యిన్నిపేత
యియున్నియున్న తిరుగుదురుగనుక. పరిస్రుత్తున్న. పరిస్రుతాను
పరిస్రుచ్ఛబ్దంత కారాంతము స్త్రీలింగము. వరుణాత్మజా
వరుణాత్మజా. గంధేనోత్తమా గంధోత్తమా. వరుణనియె
క్కకుమార్తెగనుక వరుణాత్మజా. పరిమళముచేత ఉత్తమమై
నదిగనుక గంధోత్తమా. ప్రసీదతి ప్రసన్నా. తేటయైయుండేదిగా
నుక ప్రసన్నా. ఇయర్తి విశరణాదీన్. యీరంతి ప్రాప్నువంత్యనయేతి
ఇరా. ఇణాంగతౌ. యీమంతచేత కదంబవృక్ష పక్వజాతత్వాత్
కాదంబరీ. యీమంత పర్వతమందు కదిమిచెట్టు తొఱ్ఱలో పుట్టినది
గనుక కాదంబరీ. మాద్యంత్యనయేతి మదిరా. దీనిచేత మదింతు
రుగనుక మదిరాయున్న. మద్యమున్న. మదిహర్షే. కశ్యంత్యనేనే
తి కశ్యం. దీనిచేత తిరుగుదురుగనుక కశ్యము. కశగతౌ. అపదం
శస్తుపుష్టేనాం. అపదంశబ్దము. మద్యపానంచేసేపుడు నంజు
కొనే మాంసము మున్నగునవైనదాని పేళ్ళు. అవదంశస్తుదుప్తవదంశః
కరతంబడేదిగనుక అవదంశము. దంశదశనే. అవదంశముని పాఠం
గద్దు. శుండాపానం మదస్థానం. శుండాశబ్దం మొదలు - ౩ కల్లుతా
గెయుండే పేళ్ళు. శుసంత్యస్యాం పానార్థమితి శుండా. పానవిశేష
కరకు దీనిని కోరుచిన్నారు దురుగనుక శుండా. శునగతౌ. పిబంత్య
స్మిన్నితి పానం. దీనియందు కల్లుత్రాగుదురుగనుక పానము. పా పా
నే. మదస్య స్థానం మదస్థానం. మదానికి ఆనికేవ పుట్టగనుక మదస్థా
నము మధువారాం మధుక్రమాః. మధువారాం మధుక్రమయ

శబ్దాలు - ౨ - న్నుఅనేకమాయిన మద్యపానంచేసే క్రమముపేళ్ళు. మధు
నో మద్యపానస్య క్రమాః. మధువారా మధుక్రమా. మద్యసే
వనముయొక్క క్రమాయిగనుక మధువారాయున్న. మధుక్రమా
యున్న. మధ్వాసవో మాధవకో మధు. మధ్వాసవశబ్దం మొదలు - ౩
యిప్పపువ్వుచేసిన కల్లుపేరు. మధునా మధుపుష్పేణ కృతః ఆ
సవో మధ్వాసవః. మాధవకః. యిప్పపువ్వుచేత చేయ
బడ్డ కల్లుగనుక మధ్వాసవము. మాధవకమున్న. మధుప్రతి
కృతత్వాత్ మధు. పుష్పప్రతిగాగలదిగనుక మధువు
మాధ్వీకమధునో వికారః. మాధ్వీకశబ్దం ద్రాక్షపండుచేసిన మద్యం
పేరు. మృద్వీకావికారో మాధ్వీకః. ద్రాక్షపండువికారంగనుక మా
ధ్వీకం. నపుంసకలింగమని కొందరందురు. మాధ్వీకమనే పాఠమం
గీకరించి మధ్వాసవశబ్దం మొదలు - ౪ - న్ను యిప్పపువ్వుచేసిన
మద్యముని అందురు. మైరేయమాసవస్సీధుః. మైరేయశబ్దం మొ
దలు - ౩ - మద్యవిశేషాల పేళ్ళు. అందులో సుఖారకి పువ్వు బెల్లము ప
సుంగదుప్పేమొదలైనదానిచేత చేయబడ్డదిగనుక మైరేయము
పక్వము కాని చెఱుకు రసమున చేసినది ఆసవము. పక్వమైన చెఱు
కురసాన చేసినది శీధువు. శీధుః. మైరేయస్సీధుః. మైరేయః
భవతి. మైరేయం ద్రాక్షకు పుష్పగుడధాన్యం బుసమ్మితం అని
మాధవుడు చెప్పినాడుగనుక. మీరా యాందేశేయం భవం
మైరేయం. మిరా అనే దేశమందు పుట్టినదిగనుక మైరేయము. అ
సూయదే శేషమిక్షుఫలితాసవః. చెఱుకువల్లను పేడుమంబడుగనే

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ప్రయోగాత్కాం, తాద్వర్గాన్నదస్తియావృత్తాస్సాహచర్యలింగాంతరే

స్తితే -

అత్రయో శూద్రవర్గయందు కాంతైతేనమి యోగాత్కై

నప్పువంయే వాం యూకారపాదగ్ంగి కవైనాదికే కర్మకరని యోజ్యే

చారాయేదిదేశబ్దాయి పెుదపైన శబ్దాయి త్వారిత్రప్రయోగత్వా

తిత్రయోగవాపరున్యంపల్లను ఏకస్మిన్ పుల్లింగమందె అ

న్నావెల్లుబరుసు ద్వావర్ష్యే తేఅయాయోగంపల్లను అన్యత్

వృత్తాస్సాదులయందు వర్తిస్సున్నవై లింగాంతరేపి స్త్రీలింగ

పుల్లింగనపుంసకలింగంబులందు కర్మకరస్త్రీ కర్మకరబులందంటి యై

వెబులందుననియోగికాలై భాతి యుండెవర్తించును

ఇతిశూద్రవర్గః ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలింగానుశాసనే ద్వితీయః కాండః

సమాప్తః